

విద్యత్కవిశేఖర
నారాయణం రామమణిచార్య కృత
శ్రీరాఘవాభ్యుదయము

పంపాదకులు

డా॥ నారాయణం లక్ష్మీనరసింహాచార్యులు

H M S

2001

హిం

శ్రీయోగము:

శ్రీ రాఘవాభ్యుదయము

గ్రంథకర్త

నారాయణం రామానుజాచార్యులు

ప్రచురణకర్త

డా॥ నారాయణం లక్ష్మీనరసింహాచార్యులు

శ్రీనారసింహ హోమియో క్లినిక్

ఉల్లివాలెం - 522 265 (వయా రేపల్లి గుంటూరుజిల్లా)

విద్యుత్కవిశేఖర శ్రీనారాయణం రామానుజాచార్యులుగారు

అవసరము
౨౦-౩-1997

విష్ణు నాయుర్మొము
౨౩-౩-198౭

శ్లో శ్రీరాఘవాభ్యుదయ సంజ్ఞక కావ్యకర్తా
య పండితః సుజనజన్య యశోధనాధ్య
శ్రీ సూత్ర దుగ్ధజలధే కలశోద్భవస్తం
రామానుజార్య మనిశం ప్రణమామి మూర్ధ్నా
"విద్యాలంకార శ్రీమాన్ నారాయణం శ్రీరామాచార్య

**Sri Raghavabhyudayamu
of
Narayanam Ramanujacharyulu**

Editor

Dr N L Narasimhacharyulu, H M M S

Copy Right Reserved

First Edition 2001

Copies 1000

Price Rs 75 00

For Copies ☎ 08648-54036

Dr N L Narasimhacharyulu

Sri Narasimha Homeo Clinic,

Vullipalem - 522 265

Via Repalle, Guntur Dt. (A P) India

**This book is published with the financial assistance of
T T Devasthanams, Tirupati under their scheme
"Aid to publish Religious books"**

Printed at

THE VANIPRESS

Seshadrasastry Street,

Governorpet,

Vijayawada - 520 002

Phone 435393

కృతికర్త ధర్మపత్ని

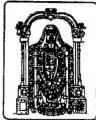
శ్రీమతి నారాయణం రామశేషమ్మగారు

విద్యుత్ప్రతిభా
శ్రీనారాయణం రామానుజాచార్య స్వామి తమ కావ్యమైన

శ్రీరాఘవాభ్యుదయమును

శ్రీ నప్తగిరీశుడైన శ్రీ వేంకటేశ్వరునకు

సమర్పించెను

సీ ఆనందనిలయంబునందువేంచేసి నీ
వనుపమభోగంబులందుచున్న
నిజభక్తులొనరించు నిత్యకల్యాణోత్స
వంబులఁజిక్కి నీవలరుచున్న
మ్రొక్కుబడులసొమ్ము లెక్కించువారలం
బెక్కుమాఱులరసిచొక్కుచున్న
అపరాధకానుకలందుటకెవ్వేళ
నిద్రింపఁదీరక నిలిచియున్న

తే గీ నెట్టులైనను నీవనుగట్టిపెట్టి
కడకు దినమున కొకఝూముకాలమైన
వచ్చి నా జిహ్వపై నుండనిచ్చగించ
వేని కడతేరదీక్షతి వేంకటేశ!

చ పదయుండవైన నీవరణ సారసయుగ్మము నమ్మి రాఘవా
భ్యుదయము వే రచించ మదిసూనితి నీ భువి సాటివారిలో
ముదమలరింపఁజేసి యశమువ్నావి దాసునకిచ్చిమెచ్చెదో,
హృదయమునందు నిర్ణయవహించి హసించెదో వేంకటేశ్వరా!

డా॥ చతుర్వేదుల వేంకట శ్రీ శివ సుబ్రహ్మణ్యశర్మ

MA BEd POL Ph D ,

సాహిత్యవిద్యా ప్రవీణ, అద్వైతవేదాంతాచార్య,

ఓరియంటల్ రీసెర్చి ఇన్స్టిట్యూట్,

యస్ వి యూనివర్సిటీ, తిరువతి - 517 502

“సంజీవనీ”

వార్షిక గిరి సంభూతా రామాంభోనిధి సంగతా,

శ్రీమద్రామాయదీగంగా పునాతుభువనత్రయం

ఒక జాతి సంస్కృతికి దర్శణం ఆ జాతి సాహిత్యం భిన్నత్వంలో ఏకత్వంగా, వస్తుదైకకుటుంబంగా భాసించే భారతీయ సంస్కృతికి పలుభారతీయ భాషా సాహిత్యాలు భాష్యం చెప్పాయి ఆ భాషలలో తెలుగుభాష ఒక విశిష్ట స్థానమును కలిగి ఉన్నది ఆపారమైన చరిత్ర సంస్కృతిని కలిగిన తెలుగుజాతి ఆయా కాలాలలో వెలువడిన సాహిత్యాన్నంతా పరిరక్షించుకొంటూ తన సంస్కృతిని సుసంపన్నం చేసుకుంటున్నది ఈ సంస్కృతి భాండాగారాన్ని ఒక తరంనుంచి మరొకరానికి అందించటాన్ని అంతఃభావంతో ఉదారంగా, నిస్వార్థంగా కొందరు వ్యక్తులు, కొన్ని సంస్థలు చేస్తూన్న కృషి అనున్మాతంగా సాగుతూ ఉన్నది అందుకే ఆ పెన్నిధిని మరింతగా పరిపూర్ణంచేసి అగామితరాలకు అందించగలుగుచున్నది

భారత సాహిత్యనందనవనంలో తొలి పారిజాతపుష్పం శ్రీమద్రామాయణ మహాకావ్యము వేల సంవత్సరాలుగడిచినా ఆకావ్య సౌందర్యం చెడలేదు, వాడలేదు దాని మహాపరమేశ్వరులు సర్వజగత్తును నేటికీ ఆనందించేస్తూనే ఉన్నాయి సహృదయులు దాని మకరందమాధుర్యాన్ని ఆస్వాదించి నేటికీ పులకిస్తూనే ఉన్నారు ఇది వమిత్రగంగానదీవలె పాపాలన్నీ తొలగించి సకల శ్రేయస్సులను పెంపొందిస్తూనే ఉన్నది. నేటికీ తరగని జీవశక్తి, అందులో ఉన్నందున ఎందరినీ విధాలుగా చెప్పినను శ్రీరామకథ మొహం మొత్తదు, దాని వన్నెలు తరగవు ఇప్పటి మానవుల స్వరూప స్వభావములను మఱించి వెన్నలాగా ఆయా పాత్రలను చిత్రించి ఆనాడే చెప్పాడు వార్షిక అందుకే ఆపాత్రలయందు నేటి వారికి ఎక్కువ మక్కువ అందుకే నేటికీ ఆకావ్యము సజీవంగా ఉంది పూర్వకపులు ఇది వరకు చెప్పినదే కదా! అని శ్రీరామ కథను వదిలేస్తే లోకంలో ఇంతటి ఉత్తమగుణసంపన్నుడైననాయకుడు వేరొకడు

లభిస్తాడా? శ్రీరామచంద్రునివంటి వాయకుని కీర్తించకుండాగా కవులు ధన్యత్వం ఎలా సంపాదించగలరు? ఆంధ్ర సరస్వతి కూడా ఆ శ్రీరాముని రమణీయ, కమనీయ గాధను బహురీతులలో, బహుస్వరాలలో గానం చేసింది ఆంధ్రదేశంలో పండితులు, పామరులు అవధిలేని అపారాయతతో చదువుకొని, పాడుకొని నేటికీ ఆనందిస్తూనే ఉన్నారు అలాంటి రామాయణాన్ని గూర్చి ఎంతచెప్పినా తరగదు ఎంత చెప్పినను అది సాగరమున నీటిబొట్టులాంటిదే

ఆర్ధర్యబద్ధమైన భారతీయసంస్కృతికి తలమానికంగానిలచిన శ్రీమద్రామాయణ కావ్యము మన సమాజములోని కట్టుబాట్లకు సత్సంప్రదాయాలకు, జనజీవనసరళికి, అదర్శకుటుంబానికి, అధ్యాత్మికసంస్కృతికి మంచివ్యవస్థకు ఒక సుస్థిర రాజ్య సరిపాలనకు, సాంకేతికంగా నిలిచింది గురుకిమ్యల సత్సంప్రదాయమునకు, తండ్రి కొడుకుల ధర్మవత్సలతకు, అన్నదమ్ముల అనుబంధానికి అలామగల అనురాగానికి, స్నేహితుల సఖ్యతకు, యజమాని సేవకుల భక్తి విశ్వాసములకు, పాలక పాలితుల సద్భావనకు, సదవగాహనలకు, రామాయణంలోని ప్రతి పాత్ర గర్భితంగా ఏదో ఒకసందేశాన్నిస్తూన్నది అందుకే రామాయణ కథాంశము అన్నికాలాలలోనూ అన్నియుగాలలోనూ నిత్యనూతనమై నిలిచింది శ్రీరామకథను ఎన్నివిధాలుగా రచించిననూ తృప్తిలేదనే భావన భారతీయులలో జర్జించుకొని పోయింది

పుట్టుకలేని పరమ పురుషుడు శ్రీరాముడుగా అవతరించినట్లు అపారపీయమైన వేదము వాల్మీకి మహర్షి ద్వారా పారపీయమైంది వేదమున చెప్పిన అనంతకోటి కల్యాణగుణస్వరూపవిభూతులుగల పురుషోత్తముడు దశరథాత్ముడుగా అవతరింపగా, ఐహికాముష్మిక, నైయత్తిక కార్యసిద్ధి కామ్యసిద్ధి, చదివేవార్చి, సుఖకాంతులను ఇచ్చే వేదము కూడా వాల్మీకిని తండ్రిగా చేసుకొని శ్రీమద్రామాయణ కావ్యంగా భూలోకమున అవతరించెను మహాతపము అచరించిన దశరథుడు శ్రీరామునకు తండ్రియైనాడు చరితప్రశుభైన వాల్మీకిమహర్షి శ్రీమద్రామాయణ కావ్యమునకు తండ్రియైనాడు బ్రహ్మవంటి మహనీయుడు కావ్యరచనకు కావల్సిన శక్తియుక్తులను వాల్మీకికి ధారపోసాడు అందువల్ల అది మహనీయకావ్యమైంది నేడు అది వేదము వలె మనకు సరమప్రమాణగ్రంథమైనది అట్టి ప్రామాణిక గ్రంథపరనము చేత జీవితంలో విలక్షణమైన సంకృప్తిని, శ్రేయస్సు ప్రేయస్సును మనశ్శాంతిని చేకూర్చగలవు రామాయణ మహాకావ్యము నేటి సామాజిక ధర్మములైన సత్యము, ధర్మము, ప్రేమ, వీరము అను స్థిరమైనగుణములపై నిర్మింపబడిన అదర్శ జీవిత సాధము

సాహిత్యములో మిగిలిన ప్రక్రియలకంటే మహాకావ్యమునకు ఉన్న స్థానము విశిష్టమైనది. ఆ మహాకావ్యము ఒక జాతిపురోగతిలో పెరుగ్గ ఒక మహాసంకటాన్ని ఎలా అధిగమించిందీ, దాని అవలు (అత్మ) లక్షణం ఎలాంటిది, ఆ సంస్కృతికి వచ్చినవైలక్షణ్యం ఎలాంటిది అనేవిషయాలను అనాటికావ్యం వివరిస్తుంది. జాతి చరిత్రలో గొప్పమలుపు వచ్చినప్పుడు అ జాతికి ఒక నూతనీహాసం అవసరమౌతుంది. ఇతిహాసాలప్పటిలోనూ మానవీయ చైతన్య వికాసం ప్రధానంగావటంవల్ల వాటిలో విశ్వజనీనకాలక్షణం ప్రధానంగా ఉంటుంది. పతనంలోకి వెళ్ళే జాతికి ఒకమహాకావ్యం చైతన్యాన్ని, అదర్శానికి ఆ జాతి నిలిచేలా ఆకావ్యం చేస్తుంది. అందువల్ల అనేకులైన కవులు కొత్త ఇతివృత్తాన్ని స్వీకరించకుండా శ్రీరామ కథను స్వీకరించడంలో వారి లక్ష్యం జాతికి కనీసావసరమైన సత్యము, ధర్మము, ప్రేమ, అదర్శం మొదలగునవి జాతిగుండెల్లోకి నూటిగా వెళ్ళగలిగేటట్లు వుండించి అవి వారికి స్ఫూరింపజేయడమే భాన, కాళిదాన, భవభూతి, దిక్షాగ, మురారి మొదలగువారు శ్రీరామకథా భాష్యకారులుగా శ్రీ విశ్వవాధ సత్యవారాయణ గారు చెప్పారు. తులసిదాసుని శ్రీరామచరితమాసన, కన్నడంలో రామాయణ దర్శనము, తమిళంలో కంఠరామాయణము, మైథిలీ చరణ్ గుప్తాగారి “సాశీతీ” మొదలగునవి వైలక్షణ్యం కోసం అవతరించినవి.

కావ్యము కాంతా సమ్మతము లౌకిక జీవనముచే కలుపికమైన మనస్సు సత్కావ్యపతనము ద్వారా, సంగీతశ్రవణముద్వారా సాత్వికమైన రసానందము సనుభవించి ఉత్తమసంస్కారమును పుట్టించును. మానవత్వమునకు కావల్సిన మందినంస్కారము కావ్యపతనము ద్వారాలభించును. లవకుళులు సంగీత మాధ్యమముననే రామాయణ కావ్యమును గానము చేసిరి. ఆ గానము శ్రీరామచంద్రుని కూడా అనందపరచకుని చేసినది తెలుగువారు రామాయణమును భక్తికావ్యముగా, కావితార్థ కల్పతరువుగా భావించారు. రామాయణ వాఙ్మయ ప్రభావము ద్వైతాద్వైతవిశిష్టాద్వైత తత్వములను ప్రకృతపెట్టి భక్తిరూపమున అవతరించి, అంధ్రదేశమున నలుమూలలా శ్రీరామ భక్తవంశములు, శ్రీరామ భక్తిసమాజములు, కూటములు, మందిరములు, ఆలయములుగా వెలసినవి. అతి విస్తారమగు శ్రీరామకథా వాఙ్మయము తెలుగువారి అగ్రహృదయమును కొన్ని కోణములలో పడునుపెట్టి జీవితములోని లోతుపాతులను త్రవ్వి, అదర్శవాంఛకము, అదర్శ జీవనమార్గమును చూపినది నేటి సమాజమునకు ఇది.

చాలా అవసరము అదర్శము కేవలము మాటలలోనేకాక నిజజీవితమున నడచుకొనేటట్లు చేర్చినది అందువల్లనే అనాటివారు దానిద్వారా అనేక సత్ఫలితములను పొందిరి ఆదర్శ వాఙ్మయాధ్యయనముచే మనలను మనమే సంస్కరించుకొనుట అలవడును అలా సంస్కరించుకొనుటలో అంతర్ముఖదృష్టి, జీవిత స్వరూపలక్షి, పురోగమనము, ఇంద్రియ నిగ్రహము మనకు కల్గి మంచి ప్రతిఫలితములను పొందగలుగుచున్నాము శ్రీమద్రామాయణము పర్వాలంకార శోభితమైన మహాకావ్యము, అనేక రసములకు నిలయమైన ఆదికావ్యము ముఖ్యముగా ఇందులో సీతావహరణము ద్వారా శ్రీరాముని వివ్రలంభ శృంగారమును, శూర్పనఖావృత్తాంతము, త్రిజటాస్వప్నవృత్తాంతములు, హన్యమును, దశరథ దశగ్రీవమరణములు శోకమును, అహల్య యందు కరుణ, లక్ష్మణుని మూర్ఖ, శివధనుర్గుంఘము వీరమును, రావణవధ రౌద్రము, తాటక మారీదాది దర్శనము భయానకము, కలంధ - విరాధవధ, లంకాదహనాలు భీభత్సమును, రామ రావణయుద్ధము అద్భుతము, శబరీ వృత్తాంతము శాంతముగా వర్ణించిరి శ్రీరామకథ జన్మపాఠల్యకారి అవేనమ్మకము వలన గ్రంథ సంఖ్య తెలుగువాఙ్మయమున విస్తృతమగుటకు ఒక కారణము

శ్రీరామకథ భారతీయ సనాతనకుటుంబమునకు, సమాజమునకు ఆదర్శ ప్రాయమనుటలో అతిశయోక్తి లేదు శ్రీరాముడు సకల కళ్యాణ గుణాధిరాముడు “రామో విగ్రహవాన్ ధర్మః” అని వాల్మీకి ప్రతిజ్ఞ మాహాత్మ్య, భైర్య, కీర్తి, సంపత్, భక్తి జ్ఞాన వైరాగ్యములకు ప్రతీకగా వైదికులు కొలిచెదరు భారతీయ గృహజీవితము రామాయణమువల్లనే విశదము అలా సమగ్రముగా చిత్రించే కావ్యము ఇంకొకటి నేటికీ లేదు కావ్య నిర్మాణము కవియశస్సును, కీర్తిని, వ్యవహారజ్ఞానమును, అమంగళనాశమును ఇచ్చును దశరథుని పుత్రప్రేమ, శ్రీరాముని మాతా పితరుల యందు గౌరవము, సీతాదేవి పాతివ్రత్యము, భరతాదుల నిత్యాత్మత్యము, లక్ష్మణుని సేవా దీక్ష, హనుమంతుని భక్తిప్రపత్తి, సుగ్రీవుని మిత్రకార్యసిద్ధి, విభీషణుని, గుహని శరణాగతి, విశ్వామిత్రుని అనేక శస్త్రప్రదానము ప్రజాధర్మము, రాజ ధర్మము మొదలగునవి నేటికీ, కావలసిన మానవతా ధర్మములు నేటి తరమునకు కావల్సిన సందేహములకు అనేక సమన్వయలకు రామాయణంలో పరిష్కార మార్గాలు ఎన్నో కలవు వాల్మీకి మరెవరికొనమో రామాయణం వ్రాయలేదు అనేక సమన్వయలకు పరిష్కారమవున శ్రీరామకథను మనకోసం వ్రాసాడు

శ్రీరామచంద్రునికి శ్రీమద్రామాయణ కావ్యమునకు శ్రీరామనామమునకు తెలుగుదేశంలో ఏదేశములలోని తెలుగువారలలో అంధ్రవాఙ్మయమున ఉన్న

ప్రచారము భారతదేశమున భారతీయ భాషలలో మరెచటనూ లేదు ఆంధ్రదేశమున శ్రీరామ భక్తి వర్ణింపి మారుమూలప్రదేశములకుకూడా విస్తరించినది తెలుగు కవులలో శ్రీరామభక్తులు చాలామంది కలరు కృతులలో శ్రీరామస్తుతి చేసినవారు చాలామంది కలరు తెలుగు వాఙ్మయమున సాహిత్యప్రక్రియలన్నింటిలోనూ శ్రీరామకథ రచనజరిగెను ఇందులో ప్రధానముగా ఇతిహాస పురాణరూప విపుల కావ్యములు, ప్రబంధములు, లఘుకావ్యములు, ద్విపదకావ్యములు, చిత్ర కావ్యములు, శుద్ధాంధ్రకావ్యములు, అనేకార్థకావ్యములు, ఖండ కావ్యములు, శతకములు, దండకములు, ఉదాహరణ కావ్యము, యక్షగానములు వాటకములు, గేయములు, వచనకావ్యములు, హరి కథలు, జానపదములు, బుర్రకథలు, స్త్రీల పాటలు, కథలు, వ్యాసములు, విమర్శలు మొదలగు వాటితో రామాయణ కథా వస్తువు కాఖోపకాఖలుగా వ్యాపించినది భగీరథుడు తెచ్చిన గంగానదిలో స్నాన పాదాలుచేసి మానవులు తమ తాప-పాపములు ప్రక్షాళన చేసుకున్నట్లు వాల్మీకి రచించిన రామకథను తమ భక్తి - శక్తి యుక్తులకు తగినట్లు కావ్య వాటకాదులను రచించి చరితార్థులై వ్యాస- అగస్త్య - వారద, వశిష్ఠాది మహర్షులు ఆ కథకు గొప్పతనమును తెచ్చిపెట్టరు

శ్రీరాముడు మన భారతీయ ఆర్ష ధర్మానికి సాకారం శౌర్యం, సహనం, సత్యం, వాగ్విభవం, జ్ఞానం, స్థితప్రజ్ఞత, స్వధర్మనిర్వహణలాంటి ఎన్నో సద్గుణాలను రాశిపోసిన జగదేక పార్వభౌముడు మానవ ధర్మాలకు పరమాదర్శనంగా భావించే ధీరోదాత్తుడు శ్రీరాముడు ఆయన నామమే తారకము ఆయన రూపం జగదేక మోహనం, ఆయన గుణం పర్యతీవాదర్శనం, దివ్యనామ, దివ్యరూప, దివ్యగుణాలతో భావించే జగన్మంగళతత్వం శ్రీరామతత్వం శ్రీరాముని ఎవరు చూడరో, ఎవరిని శ్రీరాముడు చూడడో అతడు అందరిచేత అన్నివిధములుగా నిండుకుడై ఉండాలి అటువంటి అతడి ఆత్మ అతణ్ణి అవహించుకుంటుంది కనుక భగవంతుని చూడనివారు, భగవంతుని చేత చూడబడనివారు వ్యర్థులు (తను వ్యర్థముగా జీవిస్తున్నట్లు భావము) భగవంతుడు ఆత్మ స్వరూపుడు ఆ ఆత్మ శ్రీరాముడు ఇన్నింటినందుకు రామదర్శనమే సాక్షాత్కం ఆ దర్శనమునకు ప్రతిక్షణం ఆర్ద్రతతో ఎదురుచూడాలి అందుకే రామకథ మనకు విశ్వపారాయణ గ్రంథం శ్రీరాముడు మనకు ఆరాధ్యదైవం శ్రీరామనామం మనకు దివ్యమంత్రము శ్రీసీతారాములు మనకు ఆరాధ్యదైవాలు శ్రీరామనామప్రభావము ఇంతని వర్ణింపతరముకాదు

శ్రీరామనామోద్ధారణమే తారకము ఇక రామకథా సాహిత్యరీతి ప్రశంసాత్మకరచన భాగ్యవిశేషమని వేరేచెప్పవలయునా? అంతో ఇంతో శ్రీరామకథను కృత్తిగా వ్రాయని వాడు కవికాతట వాల్మీకితర్వాత అనేక సంప్రదాయములవారు వారికనుకూలముగా రామకథను వ్రాసారు ఇట్టి రామ కథలు సంస్కృతమున 108 వరకూ కలవని పెద్దలచెప్పటం రామనామవృక్షరచిత మహాకవులుగాను మహాభక్తులుగాను అగుచున్నారు

తెలుగున మొదట మహాభారతము అవిర్భవించిననూ తర్వాత రామాయణమునకే ఐహళప్రచారము లభించింది రామాయణాన్ని వాటినుండి నేటి దాకా కవులు, విమర్శకులు ప్రవచిస్తూనే ఉన్నారు వాటిలో రంగనాథ రామాయణం, ఉత్తర రామాయణం, గోపీనాథరామాయణం, శ్రీమద్రామాయణం (వాసుదాన విరచితము), జనమందిరామాయణం, శ్రీమద్రామాయణకల్పవృక్షము, జనప్రియ రామాయణం, అధ్యాత్మ రామాయణ నిర్వచనం, శ్రీకృష్ణ రామాయణం, వ్యాసహరికాండ్ర రామాయణం, అంతరార్థరామాయణం, శ్రీతారక నామ రామాయణం, అనంద రామాయణం మొదలగునవి కలవు ఇలా తెలుగున రామనామమృతాన్ని ఎందరో మహాకవులు మనకుపంచిపెట్టారు నేటికీ ఆ రామనామ సుధామృతాన్ని కొందరు మనకుపంచిపెడుతున్నా ఉన్నారు అలాంటి శ్రీరామనామ సుధామృతకావ్యాలలో శ్రీమాన్ ఈ||వే|| నారాయణం రామానుజాచార్యస్వామివారు రచించిన శ్రీరాఘవా భ్యుదయము ఒకటి

శ్రీమాన్ ఈ||వే|| నారాయణంరామానుజాచార్య స్వామివారు సంస్కృతాంధ్రభాషలలో అనర్గళమైన పాండిత్యప్రతిభను కలిగినవారు సమాజమునకు అత్యవసరముగా ఉపయోగపడే అయుర్వేద వైద్యము, జ్యోతిషశాస్త్రము, అగమశాస్త్రములయందు కూడా ఐహముఖప్రజ్ఞను కలిగినవారు వీరి రచనలు 15 వరకు ముద్రికమైనవి వీరి కృతులలో శ్రీ రాఘవాభ్యుదయమే అతి పెద్దది ఈ కావ్యమును శ్రీ శోభకృష్ణామ సంవత్సర జ్యేష్ఠ ఐహళ వంచమి ఋధవారము వాడు (12-8-1963) ప్రారంభించినట్లు తెలియుచున్నది ఈ కావ్యము సంస్కృతమున వాల్మీకి మహర్షి రచించిన శ్రీ మద్రామాయణమునకు పద్యానువాదము సంపూర్ణిగా వాల్మీకి మహర్షినే అనుసరించినట్లు తోచుచున్నది 1950 సం|| ముందు వచ్చిన రామాయణము లన్నిటినీ చదివి, అకపులను వారి కృతులను, వారి పిత్ర చిత్రణను, 'హిషణ, వర్ణనలను బాగా ఆకళింపు చేసికొని, తనదైనశైలిలోనే ఈ కావ్యరచనను చేసెను

ప్రతిదిన్నీ పాత్రలనుండి ప్రధానపాత్రలవరకు వారి వారి వ్యూహప వ్యూహములను సహజసిద్ధముగా కళ్ళకుకట్టినట్లుగా వర్ణించెను కథా కథనంలో వేగమున్ననూ ఎచటనూ అవొచిత్వము, అవందర్శనవర్ణనలు లేవు ఇందు ప్రతి పద్యము అణిముక్కమే కొన్ని పద్యములు అతి మధురములై మాటిమాటికి చదివించేవిగా ఉన్నవి వర్ణన అతింబితముగా ఉన్నది ప్రాచీన పద్యవాఙ్మయముతో పరిచయమున్న వారికి కొన్ని పద్యములలో కొందరు పూర్వపు కవిశిఖరులు కనిపించెదరు రామాయణ రచన చేయుటే సామాన్యమైనదికాదు పద్యరచనచేసి మెప్పించుట మరీకష్టము వీరి భాష కూడా చాలాసరళమైనది

శ్రీ రాఘవాభ్యుదయ కావ్యమున బాలకాండ ప్రథమ భాగమున మహారు 1018 పద్యములు కలవు అటవెలది పద్యములు 121, ఉత్పలమాల పద్యములు 104, కందపద్యములు 332, చంపకమాల పద్యములు 78, తేటగీతి పద్యములు 180, మత్తేభ పద్యములు 21, సీన పద్యములు 53, శార్దూల పద్యములు 13 వచనములు 117 కలవు ఈ భాగమున మిగిలిన వృత్తములు లేవు

ప్రబంధమున ఉండవలసిన పదచమత్స్యతి, వాక్యచమత్స్యతి, రసచమత్స్యతి, అలంకార చమత్స్యతి, శిల్ప చమత్స్యతి, భావ చమత్స్యతి మొదలగునవి ఇందులో పుష్కలముగా కలవు పూర్వకపులప్రభావం వీరిమీద చాలాఉన్నట్లు తెలియుచున్నది ముఖ్యముగా పోతన, శ్రీనాధుడు, గోవన్న, తిక్కనల కవిత్వా ప్రభావము చాలా ఉన్నట్లుగా తోచుచున్నది లలితపదవైదిత్ర పోతన నుండి, మందర సీనపద్యవర్ణన శ్రీనాధుని నుండి అర్చితోకూడిన శరణాగతి గోవన్న నుండి స్వీకరించినట్లు తెలియుచున్నది “లలిత సమాన శబ్ద పద లక్షణ భావరస ప్రభేద సంకలితము” (156 పద్యము) అనే పద్యము భాగవతములోని “లలిత స్కంధము గృష్ణమూలము శుకాలాపాధిరామంబు” (1-20) అనే పద్యముతోను “శారద సీరచేందు ఘనసార పటీరమరాళ మల్లికా” అనే భాగవత పద్యమును “శారద సీరదాభయగు శారద మద్రసవ్యాగ్రమందు” అనే 3వ పద్యములోనూ “కమ్మనైకఁ దా రకరకమ్ముల నల్లి విరించి” అనే 20వ పద్యంలో పోతనను స్మరించెను

ఆంధ్రీకరణ విధానము : శ్రీరాఘవాభ్యుదయములో వాల్మీకి రామాయణమున వలె భగవత్తత్వరహస్యమును భగవద్భక్తిని భగవద్గుణ విశిష్టతను విపులముగా వర్ణించితి శ్రీనారాయణం రామానుజాచార్యస్వామి శ్రీరాఘవాభ్యుదయ రచనకు వాల్మీకి రామాయణ వ్యాఖ్యలను, తెలుగున వచ్చిన సమకాలీన ప్రబంధములను

మూలమును ఎవ్వసార్లు విత్యపారాయణను చేసినందున పాత్రచిత్రణను వర్ణనను, వివిధ పాత్రలను బాగా అకళింపుచేసుకొని ఇప్పటి నమాజమునకు అనుకూలము అవసరమగునట్లు చొప్పును శ్రీరాముని దివ్యమంగళస్వరూపమును వర్ణించు ఘట్టములను నవవిధభక్తివి ప్రవచించు సందర్భములలో శ్రీనారాయణం రామానుజాచార్యస్వామి నిరతిశయ భక్త్యావేశమున విశేషముగా వృందించి గద్యపద్య రూపములలో వర్ణించిరి శ్రీనారాయణంవారి కవితాలక్షణములలో ప్రధానముగా కనిపించే గుణములలో 1 నులలిత పరశధారాశుద్ధి, 2 ప్రసన్నగుభీరత, 3 నుకుమార మాధుర్యపద సంపద, 4 రసోద్ధీపకత, 5 అన్వయసౌలభ్యము, 6 శయ్యాసౌభాగ్యము, 7 శబ్దాలంకారవైచిత్ర్య, 8 విసర్గమనోహరత, 9 భక్తి భావనాబంధురత అనే తొమ్మిది లక్షణములు నవవిధ భక్తిమార్గములకు నవ రీతులుగా శ్రీరామానుజస్వామి వారు ప్రతిపాదించిరి వీరి కావ్యకన్య నమాజ సౌందర్య సౌకుమార్య నముపేతురాలు ఈ కావ్యకన్యవిచిత్రాలంకారములతోవిరాజిల్లేనర్వాంగనుందరి నమవిభక్తావయవములు కాంత శరీరసౌందర్యమునకు ఎట్లు ఒక హేతువులగునో అట్లే శ్రీనారాయణం రామానుజాచార్యస్వామి వారి పద్యముల యందలి పద నమాసౌదులు తులలో తూచితిర్చినట్లు రసభావానురూపములై, నువిభక్తములై, రమనీయకములైకొన్నవి సంగీతమునకు నాదశక్తి ఎట్లు జీవన హేతువో సాహిత్యమునకూడా నాదశక్తి చాలా అవసరము యతి ప్రాస నియమము అనుప్రాసలు మొదలగునవి లయనుమాచించి నాదమును జీవించేయము ఒక్కొక్క వృత్తమునకు గమకము ఉండును అలా చదవితేనే తెలుగు నుడికారము - సాగమ తెలియును శ్రీనారాయణం రామానుజాచార్యస్వామి తమ పద్యరచనలో అనుప్రాసపదబంధములతో నాద తాళమును స్ఫురింపజేసిరి సంగీతము భక్తియోగమునకు ప్రధానాంగము ప్రబంధములతో పాటు వామ సంకీర్తన ఉద్యమములో కీర్తనలు కూడా ప్రధాన భూమికను వహించినవి కంద పద్యములను భక్తిరసమాకందములుగా, భక్తిలలితా కందములుగా పూర్వీకులు చెప్పిరి అందువల్ల ఈ భాగమున 1019 పద్యములలో 332 కంద పద్యములు కలవు

పూర్వకవిస్తుతిలో మొదట 21వ పద్యమున బమ్మెర పాతవామాత్యుని, 22వ పద్యములో కవిత్రయమును 23వ పద్యమున రంగనాథుని స్తుతించిరి (రంగనాథ రామాయణము - శ్రీ గోన బుద్ధారెడ్డి రచించినది కాదు అనే విమర్శక వర్గమున ఈయన చేరెను) 24వ పద్యమున శ్రీవాసుదానస్వామిని, 27వ పద్యమున

శ్రీరామాయణకర్తలను అందరిని స్మరించెను 40వ పద్యమున శ్రీ లక్ష్మణయ తిండ్రులను 14వ పద్యమున వాల్మీకి మహర్షిని, 18వ పద్యమున కాళిదాస, భవభూతి, భాన, దండి, వాఘాల రాఘవనులని స్మరించెను

శ్రీరాఘవాభ్యుదయకావ్యనిర్మాణము కేవలము దైవికమని 45, 47వ పద్యములలో చెప్పెను తన కావ్యమును శ్రీనివాసునకు అంకితమిచ్చినది 46వ పద్యములో చెప్పెను

శ్రీరాఘవాభ్యుదయ కావ్య సంపూర్తి బాధ్యతను సమగ్రీకుడైన శ్రీ వేంకటేశ్వరునిపై ఉంది

శ్రీ రామావతార తత్వమును తెలుచుచు శ్రీ వేంకటవాఘని అడుగుట దేవుని యందు తనకు ఉండే స్వీకరణత్రయమును తెలుపుచున్నది అనంతకోటి బ్రహ్మాండ వాయకుడైన శ్రీనివాసుడు తిరుమలలో నిలుచుచే భక్తకోటి అర్చినివంటూ తోచినంతగా వారి అర్చినిపోగొట్టుచున్నాడు అటువంటి ఆయన తనవద్దకు ఏదో ఒక ఝామున రోజూ వచ్చి తన వాలుకపైఉండి ఈ భృతిని పూర్తిచేయమని ప్రార్థించుట చాలా అశ్రర్యముగా ఉన్నది

తన కావ్యమును అదరించమని, తను ఈ కావ్యమును పాండిత్యము చూపుటకు వ్రాయలేదని, శ్రీరాముని దివ్యగుణములను తెల్పుచూ ఒక చిన్న శ్రీరామ కథను మాత్రమే వ్రాసినట్లు సహృదయులైన పండితులకు శ్రీరామచంద్రుని భక్తులకు సవినయముగా విన్నవించుకొనుచున్నాడు

“వామే భూమిసుతా పురస్తు హనుమాన్ పశ్చాత్సుమిత్రానుతా” అనే సంస్కృత శ్లోకమును తెలుగున సీసమున ఎంతో అందముగా చిత్రించెను. “వామాంక తలము వైడేహిత్రాక్కారు” (63) శ్రీవేంకటేశ్వరస్వామి వారి విరాట్పురూపమును “మహిత చరాచరాత్మకమగు బ్రహ్మాండ” అనే సీసములో (61) వర్ణించిరి

శ్రీరాఘవాభ్యుదయమున ఈ భాగమున ఉండే 1018 పద్యములలో స్థిరీపులాక న్యాయముగా కొన్ని ముఖ్యములైన పద్యముల భావ సౌందర్యమును పరికిలించుట ద్వారా శ్రీ వారాయణం రామానుజాచార్య స్వామివారి పాండిత్యమును కొద్దిగా తెలుసుకొనవచ్చును కావ్యారంభవృత్తము చంపకమాల “అనుపమదివ్య మంగళ గుణాన్నదమై భవ పద్మ సంభవా” “శ్రీ ఫణివతిశైలనాథుపదపద్మ యుగంబుఁ దలంతు నెమ్మెదన్” అని మొదటి పద్యమున శ్రీ వేంకటేశ్వరుని స్తుతించెను రెండవ పద్యమున శ్రీనివాసుని పట్టపురాణిని స్తుతించెను మూడవ పద్యమున శ్రీభారతీదేవిని

స్తుతించెను నాలుగవ పద్యమున శ్రీవిభవనమహర్షిని, భృగు, కశ్యప, అత్రి, మరీచి
 అను శ్రీవిభవనను నలుగురికిఁజ్ఞులను స్తుతించెను ఐదవ పద్యమున విభవన
 మహర్షిని వ్రత్యేకముగా స్తుతించెను 8వ పద్యములో అదిశేషుని, 9వ పద్యమున
 వైసతేయుని స్తుతించెను 10 నుండి 13వ పద్యములలో “మహావ్రహ్మదము స్మరపిన
 మారుతాత్మజుని పాదపయోజములాశ్రయించెదన్”, “అంజనేయునవారతంబుభిను
 తింతు” “మహాభోగదకామ్యవట్టుణము బుగ్గి యొనర్చిన రామదాసగ్” “అనిశము
 రామచంద్రచరితామృతధారలు గ్రోలుచుండియు”, “వామబారునందనుని
 భజింతువాత్మవికదత్త కవిత్వపటుత్వవిద్వై” అనుపద్యములలో శ్రీ అంజనేయుని
 స్తుతించెను 14, 15 పద్యములలో శ్రీవివాసుని స్తుతించెను 17వ పద్యమున వేదాంత
 దేశికులను స్తుతించెను 19వ పద్యమున తన గురువులను, తన వంశస్థులను,
 తన జ్ఞాతులను వర్ణించెను 19వ పద్యమున శ్రీవేంకటేశ్వర భట్టర్లను అయన పుత్రుని
 20వ పద్యములో దివ్యకవిత్వకర్తకలిగిన నుందరరాజనూరిని 28వ పద్యములో
 శ్రీరామస్వామిని, 25, 26వ పద్యములలో శ్రీరామకథామృతమనే కావ్యమును
 రచించిన వెంకటప్పయ్య విద్యవృణిని, వైభానన అగమములను ప్రశ్రియా
 భాగములతో బాగా తెలిసినదిట్ట వేంకటరామాచార్యులుగార్ని 29వ పద్యములో
 భక్తి పుష్పింజలులను కోలాదన సరసింహాశాస్త్రి గురువర్యులకు, 30వ పద్యములో
 “గీర్వాణభాషాసూత్రసాధ్వి కీతకీరణుడైన” విజయరామార్యవర్యునకు 31వ పద్యములో
 కరుణామూర్తియైన తమవంశమునకు మూలపురుషుడైన భరద్వాజ మహామునికి
 32వ పద్యములో నిరుపమధిషణ్ణా జలవిధియగు సూర్యవారాయణ సుధికి 33వ
 పద్యములో తమ వంశమునకు మొదటివాడైనవాడు సూర్యవారాయణుడు అందుచే
 ఈ కావ్యకర్త ఇంటిపేరు వారాయణం బనదని చెప్పిరి 34వ పద్యములో అఖిల
 విద్యాక్రొధుడైన అనంతాచార్యుని తన పితామహుని తాతయని, వేంకటవారాయణా
 చార్యుని తనకు వ్రసితామహుడని, వెంకటయోగి తాతయని, రామసూరి తండ్రియని,
 సీతాంబ తన తల్లి అని చెప్పెను 37వ పద్యమున లక్ష్మీనరనమాంబను స్తుతించెను
 38వ పద్యమున అగమవిశారదుడైన తన పిన తండ్రియైన సరసింహాదేశికుని
 స్తుతించెను 39వ పద్యమున తన బామ్మగారైన వెంకమాంబను స్తుతించెను 41వ
 పద్యమున వాస్తు విద్యవృణి, వైష్ణవాగమశాస్త్రవిదుడు, గణితకోవిదశిరోమణియగు
 తన పెద్దన్నగారైన శేషార్యునికి 42వ పద్యమున అభ్యుగారైన వెంకటనరనమ్మగారికి
 స్తుతులను తెల్పెను 61 వ పద్యమున ఉరగాచలవాళుని స్తుతినిచేసెను షష్ఠ్యంత

పద్యములు అదు కలవు 72వ పద్యములో శ్రీనివాసుని స్తుతిని, 84వ పద్యములో శ్రీ సరస్వతీదేవి స్తుతిని, తన పూర్వవంశీకుల స్తుతిని చేసెను ఈ కావ్యరచనను 12-8-1963వ ప్రారంభించిరి విశ్వామిత్రుడు శ్రీరామచంద్రునికి బలాతిబలవిద్యలను ప్రసాదించే ఘట్టమును (మమారు 881 పద్యము) 29-4-1968వ రచించినట్లు, విశ్వామిత్రుడు శ్రీరామునకు భృశాశ్వతనయలను ప్రసాదించే ఘట్టము (మమారు 798వ పద్యము)ను 30-4-1968వ తేదీన వ్రాసినట్లు కలదు తర్వాత తేదీలు లేవు చిత్తుగా మొదట వ్రాసి తర్వాత శుద్ధప్రతినివ్రాసి ఉండవచ్చును అనే భావన కలదు బాలకాండ ప్రథమ భాగమువరకు మూలప్రతులు రెండుగాకలవు అందులో మొదటిప్రతిలో 148 పేజీలు రెండవప్రతిలో 170 పేజీలు కలవు మొత్తము బాలకాండను నాలుగుప్రతులుగా రచించిరి మమారు నాలుగుప్రతుల పేజీలు 718 ఉండవచ్చును

శ్రీరాఘవాభ్యుదయ కథా ప్రారంభమున వాల్మీకి రామాయణంలో వలె వారదుడు వాల్మీకిమహర్షి ఆశ్రమమునకువచ్చి కావ్యమొకదానిని వ్రాయుమనగా కావ్యమున వాయకునికి ఉండవలసిన ఉత్తమగుణములను చెప్పి, అటువంటి ఉత్తమలక్షణములచేత శోభిల్లే వాయకుడు ఎవరువారని వాల్మీకి వారదుని ప్రశ్నించెను వాల్మీకి వారదుని ప్రశ్నించిన గుణములు 18 చంద్రుడు కూడా 18 కళలు కలిగినవాడే అతే వారదుడుచెప్పి 18 కళల గుణశోభితులు వేరే ఆ గుణములు గుణవంతుడు, వీర్యవంతుడు, ధర్మశ్లాదు, కృతశ్లాదు, సత్యవాక్యుడు, ధృఢవ్రతుడు, చారిత్రవంతుడు, సర్వభూతహితుడు, విద్వాంసుడు, సమర్థుడు, ఏకప్రియదర్శనుడు, అత్యవంతుడు, జితశ్రోధుడు, ద్యుతిమంతుడు, అననూయుడు, దేవతలకు కూడా భయమును కార్పేవాడు ఇటువంటి ఉత్తమగుణములు దేవతలలోనే అరుదుగా కనిపించేవి మరి మానవులలో ఎవరుకలరని ప్రశ్నించగా శ్రీరాముని ఉదాహరణగా వారదుడు చెప్పెను. అప్పటినుంచి రాముడు శ్రీరామచంద్రుడైవాడు శ్రీరామ చంద్రునికి చెప్పిన గుణములు పరబ్రహ్మకు కూడా వ్యంగ్యముగా సమన్వయమగును 1వ పద్యము నుండి 8వ పద్యమువరకు వాల్మీకి వారదుని ప్రశ్నించును 9వ పద్యము నుండి 15వ పద్యమువరకు శ్రీరామచంద్రుని సద్గుణములను వర్ణించిరి 16వ పద్యము నుండి 85వ పద్యము వరకు పరిగ్రహముగా శ్రీరామకథను వాల్మీకికి వారదుడు చెప్పెను ఇంతకు శ్రీరాఘవాభ్యుదయము సంపూర్ణిగా వాల్మీకి రామాయణమునే అనుసరించెను

శ్లోక వార్తీకీ
సంఖ్య రామాయణము

1 తవస్వ్యాధ్యాయ నిరతం
2 కోస్యస్మిన్సాంప్రకంఠోకే
3 కృష్ణకప్రియదర్శనః
4 ఆత్మవాన్ కౌ జితక్రోధః
7 ఐహవో దుర్లభామైవ
8 ఇత్వాకువంశప్రభవః
9 బుద్ధిమాన్ నీతిమాన్

12 ధర్మజ్ఞః పత్యసంధశ్చ
17 నచ సర్వగుణోపేతః
21 యౌవరాజ్యేన సంయోక్తం
22 పూర్వం దత్తావరాదేవీ
25 తం ప్రజంతం ప్రియో
29 గుహమాసాద్య ధర్మాత్మా
31 చిత్రకూటమనుప్రాప్య
32 చిత్రకూటేగతే రామే
35 గత్వాతు సుమహాత్మానం
39 సందిగ్రామే కరోద్రాజ్యం
39 గతే తు భరతే శ్రీమాన్
41 విరాధం రాజ్ఞనం హత్వా
42 అగస్త్యవచనామైవ
54 తతస్సేనైవశోకేన
58 సదాన్యకథయామాన
58 పంపాతరే హనుమతా
65 పాదాంగుష్ఠేన చిక్షేవ
71 సచనర్వాన్ సమానీయ
73 తత్ర లంకాం సమాసాద్య

పద్య శ్రీరామవాఙ్మయము
సంఖ్య

1 తపమున స్వాధ్యాయమున
2 ఎవ్వండు సర్వభూతహేతుండు
3 ప్రియదర్శనుడెవ్వడు
4 ఎవ్వడాత్మవంతుడెవ్వడు
6 ఇట్టి గుణముల ప్రొడయై
10 రాముండన జనవిశ్రుతఁ
11 నియతమాననుండు
12 కంబుకంతుడు
13 సత్యసంధుడు లోకైక
18 అట్టి పత్యపరాక్రమమున
20 ఆత్మవగమావి శ్రీరామునడవి
21 జాయయిటువల్ల దశరథ
22 అంత సౌమిత్రి రామునియండ్రి
26 య్రొక్కిన గుహనకు దీపన
27 మరియు నావాసన నదీపసంబుల
30 అట సోకేతపురంబులో
33 తండ్రియాడేశమున
34 సందిగ్రామముఁజేరి
35 సత్యసంధుడు శ్రీరామచంద్రమూర్తి
36 అటపారియించి దానవకులాధముఁ
37 ఘటజన్మువాళ్ళచేఁగెకానె
45 అప్పుడు ప్రణమిల్లిరాముని
49 అంత ధర్మప్రచారిణయైనకవిరి
50 ఇంపులోలుకుచునున్న
52 కాలిబొటనవ్రేలి గగనపథంబున
55 సర్వదిశలకు రఘురాము సతియ
57 అట రావణ భుజపాఠిత

	58 అంతరావణులంకలో
75 వంచసేవాగ్రగావ హత్యా	61 ఏవురు సేవాపతుల
81 తేన గత్యాపురీం లంకాం	66 చని రఘురామభద్రుండు
85 అభిషిష్య చ లంకాయా	70 ఇనకులేంద్రుడు
86 దేవతాభ్యో వరం ప్రాప్య	71 దైవతకోటిచే వరముదారత

ఇలా వాల్మీకములోని పర్వకథల అధారముగానే శ్రీరాఘవాభ్యుదయ కథను రచనక్షరముగా నడిపిరి సంగ్రహరామాయణమైన పిదప శ్రీరాఘవాభ్యుదయమున బాలకాండలో వాల్మీకి మహర్షి భరద్వాజానితో తమసా నదికి స్నానమునకైవెళ్ళెను ఒక బోయవాడు పక్షిఁజంటలో ఉన్న ఒకదానిని బాణముతో కూర్చెను “వాల్మీకి దానిఁగాంచి నిన్నుల శ్రోదఘూర్ణితవేత్తుడోయ” అని కోపగించెను 87వ పద్యములో ఆ కిరాతునిశపించెను 89వ పద్యములో తన వాటినుండి లోకికళ్లొకము వచ్చుట మిక్కిలి అశ్చర్యపడెను వైదిక భండస్సుతోనే పరిచయమున్న ఆ మహర్షి అన్యుల శోకము తనశోకముగాభావించి భావుకుడై ఉద్రేకపడి లోకిభండస్సులో శ్లోకమును రచించుట మిక్కిలి అశ్చర్య - అద్భుతరసనమ్మేళనమే గదా! 103వ పద్యమున బ్రహ్మదేవుడు వాల్మీకి ఆశ్రమమునకు వచ్చి వాల్మీకిని ఓదార్చి తన అదేశమున శ్రీభారతీదేవి నిష్కృతానుగ్రహించినది అద్భుత భావనలతో శ్రీరాముని దివ్యగాఢను రచించుమనిచెప్పెను వారడుని వల్ల శ్రీరాముని దివ్యగాఢను పూర్వమే వివెను 104వ పద్యములో నకల వేదాంతసారము సవరన శోభితమైన శ్రీమద్రామాయణ రచనకు కావలసిన శక్తియుక్తులను వాల్మీకికి బ్రహ్మదేవు డనుగ్రహించెను 118వ పద్యములో తన తపశ్శక్తి బ్రహ్మదేవుని అశీర్వాదబలములు కలసి యోగశక్తితో, శ్రీరామకథ యందు మమతను పెంచుకొని దర్శించెను 115వ పద్యములో కావ్యపరిధి సంపదించెను 115వ-పద్యము-ముంతి 155వ పద్యం వరకు యోగదృష్టిచే వాల్మీకి దర్శించిన శ్రీరామకథను వర్ణించిరి 158వ పద్యమున కుశలపుల శ్రీరామకథాగానమాధుర్యమును వర్ణించిరి 159 నుండి-180 వరకు లవకుశుల శ్రీరామకథాగానము మునులను, అటవికులను వాగరీకులను ప్రభుత్వాధికారులను, ప్రభువైన శ్రీరామచంద్రునికూడా అకర్షించి ఎట్లు తన్మయపరచినదో అతిసుందరముగా వర్ణించిరి 180వ పద్యములో రాజసింహాసనము మీద కూర్చొని తన కథను వినుచు సోద్రేకమనస్కుడై ప్రణలలో తను ఒకడై తనదివ్యగాఢనువివెను ప్రపంచసాహిత్యమున మరేకావ్యమునకు అందని మహర్దశ శ్రీమద్రామాయణమునకే అందినది ఏ కావ్యము

వాయకునిగా వర్ణించినదో అకావ్యవాయకుడే అకావ్యమును విని తనకథ ఇంత
 కమనీయమైనదా? అని ఆశ్చర్యపరిచే కావ్యము మరియొకటి లేదు కదా! తన
 పుత్రులే తన గాథను తనముందు గానము చేయుట అద్భుతము శ్రీరామచంద్రునివే
 అనందపరచిన శ్రీమద్రామాయణ కావ్యము ఇంత గొప్పదని ఎట్లు చెప్పగలము
 185వ పద్యములో తన కావ్యమును చదివి అనూయ చెందవలదని విన్నవించెను
 186వ పద్యము నుండి 195వ పద్యం వరకు అయోధ్యాపురమహిమను వర్ణించిరి
 198వ పద్యంలో అశ్వమేధయాగమును చేసినచో పుణ్యాత్ములలో తనసూచేర్చుకొన
 గలరని దశరథుడు భావించెను 199వ పద్యము నుండి 201వ పద్యమువరకు
 తనకు పుత్రులులేరనే బాధను దశరథుడు భావించినట్లు చెప్పెను 203వ పద్యంనుండి
 231వ పద్యం వరకు పుత్రులు లేరనే బాధనుండి దశరథుని వసిష్ఠుడు తీరదీసి
 అశ్వమేధయాగమును చేయుమని చెప్పెను యాగస్థల నిర్ణయము, యాగ
 నిర్వహణకు వివిధ విభాగములను మంత్రులకు అదేశించుట, భార్యలకు
 యాగదీక్షనుగూర్చిచెప్పటను వర్ణించెను ఈ వర్ణనలో 208, 213, 220, 224, 228
 పద్యములు బాగున్నవి 233వ పద్యము నుండి 239వ పద్యం వరకు ఋష్యశృంగుని
 సుదీర్ఘబ్రహ్మచర్యమునుగూర్చి వర్ణించిరి 236వ పద్యమున అతని వ్యక్తిత్వమును
 వర్ణించెను 241 నుండి 271వ పద్యం వరకు శాంతావివాహము, కూతురు అల్లనితో
 దశరథుడు అయోధ్యకు బయలుదేరుటను వర్ణించెను 274వ పద్యము నుండి
 293వ పద్యము వరకు ఋష్యశృంగునితో దశరథుడు యాగవిషయమును వర్ణించెను
 295 నుండి 297 వరకు పుత్రాశామిష్ఠియాగ వ్యాపారవర్ణన కలదు పుత్రశామిష్ఠి
 యాగమునకు సకల దేవగణము అదృశ్యరూపమున యాగశాలకు వచ్చిరి వారితో
 బ్రహ్మదేవుడు కూడావచ్చెను రావణాసురుని అకృత్యములను దేవతలు బ్రహ్మదేవునికి
 విన్నవించిరి ఇది 298వ పద్యం నుండి 308వ పద్యమువరకు కలదు 301వ
 పద్యమున దేవతల కాంతి విహీనతను వర్ణించిరి 313వ పద్యమునుండి 315వ
 పద్యమువరకుగల పద్యములలో బ్రహ్మదేవుడు దేవతలను తీరదీంచును 316వ
 పద్యములో శ్రీహరియందు దేవతలకు ఉండే భక్తి వివరమును తెలియజేసెను
 318 నుండి 334 వరకు గల పద్యములలో బ్రహ్మదేవునితో దేవతలందరూ శ్రీహరి
 సన్నిధికిచేరి రావణుని దుష్టచేష్టలు తమదైనస్థితిని విన్నవించిరి 322, 323, 326,
 329, 331, 334 పద్యములు చాలా బాగున్నవి 336వ పద్యమునుండి 340వ
 పద్యమువరకు శ్రీ మహావిష్ణువు బ్రహ్మాదిదేవతలను తీరదీంచెను 337, 338,

341 పద్యములు బాగున్నవి 342వ పద్యములో దశరథ పత్నీలను దేవతలు
 పొగుడుట, 345వ పద్యములో రావణాసురుని సంహరించెదనని శ్రీహరి దేవతలకు
 అభయమిచ్చుట, 349వ పద్యమున దేవతలు దశరథుడుజచ్చిన హవిష్మనుతినుకొని
 అనందముగా తమ ఇళ్ళకు వెళ్ళిరి 354, 355వ పద్యములలో అగ్నిహోత్రుని
 దశరథుడు ప్రార్థించుట 356 నుండి 360 వరకు పాయనమహిమను
 అగ్నిహోత్రుడుచెప్పి పాయన కలకమును దశరథునకు ఇచ్చుట 361వ పద్యములో
 యాగమును పూర్తిచేసిన మౌనీంద్రులను నత్యరించి 363వ పద్యమున
 పాయనమహిమను దశరథుడు తన భార్యలకు చెప్పుట 369వ పద్యమున దశరథుడు
 రాజ్య విషయములను మరిచి గర్భవతులగు భార్యలతో గోష్ఠిని చేయుచుండెను
 374వ పద్యమున శాంత ఆత్మవారింటికి వెళ్ళుతలచెను పుట్టింటినుండి వెళ్ళుటకు
 అంతగా అమెకు ఇచ్చలేదు ఐననూ వెళ్ళివస్తానని చెప్పాలి - ఈ భావనలుగల
 శాంత ఎట్లు నడచినెళ్ళినో వర్ణించెను 379వ పద్యములో శాంతను తమదగ్గరే
 ఉంచుకుందా మనుకున్నా బ్రహ్మర్షి నిర్ణయమును ఎవరు మార్చగలరు అని చెప్పుట
 382వ పద్యమున కొత్తగా కాపురమునకు వచ్చిన అడబడుచును ఏదోనెవముతో
 పుట్టింటికి తెచ్చుకొనుట అంధ్రుల ఆచారము ఆ ఆచారమును ఇచట వర్ణించిరి
 384వ పద్యము శాకుంతలము 4వ అంకములో శకుంతలను కణ్వువహర్షి
 ఆత్మవారింటికి పంపిటప్పుడు అన్నమాటలను “కంఠస్థంబితబాష్పవృద్ధి కలుషం చింతా
 జడం దభృతం” అనే శ్లోకమును “అంత స్తంబిత బాష్పనేత్రుండగుచున్ సార్వభౌత
 రాశంబున” అనుట చాలా బాగున్నది 389వ పద్యమున బ్రహ్మదేవుడు దేవతలతో
 శ్రీరామ చంద్రుని సేవకై మీరు వానరులుగా అవతరించమని చెప్పెను 399వ
 పద్యమున శాంబవతుడు, 403వ పద్యమున వాలి, 404వ పద్యమున ముగ్ధిపుడు,
 405వ పద్యమున తారుడు, 408వ పద్యమున వీలుడు, 409వ పద్యమున మైదుడు,
 ద్వివిదుడనే వైద్యులు, 410వ పద్యమున మంషిణుడు, 411వ పద్యమున
 శ్రీహనుమంతుడు పుట్టినని వర్ణించిరి 412వ పద్యమునుండి 421వ పద్యము వరకూ
 వానరులందరూ అజన్మసిద్ధ వరాక్రమములుకలిగినవారని కవి అభిప్రాయము
 శ్రీనారాయణం రామానుజాదార్య స్వామివారు బాలకాండను వాలుగు భాగములుగా
 విభజించి వ్రాసిరి అసలు వారు కావ్యమును ఎప్పుడు ప్రారంభించి ఎప్పుడు
 ముగించిరో ఇంతవరకు తెలియదు శుద్ధవ్రతిగా వాలుగు ఎత్తురసైక్ పుస్తకములను
 వారే కుట్టివ్రాసిరి మొదటి పుస్తకము అట్లపైన మాత్రమే తేడీ వేసి ఉన్నది లోపల

మిగతా వివరములు లేవు 423వ పద్యమున “సారోదారకవిత్వ సత్త్వధిషణా సంపూర్ణ పాండిత్య” అనేది చివరగా ఉన్నది వ్యవస్థి శోభన వామనంవత్సర జ్యేష్ఠ బహుళ పంచమీ బుధవారము (12-8-1863) వాడు పూర్తి ఉండవచ్చును రెండవ పుస్తకమున పద్యసంఖ్యను మార్చలేదు 424వ పద్యమున దివ్య పాయసమును స్వీకరించి నందున దివ్యపురుషులు నలుగురు జన్మించగలరని మునులు అశీర్వాదించిరి 425వ పద్యమున మితిమీరిన సంతోషముతో దశరథుడు తన భార్యలకు తన పంశములోని పూర్వ రాజ చరిత్రలను చెప్పెను 427వ పద్యమున “హంసయానల యాన మతిమాండ్యముంజెందె” అనే సీస పద్యములో గర్భవతుల వింతలను విశేషముగా వర్ణించెను గర్భవతులవింతచెప్పలలో 430వ పద్యములో శ్రీపారి అంశను గర్భమున ధరించుటచే రాజులైన దశరథుని పవిత్రలు శ్రైలోక్య వంశ్యులైరి అని చమత్కరించెను శ్రీరామజననమునందు 435వ పద్యంలో జ్యోతిషశాస్త్రము గూర్చి తెల్పుతూ గ్రహములైదు ఉచ్చస్థితిలో ఉండి మిగతా గ్రహములు ప్రసన్నతచెంది ఉన్నవని వర్ణించెను అనమయమున వ్రక్కతి కూడా అమితానందముతో పారవశ్యము వొందినది వెయ్యి మన్మథుల రహసమును కలిగినవాడు, సుగుణదాముడు, వరంధాముడు శ్రీరాముడని వర్ణించెను 436వ పద్యంలో సర్వలోకముల “కావ” రక్షించేకక్షిగల ఆయన “కాపుకాపు” అని అరచిన నిన్ను రక్షించేకక్షి ఎవరికి కలదు పనినిల్లల రోదనమును “కాన్” అనే పదముతో కలిపి చమత్కరించెను 440వ పద్యంలో భరతుని జననము గురించి, 441 పద్యంలో లక్ష్మణశత్రుఘ్నులు ఏకాదశి అశ్వేషా నక్షత్రయుక్త కర్కాటక లగ్నమందు జన్మించినట్లు వర్ణించిరి దశరథుని పుత్రజననమహోత్సవమున అకాశమునుండి పూలవాస కురిసినట్లు దేవదుందుభులు ద్రోగినట్లు అకాశమున అప్పురసలు అడిసినట్లు శ్రీరామజననముతోనిఖిలభువనైకకళ్యాణసుఖసముదాయబీజములు మొల్కలెత్తినవి జన్మమొరుగని శ్రీపారి దశరథుని కుమారుడైనవాడు, దేవతలు రావణుని బాధలు తొలిగినవనుకున్నారు పామరులు తమ పాపములు అదృశ్యమైన వనుకున్నారు శ్రీరాముని అందము చూచి మన్మథుని రూప గర్వము జారెను దివ్యనదులలో నీరు తేటనడెను దశరథుని హర్షచంద్రికలకు హద్దులు లేకుండెను 452వ పద్యములో శ్రేష్ఠగుణధాషితుడైన దశరథుని జ్యేష్ఠకుమారునికి రాముడని నామకరణము చేసెను ఆయన సకల సుర రక్షణోత్సాహాశక్తియుతుడు, సకల భువన మంగళధాముడు, సంపూర్ణకాముడు, కామశతచంచనోద్ధాముడని వర్ణించెను 457వ పద్యంలో ఎన్నో సంవత్సరములతర్వాత పారవనితలు పేరంటమునకు దశరథుని ఇంటికి వచ్చి “కజపుడిరిన బిడ్డలు కలిగిరింక నేమికావలె దశరథ

భూమిపతికి" అని అనందాశ్చర్యములతో పలికిరి సోదరుల అన్యోన్య ప్రేమను వర్ణిస్తూ 463వ పద్యంలో శ్రీరాముని చూడకుండగా ఒక నిమిషమందైనను ఉండలేరు శ్రీరామునకు లక్ష్మణుని మీద ఎంత దాక్షిణ్యమో? భరత శత్రుఘ్నులు కూడా స్నానహివారులయందు శ్రీరామునివిడిచి ఉండలేరని వర్ణించిరి 471వ పద్యమున దశరథుని ఇంట రోజూ వండుగలే, పుట్టిన వారమని, పుట్టిన నక్షత్రమని, పేరుపెట్టిన రోజుని చెప్పి వర్ణనైభవములను జరుపుచుందురు 474వ పద్యంలో శ్రీరాముని పాలబుగ్గలనుచూచి ఇతను క్షీరాబ్ధిలోలుడని విశాలమైన వక్షస్థలమును చూచి ఇతను శ్రీనివాసుడని కొనల్పదానించెను 477వ పద్యంలో ఎవరి పిల్లలు వారికి ముద్దు కానీ శ్రీరాముని విషయములో ముగ్గురు తల్లులకు నమానమైన ప్రేమకలదు మరి ఇది వింత కదా! 480వ పద్యంలో ధర్మార్థకామ మోక్షములకు రామలక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్నులు ప్రతీకలు ఋగ్వేదాస్త్రమాథర్వణ వేదములకు కూడా వారే ప్రతీకలు వాలుగు సమద్రములకు కూడా వారే ప్రతీకలు పసిపిల్లలు కూర్చున్నప్పుడు దశరథుని దిగులు తీరెను ఆ పిల్లలు తప్పటడుగులువేసేటప్పుడు దశరథుడు "ధవ్వోన్మి అనుకొనెను" నడకబాగా వచ్చి పరుగెత్తేటప్పుడు తన పాపపు పుంజము పటాపంచలై ఎగిసి హరించినవి అని అనందించెను 479వ పద్యములో బాలల పహుళిలా మహావిశేషముల చేత దశరథునకు కాలమే తెలియకుండెను 481వ పద్యములో పసిపిల్లల లేతపాదములకు వెండిగజ్జల కడియాలు తగిలిస్తే "ఘల్లు ఘల్లు మనుచూ కై ఇంటరతవాల కంకణాల రిముర్కిమురువాప్ప ఝణఝణ ల్లోరయతేయుచూ" మిక్కిలి అనందించెను 482వ పద్యములో శ్రీరామ లక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్నులు ఐంగారు కొండలే దశరథుని కుమారులు నలుగురూ రతవాల గనులే, అందరూ సురసుతచరితులే, అందరూ శతకోటి మన్ననాంగులే అని వారి ముగ్ధమోహనత్వమును వర్ణించిరి 484 పద్యంలో తేనెలో తడిసి వచ్చే ముద్దు పలుకులను విని ఆ భూతలనాయకుడు మిక్కిలి అనందపడి సంద్రీఢిగా కొగిలించి లేతబుగ్గలపై ముద్దును ఇచ్చెను దశరథుడు శ్రీరాముని పిలిచే పల్కరింపులు మిక్కిలి సుమహానారాలు 486వ పద్యంలో శ్రీరాముని దాగుడు మూతలు కూడా ఎంతో అందమైనవి 490వ పద్యంలో తనయుల అదృష్ట రేఖలను గొనియాడుచూ మహామోదభరితాంతః కరుణుడై అరువదివేల ఏళ్ళకు తనకు పుట్టులు కలుగుట, వారిలో తీరని మమతానుబంధము, నశల భువనములను తనలో ఇముడ్చుకొన్న శ్రీరాముడు దశరథునితో అటలాడుట ఎంతో వినోదముగా వర్ణించిరి 493వ పద్యంలో చతుర్వశభువనములను కుక్షిలో దాచుకొన్న ఆ లోకరక్షకుడు, అక్షరమూర్తి అక్షరములను దిద్దుటకువశ్రమించెను 497వ పద్యంలో శ్రీరాముడు వృద్ధాచార

పూర్వకముగా శాస్త్రచోదితమగు భిక్షను తల్లిని అడిగెను దశరథుని పుత్రులకు ఉపనయన సంస్కారము జరిగెను 504వ పద్యములో శ్రీరాముని విద్యాభ్యాస సమయమున “గంధూరపట్టి చూలికి గలదా లేదా ఇట్టి కోదండపాండిత్య మిట్టియూహ, లిట్టి సమయోచిత జ్ఞాన మిపుడటంచు” విద్యాగురువలె అశ్వర్యవడిరి 507వ పద్యములో కంటికి రెప్పవలె భక్తితో లక్ష్మణుడు శ్రీరాముని వీడక శేషకాలిమానియై ఎప్పుడూ అనుసరించే ఉండెను అలాగే భరతుని పదసేవానిరతి శత్రుఘ్నుని నిరంతరసేవ బాల్యము నుంచే వీరికి అమరెను 508వ పద్యములో స్నానము, సంధ్యయు సాంగముగా వేర్చి తమ్ములతో రోజూ తండ్రి వద్ద అశేష ధరాపరిపాలన క్రియా జ్ఞానమును అర్జించుచూ అనన్యయశోవిభవాభిరాముడైనాడు 511వ పద్యములో మునులతో శబ్ద శాస్త్రార్థవర్ణ ఒకవేళ, ఒకవేళ వ్యాయ తంత్రోక్త చర్చలు, సరసగావా మృతాస్వాదము ఒకవేళ, బహునిధ సుకవిగోష్ఠి ఒక వేళ జ్యోతిషావ వ్యాసములు, ఒకవేళ దండనీతి రచనావిధానము, ఒకవేళ శాస్త్ర కల్పనా చమత్కారము, ఒకవేళ నిగమాగమనిరుక్త చింత ఇలా అన్ని శాస్త్రములు శ్రీరాముని మదిలో తాండవము నల్పుచుండెను 514, 515 పద్యములలో దశరథుని మనోవ్రవృత్తిని వర్ణించిరి చాలాకాలం వరకు తనకు సంతానము కలుగలేదు కలిగిన సంతానము అన్ని విద్యలలో పాండిత్యమును అర్జించిరి ఇది దశరథుని జీవితమున ఊహకందని విచిత్ర పరివర్తనము కోరికలు తనకు చాలావరకు ఫలించెను పుత్రులకు దీటుగా కల కన్యల వెదికి వివాహము చేసి రాజ్యభారమంతయూ శ్రీరాముని పైన ఉంచవలెనని నిశ్చయించి ఈ విషయమును మంత్రి సామంతపురోహితాదులకు విన్నవించెను

520వ పద్యము విశ్వామిత్రుని అగమనమును వర్ణించి అయన ధీమహితుడు, కులవతి, మునీంద్రుడు, అవరచతురాసుడు, విశ్వామిత్రుడు అయన తన అష్టశస్త్రముల విద్యనంతయు శ్రీరామునికే సమర్పించి తను ధన్యకనాందవలెనన్న ప్రమాదముతో అయోధ్యకు వచ్చెను శ్రీరాముడు తన చెంత ఉన్నంతకాలము తన ఆనందమునకు అవధులు లేవు శ్రీరామునిలో పరమాత్మను దర్శించి అయనకే తన సర్వస్వమును ధారాదత్తము చేయవలెనని ఏదో వెపమున ఆ శ్రీరామునితో కొంతకాలము గడవవలెను అనుకొనెను భగవానుడు కూడా భక్త వరాధీనుడు విశ్వామిత్రుని కీర్తి ముల్లోకములకు వ్యాపించవలెనని ఆ భక్తునికి శిష్యుడాయెను ఇచట శ్రీ నారాయణం రామానుజాచార్య స్వామి తనే విశ్వామిత్రుడై భగవంతుని అలాసేవిందారేమో అనిపించెంత ఉత్తమంగా విశ్వామిత్ర పాత్ర రచన చేసారు అనుక్షణం శ్రీరామునిలో పరమాత్మను దర్శించుచూ తాను పొందిన ఆనందాతి

రేకమును అప్పుడప్పుడు ఇయటకు కూడా చెప్తాడు 521వ పద్యము శేషశేషిత్వ
 సిద్ధాంతమును సంక్షిప్తముగా చెప్పెను 523వ పద్యంలో వరమవిరాగియైన కౌశికుడు
 రత్నవికార రాజసౌధ గోపుర ద్వారమునకు వచ్చినవెను ఇచట విరాగులు భోగుల
 చెంతకు వచ్చుటలో విరాగికి కావల్సిన రత్నము అ భోగసౌధములో కలదు దానిని
 తీసుకొని పోవుటకై వచ్చినవి ఇట చమత్కారము 525వ పద్యములో విశ్వామిత్రుడు
 దశరథుని సభా మండపమునకు రాక మునుపు దశరథుడు మంత్రి సామంత భూపాల
 పురోహితులతో కొంతసేపు వేదాంత విజ్ఞాన ప్రమోదాంతరాత్ములై మరెకొంతసేపు
 రత్న కంఠ యువా యువరావముల శృంగార వాట్యములను చూచిరి కవివచనముల
 కవితాగానములతో, సరససాహిత్య చతురతతో, వేదవేదాంగవేత్తల అభిల కాస్పృశ్యక్ష్య
 విచారములతో, మంత్రివర్యుల తంజ్ర విచారములతో, అమరదుర్లభవజ్ఞ
 సింహాసనమున ఉండి దేశ దేశాంతర స్థితులను తెలుసుకొను చుండిను 532వ
 పద్యంలో కౌశికుడు రాజగోపుర ద్వారమున ఉన్నాడని తెలిసి హర్షనరీక హృదంతరాళుడై
 కౌశికుని చెంతకు వెళ్లెను విశ్వామిత్రుని చూచుటకు దశరథుడు వెళ్ళి వర్ణన చాలా
 బాగుంది 546వ పద్యములో దశరథుని దేవేంద్రునితో పోల్చి, భూమిని భూలోక
 న్యర్థముగా దశరథుడు చేసినవి కౌశికుడు పొగడెను 547వ పద్యములో
 బ్రహ్మర్షిమార్గమృదు వసిష్ఠుడు దశరథునకు కులగురువుగా ఉన్నప్పుడు భద్రములకు
 అంతరాయమే ఉండదని కౌశికుడు వసిష్ఠుని స్తుతించెను విశ్వామిత్రుని భక్తితో
 వినయముతో సగౌరవముగా దశరథుడు మంత్రి సామంతపురోహిత మహర్షి గణముల
 సమక్షమున అస్థినమునకు తీసుకొని వచ్చి కనకాసనమున కూర్చుండబెట్టి “ఎంతయో
 యుల్లసముల్లసిల్లి భక్తి రహితుభూతి శోధిల్లగ” ముకుళిత హస్తములతో విశ్వామిత్రుని
 దశరథుడు ఇట్లు ప్రార్థించెను మీ ఆశ్రమమున మీ శిష్య సంచయము క్షేమమేకదా!
 శ్రూరమృగముల భయము లేక ఫల పుష్ప కందమూలములు లేక ఉన్నవి కదా!
 555వ పద్యంలో చవిటి నేలలో జలముసమృద్ధిగా కలిగినట్లు, నిర్జనునకు ద్రవ్యనిధి
 దొరికినట్లు, అలసినవానికి అమృతముచిక్కినట్లు, క్షీ దయానిధి! నీరాక మాకట్లున్నది
 ఆత్మవత్సలండు అనురూపసంతతివలె, వరమయోగికి భగవద్దత్తనమువలె మీరాక
 వాకట్లున్నది ఘోరపంపారపేడలను అనుభవించుచున్న మాకు మీరాక అమృత
 ధారా ప్రవాహమై ఉన్నది నకల నీయమితులవరసార్యభోమా! దైవికంబుగా నీవు
 ఇచటకువచ్చినావు కానీ నీరాకకై ఎంతప్రయత్నించిననూ అది లభ్యముకాదు
 బ్రహ్మసృష్టికి ప్రతిసృష్టి చేయగల నీవు సన్ను చూడవచ్చుట సాటి రాజులలో
 నాకెంతకునత వచ్చును అర్థకామములకై నీవెచటికిని రావు నీ కౌశ్మలను తీర్చదను
 నీవు వచ్చిన వనిని తెల్పుము అని వేడెను 568వ పద్యములో నీవు వసిష్ఠుని

శిష్యుడవుకావున అమిత వినయముతో అర్థించుచున్నావు ఇలలో ఎందరినో రాజన్యులను చూచితిని కానీ “ఈలలితాకారము వాఙ్మదూత్కటత కళ్యాణాశ్రయనిష్ఠ” ఇతరులకు లేదు 571వ పద్యములో విశ్వామిత్రుడు ఒక యాగమును చేయుదలచెను దానిని రాక్షసులు విఘ్నపరచుచున్నారు నవనదీక్షలో ఉన్నప్పుడు శపించుటచే యాగదీక్షాభంగము, దివ్యతపోవ్యయముకూడా కాగలదు మారీచ నుబాహువులు యాగ భంగమును చేయుచున్నారు 581వ పద్యములో కోపించినను శపించుటకు అవకాశము లేదు “కోపగించి ధనుర్వాణములను ధరించిన జగముల్ క్షోభిల్లనే పొర్లిన” పూర్వము ఎన్నో కారణములచేత తవస్పంతయు కోపముతోనే వృథా అయ్యెను ఇప్పుడు పంపూర్ణ సాత్త్వికుడనై సాధకుడనైతిని 583వ పద్యంలో ఈ క్రతువు పదిరాత్రులు బయగును రాక్షస సంహారమునకై శ్రీరాముని వాతో పంపుము దిగ్విపక సుయశోవళునిగా శ్రీరాముని నీకు అప్పజెప్పెదను అని అనెను 588వ పద్యంలో విశ్వామిత్రుడు యాగసంరక్షణకై శ్రీరాముని అడుగుతాడని తెలియక అడిగినది తప్పక ఇచ్చెదనని విశ్వామిత్రునికి చూట ఇచ్చెను శ్రీరాముని విశ్వామిత్రునితో పంపలేక దశరథుడు తనలో పరితపించుచుండెను ఆ సమయమున దశరథునికి ప్రపంచము మహా విచిత్రమై తోచె, శౌర్యము అణగెను, కోర్కెలు నశించెను, శరీరము జడాకారమై ప్రాణము కంపించెనని వర్ణించెను కొంతకాలమునకు తెప్పరిల్లి దీనాతి దీనుడై తనకు ఏదో ముప్పువచ్చినని వికలేంద్రియమై విశ్వామిత్రునితో ఇట్లనెను నారామునకు ఇప్పుడు పదునారేళ్ళు అటువంటి వా రాముడు నిశాచరులను చంపగలడా 592వ పద్యంలో కపటమెరుగని వా రాముడు కటిక రక్తసులను చంపగలడా వాతనన నరస్వస్థవాఘుడైన శ్రీరాముని విడిచి ఎట్లుండగలను అని శ్రీరాముని విరహమును సహించలేనని విశ్వామిత్రునితో చెప్పెను 599వ పద్యంలో శ్రీరాముని పత్యవరా క్షమములు వనిష్టనకు బాగా తెలుసు ఈ పథామండపమున ఉన్నవారిలో కొందరికి కొద్దిగా తెలుసును 601వ పద్యంలో యాగసంరక్షణకు అభ్యంతరము ఎవ్వరూ చెప్పరు శ్రీరాముని బలవరాక్షసములను వేను బాగా ఎఱుగుదును 604వ పద్యంలో ప్రాణములకంటే ద్రియుడు వాకు శ్రీరామభద్రుడు అతనితో రాక్షస సంహారమునకు చతురంగబలములతో నేను రాగలను, వా ప్రాణముల మీద ఆసక్తిని పారదోలి వారితో వేవే యుద్ధమును చేయుదును 613, 617, 621వ పద్యములలో విశ్వామిత్రుడు రాక్షసుల వృత్తాంతమును వారి అగడములను చెప్పెను 625వ పద్యంలో కరణితో నన్ను నారాముని దయచూపునుని విశ్వామిత్రునితో దశరథుడు వైన్యముగా ప్రార్థించెను 628వ పద్యంలో క్రోధపరవళుడైన విశ్వామిత్రుడు దశరథునితో “అంత గౌరవము ఇంతైయరి

గెనెటకొ యాగము మాత్రము అగదు, పొయివచ్చెద" మని చెప్పి వెళ్ళిపోయెను 833వ పద్యమున ఇక్ష్వాకువంశగౌరవము గూర్చి వసిష్ఠుడు చెప్పాడు 834వ పద్యంలో వసిష్ఠుడు విశ్వామిత్రుని తపోబల పరాక్రమములను చెప్పి సంశయంపక విశ్వామిత్రునితో శ్రీరామునిపంపిన శుభము కలుగునని దశరథునికి చెప్పెను 835వ పద్యంలో "రమణీయము క్రతువు సంగరక్షకుండు శ్రీరామభద్రుండు నేను దానికి ప్రేరకుడును యాచకుడు కౌశికుడు దాత దశరథుడు ముల్లోక వాసులు సంతోష పడువారు" అని చెప్పెను 837వ పద్యంలో శ్రీరామునకు కౌశికుని పరిచయము చేసి ఆ యాగసంగరక్షణ కొరకు నిన్ను పంపుచుంటిని అని దశరథుడు చెప్పెను 840వ పద్యంలో కౌశికునితో శ్రీరామలక్ష్మణులు బయలుదేరగా ప్రకృతి చల్లబడి అచటివారిని చల్లని మగంధవాయువులతో పరవశింపచేసెను 843వ పద్యంలో త్వక్త సంసారులైన తపశ్శాలులకుకూడాదుర్లభదభ్యున్నదైన శ్రీరాముడు తండ్రియొజ్జచే కౌశికునకు వత్స్యుడైనాడు అకాశమునుండి దేవతలు పౌరులు మహదానందముతో ఆద్యశ్యము చూచిరి 848వ పద్యంలో నీ కుమారునికి ఏ లోపము రానియను, నీవు వ్యాకులత చెందవలదు బయలక్ష్మితో నీ కుమారులను నీ వద్దకు పంపగలను 853వ పద్యంలో కౌశికునిపించి శ్రీరామలక్ష్మణులు వెళ్ళుటను అందముగా చిత్రించెను 855, 856వ పద్యములలో శ్రీరాముని విశ్వామిత్రుడు భక్తిపారవశ్యముతో పిలిచిన పిలుపు చాలా జాగున్నది 857వ పద్యంలో బల అతిబల విద్యల ప్రయోజనమును విశదపరిచెను 863వ పద్యంలో బలాతిబలవిద్యల ప్రతిఫలముల గూర్చి చెప్పెను 867వ పద్యంలో శ్రీరామునకు విశ్వామిత్రుడు ముద్రాభాతమును పలికెను 873వ పద్యమున అంగదేశ వామోచిత్యము, అదేశ వృత్తాంతమును చెప్పెను 879వ పద్యమున కౌశిక శ్రీరామలక్ష్మణులకు మునులుచేసి అతిథివత్కార విశేషములను వర్ణించెను 885వ పద్యమున శ్రీరాముని మునులు స్తుతించుట, 888వ పద్యములో పరోపరనది ఉత్పత్తిని వర్ణించిరి 892వ పద్యములో అడవిలోని వృక్షములను పశు పక్ష్యాదులను వాటి పేర్లతో వర్ణించెను 893వ పద్యములోనూ, 894వ పద్యములోనూ వృక్షామరుని దేవేంద్రుడు సంహరించిన వీడవ ఆ పాపప్రక్షాళన చేసిన బోటును మలద-కరూరదేశ వృత్తాంతములను వర్ణించిరి 895వ పద్యమున తాటక వృత్తాంతమును వర్ణించుచూ అమె ప్రవృత్తిని వర్ణించెను 702వ పద్యమున తాటకకు రాక్షసప్రవృత్తి వచ్చినవిధి విధానమును వర్ణించిరి 704, 706వ పద్యములలో తాటక శరీరలావణ్యమును వర్ణించిరి 710వ పద్యంలో తాటకవధను గూర్చి ధర్మమీమానచేస్తూ విశ్వామిత్రుడు ఇలాఅనెను రాజధర్మమును తెలిసిన వాడనుకనుక తాటకనుసంహరించమని చెప్పెను 714వ పద్యంలో పురాణములలోని

స్త్రీ హత్యల గూర్చి వివరించెను 717వ వచనములో అయోధ్యలో దశరథుడు మీ
 అజ్ఞనుదాటవలదని చెప్పినారు కనుక మీ అజ్ఞ నాకుశిరోధార్యమని శ్రీరాముడు
 చెప్పట 725వ పద్యంలో తాటకను వధించుటకు శ్రీరాముడు నిశ్చయించి
 తనధనుష్ఠంకారముచేసెను 728, 729వ పద్యములలో శ్రీరాముని ధనుష్ఠం
 కారమునకు బెదరి శ్రీరామునిముందర తాటక నిలబడెను అప్పటి ఆమె వద్దనను
 రమ్యముగాచేసెను 730వ పద్యంలో మనలను హింపింపవచ్చిన మగువను
 చంపకుండగా ఒక బాణముతో ఆమె ముక్కు చెవులనుచెక్కి ఆమె గర్వమును
 నాశనము చేసెదమని శ్రీరాముడు భావించెను 738వ పద్యంలో తాటకీ భుజములు
 తెగినవి ఇననూ భీకర శబ్దములుచేయుచూ రాముని ఎదుట నిలచెను 739వ
 పద్యంలో తాటకీ భీకర శబ్దములు విని లక్ష్మణుడు ఖడ్గముతో దాని ముక్కుచెవులను
 కొసెను తాటకీ కామ రూపమును దాల్చి అకాశము నుండి గోలచేయవారంభించెను
 అంతట విశ్వామిత్రుడు సూర్యుడు అస్తమించుచువ్గాడు, తాటక మీద కృపను
 చూపుట మాని దానిని సంహరింపుమని చెప్పెను 746వ పద్యములో కౌశికుడు
 తాటకవద్దై శ్రీరాముని తొందరపెట్టును 746వ పద్యములో శ్రీరాముడు ఒక
 బాణమును హృదయమున వాటగా ఓర్వలేక తాటక వేలపై పడెను 757వ
 పద్యములో శ్రీరాముని తాటక గిలగిలమని కొట్టుకొనుచు పెద్ద పెద్ద అరుపులతో
 మరణించెను 764వ పద్యములో తాటక మరణవార్తను విని మహర్షులతో పాటుగా
 దేవేంద్రుడు కూడా అదటికి వచ్చి కౌశిక శ్రీరామ లక్ష్మణులను అభినందించెను
 766వ పద్యములో దేవేంద్రుడు శ్రీరాముని స్తుతించి భృశాశ్వ పుత్రులను
 శ్రీరామునికిమ్మవి కౌశికుని నేడుకొనెను 770వ పద్యంలో దేవగణముతో వచ్చిన
 దేవేంద్రుడు, వనవాసులైన బ్రహ్మర్షులు కౌశికుని ప్రస్తుతించి శ్రీరామ లక్ష్మణులను
 అశీర్వాదించి వెళ్ళిరి 772వ పద్యంలో కౌశికుడు శ్రీరాముని తాటక వంహారము
 చేసినందుకు వాత్సల్యాతిశయమున స్తుతించివాడు లక్ష్మణుని శ్రీరాముని వలె
 నీవును సర్వసంపన్నమూర్తివి కావలెనని అదరించి కౌశికుడు పచ్చిను 780వ
 పద్యంలో తృణాశయ్యపై కయవించిన శ్రీరామలక్ష్మణులను కౌశికుడు చూచి వారి
 సౌందర్యమును ప్రమోదముతో చూచి అనందించెను 783వ పద్యములో కౌశికుడు
 శ్రీరాముని కౌర్యమునకుమెచ్చి తను తపస్సుచే సాధించిన అనేక దివ్య క్రాంత్రములను
 శ్రీరామునకు ఇచ్చెను 785వ పద్యంలో కౌశికుడు శ్రీరాముని కౌర్యబల
 వరాక్రమములకన్నా అమితవాత్సల్యప్రేమతో శ్రీరాముని వదలలేక తన

పర్యవ్యమును పమర్పించెను దశరథుడు చూడలేని దివ్యత్వమును శ్రీరాముని
 యందు కౌశికుడు ఎప్పుడో చూచెను ప్రతిగ్రహిత శ్రీమద్వారాయణుడు సమయ
 వందర్శమును చూచి కౌశికుడు తన అష్టశస్త్ర విజ్ఞానమంతయూ శ్రీరామునికి
 సమర్పించెను 787వ వచనంలో శ్రీవారాయణం రామానుజాధార్య స్వామి తాను
 పొందిన అష్టశస్త్ర విజ్ఞానము సంతయూ విశ్వామిత్రునివలె పనునకు తెలియజేసెను
 788వ పద్యములో కౌశికుడు అనుగ్రహించిన అష్టశస్త్ర అధిష్ఠాన దేవతలు శ్రీరాముని
 సేవించి శ్రీరాముని అజ్ఞులై ఎదురుచూచినవి 790వ పద్యంలో దాన భావమును
 చక్కగా వర్ణించిరి 792వ పద్యములో కౌశికుడు శ్రీరామునికన్నా అప్పులు వేరేవారు
 లేరని నిశ్చయముగా చెప్పుట, ఇచట ప్రవత్తిని రహస్యముగా వర్ణించెను 796వ
 పద్యములో విశ్వామిత్రుడు శ్రీరామునకు భృశాశ్వతనయులను గూర్చిచెప్పెను 800వ
 పద్యములో శ్రీరాముడు అనేక శస్త్రాస్త్ర వంపాదనము చేత మహాతేజోవంతుడై
 ప్రకాశించుచున్నాడు 802వ పద్యములో శ్రీరాముడు దర్శించిన శస్త్రాస్త్ర
 అధిష్ఠానదేవతలు అయిన అజ్ఞులై ఎదురుచూచెను సమయము వచ్చినప్పుడు
 మిమ్ములను స్మరించగలను అప్పుడు మీరువచ్చి వా వనిని పూర్తిదేసి వెళ్ళగలరని
 వారిని శ్రీరాముడు అదేశించెను 807వ పద్యములో అష్టశస్త్రముల ఉపదేశానం
 తరము కౌశికునకు శ్రీరాముడు పాష్ట్యాంగనమస్కారములను చేసెను 808వ
 పద్యములో శ్రీరామునితో కౌశికుడు వీవు నేర్పిన విద్యలను లక్ష్యజ్ఞునకు
 ఉపదేశించమని అదేశించగా శ్రీరాముడు అట్లేచేసెను 810వ పద్యములో కౌశికునితో
 శ్రీరామలక్ష్యజ్ఞులు సిద్ధాశ్రమమునకు వచ్చిరి. ఆ అశ్రమమున శారికా కీరములుకూడా
 కావ్యములతో ఉండే నూత్నలు చెప్పచుండగా వాటిని చూచి చాలా ఆశ్చర్యపడిరి
 817వ వచనములో సిద్ధాశ్రమమునుగూర్చిచెప్పూ ఇందు అనేక కోట్లమంది బ్రహ్మర్షులు
 ఘోరనిష్ఠులై తపస్సుధ్వినిసొందినందున దీనికి సిద్ధాశ్రమమును పేరు పొర్యకమాయెను
 817వ వచనమున వామన చరిత్రమును సంగ్రహముగా తెల్పిరి 818వ పద్యంలో
 కమలావతి పదములు ఇచట తిరిగినందున ఈ స్థలము సరమపనిత్రమైనది 820వ
 పద్యంలో ఇప్పటికే ఈ అశ్రమము వాదిలాగానే భావించుచున్నాను వాకు
 సొంతమైనప్పుడు నీకు ఈ అశ్రమము సొంతమే అని చెప్పెను 822వ పద్యంలో
 మారీచ నుబాహువుల రాకనుగూర్చి తెల్పుచూ వారు వచ్చునప్పుడు భూమి
 చలించును, క్రూర మృగములు కూడా వారి సడకను చూచి బెదురును, మౌని
 మండలమునకు మతి చెడును ఇలా వారి అగడములను విచిత్రముగా వర్ణించిరి

825వ పద్యములో ఈ మధ్య రక్షణము వీ తమ్మునితో నీవు కూడా చేయవలెను అని చెప్పెను 834వ పద్యంలో యాగారంభమును త్వరగా గావింపుమని శ్రీరాముడు విశ్వామిత్రుని కోరగా శ్రీరాముని మాటలకు కౌశికుడు వంశోషపడెను 843 మరియు 849 వచనములలో యాగవేదిక నిర్మాణము, ఋత్విక్కుల క్రియాకలాపములు నాలుగు దిక్కులలోని వేదిక ద్వారముల అలంకరణ విశేషములను చాలా మహిమాన్వితముగా వర్ణించిరి 850, 853వ పద్యంలో ఆరు రోజులు యాగము నిరంతరాయముగా జరిగినందున బ్రహ్మర్షులందరూ శ్రీరామలక్ష్మణులను అభినందించిరి 857వ పద్యములో లక్ష్మణుడు శ్రీరామునితో ఇలా అన్నాడు “కుసుమపేటలమ్ము మీ హృదయము రాక్షసుల మీద జారి లేకున్నచో ఒకే బాణముతో వారు మరణించరా! యుక్త వినాశకులమీదా నీకు జారి” అని అనెను 859వ పద్యములో సుస్వర వేద మంత్రములతో ఆ ప్రాంతము చాలా పవిత్రమై వినేవారి, చాలా ఆనందమును చేకూర్చుచుండెను అగ్నిహోత్రుడు కూడా తన పవిత్రవృత్తితో ఆనందమును వ్రకటించుచున్నాడు 864వ పద్యంలో మారీచ సుబాహువులు యాగమును విఘ్న పరిచేందుకు వచ్చే వద్దన చాలా బాగున్నది 869వ పద్యంలో మారీచ సుబాహువులు యాగశాలను పరిశీలనగా చూచి, శ్రీరామలక్ష్మణులను గుర్తించి, కట్టుదిట్టమైన రక్షణ వలయమును చూచి దిగులుచొందిరి 871వ పద్యములో యాగము పరిసరాన్ని నొందుచున్నది మునులను శ్రీరామలక్ష్మణులను కనితీరా మర్చించి వెళ్ళుదము అని రాక్షసులు భావించిరి 873వ పద్యములో శాపనులను అవహేళన చేసే తీరు చాలా బాగున్నది 875వ పద్యములో మారీచ సుబాహువులు శ్రీరామలక్ష్మణులను భయపెట్టేతీరు కూడా చాలాబాగున్నది 882వ పద్యములో మారీచుని శ్రీరాముడు సముద్రములో పడవేయుట చూచి కోపముతో సుబాహువు శ్రీరామునితో ఇలా గద్దించాడు 886వ పద్యంలో సుబాహువు మరణించిన తర్వాత అతని వైస్యస్థితిని వర్ణించెను 887వ పద్యంలో లక్ష్మణుడు వాయువ్యావృత్తముతో రాక్షస సేనను పొర్రుదొలెను 889వ పద్యములో రాక్షస సహారము చేసినందుకు ఆశ్రమవాసులందరూ శ్రీరామ లక్ష్మణులను పొగిడిరి 891, 893 పద్యములో శ్రీరామ లక్ష్మణులు కౌశికునికి నమస్కరించగా కౌశికుడు వారిని ఆశీర్వదించెను 895వ పద్యంలో శ్రీరామ లక్ష్మణులు విశ్వామిత్రునితో ఇట్లనిరి మేము తమ భృతులము తర్వాత కార్యక్రమమును మాకు ఆదేశింపుడు 899వ పద్యమున విశ్వామిత్రుడు మిథిలకు

వెళ్ళదలచి శ్రీరామలక్ష్మణులను గూడా తీసుకొని వెళ్ళదలచెను 903వ పద్యమున శివదనుర్వృత్తాంతమును చెప్పి, జనకుడు పిలవలేదనే భావన వలదని శ్రీరామ లలక్ష్మణులకు కొలికుడు చెప్పెను 905, 906 పద్యములలో భువనములను అజ్ఞాపించే స్వామి కొలికుని అజ్ఞకు లోబడి పంచరించుచుండెను అని అనెను శ్రీరాముడు భక్త పరవశత్వమున వాత్సల్యాద్యహేయ గుణములను త్యజించడు అని చెప్పెను 910వ పద్యమున విశ్వామిత్రుడు శ్రీరామ లక్ష్మణ మునిగణముతో మిథిలకు బయలుదేరగా సిద్ధాశ్రమమునగల కురంగ, శుక, పిక్, శారిక గణము వారిని వెంటనంటిరాగా కొలికుడు మీ నివాసములకు వెళ్ళుమనగా అని వెళ్ళినవి 920 వచనములలో కుకుని వృత్తాంతమును చెప్పెను 926, 929వ పద్యమున అనిలుడు కుశనాథుని పుత్రులకు మాయమాటలు చెప్పట 931వ పద్యములో ధార్మిక జీవనము చేయలేనివారు మరణించుటే మంచిది అని కుశనాథుని పుత్రులకు చెప్పట 939వ పద్యంలో “గొప్పవానికి అల్ప గుణము ఉదయింపరాదు అల్పనకు అనంతవాంఛలు పనికిరావు,” అని హితము చెప్పట 945వ పద్యములో కష్టములు వచ్చినననూ వంశ గౌరవమును వదలరాదని చెప్పెను 947వ పద్యంలో క్షమ యొక్క గొప్పతనమును గూర్చి చెప్పెను 948వ వచనములో వివాహానంతరము కుశనాథుని పుత్రులకు అంగవైకల్యము పొగలదని, బ్రహ్మదత్తుడనే రాజశ్రేష్ఠునకు తన పుత్రులను కుశనాథుడు ఇవ్వదలచెను కుశనాథుని పుత్రుల వివాహాధిస్తితనతో బాలకాండలో ప్రథమ భాగము ముగిసెను

శ్రీనారాయణం రామానుజాచార్యస్వామివారు రచించిన శ్రీరాఘవా భ్యుదయమునకు సంపాదకులైన శ్రీనారాయణం లక్ష్మీనరసింహాచార్యులు గారు తండ్రిగారి పంక్రసో జీవిత చరిత్రను రచించిరి శ్రీరాఘవాభ్యుదయమును గూర్చి ఎంతో వ్రాయవలసి ఉండగా అల్పజ్ఞతతో తోచినది ఏదో వ్రాసెతిని సహృదయులైన రసజ్ఞులు వాటిని మన్నించి శ్రీనారాయణం రామానుజాచార్య స్వామి వారి కవితా మాధుర్యము అస్పృశించి, అనంద పరవశులై మిగతా భాగముల ముద్రణకై సహకరించవలసినదిగా ప్రార్థించుచున్నాను

ఆరువతి

వృషవామః వైశాఖ

శుద్ధపంచమి -

శ్రీ శంకర బయ్య

28-4-2001

చతుర్వేదుల వేంకట శ్రీ శివ సుబ్రహ్మణ్య శర్మ

శ్రీరామ
విద్యత్కవిశిఖర, పండిత
ఉవే శ్రీమాన్ నారాయణం రామానుజాచార్యస్వామి వారి
జీవిత సంగ్రహము

శ్రీమాన్ పండిత నారాయణం రామానుజాచార్య వారి జననము శ్రీహేవళంబి నామసంవత్సర (1897) శ్లోష్ట బహుళ అష్టమి బుధవారం వీరి జననీ జనకులు శ్రీమతి లక్ష్మీనరసమ్మ - శ్రీమాన్ శ్రీరామ దేశికాచార్యులవారు వీరి జన్మస్థలము రేపల్లె తాలూకా ఉల్లిపాలెం

గ్రంథకర్త తండ్రిగారైన శ్రీరామదేశికులవారు సాహిత్యములోనే కాక వేదవేదాంగములలోను, వ్యాకరణ, జ్యోతిష వాస్తుశాస్త్రములోను విష్ణుతులు ఉపవేద సంజ్ఞగల అయ్యర్వేద వైద్య శాస్త్రాన్ని కూలంకషంగా అభ్యసించిన వైద్య శిఖామణులు మరియు శ్రీ మద్వైభావన అగమశాస్త్ర సాంప్రదాయ పరిరక్షణలో దీక్షాకంకణబద్ధులు వీరి స్వస్థలము ఉల్లిపాలెము ఇది శ్రీమూరేని వంశీయులైన జమీందారీ గ్రామము అలనాడు శ్రీజమీందారుల ఆదరాభిమానమైన పోషణతో ఉల్లిపాలెం గ్రామము చతుర్వేదములలో నిష్ణాతులైన వేదపండితులతోను, సంగీత - సాహిత్య - నృత్య - నాట్య కళావిశారదులతోను విరాజిల్లుచుండెడిది

గ్రంథకర్త తండ్రిగారైన శ్రీ రామదేశికులవారు శ్రీ 1902వ సంవత్సరములో ఉల్లిపాలెం గ్రామములో “శ్రీ శ్రీనివాస దైవాగమకల్పవర్ణిపాఠశాల” అనే సంస్థను స్థాపించినారు ఈ పాఠశాలలో ప్రధానముగా శ్రీ వైభావన భగవద్వాప్తమును, సంస్కృత

అంధ్ర భాషలలో వ్యాకరణము, ఛందశాస్త్రము,, సంస్కృత కావ్యాలను, అయ్యర్వేదము, జ్యోతిషము, వాస్తు మొదలగు సర్వశాస్త్రములను బోధించుటకు అసమాన ప్రజ్ఞావంతులగు ఉపాధ్యాయవర్గము యుండెడిది ఈ సంస్థ ద్వారా శ్రీరామదేశికాచార్యులవారు అనేకమంది విద్యార్థులను అయాశాస్త్రములలో పండితులుగా తీర్చిదిద్దినారు వీరి ఏకైక సోదరులు శ్రీమాన్ నరసింహాచార్యులుగారు

వీరి జీవితకాలమంతయు సాహితీ గోష్ఠులతోను, అతిథి - అభ్యాగతుల సమాదరణతోను గడిచిపోయినది వీరు అర్థాయుష్యకాయులై వారి 45వ ఏటనే విష్ణు సాన్నిధ్యమును పొందినారు వీరికి ముగ్గురు కుమారులు కలరు ఈ గ్రంథకర్త మూడవవారు

గ్రంథకర్త తండ్రిగారైన శ్రీమాన్ రామదేశికాచార్యులుగారి జ్యేష్ఠకుమారులు శ్రీమాన్ లక్ష్మణాచార్యులుగారు వీరు వ్యాయాసాస్త్రపారంగతులు, లోకీక వ్యవహరములలో అనమాన ప్రతిభాశాలి వీరి ధర్మవత్తి శ్రీమతి మంగతాయారమ్మ గారు. వీరికి శ్రీరామాచార్యులు - శ్రీవేంకటవరసింహాచార్యులు అనేడి పుత్రద్వయము, రామానుజమ్మ - శేమ్మ అనే పుత్రికా ద్వయము ఉద్భవించిరి వీరి పుత్రరత్నము లిరువురు శ్రీవైభావహామ పండితవరేణ్యులు

ద్వితీయ పుత్రుడైన శ్రీమాన్ శేషాచార్యులుగారు అనకుని వద్దనే విద్యనభ్యసించి సంస్కృతాంధ్రసాహిత్యములలోను, జ్యోతిషవ్యాకరణశాస్త్రములలోను, శ్రీమద్వైభావన భగవద్భాష్ట్రములోను సంశయరంపరాసుగఠమైన ఆయుర్వేద వైద్య శాస్త్రములలోను అనమానవరాక్షసుపంతులుగా వర్ణిల్లిన సాహితీమూర్తులు వీరు సంస్కృతాంధ్ర ములలోను అనేక కృతులను రచించిరి వాటిలో మకుటాయమాన మనదగు కృతి - భక్తి పురపురముగా వ్రాయబడిన "గేయరామాయణ కీర్తనలు", శ్రీమద్రామాయణ తతనంతయూ సంక్షేప్త గేయరూపములో అందించిన మహానుభావులు శ్రీశేషాచార్యులుగారు వారి కీర్తనలు కొన్ని వారి సమకాలీనులైన శ్రీరామ భక్తులకు కంఠస్థము కాల వశమున వారి రచనలేమియు బద్ధము కాకపోవుట మా దురదృష్టము వీరు అనకునిచే ప్రారంభింపబడిన "పాఠశాలను" సమర్థవంతముగా నిర్వహించుచుండెడివారు శ్రీశేషాచార్యులవారు ఉల్లిపాలెం జమీందారీ సంస్థానముననేకాక శ్రీకాళహస్తి - పెదపవని - పెద్దాపురం - పుణ్డ్రేల మొదలగు అనేక సంస్థానములకు అప్పిన వైద్యులుగా అఖండ శ్వాతివి ఆర్జించినారు సంఖ్యావాధీతుండే "ఆయుర్వేదకళానిధి" అనే విరుదును గూడా పొందియున్నారు వీరి సహధర్మచారిణి శ్రీమతి అనంతలక్ష్మీతాయారమ్మగారు

శ్రీ శేషాచార్యులవారికి శ్రీరామాచార్యులు - వరసింహాచార్యులు - హనుమాచార్యులు అనేడి పుత్రత్రయము, శేమ్మ - వేదవతితాయారమ్మ - లక్ష్మీ తాయారమ్మలనెడి పుత్రికాత్రయము జన్మించిరి

శ్రీ శేషాచార్యుల జ్యేష్ఠ కుమారులు శ్రీమాన్ వారాయణం శ్రీరామాచార్యులుగారు అనకుని వద్ద మరియు పినతండ్రి గారైన శ్రీరామానుజాచార్యులు (శ్రీరామపాఠ్యుడయ కర్త) గారి వద్ద సంస్కృతాంధ్రములను, శ్రీమద్వైభావన భగవద్భాష్ట్రమును ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రాన్ని అభ్యసించినారు వీరు సంస్కృతాంధ్రములందు చక్కని కవికలను అల్లగలిగిన మహాపండితులు

శ్రీ శేషాచార్యుల ద్వితీయ పుత్రులైన శ్రీమాన్ నరసింహాచార్యులుగారు నదాభగవదారాధనలో లీనమై అధ్యాత్మికమైన గ్రంథ పతవతో కాలక్షేపము చేయుచు భగవత్పూజకు పాత్రులగుచున్నారు

శ్రీమాన్ శేషాచార్యులగారి కనిష్ఠ పుత్రరత్నము శ్రీమాన్ హనుమాచార్యులుగారు పితృదేవుని సాన్నిధ్యములో పంశపరంపరానుగతమైన ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రాన్ని కూలంకషంగా అభ్యసించి అవర ధన్వంతరీ స్వరూపులుగా వెలుగొందుచున్నారు కొల్లూరు మండలము ఈపూరులో ఆగమాచార్య శ్రీమాన్ దేవయజ్ఞనం వేంకట్రామాచార్యులవారి వద్ద శ్రీనైఖానన ఆగమశాస్త్రాన్ని కర్షణాది ప్రతిష్ఠాంతము అభ్యసించిన మహామహిమి. ఆయుర్వేద వైద్య చికిత్సావిధానములో పరిశోధనలు చేసి ఉత్కృష్టమైన వైద్య సేవను అందించుచున్న వీరి కృషిని గుర్తించిన సంఘాభిమానులచే వివిధ సభలలో పురస్కారములతోబాటు “ఆయుర్వేద కళానికారద” “ఆయుర్వేద కళాప్రపూర్ణ” మొదలగు బిరుదులతో సత్కరింపబడినారు

శ్రీ రాఘవాభ్యుదయ శాస్త్రకర్తలగు శ్రీమాన్ పండిత రామానుజాచార్యులవారు శ్రీరామా దేశికాచార్యుల వారి కనిష్ఠ కుమారరత్నము వీరు బాల్యమంతయు సాహితీ విపాసితో గడిపిరి

వీరి ప్రాథమిక విద్యను మహారాజశ్రీ యల్లాభగడ రామస్వామి వంతులుగారి వద్ద అభ్యసించినారు సాహిత్య గురువరేణ్యులు శ్రీశ్రీనివాస దైవాగమ కల్పవల్లీ పాతకాల పండితులగు బ్రహ్మశ్రీ కొలచిన లక్ష్మీ నరసింహశాస్త్రిగారు శ్రీ శాస్త్రిగారు శ్రీరామానుజాచార్యుల వారిని పుత్రవాత్సల్యముతో చేరదీసి సంస్కృత - వ్యాకరణ - ఛందశాస్త్రములలోను, సంస్కృతాంధ్ర భాషలలోను తీర్చిదిద్దిన అవర హయగ్రీవ స్వరూపులు గురువులు బోధించిన నర్వవిషయములను అలనాడు ఆదిత్య భగవానుని వద్ద మారుతాత్మజుని వలె అకురింత దీక్షతో - ఏక సంతగ్రాహిగా అభ్యసించిన మహామహిమాన్వితులు శ్రీమాన్ రామానుజాచార్యులవారు వీరి సహోదరులైన “ఆయుర్వేద కళానిధి” శ్రీమాన్ శేషాచార్యులుగారి వద్ద ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రాన్ని అభ్యసించి అచిరకాలములోనే శాస్త్ర పరిపూర్ణతను పొందినారు ఈపూరు (కొల్లూరు మండలము) నాస్తవ్యులు శ్రీనైఖానన ఆగమశాస్త్ర పండితవరేణ్యులు శ్రీమాన్ దేవయజ్ఞనం వేంకట్రామాచార్యులువారి వద్ద శ్రీమద్వైఖానన భగవద్భాగవతమును, కర్షణాది ప్రతిష్ఠాంతమును అభ్యసించి అచిరకాలములోనే ఆగమ ప్రావీణ్యతను పొందినారు శ్రీనైఖానసాగమముతోబాటు శ్రీ పాంచరాత్రాగమము -

వైవాగమము మొదలగు వివిధ ఆగమశాస్త్రములలో సహితం పాండిత్యమును పొందిన మహామహామహిషులు శ్రీ ఆచార్యులవారు

మరియు ఉల్లిపాలెం గ్రామవాస్తవ్యులైన క్రమాంత స్వాధ్యాయపరులగు బ్రహ్మశ్రీ రాయశ్రావు పున్నావధాన్లుగారి వద్ద వేదాధ్యయమును చేసి వేదపండితులుగా మన్ననలనందివారు శ్రీరామానుజాచార్యస్వామివారు వ్రధావాచార్యత్వముతో దేశములో నలుమూలలా శ్రీమద్వైఖానస శాస్త్ర విధియుక్తముగా శతాధిక దేవతా వ్రతిష్టలు జరుపబడినవి జ్యోతిషము, ఖగోళశాస్త్రములందు అమోఘమైన పాండిత్యప్రకర్షగలిగిన మహాపండిత వర్గమునకు చెందిన “శిష్టా” వారి వంశములోని బ్రహ్మశ్రీ శిష్టా హనుమద్వాస్తవి అవధాన్లుగారి వద్దమరియు వారి పుత్రులు బ్రహ్మశ్రీ కోటయ్య శాస్త్రులుగారి వద్ద శ్రీ ఆచార్యులవారు జ్యోతిషము, వాస్తు శాస్త్రాలను క్షుణ్ణముగా అభ్యసించివారు అదిరకాలములోనే ఆయాశాస్త్రములలో గొప్ప ప్రావీణ్యతను పొందినవారుగా గుర్తించబడినవారు వీరి నచోదరులు శ్రీమాన్ శేషాచార్యులు గారి అనంతరము శ్రీ శ్రీనివాసదైవాగమ కల్పవల్లి పాఠశాల నిర్వహణ బాధ్యతను స్వయంగా స్వీకరించి శ్రీనైఖానసాగమ శాస్త్రము - సంస్కృతాంధ్ర కావ్యాలలో ముఖ్యులైన పండితులుగా అనేక మందిని తీర్చిదిద్దినారు

ఉల్లిపాలెం గ్రామమున శ్రీధూనిశా సమేతులై వెలసియున్న “శ్రీ చిన్నకేశవస్వామి” వీరి ఆరాధ్యదైవము శ్రీకేశవస్వామి వారి ప్రేరణవల్ల రచనను ప్రారంభించి శ్రీచిన్నకేశవ శతకము పేరిట ఒక పాదాతి ప్రచురణమును అందించినారు ఇది 1944 సం॥లో ముద్రణ రూపములో వెలసినది తదుపరి కలియుగ ఆరాధ్యదైవమైన శ్రీ అలమేలు మంగా వద్దావతి సమేతులై తిరుమలలో వెలసియున్న శ్రీ శ్రీనివాస భగవానుని ప్రేరణతో “శ్రీ శ్రీనివాస శతకము”ను వ్రాసినారు ఇది 1946వ సం॥లో ముద్రణ పొందినది

శ్రీరామానుజాచార్యుల సమాణ - సామాన్య సేవ

శ్రీ శ 1936లో రేపల్లె తాలూకా నల్లూరు గ్రామములో శ్రీమాన్ భిషగ్రాజు దీవి వేంకటనరసింహాచార్యులుగారు అధ్యక్షులుగా “శ్రీ నైఖానసభగవద్వాస్త్ర గ్రంథమాల” పేరుతో ఒక సంస్థ వెలసినది అనాటికి అముద్రితములైయున్న శ్రీ మద్వైఖానస భగవద్వాస్త్ర గ్రంథములను సేకరించి - పరిష్కరించి - ముద్రింప జేయుట అనే వ్రధానాశయమునకు ఈ సంస్థ రూపకల్పన చేసినది ఈ బృహత్పార్వ విరూపాణ బాధ్యతను తమ భుజస్సంధములపై నిలిపికోసిన మహామహామహిషులు శ్రీనైఖాన

సాగమ పండితవరేణ్యులు శ్రీమాన్ దేవయజ్ఞనం వేంకట్రామాచార్యులు (ఈపూరు) గారు, మరియు శ్రీమాన్ వారాయణం రామానుజాచార్యులుగారు అనాటి మేటి శ్రీ మద్వైఖానన శాస్త్ర పండితవరేణ్యులు, బావట్ల తాలూకా అప్పిట్ల వాస్తవ్యులు తర్కవేదాంత, మహావిద్వాన్, శ్రీమాన్ పండిత వేదాంతం జగన్నాథాచార్యస్వామి మరియు తిరుమల - తిరుపతి దేవస్థానముల అగమశాస్త్ర పండితులు “నైయాకరణ వంచానన” తిరుదాంకితులు అగు శ్రీమాన్ పండిత రొంపిచర్ల పార్థసారథి భట్టాచార్యస్వామి వార్ల సలహా సంప్రదింపులతోను శ్రీ మద్వైఖానన సాదరుల సహకార సంపత్తులతోను శ్రీ మద్వైఖానన గ్రంథములను ముద్రించిన ఘనత నల్లూరు శ్రీనైఖానన భగవద్భాష్ట్ర గ్రంథమండలి వారిదే అనుటలో అతిశయోక్తి లేదు

అంతకు పూర్వము ఈగవారిపాలెం(తమిళనాడు)లో శ్రీమాన్ బాలకళానిధి డి శేషాచార్యులుగారు గ్రంథ సంపాదకులుగా శ్రీనైఖానన గ్రంథమాల వెలసినది ఈ సంస్థకు అధ్యక్షులు అగమ పండిత శ్రీమాన్ రొంపిచర్ల భట్టర్ శ్రీనివాస అయ్యంవార్లంగారు (అకులమన్నాడు) శ్రీనైఖానన గ్రంథమండలి వారు కూడా చాలా నైఖానన గ్రంథములను పరిష్కరించి ముద్రించిరి గ్రంథ పరిష్కరణ ఉల్లిపాలెం శ్రీ శ్రీనివాస వైవాగమ కల్పవల్లి పాఠశాల, పండితులు శ్రీమాన్ దేవయజ్ఞనం వేంకట్రామాచార్యులు (ఈపూరు) గారు మరియు శ్రీమాన్ ఈ వే శ్రీనివాస భట్టాచార్యులు (కాకులపాడు) గారల అధ్యక్షములతో జరిగెను

ఈగవారి పాలెం శ్రీనైఖానన గ్రంథమాల మరియు నల్లూరు శ్రీనైఖాననభగ వద్భాష్ట్ర గ్రంథమండలి వారు సంయుక్త కృషి ఫలితముగనే మనకికాడు శ్రీమద్వైఖానన భగవద్భాష్ట్ర గ్రంథములు ముద్రితములుగా లభించుచున్నవి

శ్రీమాన్ పండిత రామానుజాచార్యుల వారు దేవయజ్ఞనం వేంకట్రామాచార్యుల వారితో కలసి నల్లూరు గ్రంథమాలా గ్రంథపరిష్కర్తలుగా కృషి సల్పినారు

శ్రీమద్వైఖానన భగవద్భాష్ట్రములోనే కాక శ్రీపాంచరాత్రాగమ వైవాగమములో గూడ నిష్ణాతులైన శ్రీమాన్ పండిత రామానుజాచార్యులుగారు తమ పాండిత్య ప్రకర్షకు సరాశాష్ట్రగా “శ్రీ భగవదారాధన చంద్రిక” అనే పేరుగల శ్రీనైఖానసాగమప్రాక్ష అర్చన గ్రంథమును సమకూర్చినారు శ్రీభగవదర్చనకు సంబంధించిన విషయములనే కాక ఇతరత్రా అవసరమైన ధర్మశాస్త్ర విషయములను కాలానుగుణముగా సంభవించెడి అయా దోషముల పరిహారించి అచరించవలసిన ప్రాయశ్చిత్త పద్ధతులను ఇంకా అనేక ఉపయుక్త విషయాలను క్రోడీకరించి ఈ గ్రంథమును సమగ్రముగా

రూపొందించినారు ఇది భగవదర్చనా విషయములో విజ్ఞాన పర్వస్వముగా (Encyclopedia) విరాజిల్లుచున్నది

నల్లూరులో వేంచేసియున్న శ్రీలక్ష్మీనారాయణస్వామివారి పాదపద్మసేవార్చనా పరులు, శ్రీవైభావన భగవద్వాస్తవ గ్రంథమాలా సంపాదకులు అగు శ్రీమాన్ భీమగ్రామ వేంకటనరసింహదారులవారి కోరిక మేరకు “శ్రీ లక్ష్మీనారాయణస్తవము” అను పేరిట సంస్కృతభాషలో శ్లోకరూపములో వ్రాయుటయేకాక తెలుగు వ్యాఖ్యానమును గూడా శ్రీఅచార్యులవారే వ్రాసినారు ఇదియే వీరి తొలి సంస్కృత కావ్యము ఈ గ్రంథాన్ని శతావధాని అభినవ జయదేవ, కవిసార్వభౌమ విరుదాంకితులు, పొన్నూరు శ్రీభావనారాయణస్వామి సంస్కృత కళాశాల అధ్యాపకులు అగు బ్రహ్మశ్రీ శ్రీ చల్లా పిళ్ళయ్య శాస్త్రిగారు అంధ్రభాషలో పద్యరూపముగా అనువదించినారు

శ్రీ రామపాదసేవారురంధరులగు శ్రీరామానుజాచార్యులవారు అందించిన రెండవ సంస్కృతకావ్యము “శ్రీరామానందలహరి” ఈ కావ్యానికి మధురకవి సాహిత్య విద్యాప్రవీణ గుంటూరులో డా॥కె వి కె సంస్కృత కళాశాలలో సంస్కృతాధ్యాపకులుగా చాలాకాలం పనిచేసిన ఊ॥ శ్రీమాన్ పండిత కోగంటి సీతారామాచార్యులుగారు, అంధ్రానువాదమును పద్యరూపములో వ్రాసినారు ఈకృతి కర్త స్వయంగా ఉపయుక్తమగు అనేక విషయాలను తెల్పుచూ “శ్రీరామానందలహరి” అనే కావ్యానికి “రత్నప్రభ” అనే పేరుతో తెలుగు వ్యాఖ్యానమును నమకూర్చిరి

1958 సంవత్సరములో గుంటూరు జిల్లా రేపల్లెలో సాహితీ పమితి సభ్యులు కవి సామ్రాట్, కవిమూర్తాండ, బ్రహ్మశ్రీ పండిత వారి నరసింహశాస్త్రిగారు, మధురకవి శ్రీమాన్ పండిత కోగంటి సీతారామాచార్యులు గారు, ఉపవాక్య పుత్రవర్తి శ్రీమాన్ పండిత దీవి శ్రీనివాసాచార్యులు (రాచూరు) గారు, పహజకవి బ్రహ్మశ్రీ పండిత పొతూరి రాధాకృష్ణమూర్తిగారు మొదలగు మహాపండితుల అశీస్సులతో సాహిత్య విద్యాలంకార శ్రీమాన్ పండిత నారాయణం శ్రీరామాచార్యులు గారి అధ్వర్యములో “శ్రీహయగ్రీవ విద్యాపీఠము” స్థాపించబడినది దాదాపు దశాబ్దకాలము ఈ సంస్థ దిన దిన ప్రవర్ధమానియై విరాజిల్లి అనేక మంది విద్యార్థులను విద్యా ప్రవీణ - భాషా ప్రవీణ ఉన్నత పరీక్షలకు తర్ఫీదు పిచ్చి ఉన్నత విద్యావంతులుగా తీర్చిదిద్దినది.

శ్రీ హయగ్రీవ విద్యాపీఠము ద్వితీయ వార్షికోత్సవ సభకు అధ్యక్షత వహించిన పింగింద్రాబాద్ సాహిత్య అకాడమీ కార్యవర్గసభ్యులు - సాహిత్య సామ్రాట్ - కవీంద్ర కవిసార్వభౌమ - మహాపాధ్యాయ శ్రీ శివ శంకరస్వామి వారి అధ్వర్యములో

మహాపండితుల సమక్షమున శ్రీమాన్ పండిత రామానుజాచార్యుల వారిని
“వెద్యత్పవేశభర” అనే విరుడుతో పత్కరించినారు

మహాకావ్యానిర్వాహ మేతువృ

వీరి సాహితీ పనములో ఉద్భవించిన మరొక మహాకావ్యము “శ్రీరామవాఙ్మయము” శ్రీమద్వాల్మీకి విరచితమైన శ్రీమద్రామాయణ మహాకావ్యాన్ని వీరు నిష్కైగరిష్టమైన పితృముపారాయణ చేయుచుండెడివారు శ్రీరామచంద్రప్రేమి ప్రేరణవల్ల శ్రీమద్రామాయణ మహాకావ్యాన్ని ఆంధ్రభాషలో పద్యకావ్యముగా అనువదించుటకు సంకల్పించినారు

ఈ కృషిలో ఇతః పూర్వము మహాకవులచే అంద్రీకరింపడిన “శ్రీమద్రామాయణ మహాకావ్యాలను” తెప్పించి, వానిని అమూల్యగ్రముగా పరిచిన పితవ “శ్రీరామవాఙ్మయము” కావ్యాన్ని ప్రారంభించినారు శ్రీమద్వాల్మీకి మహర్షి హృదయాంతర్గతమైన భావాలలో అంతరార్థమును గ్రహించి తదనుగుణంగా సంస్కృత భాషలో యున్న శ్రీమద్రామాయణ మహాకావ్యాన్ని యథాతథంగా అంద్రీకరించుట వీరి కవితా సైపుజ్ఞాన్ని తెలియజేయుచున్నది ఈ కథా రచన అంతయుగంగారునివలె సాగినది

వీరు సంస్కృతాండ్రములలో అనర్గళముగా కవిత్వపల్ల గలిగిన బహు ప్రావీణ్యము వీరి మరొక సంస్కృత కావ్యము “స్తుతి కొస్తుభము” అనెడి శ్రీకృష్ణ స్తుతి స్తోత్రము ఈ గ్రంథానికి శ్రీమాన్ పండిత కోగంటి సీతారామచార్యులు గారు శ్రీమాన్ పండిత వారాయణం శ్రీరామచార్యులగారు సంయుక్తముగా అధ్యాత్మిక పరమైన నివిధ విషయాలను జోడించి “వైజయంతి” అనే పేరిట పమగ్రన్థాభ్యాసము వ్రాసినారు

శ్రీ మద్ధన్వంతరీ అష్టోత్తరశతము, సహస్రవామ స్తోత్రము, శ్రీచెన్నకేశవ సుప్రభాతము మరియు కరావలంబ స్తోత్రము, శ్రీమద్ధన్వంతరీ కరావలంబస్తోత్రము, శ్రీమద్విభవసాధార్య సుప్రభాతము మొదలగు స్తోత్రముల సమాహారమే “స్తుతి ముక్తావళి”

1 మహాభారతము నందలి అశ్వమేధ పర్వాంతర్గతమైన బ్రతువాహనుని చరిత్రవాధారముగా చేసికొని వృష్టిచిందన రమణీయ దృశ్య (త్రవ్య)వాటకము “బ్రతువాహన విజయము” 2 భాగవతము - హరివంశ కావ్యములలో సంక్షిప్తముగా నున్న భద్రమృత్తి - శంఖరాసుర వృత్తాంతమును కథాంశము గైకొని “మాయావతి

విజయము" అను పేరిట మరొక దృశ్య (శ్రవ్య) వాటకము 3 అల్లే "సుచంద్రియము" అనే ప్రబంధకావ్యము క్షణదోదయ మహారాజా వృత్తాంతాన్ని తీసికొని ఆ కథా భాగమునకు అపూర్వమైన పాత్ర నృప్తి చేసి ఆద్యంతము రమణీయముగా సుండునట్లు మలచిన మరొక దృశ్య (శ్రవ్య) వాటకము "సుచంద్రియము" వీరి రచనలే!

బాలబాలికలకు నీతి విషయాలను - సూక్తులను బోధించుటకు మలభద్రైలిలో వ్రాయబడిన కండవద్యముల సమాహారమే "కృష్ణశతకము" మరియు లక్ష్మీదేవిని స్తుతించుచూ అంధ్రభాషలో వ్రాయబడిన నీన వద్యముల సమాహారమే "వద్యను భూతి" ఇవి అన్నియు శ్రీనారాయణం రామానుజాచార్యుల వారి ఇతర రచనలు

అనేక సంవత్సరములు అధ్యాత్మికమైన అకుంఠిత దీక్షతో సాగిన శ్రీఅచార్యుల వారి రచనా వ్యాసంగపు ప్రతిరూపమే ఈ "శ్రీరాఘవాభ్యుదయ" మహాకావ్యము దీనిని బాలకాండ అదిగా యుద్ధకాండ వరకు సుందరమైన కావ్య రూపములో అందించినారు వీరు ధన్యజీవులు

వీరు దుండుభివాస సంవత్సర చైత్ర శుద్ధపాడ్యమి (26-3-1982 శుక్రవారము రేవతి నక్షత్రం) ఎప్పు సాయుజ్యమును పొందినారు వీరి నిర్వాణముతో సాహితీ లోకమున మరొక తార కనుమరుగైనది ఉల్లిపాలెంలో సాహిత్యకాముడి వీరి కనుమరుగుతో కొద్దిగా కాంతి హీనమైనది వీరి సహధర్మిణి శ్రీమతి రామశేషమ్మ గారు వీరు భర్త అడుగుజాడలలో నడచిన మహాసాధ్వీ శిరోమణి వీరు 1992వ సంవత్సరములో పరమపదసోపానమును అధిరోహించినారు

వీరి వాఙ్మయపుష్పాశ్రయ లక్ష్మీ కాయారమ్మగారు మరియు వీరి ఏకైక పుత్రుడు ఈగ్రంథ సంపాదకులు లక్ష్మీనరసింహాచార్యులు వేటికీ వీరు సాహిత్యరక్షణ - సోషలును చేయుచున్నారు

ఈ కావ్య సృష్టిచేసిన శ్రీమాన్ పండిత నారాయణం రామానుజాచార్యులు గారి జీవిత కాలములోగాని తదుపరి వారి పరమ అవ్వలైన శ్రీమాన్ పండిత కోగంటి సీతారామాచార్యులుగారు మరియు శ్రీమాన్ పండిత నారాయణం శ్రీ రామాచార్యులు గారి హయాములోగాని ఈ గ్రంథముద్రణ చేసి వారి కరకమలము లందు సమర్పించుటకు అశక్తుడనైతిని అభాగ్యము ఈవాటికి శ్రీవేంకటేశ్వరుని అనుగ్రహంతో లభించినది

క్లో శ్రీశ్రీనివాస చరణాంబుజచంచరీకం
 శ్రీరామదేశిక మతం కవి సార్వభౌమం
 వైఖానసాభిజన సింధు శశాంక మూర్తిం
 రామానుజార్య మనిశం వ్రణమామి మూర్ఖా॥

ఉల్లిపాలెం

సాహితీనదనము

డి 7-5-2001

ఇట్లు

భవద్విధేయుడు,

వారాయణం లక్ష్మీనరసింహాచార్యులు

సంపాదకులు

Dr Vedantam Srilishnubhattacharya,
M.A Ph D ,

Lecturer in Temple Culture,
Rashtriya Sanskrit Vidyapeetham,
(Central Sanskrit University)
Tirupethi - 517 507, Chittoor Dist. A.P

© Off 20859
Res 24090

శ్రీయైనమః

శ్రీ, విభవమమహాగురుభ్యోనమః

ప్రణామోః

భరద్వాజకులోద్భూతం విద్యత్యుపెనుశేఖరం,
అధార్యానుజరామార్యం వందే కేశవతత్పురం

సాహిత్యవాసే నిరుదైకమధ్యే
రామానుజాధార్య మహాసురాగాః
సుకావ్య నిర్మాణ సమర్థకిలాః
లపంతి విద్యత్ కవిశేఖరాగ్రాః

క్షీరాబ్ధి శ్రీరామ సుచంద్రబ్రహ్మః
వద్మానుభూతేః శరణాఖ్య విష్ణుః
మాయావతీ కృష్ణకథావికావాం
తేషాం చ నిర్మాణ పటో నమస్తే

రాఘవాశ్మదయం కావ్యం
అలంకార రసావ్హితం
రామార్యలిఖితం చైతత్
పజ్ఞానాన్ భువి రంజయేత్

చంద్రునకొక నూలుపోగు

శ్రీమాన్ ఓవి రఘురామ పత్రవర్తి, M.A.,

తెలుగుశాఖ, జ్యోతి కాలేజీ, విజయవాడ

శ్లో అనిందితాదార మనస్యభావనం,

దౌష్ట్యకనిష్ఠం కరణత్రయేణ

అవారతం శ్రీపారిపాదపద్మయోః

భజామి నైఖాననమాదివైష్ణవమ్

అని స్వయముగ విశిష్టవైశ్ణవ మతప్రచారకులగు శ్రీరామానుజాచార్యులవారు ప్రశంసించిన పనాతన నైఖానన పంశమున, శిష్యులగు కుటుంబమున అనిందిత శ్రీమాన్ నారాయణం రామానుజాచార్యులవారు గీర్వాణాంధ్ర సంప్రదాయ విద్యత్యపులకు సుపరిదితులు గుంటూరు జిల్లాలోని రేపల్లె పట్టణ సమీపమున గల ఉల్లిపాలెం గ్రామములోని ప్రాచీన చెన్నకేశవదేవార్చకులుగా పేరు ధన్య జీవితమును గడిపి, పరమపదగామియయిరి అయ్యుర్యేదవైద్యము, సేద్యము, వాస్తు జ్యోతిషాదిరంగములలోనే గాక, శ్రీ నైఖాననకల్పనూత్రాధ్యయ వాద్యావనము లందును, దేవాలయ ప్రతిష్ఠాదిక శ్రౌతశ్రీయా నిర్వహణము లందును పరిపూర్ణ ప్రజ్ఞాదక్షులై సుప్రసిద్ధులయిరి శ్రీనైఖానన భగవద్భావ గ్రంథమాల (నల్లూరు) వారికి పేరు చేసిన సేవ ఇంతింతనరావిది ప్రతి గ్రంథమును బహు ప్రయాస జోర్ని రచించి, పరిష్కరించి, సమగ్రముగ శాస్త్ర మర్కములను అధస్తపాదికలందు వివరించి, ముద్రణ యోగ్యముగ వారికి అందించిన శ్రీఅచార్యులవారి కృషి అనన్య సాధ్యమయినది ప్రతి గ్రంథము శ్రీనైఖానసాగమమునందు అచార్యులవారికి గల కూలంకష భిక్షాపంపత్తిని తెలుపుచున్నది పాంచరాలాది అగమములందును, బహుపురాణోపాస ధర్మశాస్త్రాదులందును వీరికి గల నైదువ్యము అపారమయినదని ఈ కవి వ్రాసిన గ్రంథములే దీనిని నిరూపించుచున్నవి సామాన్యముగ కవులందరు పండితులు కాలేరు పండితులందరు కవులు కాలేరు కానీ శ్రీరామానుజాచార్యుల వారు విద్యత్యవిశేఖరులుగా సమకాలపు వారిచే ప్రశంసించబడిరి ఎంత గొప్పగా కవిత్వము వ్రాసినను సమకాలపువారలుమెప్పురని గదా చేసుకూరివారు ఆవేదనపడిరి! శ్రీరామానుజాచార్యులవారు ఆంధ్రభాషలో పారాజిత నాటకములను, భక్తిరస నిర్మలములు, నిసర్గ కవితారులు నయిన శతకములను, గీర్వాణవాణిలో ముక్తక

మద్రాసులోని బహుశ్రీకాంతములను ప్రాచీనాచార్య సంప్రదాయ ధోరణిలో వ్రాసి, అదృశ్యతన సంస్కృతాంధ్ర కవి పండిత ప్రశంసలనందిరి రసజ్ఞ కర్తామృతముగా పేరు నహ్మదయ లోకమునకందిందిన 'శ్రీరామానందలహరి' అను శ్రీరామస్తతి కావ్యమొక్కటి వరించిన దాలును - ఈ కవి యెంతటి సహజ భక్త కవివత్తుడో తెలియును

శ్రీ రాఘవాభ్యుదయ మహాకావ్య రచన ఈ కవి జీవితమున ఒక మహోత్సవము, పురాతన బహుమతలభమునయిన సన్నివేశముగా చెప్పవచ్చును ఎంతో కొంత కవిత్వమునల్లుట వేర్చిన ప్రతి కవి శ్రీరాముని దివ్య చరిత్రను వ్రాసి, తన లేఖనిని పవిత్రీకరించుకొనవలెనని తపించుచుండుట లోకమున సహజము అందువలననే ఆంధ్రకవిత్వమారంభమయిన నాటి నుండి లెక్కకు మించిన రామాయణములు తెలుగున అవిర్యవించుచున్నవి "మరల నిడేల రామాయణంబన్నచో"--- అని శ్రీవిశ్వవాధవారు ఇన్ని రామాయణాలు ఎందుకో చక్కగా కారణమును చెప్పి యున్నారు "తనదైన అనుభూతి తనదిగాన" ఈ కవి గూడ రామాయణమును వ్రాసికొనిరి వాల్మీకిరామాయణమును యథాతథముగ నద్యరూపమున హృదయముగా వ్రాసిన కవులు చాలా అరుదు అటువంటి వాల్మీకి విధేయులలో ఈ కవి ఒకరు ఆ వాల్మీకియేతివృత్తములు తెలుగు రామాయణములలో చొరబడి, అనలు వాల్మీకి రామాయణములో ఉన్న ఘట్టమేదో, లేనిదేదో తెలియని సరిస్థితి ప్రాచీన కాలముననే యేర్పడినది ఈ కవి యథాతథముగ వాల్మీకి రామాయణమును అనుసరించిరి శ్రీరాఘవాభ్యుదయమును చదువుచున్నచో భాస్కర రామాయణమో, పోతన భాగవతమో తప్పక స్మృతివత్తున మెదలును కవి స్వయముగ రామోపాసకు డగుట వలన ఆ రామభద్రుడే ఈ కవికలమును నడిపించినాడు అందువలననే ఇంతటి రసభావపరిపుష్టమై, లలితశబ్దాలంకార శౌందర్య శౌకుమార్యములను సంతరించుకొని పీరి కవితాకన్యక రసజ్ఞ హృదయానందకరముగ నర్పించినది కారణానుక్రమమున ఏ పోతనామాత్యుని పండి వానికో గాని ఈ మహాభాగ్యము కలుగదు ఈ కవి తన కవిత్వముననే గాదు జీవన విధానమున గూడ సవాతన భారతీయ ఆర్షసంస్కృతిని, సదాచారమును పాటించినారు సంస్కృతాంధ్రభాషల యందనమాన పండితుడై, ఉభయభాషలలోను విస్తృతము, ప్రశస్తము, వైసర్గికము నయిన రమణీయ కవిత్వము నల్లిన "కవి సవ్యసాచి"గా పీరిని అభివర్ణించినచో అతిశయోక్తికానేరదు మృష్యుల ప్రతిభావ్యుత్పత్తి సంపన్నుడయి, బ్రాహ్మ

లక్ష్మీకటాక్షసాగమున ఈ లక్షకవివరములు లోకక వివరములవలన
అర్థమగుటకు సుదూరమున నుండి వివరించుట కవశమును "కృష్ణుడు నీర
లోకపునాకవలనాడు పడినవారికి అబ్బరము"న అందుచు" అక్షరము.
అతనిమణిని "వికళయల కూయవలెనోయ" అన్న శ్రీరీపులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి
మారు గుర్తుకు వచ్చును

కాలోన్యాయం విరవరిర్విపులా దే ప్యర్థే కమక కవిత్వము నిర్వృప్తము
నైసిధికము నయినచో అనంతకాల వాసానిలో విశాల సముదములో దాని విలువ
దానికుండును "నే రత్నమువృష్టి మృగ్యతే సా తత్ అని "నా కవిత్వమును
కాలోదాసే నుడిచెను శ్రీరామనాథుడయ కర్ణయగు శ్రీమాని వాదాయులు
రామానుజాచార్యుల వారు పరంతర భావద్వారే తత్వమధి భావరక్షణ మధిక
కవిత్వమునుములును మూలము" పధి వానికి తప్పిలేని తలపని పీచు వరను
పదమునకు చేరుకొని లక్ష్మీ విశిష్టతయిన వాదాయులు సేవలో నిమగ్నములు
బాలాకాలమయినది అయినను జయంతి తే మక్కతనో దపిచ్చా కపిల్లరా
నాన్ని తీచిం యుకః కాయే జరామరణంబు రయం అని భక్తహారి నుడిచిపెట్ట త
కవి యుకః కాయుల్లి అరంభకారాధ్యము కవిసంకీర్తనాద్వైతై సుకాశము
యందును

అ మహానీయుని వ్యక్తిత్వమును గురించి "న కవిత్వమును గురించి"న
జతమునీయుని వాచించివాడు వివరించుటానుకూల నాన్యోన్యతమని తలపినను
నానియందు వాక్కులు పూర్వ భావసేవణ కాలమున దానినినివాడు చుట్టినచో
"అ నానా" నుండినట్లు అ సుకృతాత్మ్యం పదపిచ్చిని వాక్య పద్య సమీపమున
దానిని" నుండినట్లును

1. నైకానానామితాశ్చ వివర్తాను
     సంపన్నున యాకమిహ్యతియ్యే
     కేకపన పుకపనాకైత
     కృష్ణమై యెవ్వాడు పవకతియ్యే
     సంపన్నులొందెయనితొ ప్పవర్తాను
     పక్షినే యెవ్వాడు పుష్పతియ్యే
     బహువైభవాదపిచ్చియై యెవ్వాడు
     క్రోతియలొక కురుతునయ్యే

తే గీ రాఘవాభ్యుదయాది సర్వంభవయము
 వ్రాసినేకులపావనప్రథితు డట్టి
 పరమభాగవతోత్తమపురుషుడలతు
 ననఘు రామానుజాబార్యునహరహంబు

ఇట్లు
 వజ్రన విధేయుఁడు
 దీవి రఘురామ చక్రవర్తి
 విజయవాడ

కృతజ్ఞత

1998వ సంవత్సరములో తిరుమల శ్రీశ్రీనివాస స్వామి దర్శనార్హమై సకుటుంబముగా తిరుమల తిరువతి యాత్రచేసిన సందర్భమున మా అల్లుడు చిరంజీవి దీవి కమలమోహన్ ద్వారా పూజ్యశ్రీ డాక్టర్ చతుర్వేదుల వేంకట శ్రీ శివ సుబ్రహ్మణ్యశర్మ గారి పరిచయ భాగ్యము ఏర్పడినది శ్రీ శర్మగారు సాహితీవేత్తలు మీదు మిక్కిలి స్నేహితులు శ్రీవిద్యత్యువేశేఖరుని ముద్రిత కృతులనన్నింటిని వారి నేను అందజేసితిని సాహిత్య పిపాసులురగు వారు వాటిని అమూల్యముగా పఠించి శ్రీరామానుజాచార్యుల వారి కవితా వైశిష్ట్యనిశి ఎంతో ముగ్ధులై శ్రీశర్మగారితో సంభాషించుచున్న సమయములో అముద్రితముగా నున్న ఈ “శ్రీరాఘవాభ్యుదయ” కావ్యమును గూర్చి చర్చించుట జరిగినది గ్రంథముప్రజా విషయమై శ్రీ తిరుమల - తిరువతి దేవస్థానములకు అర్జీ పంపు కొనవలసినదిగా పలహానిచ్చిరి వారి సూచన మేరకు దేవస్థానపు అధికారులకు విన్నవించుకొంటిని శ్రీశ్రీనివాసుని కృపాకటాక్ష పక్షములు మాపై ప్రసరించుటవల్ల కాబోలు దేవస్థానమువారు వెంటనే స్పందించి ఈ గ్రంథముప్రజలై అర్థిక సహాయమును జేయుటకు అమోదించి రూ 17,965/- లకు మాత్రమే అనుమతి నొసంగితిరి ఇందుకు టి టి డి దేవస్థానపు పరిపాలకవర్గ మంతటికిని మాధన్యవాదములు

శ్రీచతుర్వేదులు వేంకట శ్రీ శివ సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు ఈ శ్రీరాఘవాభ్యుదయ కావ్యాన్ని అమూల్యముగా భక్తిశ్రద్ధలతో పఠించి శ్రీవిద్యత్యువేశేఖరుని కవితావైశిష్ట్యాన్ని గ్రహించిన సహానుభితులు మేము కొరినంతవే అత్యుత్సాహముతో బాలకాండ ప్రథమ భాగమునకు “పీఠిక” (సంజీవిని) వ్రాయుటకు అమోదించుట సహా భాగ్యముగా వేను భావించుచుంటిని తిరువతిలోని శ్రీవేంకటేశ్వర విశ్వ విద్యాలయములోని ఓరియంటల్ రీపెర్చి ఇన్‌స్టిట్యూట్‌లో ఉద్యోగరీత్యా బహు కార్యక్రమ నిర్వహణలో నిమగ్నమైయుండి కూడా మాపై ప్రత్యేక అభిమానముతో గ్రంథ ముప్రజా సమయములో అత్యంత శ్రద్ధ వహించి అక్షర స్థితిత్యములు లేకుండా ఎంతో ఓర్పుతో పరిశీలన జరిపిన పూజనీయులు శ్రీశర్మగారు వారికి మా కృతజ్ఞతాభివందనములను సమర్పించుకొనుచున్నాను

36	యాగ నిర్వహణకు మంత్రిల అంగీకారము	54
37	భార్యలకు దళరథుడు యాగదీక్షను గూర్చి చెప్పట	55
38	ఋష్యశృంగుని సుదీర్ఘ బ్రహ్మచర్యము	56
39	శాంతా వివాహ నిశ్చయము	58
40	అంగదేశమునకు వరివారముతో దళరథుడు వెళ్ళట	59
41	ఋష్యశృంగునికి చిత్రరథుడు దళరథుని కొద్దిలను విస్త్రవించుట	60
42	యజ్ఞ విషయమును దళరథుడు ఋష్యశృంగునికి వివేదించుట	63
43	దళరథునకు పుత్రకామేష్టియాగమును గూర్చి ఋష్యశృంగుడు చెప్పుట	66
44	రావణుని అశ్వత్థములను దళరథుడు తెచ్చుట	67
45	రావణుని అశ్వత్థముల నుండి రక్షణకై దేవతలు బ్రహ్మదేవుని ప్రార్థించుట	69
46	దేవతలను బ్రహ్మదేవుడు శూరడించుట	69
47	దేవతలను శ్రీహరి ప్రశ్నించుట	70
48	రావణుని అశ్వత్థములను దేవతలు శ్రీహరికి విస్త్రవించుట	70
49	దేవతలను శ్రీహరి శూరడించుట	72
50	శ్రీరామావతారమును గూర్చి శ్రీహరిని దేవతలు ప్రార్థించుట	73
51	శ్రీహరి దేవతలకు అభయమును ఇచ్చుట	74
52	యజ్ఞకుండము నుండి అగ్నిహోత్రుడు అవిర్భవించుట	75
53	అగ్నిహోత్రుని దళరథుడు ప్రార్థించుట	76
54	అగ్నిహోత్రుని అదేశము	76
55	అయోధ్యలో దళరథుడు తన భార్యలకు పాయసము నిచ్చుట	77
56	పాయస విభాగము	78
57	యాగమునకు వచ్చిన వారిని సత్కరించుట	79
58	శాంతతో ఋష్యశృంగుని తిరుగు ప్రయాణము	79
59	శాంత ఆశ్రవారంబికి వెళ్ళుట	80
60	శ్రీరాముని సేవకై దేవతలు వానరులుగా అవతరించుట	81
61	చతుర్ముఖుండు దేవతలను వానరభల్లూకాకారంబులం దాల్చి క్షీరింబుట్టవాణ్ణదించుట	82

62. వానరులకు జన్మత్వప్రాప్తించిన పరాక్రమములు	84
63. వానరుల ఆజన్మ సిద్ధ పరాక్రమములు	86
64. గర్భవతుల వింతలు	88
65. శ్రీరామ భరతలక్షణ శత్రువుల జననము	89
66. రాముని జననమునకు ముల్లోక జనులు వంతోపవడుట	91
67. నామకరణ మచోత్సవం	92
68. పుత్ర జనన మచోత్సవములు	93
69. సోదరుల ఆవ్యోన్మయ ప్రేమ	94
70. శ్రీరామాదులకు ఉపనయనమచోత్సవము	100
71. శ్రీరాముడు సందీతులతో శాస్త్రగోష్ఠులను జరుపుట	102
72. విశ్వామిత్రుడు అయోధ్యకు వచ్చుట	104
73. విశ్వామిత్రుడు దశరథుని కుశలద్రవ్యులడుగుట	108
74. దశరథుడు విశ్వామిత్రుని ఆగమన కారణమడుగుట	110
75. విశ్వామిత్రుడు తనయాగ దీక్షను గురించు చెప్పుట	113
76. యాగసంరక్షణకై శ్రీరాముని తనతో పంపుమని విశ్వామిత్రుడు దశరథుని అడుగుట	114
77. శ్రీరాముని పంపలేక దశరథుడు తనలో పరితపించుట	115
78. దశరథుడు శ్రీరామునియందు తన వ్యామోహమును చెప్పుట	117
79. రాక్షసుల వృత్తాంతమును విశ్వామిత్రుడు చెప్పుట	119
80. దశరథుడు విశ్వామిత్రునితోరాముని బంపజాలనని చెప్పుట	121
81. విశ్వామిత్రుడు క్రోధపరవశుండై దశరథునితో మాట్లాడుట	122
82. విశ్వామిత్రునితో శ్రీరామభద్రులసంపుమని వనిష్ఠుడు దశరథుని కునదేశించుట	122
83. శ్రీరామలక్షణులను విశ్వామిత్రునితో పంపుటకు విద్ధయించుట	124
84. గాధేయుడు శ్రీరామలక్షణులను వెంట నిడుకొని యరుగుట	125
85. కౌశికుండు శ్రీరామలక్షణులకు బలాతిబల విద్యల నునదేశించుట	127
86. విశ్వామిత్రుడు శ్రీరామునకు సుప్రభాతము చెప్పుట	129
87. విశ్వామిత్రుడు రామలక్షణుల కంగదేశ వృత్తాంతము వెతంగించుట	130

88	విశ్వామిత్రుఁడు మలదళరూపదేశ వృత్తాంతమును రామలక్ష్మణుల కెఱింగించుట	134
89	విశ్వామిత్రుఁడు శ్రీరామునకుఁదాటకా వృత్తాంతముండెల్పుట	135
90	విశ్వామిత్రుఁడు తాటకానందమునకై శ్రీరామునిఁ బ్రోత్సహించుట	136
91	తాటకవధలో ధర్మమీమాంవ	137
92	తాటకవధకు శ్రీరాముని విశ్మయము	139
93	శ్రీరాముని ధనుష్పాణమునకు తాటక తత్తరపాటు	140
94	శ్రీరామభద్రుఁడు తాటకను సంహరించుట	141
95	తాటకవధకై రాముని లొందఁపెట్టుట	143
96	శ్రీరాముడు తాటకను వధించుట	144
97	ఇంద్రుఁడు విశ్వామిత్రునితో భృశాశ్వపుత్రులను రామునశీమ్యుని విస్తవించుట	146
98	విశ్వామిత్రుఁడు శ్రీరామునకు దివ్యాస్త్రములవసంగుట	148
99	విశ్వామిత్రుఁడు శ్రీరామునకు భృశాశ్వతనయులంబ్రసాదించుట	151
100	అస్త్రశస్త్ర సంపాదనము చేత మహాతేజోవంతుడైన శ్రీరాముడు	152
101	విశ్వామిత్రుఁడు శ్రీరామునకు సిద్ధాశ్రమ వృత్తాంతముండెల్పుట	155
102	విశ్వామిత్రుఁడు శ్రీరామునకు వామన చరిత్రమును సంక్షేపముఁగడెల్పుట	156
103	మారీచ మబాహుల అగడములు	157
104	విశ్వామిత్రుఁడు యశ్ధారంభమొనర్చుట	159
105	శ్రీరాముడు యాగ రక్షణ దీక్షితుడగుట	162
106	యాగవర్ధన	162
107	యాగవరినమాన్తి	163
108	శ్రీరాముఁడు మారీచుని వేముద్రమునంబాఁపవైది మబాహువును సంహరించుట	165
109	సిద్ధాశ్రమమున శ్రీరామలక్ష్మణులకు మునుల అశిస్సులు	169
110	విశ్వామిత్రుఁడు శ్రీరామ లక్ష్మణులను మిథిలా నగరమునకుఁగొనిపోవుట	170
111	శివధనుర్వృత్తాంతము	170
112	విశ్వామిత్రుఁడు శ్రీరామునకుఁదనవంశ క్రమంబెఱింగించుట	173
113	కుశనాథుని వృత్తాంతము	174

శ్రీయై నమః

శ్రీ శ్రీవివాన పరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీ సీతాలక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్న హనుమత్కుమార శ్రీరామ చక్ర పరబ్రహ్మణే నమోనమః

శ్రీ మద్విభవసే నమః

శ్రీ రాఘవాభ్యుదయ పీఠిక

సకలదేవతాస్తుతిరూపమంగళాభరణము -

చం అనుపమదివ్యమంగళ గుణాన్పదమై భవపద్మసంభవా
ద్యనిమిషభక్తకోటి హృదయాల్లమధువ్రత రాజరాజమై
మనదురితాటవివిలయకాలమహానలమై యెలర్చు శ్రీ
ఫణిపతిశైలనాథు పదపద్మయుగంబుఁదలంతు వెమ్మదిన్

సీ క్షీరవారాశి యేనీరజాతాక్షికిఁ
బ్రభవకారణమౌచుఁ బరిధవిల్లె
కుముదినీకాంతుఁడే వ్రమదాలలామకుఁ
దమ్ముఁడై ద్విజనతిత్వమ్మునొందె
మురనరకారి యే వరవర్ధినిం గూడి
నకలాల్పజాండ పూజ్యతవహించె
వరమేష్ఠి యేమహాకరుణామయికిఁ బుత్రుఁ
డై లోకస్పృహ నధిగమించె

తే గీ భువన జన్మస్థితి ధ్వంసములనవరత
మే మహాదేవిలీలలై యెనఁగుచుండె
నట్టి లోకైకమాత దివ్యాల్పజాత
శుభగుణవ్రాత ననుఁ గృపఁజూచుఁగాత

శ్రీ శారదాగ్నుతి :

ఉ శారద నీరదాభయగు శారద, మద్రసవ్యాగమందు నం
చారమొనర్చుచున్ మధురశబ్ద రసార్థ విశేషభావ గం
భీరగుణాళిరీతి రుచిభేదములొయ్యనఁగూర్చి నత్సృపా
నీరధియౌచు వాక్యతి ననిందితఁగాఁదగఁజేయుఁగాపుతవ్

3

శ్రీ విభవసస్నుతి :

సీ జగదీశుచిత్తనంజాతుఁడై యలరారి
తచ్చాననంబు నొదలధరించి
చనుదెంచి నైమిశవనమున భృగు కళ్య
పాత్రిమరీవ్యాధిభాత్రగణము
భజియింపఁ గృపఁజేసి భగవదేకవరంబు
లొ నూత్రరత్న దివ్యాగమముల
సకల నైష్ఠవమత స్థాపకాచార్యుఁడై
పూజ్యుఁడై పదునాల్గు భువనములకు

4

త గీ నత్యధర్మబలైశ్వర్యసమితిఁ గూర్చి
నట్టి విభవస యమికులవట్టభద్రుఁ
డిచ్చుఁగాపుత మత్సృతికీడులేని
చిత్రతరభావసందోహ జ్యంభణంబు

5

సీ కైలాసశిఖరిపైఁ గాలాంబుదముమాడ్కి
నీలజటాబంధ నియతియొప్పు
శంపాలతాయుక్త శరదభ్రములరీతి
దినోర్ధ్వపుండ్రముల్లిపైలీన
నుష్టాంకునఖనిలోఁగృష్ణసారముపొల్కి
పద్మాక్షమాలిక ప్రభలనింప
మిన్నువాకంగూడియున్న శోణంబోలి
కాషాయకాటిన త్యాంతిఁజెలఁగఁ

తే గీ గుండల బ్రహ్మామాత్ర త్రిదండశృంఖ
లాంగుళీయకహరవిరాజమానుఁ
డగుచు విఖననమువివరుండనవరతము
మన్మనః పీఠిఁ గొలుపుండి మమమఁగాత 6

విష్వక్సేవస్తుతి

ఉ కాంతుని, భక్త మానసనిశాంతుని! నర్చకిరీట ముద్రభా
కాంతుని, వాసుదేవపరికల్పితసైన్యవతిత్వరాజిత
స్వాంతుని, శక్తిదండధర చక్రజితప్రతివైరిపీఠ శు
ద్ధాంతునిగల్లు, మత్స్యతి, నితాంతభుభాంతమునై వెలుంగగన్ 7

శ్రీ శేష స్తుతి

ఉ శేషుని, మౌళిభాగమణి చిత్రరుచిప్రకరోల్లసస్సహ
వేషుని, భక్తి తత్తపాత విస్తృత పూర్వభవానుబంధదు
ర్దోషుని, శ్రీశభక్తి పరితోషుని, భద్రగుణానురూపనం
భాషునరోషునింగొలుతు, భావము నన్వరశబ్దసిద్ధితై 8

శ్రీ వైసతేయస్తుతి

ఉ అండజవంశమండనుఁ డహంకృతి ఖండిత భండనక్రియా
ఖండల విక్రమముండు, ఫణికాండశిరస్తటరత్నసుద్రభా
మండల మండితుండు, రిపుమర్దన పాటవవజ్రతుల్యదో
ర్ధుండుండు వైసతేయుఁడిడుతన్ మత్స్యతికింజమత్స్యతిన్ 9

శ్రీ అంజనేయస్తుతి:

చ తరణికులేంద్రునాజ్ఞఁడలఁదాల్చి వారిధిదాటిలంకయం
దరసి, విదేహరాజతనయంగని, రక్తమలన్వధించి, త
త్సరముననగ్గిమంచి, రఘువుంగవుఁజేరి, మహావ్రమోదము
స్ఫరపెన మారుతాత్మజుని పాదపయోజములౌత్రయించెదన్ 10

తే గీ కనకభూధరదారువిగ్రహుని తామ్ర
వదను, లాంగూలభూషణుఁ బారిజాత
శాఖిమూలనమాశ్రితు శ్వసేనతనయు
వాంజనేయునవారతంబభినుతింతు 11

- ఉ సాగరమొక్క గొప్పదముదాడునదాటి విదేహకన్యకో
ద్యేగమవోవ్యధాగ్నిగని, వ్రేల్పిడి తజ్జ్వలనంబుచే మహా
భోగిదశాఘ్నకృపట్టణముబుగ్గియొనర్చిన రామదాస! నీ
ధీగరిమంబుఁ బేర్చిను, నుధివరులెంతటి ధన్యులో కదా? 12

బాల్మీకి స్తుతి.

- చ, అనిశమురామచంద్రపరిశామృతధారబుగ్గొలుచుండియు
స్మనమునఁద్రుచ్చివొందక నేమిన్త జగంబును రామరూపమే
యని తలపోయు సాత్త్వికమహర్షివరుండగు వామలూరునం
దనుని భజంతువాత్మ విశదత్వకవిత్వపటుత్వసిద్ధిజై 13
- ఆ వె దశరథునకు నెలమి ధరనేదనేద్యుఁడౌ
శ్రీకుండయమొండఁజెలఁగి వేద
వర్ణమవతరించె, వాల్మీకి వలన, రా
మాయజాభిధానమధిగమించి 14

శ్రీనివాసాధ్యక్ష స్తుతి

- సీ కుండలీశ్వరువచోమండలం తెవ్వాని
భారతికావానవట్టణంబు
గౌతమకృతవాక్యగణయుక్తులెవ్వాని
కంజభవునిరాణికందుకములు
జగతి నలంకారశాస్త్రమేమహితుని
శారదాదేవికి శయనగృహము
బాదరాయణసూత్రపంక్తి యేప్రాజ్ఞుని
నలువచెల్వకు రమ్యవాట్యశాల
- ౮ గీ నిఖిలవేదములెవని వాణికి విలాస
విహరణోద్యానభూములై వెలసె నట్టి
శ్రీనివాసాధ్యక్షీంధ్రుని చిత్తమందుఁ
జేర్చి వినుతింతు నిష్కర్మనిష్ఠిఁగరి 15

సీ శ్రీనివాసుఁడెవని చిత్తానువర్తియై
తలవంచి పుష్పమాలలుధరించె
భుజగ్ద్రవాధుఁడేపుణ్యాత్ముఁడర్థింప
భుజియించెఁ బ్రత్యక్షముగ హవిస్సు
నఖిల విమతఖండనంబునందెవ్వని
నధివసించెను వేంకటాచలేశుఁ
డపుడపుడివేసెనుచు నేడ్విజవర్కు
నలరించె వృషభనగాధిపుండు

తే గీ నర్వతంత్రన్వతంత్రుఁ డేనదయహృదయుఁ
డట్టి శ్రీ భాష్యకారుఁ జాబిఘదూరు
ఘనయశోదారునైదివాగమవిహారు
వినుతిసేయుదుఁ బల్కాఱు గుణగభీరు

16

తే గీ శ్రీనివాసునిఘంటాంశచే జనింది
దివ్యనిగమాగమజ్ఞాన దీప్యమాన
విగ్రహంబైచు వెలసె నే విబుధవర్కుఁ
డట్టి వేదాంతదేశకు నఖినుతింతు

17

సంస్కృత కవీంద్రస్తుతి

మ కవితాకన్యకువన్నెపెంపునిలువంగాఁగోరి శ్రీమన్మహా
కవిమూర్ధన్యుని గాళిరాసుని మదింగైసేసె వాఘాల రా
ఘనసూరిన్ భవభూతి బాణులను హృత్కంఠంబునంజేర్చి భా
రవికిన్ దండికి మ్రొక్కి మాఘకవివాక్రొసేర్చి శ్రృంగంపించెదన్

18

సీ ప్రథిత శ్రీమద్భవప్రస్థానపరమేతి
పదపూర్వకావార్యవరుఁడెవండు
సర్వంసహచక్రసదనచతుష్టస్థి
విద్యావ్యయంవరవిభుఁడెవండు

విభిలాగమమహాంబువిధి తుమ్మనంభవు

డని ఋధుల్గీర్తింపమనెనెవండు

అఖిలవిద్యద్వందమస్తభాషాచక్ర

పర్తియంచనఁగఁ జేర్వడెనెవండు

అట్టి వంశక్రమాగత భట్టలిరుడ

యుతుని శ్రీ వేంకటేశ్వరాశ్రితుని పుణ్య

రతుని, గొల్పెదఁ దిరుమల నుతుని, లోక

హితుని, శ్రీ శ్రీనివాసదీక్షితుని, నరము

19

నిందకులేడు తావు గణనీయమటంచు ఋధుల్వదించున

ట్లందముఁగూర్చుమత్స్యతికి నంచితరీతినుతించి మ్రొక్కుదా

నందము పందడిల్లఁగ, మనంబున వేమరుభక్తియుక్తి, మా

సుందరరాజసూరి వరసూన్యత దివ్యకవిత్వ శక్తికిన్

20

ప్రకటించుట

కమ్మనైతఁ దా రకరకమ్ములనల్లి విరించిసాధ్వికిన్

సామ్ములుగావొసంగి శ్రుతిసూక్తుల సన్నుతిపల్పినట్టి, మా

బమ్మెర సోతరాట్కవి దివస్పతి వామోజ్జాలాకించి, చి

త్తమ్మునవిల్పుఁగాత కనుదమ్ములఁగ్రమ్ము శృపారసమ్ముతో

21

నయవినయమ్ములస్తతులొనర్చి భజించు వమంధరా కవి

త్రయమును యల్లవార్యుఁ గవిరాజశిరోమణియైన భాగ్యురున్

నియతకవిత్వ సంపదభివేతయశోధను రంగనాథునిన్

స్మయరహితుస్సహమగుణమండను వేంకట సత్కవీశ్వరున్

22

ధీవభవంబువింపె దశదిక్కులలో స్వకవిత్వశక్తిచే

భావము రంగనాథు పదపంకజయుగ్మమునందుఁజేర్చి బృం

దావనవంశవార్ధి హిమదామముఁడనవ్వెలుగాండె నేమహా

పావనుఁడట్టి లక్ష్మణ వివశ్చిదధీశ్వరుఁ గొల్పిచ్చెల్లువన్

23

- తే గీ అంధ్రవాల్మీకి చిరుదంబునధిగమించి
రామచరితంబుఁడుదిముట్టవ్రాసి భువివి
ధన్వంతముడైన శ్రీవాసుదాసు యశము
గణుతిసేయుదుఁ జేమోడ్చి గౌరవమున 24
- కం శ్రీరామకథామృతమను
పేరున నాకట్టెన్మృతించి ప్రేమవ జగదా
దారుండగు గిరికున కిడి
సారూప్యము నొందెనే విచక్షణుఁడుర్విన్ 25
- ఆ వె అట్టి వెంకటప్పయాభ్యా విద్యనృతే
నాత్మపీఠినిల్చి యనుదినంబుఁ
గేలుదోయి మోడ్చి కీర్తింతుఁ గవితావి
శుద్ధివృద్ధిఁగౌరి బుద్ధిలోన 26
- కం వినుతించెద శ్రీరామా
యణకర్తలనెల్ల నా హృదంతరమందున్
ఘనతరభక్తిం దత్తుద
వనజంబులునిల్చి కవిత వర్ణిల్లంగన్ 27
- కం అంచితగతి వినుతించెదఁ
బంబాశద్వర్ణగురుని, బ్రథమానయశో
దంచితరామస్వామ్యభి
ధాంచితు వేనహరహంబునవహితమతిన్ 28

కవిచంఛాపతి

- పీ నైఖానసాభిఖ్యవంశముకైరత్తు
మని యేమహాత్ముండు ఘనతఁగనియె
వసుధదివ్యాగమవ్యాప్తి తేవిబుధుండు
పడరాని కష్టముల్పాడియె వతము
శ్రీసూత్ర ధర్మవిశిష్టత వేక్కుతి
వివరించి దాటె నీ విశ్వమందు
స్వమతసిద్ధాంతకోశముల కే ప్రథికుండు
తన జీవితమునంకితమొనర్చె

- త గీ నట్టి వేంకటరామార్యు వార్యపర్యు
నకలగుజధాము యాజకసార్వభౌము,
దేవయజ్ఞవాన్వయాంబునిధిహిమకరణు
నన్మదాచార్యచరణుల నభినుతింతు 29
- త గీ కోలచలవారసింహాఖ్య గురువరేణ్యు
వా మనః పీఠమునవిల్చి వేమమెనఁగ,
మహితతత్త్వాదవద్మయుగ్మమునకనిశ
మర్పణమొనర్చు భక్తి పుష్పాంజలులను 30
- త గీ ధరణిగీర్వాణభాషామధారసార్థి
శీతకిరణుని కిన్ద్రుఘటితిహారుని
మంత్రరత్నప్రదాతయౌ మహితయశుని
విజయరామార్యు వినుతింతు వేదిధముల 31
- కం కారుణ్యాలంకృతవి
స్ఫారేక్షణభువనశస్త్రవరమగరిష్ఠా
చారునిసేవక మునిజను
భారద్వాజాం గులాభివతిఁ బేర్కొందున్ 32
- కం నిరుపమధిషణాజలనిధి
నురుచిరకత్వార్థ భవన శోభావృతుఁడు
స్వరవారాయణమధిపం
పురహింసఁగ మాకు మూలపురుషుండయ్యెన్ 33
- త గీ అందుచేఁగాదె వారాయణాఖ్యునొంది
యవనిరాశిల్లుటన్మదీయాన్వయంబు
ఏతదన్వయ జలధిపూర్ణిందుఖింబ
మైన వారాయణార్యునేనభినుతింతు 34
- సీ అఖిల విద్యాత్రాభుండగుసనంతార్యుఁడే
ధన్యుపితామహతండ్రితండ్రి
ధీరుఁడౌ వేంకటవారాయణాచార్యు
దేమాన్యవరుఁడైవితామహండు

విశ్వపూజతుండైన వేంకటయోగి యే
ధరణీసురాచార్యవదుని తాత
వేదశాస్త్ర పురాణవిమలీకృత స్వాంతుఁ
దౌరామనూరి యే యనఘుతండ్రి

35

తే గీ వివిధసద్గుణ వల్లి! సాధ్వీమతల్లి!
గురుతపోవ్రత ధర్మాదివరమవియత
చిత్తయైవెల్లు సీతాంబ చెన్నుమీర
నెన్నికంగన్న యే ప్రాజ్ఞాంగవృతల్లి

సీ అజానవతారమాయని యాగమజ్ఞులు
తడఁబడుచుండు రే ధన్యుఁజూచి
ధిషణుఁడా యని యే మధీవరుగ్గనుఁగిచి
సిద్ధాంతులెదభీతిఁ జెందుచుండు
క్షీతియందు సాక్షాద్యశిష్కఁడంచువెనఁ
దలసోసిఁ యాజకుల్బంధమిడుదు
రపరభరద్వాజుఁడొనని నిష్కాత్ము
లే మహామహుని భజించుచుండు

తే గీ రట్టి శ్రీరామదేశికుననృదీయ
జనకు వెదనెంచి తత్పాదజలంబములకు
బ్రాణతితతినర్పణముఁజేసి ప్రస్తుతింతు
మత్స్యతిక్తవస్త్రేణచరించ మహితనియతి

36

ఉ ఉల్లమునందు శ్రీవిభుశుభోజ్జ్వలపాదపయోజభక్తిసం
ధిల్లఁగజేసి సత్త్వగుణదీప్తివహించి రహించినట్టి మా
తల్లికి, లక్ష్మీనర్తమకుదారచరిత్రకు, భక్తిమొక్కుదు
తృప్తమునొల్లమందిడి ప్రమోదభరంబునమాటిమాటికిన్

37

ఉ మాచినతండ్రియౌ విబుధమండమ శ్రీనరసింహదేశికు
శ్రీవతిపాదపంకజ వశిక్కుతమానసు వార్యవంధ్యు ని
ప్సావచరిత్రు వాగమవికారదు వాక్రితవత్సలుస్థలో
ద్దీపకునిన్ సతంబు చినుతించెద వాత్సరీకుష్మిఁగోరుచున్

38

- అ వె కన్నతల్లి కన్న మిన్నయై సాచిన
తాతపాదసహాధర్యపత్ని
వేంకటాంబయనగవిఖ్యాతయైన మా
పిన్నతల్లి వెచ్చదుసన్నుతింతు 39
- కం లక్ష్మణ యోగికి వెనయన
లక్ష్మీవతిపాదభక్తిలక్ష్మణుడౌ మా
లక్ష్మణదేశికు నగ్రజా
సూక్ష్మస్వాంతుండలంతు తుభులమునై 40
- సీ వాస్తువిద్యన్మనోవనజాకరాంతర
రాజహంసమనంగ రహితైలంగి
నైష్ఠవాగమశాస్త్రవాద్వికుంభోద్భవుం
డని ముద్రసిద్ధకీర్తిని వహించి
వసుమతి నవరథస్వంతరియని భిష
బ్బులుటొనరించుమన్ననలఁగాంచి
గణితకోచద శిరోమణియని ప్రఖ్యాతి
నభిలదేశములందునధిగమించి
- తే గీ వసుధ వజులిన శేషార్కవర్యు నన్న
దగ్రజన్మువి దివ్యపాదాంబురుహము
లాత్మపీకంబుపైనిల్చి యనుకలంబు
భక్తి బద్ధుండనై కొల్తు శక్తికొలఁది 41
- ఉ ప్రీతిమెయిన్ విజాంకతలపీకములందిడి గారవించుచు
వ్యాకకుఁజాలినట్టి దయమాటికిఁజూపుచుఁ బ్రోచినట్టి న
త్పూతచరిత్రలన్, సుగుణభూషణ, వేంకటనర్మమాభిధా
ఖ్యాతల సోదరమణులనంజలిఁజేసి భజింతునిచ్చులున్ 42
- కం ఇలలో శ్రీ నైభానవ
కులమునజన్మించివాఁడ, గురుతరభక్తిన్
గొలిచెద మధుసూదనుపద
జలంబు లవారతంబు శరణమటంచున్ 43

కవిసంకల్పము

- కం రామానుజాభిధానుఁడ|
సామాన్యుడఁ నర్హలోక కరణుండగు శ్రీ
రాముని శుభదారిత్రము
శ్రీమన్వర్ణింప మనసు స్రేరేపించెన్ 44
- కం ఇది కేవలదైవికమని
మదిలో నుచ్చింగి, పొంగి, మాటికి భద్రా
స్పదమగు రామచరిత్రము,
ముదమున వామూలచూడమును దలసొయన్ 45
- కం శ్రీరాఘవాభ్యుదయమను
పేరుననొకకృతిసమర్పి పేర్మి ధరిత్రిన్
కారుణ్యమూర్తి వృషగిరి
శౌరికి నర్పింప మనసు సంకల్పించెన్ 46
- కా ఈ సంకల్పముఁ గల్గఁజేసినది వాకీనాథు భక్తావనా
భ్యామండైన రమాచిభుండగుటచే బాధ్యుండతండేయగున్
వా సారస్వతమందునిల్చి జనితానందంబుతో విఘ్నబున్
దోనమ్ముల్కమయింది శబ్దచిత్రన్ దోడ్త స్ఫురింపింపఁగన్ 47
- కం మందాత్ముడనగు వేనే
చందంబున రామచరిత పరగున వ్రాయం
గ్రందుకొని కలముఁబట్టుదు
పందారున్తుత చిలాన! పనవిధివాసా! 48
- కం కరణత్రయశుద్ధిగ మీ
చరణాంబుజపేవఁజేయు జనముల కరయన్
నిరతముఁ గరతలగతమగు
టరుదా? దుర్బటన ఘటనమని మొదలిడితిన్ 49

వివరిస్తుతి

భూరేణువు మేరువగున్|
మేరువుభూరేణువగును| మేదిని యుష్మ
త్కారుణ్య విక్షణంబున
శోరీ! యీ కార్యమెట్లు నల్పించెదవో! 50

రామావతారమున నీ
వేమేమి యునర్పివాఁడ విల నవివాదే
శ్రేమన్ వ్రాయించఁగ నిను
వేమరువేఁడెదను భక్తి వేంకటనాథా! 51

అనందనిలయంబునందు వేంచేసి నీ
వసువసుభోగంబులందుచున్న
నిజభక్తులొనరించు నిత్యకల్యాణోత్స
వంబులఁజిక్కి నీ వలరుచున్న
వ్రొక్కబడులసొమ్ము లెక్కించువారలం
లెక్కుమాణులరని చొక్కచున్న
అపరాధకానుకలందుటకైవ్వేళ
నిధ్రింపఁదీరక నిలిచియున్న
వెట్టులైనను నీవనుభుట్టెట్టి
కడకు దినమున కొకరూముకాలమైన
వచ్చి వా శిష్యుడైననుండ నిష్కరింప
వేవి కడతరదీక్షుతి వేంకటేశఁ 52

నదయుఁడనైన నీచరణ సారవయుగ్మమునమ్మి రాఘవా
భ్యుదయము నే రచింపమదిసూచితి నీ భువి సాటివారిలో
ముదమలరింపఁజేసి యశమున్నవి దానునకిచ్చి మెచ్చెదో,
హృదయమునందు నిర్వయవహించి హాసించెదా వేంకటేశ్వరా! 53

వ్యవహారము.

1. ఇలను వాల్మీకిముఖ్యుల కిట్టి యూహఁ
గలుగఁ జేసినఁ జేసినఫలముగల్గె,

- గోరికోరి నిరక్షరకుక్షివైన
నాకొపంగితివేల? యీవాఁడు శ్రీశీ 54
- తే గీ హాస్యమునైనచో వెదురాడఁజాల
కాక పరిపూర్ణత్వవనీకుఁ గల్గెవేని,
నెంతశ్రమఁజెందునో, భవత్స్వాంత మకట
యీ ప్రబంధముఁజెప్పి వ్రాయించుటకును 55
- అ వె కట్టఁజేతఁగాని కాంతకు నొక్కర్పు
వట్టుపుట్టమెరవుపెట్టి, పీఁటఁ
బట్టి తిరిగెనస్తభంగి కాదాక్కా నీ
చిట్టి బుద్ధి వానఁగితివుడు నాకు 56
- అ వె ఐనదేమొయయ్యో నఖిలేశీ! మద్యహః
పదవినిల్చి కీర్తిఁబడయుమయ్య
అన్యదీయ యత్నమణుమాత్రమైనలే
దిందు వెందుకీఁకముకుంద! జాగు 57
- తే గీ రాఘవాభ్యుదయంబుచే రాఁగలట్టి
మంచి చెడ్డలు నీవె, ముమ్మాటికెట్లు
నల్కఁజేసెదోవాఁకహ్వాసైవవించి,
అట్లే వ్రాయుదుఁ దైనవేమైనఁగాని 58
- అ వె మూకమాటలాడు వీఁకతోజాత్యంధుఁ
డతిచిచిత్ర శిల్పమమరఁజేయు
వంధ్య పుత్రుఁబడయు వనుమతి వీక్ష్మవ
కల్గెనేని, కాన్యఘటనమెంత! 59
- అ వె రామచరితఁ జెప్పి వ్రాయించి ప్రీతిమై,
నను గృతార్థుఁజేయ మనమునందుఁ
బూనియుంటివనుచు, భుజిగాద్రివాఠ! యీ
దినముతోఁచె నాకు దిగులు తీరె 60
- సీ మహితచరాచరాత్మకమగు బ్రహ్మాండ
పంక్తిన్పట్టి స్థితి ప్రళయ కర్మ

లెవని నహజలీల లెవ్వండఖిలజీవ
జాలరక్షాక్రియాలాలమండు
శ్రుతిశిరస్సీమంత శుద్ధముల్లాసల
ప్రాయుండక్షరుండప్రమేయశక్తి
మహిమానుషక్షుడే మహనీయుండార్యుడు
నిర్వ్వంద్యుండఱురూపి నిర్వికారుఁ

తే గీ. డమలుఁ డిద్వావిహారుఁడు కమలయోని
వామదేవాదిగీర్వాణ వర్ణగమ్యుఁ
తెవ్వఁడొకారవాచ్యుడై వివ్వటిల్లు
నట్టి శ్రీనస్తగరివాసు నభినుతంతు

61

కం ఉరగాచలవాధుని స
త్యరుణామధుభరిత పాదకమలంబులపై
నిరతము వాచిత్యేందిం
దిరము దిరంబొనుగాత తేకువతోడవ

62

గుహలివార శ్రీరామస్తుతి

సీ వామాంకతలముననైవదేహి క్రోక్కారు
మెఱుఁగుతీగంబోలి మెఱయుచుండ
వానందబాష్పపూర్ణాక్షి నీరణఁడొచుఁ
బవమానతనయుండు పదములొత్త
నతి నమ్రకాయుడై యంజలి ఘటించి
ముదముతో సొమిత్రి ముచ్చటించె,
భక్తి తత్పరులొచు భరతశత్రుఘ్నులు
వింజామరల్పట్టి వీచుచుండ

తే గీ దివ్యమణిగణనిర్మిత దీవ్యమాన
చారుసింహానవాసీనుడౌ రఘూధ్వ
హరుండు సతతము మన్మథః పుండరీక
కర్ణికాంతరవాసుడై కాంచుఁగాత

63

శ్రీ సరస్వతీ స్తుతి

- కా వాపిండిత్యము కవిత్వబలమున్ వాధారణాశక్తియున్
 బ్రాహ్మచరీని రాఘవాభ్యుదయమున్ వ్రాయస్థలంబునలే
 దోపద్మావనురాణి! నీదుకృప్త వా యుల్లమ్మునన్ నమ్మి యి
 ద్దీపితము రచింపఁ బూనితిని, తల్లి! యెట్లు కాపాడెదో! 64
- చ త్రికరణశుద్ధిగా జనని! దీనతమ్రైక్కినుతింతు వాడు వా
 లుకళానైననిల్చి, ధరలో గవిలోకము వంతనిల్ల సా
 ర్థకమగు శబ్దరాశిని దొరంగగఁజేయు కృపార్థదృష్టిమై
 నకలకలాకలాపవతి! సారసమాతినతి! వరస్వతి! 65
- చ కవిగవనర్చనను బహుకాలముఁబుచ్చక నా హృదంతరో
 దవసితమందునిల్చి, గుణధాముని రాముని సచ్చరిత్రమున్
 బ్రవిమలభక్తిమై నుడువు భాగ్యమొనంగి కృతార్థుఁజేయుమీ
 భవజలధిందరింబుట తు పాయమిదేకద? తల్లి! భారతి! 66

షష్ఠ్యంతములు

- కం శ్రీభూనీళాయుతునకు,
 వాల్మీకుహరైకదేశనాశీకునకున్
 భూభారాంతకునకు, నవ
 శోభాయుతవిగ్రహనకు సురవినుతనకున్ 67
- కం వరధర్మవిగ్రహనకు,
 స్మరుకరుణాలోకనునకు, గోకులరక్షా
 భరణునకున్నవసాగర
 తరణునకున్నగ్రేంద్రతల్పువశెలమిన్ 68
- కం అరిభీకరమూర్తికి, భవ
 సరసిరుహనంభవాదివంస్తవ్య శ్రీ
 చరణాంబుజానకు, దామో
 దరునకు, విరవధికనత్యధోరీయునకున్ 69

కం. ఆద్యునకభిలోపనిష
 ద్వేద్యునకహిరాజవీశవిష్వశ్చేనా
 దిద్యోతితవైభవనకు,
 ఖద్యోతనహస్రకోటికాంతియుతునకున్. 70

కం. నిరువమగుణ జలనిధికి
 స్ఫురమానందస్వరూపభాగ్యున కీభరా
 డ్వరదాననిపుణుకు, శ్రీ
 ధరునకు, స్వార్పావరైకదాక్షిణ్యనకున్. 71

కం. గరుడధ్వజానకు, వేంకట
 గిరివరనాథునకు, వితతకిల్పిషహరణో
 ద్భరపదపంకేరుహునకుఁ
 బరునకు, శ్రీ శ్రీనివాసభగవానునకున్. 72

వ. అంకితబుగా నాయెనినర్పంబునిన రాఘవాభ్యుదయంబను మహా
 ప్రబంధంబునకుం గదాక్రమం బెట్టిదనిన. 73

శ్రీ రాఘవాభ్యుదయ కథా భూమిక

వారదుని వాల్మీకి ప్రశ్నించుట

- కం తవమున న్విధ్యాయమ్మున
నిపుణుని వారదుని గాంచి నెయ్యముతోడన్
దవనియగు వల్మీకోద్యమై
దవగతరోహిత్కుండిట్టులని యర్థించెన్ 1
- ఉ ఎవ్వఁడు పర్యటాకహితుఁడీత్రణిపద్మజాలియైనవాఁ
డెవ్వఁడు పత్యధర్మరతుఁడెవ్వఁడు మారనపాత్రమందరుం
డెవ్వఁడు కోపమూనిన దిగిశముఖామరులౌజిభితితో
దవ్యలకుంజనంగల రదాంభుకులై మునివంశమండవా! 2
- కం ప్రియనందర్యసుఁడెవ్వఁడు
నయగుణగణభూషణుండవారతమహిమో
దయుఁడెవ్వఁడు కరుణారస
మయుఁడెవ్వఁడు పర్యలోకమాన్యుండెవఁడౌ 3
- అ వె ఎవ్వఁడాత్మవంతుఁడెవ్వఁడు జితరోముఁ
డెవఁడు సచ్చరిత్రుఁడెవఁడు కోవి
దాగ్రగణ్యుఁడెవ్వఁడభిలార్థ విశ్రేష్ఠుఁ
డప్రమత్తుఁడెవ్వఁడనఘుఁడెవఁడు 4
- కం పర్యనమర్చుండెవ్వఁడు
నిర్వాపితనిరతశత్రునిచయాంతర్వ
ర్గర్వాంధకారుఁడెచు ప
ఖర్యప్రభవెల్గునట్టి ఘనుఁడెవఁడిలలోన్ 5

త గీ ఇట్టి గుణములప్రాడయై, పుట్టియున్న
నరునిదెల్పఁగవేడుచున్నాడ నీకుఁ
దెలియఁజాలనియర్థమీ యిలనుగలదె?
నకలగుణసాంద్ర! వారదనంయమీంద్ర!

వాల్మీకి ప్రశ్నలకు పారదులి సమాధానము -

త గీ అనిన దేవర్షిసత్తముండాత్మమెచ్చి
పార్థబాష్పాకులేక్షణుండగుచు నిట్లు
బల్కె వాల్మీకిఁగాంచి నీ ప్రశ్నమఖిల
వనజాండావవోద్యతంబనఁగవొప్ప

7

అ నీవు నల్కినప్పి నిఖిల దుర్లభసద్గు
జాళితోడ మెలఁగు నట్టివాఁడు
కలఁదొకండువినుము! కమలాప్తవంశనం
భవుఁడు భవ్యుఁడ భవుఁ డవహితుఁడు

8

శ్రీరాముని నిర్గుణములు

కం రాముండన జనవిశ్రుతు
తై మహానెలుఁగొందుచుండె నతఁ డర్థజన
స్రొమార్ధిరాముఁ డభినవ
కాముం డఖిలార్థవిదుఁడు కాకుత్స్థుండువ

9

అవె నియతమానసుండు విర్నితవీర్యుండు
ధృతియు ద్యుతియుఁగల్గి తేజరిల్లు
బహుసరాక్రముండు, వాగ్మీ నీతివిదుండు
రిపునిబర్హణుండు, శ్రీయుతుండు

10

త గీ కంబుకంతుఁడు విప్రులొనుఁడంబుజాక్షుఁ
డతితరాత్మహనుండు మహాభుజుండు,
గాఢవక్షుఁడుసుశిరుండు, గూఢజక్రఁ
డమితకుభలక్షణాంచితుఁడతఁడు మరియు

11

- తే గీ నత్యనంధుండు లోకైక సౌమ్యమూర్తి
కుచియు ధర్మజ్ఞుడతులితకుశ్రుశీర్తి
వేదవేదాంగతత్త్వ వివేకవర్తి
రఱిపుష్పంపి శ్రీరఘురామమూర్తి 12
- తే గీ సాధుచరితుండుదీనుండు సర్వలోక
హితుండు శరణాగతావనరతుండు నిత్యు
దార్యసమ్మతుడభినవశౌర్యశాలి
నిఖిలశాస్త్రార్థ విజ్ఞాననిలయుడతండు 13
- అ వె సరిదధీశ్వరుండు సాటియౌ నతని శే
ముషిశి మొనపి శౌపమునకు ననల
మచలరాజాసాటియనడగునతని ధై
ర్యంబునకు నిరంతరంబు మౌని 14
- కం ధర సమయగు శాంతమునకు
నీరిమగడగు సాటియతని చేవకు రఱిసి
కరుడెన సౌందర్యంబున
నరవాహనుడీడు వితరణమునందరయన్ 15

సంక్రమణాచారము

- తే గీ విను మివి యటంబు వేదెచ్చి విస్తరించి
వల్కుగలవాడ రాముని వరమధర్మ
నత్యశౌచాదిగుణవిశేషమ్ములోలి
కంజభవునకు వశమాన? గణనసేయ 16
- తే గీ అట్టి నత్యవరాక్రము సగ్రనుతుని
గౌనలేయుని, రాముని, గార్యదక్షు
యౌవరాజ్యాభిషిక్తుఁడైయంగడలచె
దండ్రయొనట్టి దశరథ ధరణివరుండు 17

కం ఆయత్తంబునుగని నై
శేయి విభునితోడనిట్లు కృపణతఁబల్కెన్
శ్రీయుత! మధ్యరయుగ్మం
వీయెడఁ గావలెనటంచుసీర్వావతియై

18

త గీ ఆత్మవగమాని, శ్రీరామునడవికనిపి
పట్టభద్రుని శేయుము, భరతునిప్పుడు
వరయుగము నీకు వలనిన తరుణమందుఁ
గౌరుకొమ్మని పల్కవే? కోసలేంద్ర

19

తే గీ జాయ యిటుపల్క దశరథ సార్వభౌముఁ
దాడితప్పగలేనివాఁడౌటవలన
ననుమతించెను శ్రీరామువననివాస
మునకుఁదోడనె జానకి చనఁదలంచె

20

తే గీ అంత సొమిత్రి రాముని యంఘ్రువద్య
ములకు జోహారులిడి వనమ్మునకుఁ దాను
బయనమైరాఁగ వీడిరా పట్టణమును
జానకి రామలక్ష్మణుల్బర్యరముగ

21

అ వి స్త్రీ తృతీయుండగుచు, శ్రీరాముండడవికి
జన నయోధ్య, మనము మనుటచెట్లు
రామవిభునిపాదరాజీవక్షైంశర్య
మునకు విఘ్నమిప్పుడు, గనుటచెట్లు?

22

అ వి అనుచు నొకరికొక్క రాయయోధ్యంగల
ప్రజలు చెప్పికొనుచు బయలుదేరి
రామునెంటుఁ జనఁగ రాత్రి నిద్రానక్ష
మైన పొరకులమునతఁడు వీడి

23

కం తరుణం దమ్ముని గూడుక
వరదముపై నధివసించి యారాతిరి పి

ర్జరసరిదువకూలంబును
సరుదారంగఁజేరి సూతునట వీడ్చిల్పెన్

కం మ్రొక్కిన గుహనకు దీవన
లక్ష్మణముగ నిచ్చి తత్సహాయము చేత
భ్రక్కన నుడువంబును దా
రెక్కి యొక విమేషమునఁ దరించిరి గంగన 25

తే గీ మరియు వావా నదీ వనంబులను దాటి
చేరి ఫలపుష్ప తరువండచిత్రితాత్మ
కూటమైయుచ్చ శ్రీచిత్రకూటనైల
రాజమణిలాత్మతీయుఁడై, రామఁడపుడు 26

కం భారద్వాజుని వాగను
సారముగా నుటజమందు సౌమిత్రిముదం
బారంగ నిర్మించెను సీ
తారాములకతివిచిత్రతరమగుఫణితిన్ 27

తే గీ అందు శ్రీరఘుకులనాధుఁడధిపనించె
నిందుముఖ సీతఁగూడి యానందమొప్పుఁ
దత్తుదాంబుజసేవావిధానభాగ్య
భోగ్యుఁడై యుండె, సౌమిత్రిపొల్పుమీర 28

మ అట సోకేతపురంబులో దశరథుండాహారసేద్రానుఖ
స్ఫుటసామ్రాజ్యమహావభోగముల, దాపుండేరరానీక దు
ర్బటమౌళికదవాగ్నిలోనఁబడి, పుత్రా! పుత్ర! శ్రీరాఘవా
వటుదోర్విక్రమ!రామ!రామ!యనుచు, న్నాసంజామీప్రాణముల్ 29

తే గీ స్వర్గమునకేగ, దశరథ సౌర్యభౌముఁ
డపుడు భరతుఁడు విని యంతనంతరాత్మ
వగచి వాపోయి వామదేవాదిముఖ్యు
లెల్లబ్రతిమాలినను రాజ్యమొల్లకపుడు 30

- తే గీ వనమునకు వేగవని రామభద్రుపాద
వనజములవ్రాలి, నీవె యీవసుధకెల్ల
రాజవటునగాన ధర్మజ్ఞ! రమ్మటంచు
వార్యభావపురస్పృకుండొచు వేడె
- తే గీ తండ్రియాదేశమున మహాదారుడైన
రాముడొల్లక తద్రాజ్యలక్ష్మీనపుడు
ప్రేమమీరగఁ బాదుకలామహాత్ము
నకు వాసంగి మరల్చి వానగమునుండి
- కం నంది గ్రామముఁజేరె న
మందగతిస భరతుడపుడు మణిపాదుకలన్
బొందుగ శిరమునఁదాలిచి
వందనమొనరించె మరలు వార్మికతనయా!
- తే గీ సత్యసంధుఁడు శ్రీరామచంద్రమూర్తి
ఘోరజనతాద్రవేశాదిబాధ తనకు
విరతమును గల్గెగలదంచు నిర్ణయించి
దండకారణ్యముంజేరియుండెనపుడు
- చ అట హరియించి దానవకులాధముడైన విరాధుప్రాణముల్,
పటుగతితోడ నేగి, శరభంగునకాత్మవదంబొవంగి య
చ్చొటు విడవొడి యొగికులసొము మతిక్ష్మనగన్వసువ్రతో
త్కృటచరితున్మదర్భను, ముదంబునఁ గాంచె పతిత్పతీయుడై
- సీ ఘటజన్మున్నాజ్ఞచేఁ గైకొని నక్షయా
శుగములు తూణిరయుగము నైంద్ర
దనువు ఖడ్గము సంత మునిబనులర్చింప
సకలదుష్టాసురసంఘములను
సళియింపఁజేయు దీ వాటినుండి యటంచు
ఘోర దీక్షన్పూని కూర్మిమీఱ
భీతిఁబోనడచి సంద్రీతుండొచు మహర్షి
వరులదివ్యాశ్రమావసధరాజి

తే గీ కరిగె ననుజాడు భార్యయు ననుగమింప
నందరించుచు నొకనాఁ డసాధువృత్త
కామరూపిణి శూర్పణఖాభ్యుదైత్య
కాంతకుం గూర్చెవైయావ్య మంతనదియు

సీ భరదూషణాదిరాక్షసులఁ బ్రేరేచ నా
రవనిజాపతిఁదాకియాహవాగ్ని
శలభాయమానులై యిలఁబాసిరి చతుర్థ
శ నహస్ర సైనిక సహితులొచు
నది విని రావణుండతిరోపితాత్ముఁడై
మారీచుసాయముగోర నతఁడు
బలవద్విరోధంబు వలదని వారింపఁ
గనులెఱ్ఱజేసి యాతని వధింతు

తే గీ ననుచుఁ బైకేగ మారీచుండతని యాన
దాఁటఁజాలక భీతితోఁ దరలిపోయి
దండకారణ్యమునఁ జిత్రతరనువర్ణ
హరిణమై నందరించుచు నచ్చటచట,

37

కం చేరంగ్రమముగ శ్రీ సీ
తారాములవర్ణశాలదరికద్దానిం
గోరఁగ నమధానుత రఘు
వీరుఁడు ధనువంది దానివెంటఁబయియెన్

38

కం చేఁ జిక్కనట్టులుండియు
భూజానికేఁ జిక్కకది యభూతగతులచే
క్ష్మాణముల చుట్టు ముట్టుచు
నోణం గొనిపోయె దూరమో మునిచంద్రా

39

కం ప్రాణముతో లేడిం దన
మానినికీడలఁచి యట్లమానుషతేజాం
డౌ నశినమిత్రపంశ్చుఁడు
పూనిక వెన్వెంటఁబోయిపోయి రయమునన్

40

- తే గీ విసిగి ప్రాణము గుఱిజేసి విశిఖమొకటి
వాట నది కూడె, హా లక్ష్మణా! యటంచు
విని, తదారావమునకతిభీతిఁ జెంది
రాముకడకన్నె లక్ష్మణు భూమిజాత 41
- కం ఆ తరుణంబున రావణ
దైతేయుండవహించె ధరణిజాతన్,
పూతచరిత్రన్ ద్రిణగ
న్మాతన్ పితృశస్త్రమహిమోపేతన్ 42
- కం సీతంగానక రాఘవు
లాతతవినినంబులెల్ల నరయుచు నొకచో
వీతబలుఁడౌచు రావణు
హేతిం దెగివడిన యండతేశ్వరుఁగనియెన్ 43
- తే గీ అప్పుడు ప్రాణమిల్లి రామునకతఁడు తెల్పి
సీతఁగనిచనె రావణుండేతదర్శ
మేను బోరాడి యిట్లైతి వినకులెంద్ర!
యనుచు ననువులు విడవాడె నంతమీఁద 44
- కం ధీయుతుఁడౌ రాముండు జ
టాయువు దహియింపఁజేసి యాదశముఖుఁ దా
నీయిలఁజాయగఁ జేయుట
తై యోచనఁజేసి కదలెనతిచేఁగమునన్ 45
- కం తమ్ముఁడుఁ దానును ఘనశో
తమ్మున వనములకు నేగి, కవి గర్వాంధున్
ద్రిమ్మరు రక్షణరథున్
నమ్ముదమునఁ బైకిఁగవియు, జడుని గబంధున్ 46
- తే గీ ఒక విమేషంబులో రాముఁడుగ్రరూపు
రూపుమాయింప శాపవిర్ముక్తుఁడయ్యె
నతని యభ్యర్థనముచేత నావనాంత
రమున కబరిని గన్నె, రాఘవుండు 47

- తే గీ అంత ధర్మప్రదారిజయైన కబరి
యర్చనముసేయఁ గైకొని యాత్మమెచ్చి
కర్మలతఁద్రెంచి స్వీయలోకమున కేగ
వాళ్లు పొయించి యనుజాతోఁ జోటుఁగదలి 48
- సీ ఇంపుటొల్కుచునున్న పంపాసరస్తీర
మున విహరించుచున్ హనుమఁగాంచి
తద్వాక్యమున సూర్యతనయునితోఁగూడి
వినఁబల్కి నతనితో విస్తృతముగ
స్వీయ చరిత్రంబు శ్రీ రఘుకుల వాడుఁ
డదియెల్ల సుగ్రీవుఁడాలకించి
అగ్నిసాక్షిగ మైత్రి వా రఘురాముతో
వానరించి తన కథ వినయ మొప్పు
- తే గీ శోకబాష్పికులాక్షుఁడై వీరఁ డొలంగి
విన్నవముఁజేయ విని రఘువీరుఁడవుడు,
వగవఁబని లేడు, సుగ్రీవ! వానరేంద్రుఁ
డైన వారిని అంపెద నేననుదుఁ బల్కి 49
- తే గీ అహరహంబును సుగ్రీవుఁడంతరంగ
మున రఘూద్యహు శౌర్యంబుఁగనఁదలంచి
నట్టివాఁడౌట, దుందుభి యస్థివంశ
రమ్ము చెంతకుఁగొనిపోయె రామచిథుని 50
- ఆ వి కాలిబొటన వ్రేల గగన పథంబున
కెగయఁదన్నె రాముఁడగచరాధి
పతి గనంగ నవటఁ బడియున్న దుందుభి
యస్థివంశరంబు వా క్షణంబ 51
- కం నమ్మిక్కై యతనికి నొ
క్కొమ్మడి పొలముల నేడు సుర్వింబఁడ తై
లమ్మును రసాతలము నొ
క్కొమ్మున భేదించె రాముఁ డతిచిత్రగతిన్ 52

సీ అప్పుడు ముగ్ధుడీ యతిబలుడో రామ
భద్రుండు వాలిని బట్టి చంపఁ
జాలు వంశము మది పంకసిల్లును రామ
చంద్రుతోఁ గిష్కింధణుని నురేంద్ర
పుత్రువాకిట నిల్చి వూని గర్జించిన
విని వాలి తారను వేవిధముల
ననునయించుచు వచ్చి యనుజానితోఁబోరు
సల్పెడి వేళ ననల్పబలుండు

తే గీ జానకీజాని యొక శాతశరముచేత
వసుధఁబడఁగూల్చి వాలిని, వానరాధి
పతినిగాఁ జేయ ముగ్ధునతఁడు వేగ
వానరులనెల్ల రావించి వరుస తోడ

53

తే గీ పర్వదిశలకు రఘురామునకియజాడఁ
గాంచిరాణుండు సంతట, గంధవాహ
నూతి హితకరుడైన సంపాతి వాక్కు
ధారనఘ్రోలి పీరధి చాటఁదలంచి

54

కం తారాతనయుండు భట్లక
వారాధిపుడుం గడంగి వారిధి చాటన్
బ్రేరేచంగ కతయోజన
దూరంబు నతిక్రమించి తోయధి మీదన్

55

కం అట రావణ భుజపాలిత
పటుబంకాపురముఁజొచ్చి పవనాత్మజుండు
త్కట బలుఁడై నిరసించెన్
దిటముగఁ దత్పట్టజాధిదేవత వెలమిన్

56

తే గీ అంత రావణులంకలో నవనిజాత
సరసి కాంచి యశోక వనమ్మునందు
క్షేమ వృత్తాంత మెఱుంగంగఁ జెప్పి తుదకు
ముద్దుటుంగరమెచ్చెవా ముదిత కతఁడు

57

- ఆ వె ఆనవాలు గనిన యావల రఘువతి
 దూత యితడటంచుఁ జేతమందు
 నమ్మి గుఱుటొనంగినమ్మోదమునఁ బోయి
 రమ్మటంచుఁ బల్కి రాజవదన 58
- చ హనుమ తదాఙ్గాఁ గైకొని మహాముదమంది విదేహరాజనం
 దననివనించియున్న తరుతల్లఱమొక్కటిదప్ప శిష్టమౌ
 వనము వాకి క్షణంబున నవారణ లీలఁబెకల్పివైచి తో
 రణమును గూల్చి శత్రునికరంబు భయంపడ వార్చి పేర్చుచున్ 59
- కం ఏవురు సేవాపతుల
 వ్యాపిరి మార్కొన్న మంత్రివరసందనులన్
 బావకతేజులనేర్చురఁ
 గావించెం జిత్రవధమఖండితబలుఁడై 60
- సీ అతి బలిష్ఠుండగు నక్షునిఁ బరిమార్చి
 స్మరియించి పరమేష్ఠి వరమునపుడు
 బ్రహ్మాస్త్రమునకుఁ దాబద్ధుఁడై యున్నట్లు
 సకల రాక్షసవీరసముదయమును
 భ్రమియింపఁజేసి రావణునకు శ్రీరామ
 భద్రుపరాక్రమభంగిఁ దెల్పి
 అనుగతులౌ దుర్మదాండుల ముప్పించి
 జనకజ వావడఁ గనఁగనీక
- తే గీ రహిఁ జెలంగెడి లంకాపురంబుఁ గాల్చి
 వచ్చి రాముని శ్రీ పాదపవనములకు
 దండమిడి “చూచివాఁడ”వే ధరణిజాత
 ననుచు సంక్షేపముగఁ దెల్పి ననిలమతుఁడు 61
- కం ఆ వచనము విని శ్రీరా
 మావనిపాటుండు కదలి, యగచరవతి ము
 గ్గివునితో దక్షిణపా
 రావారాంతికముఁజేరి, రాజచెలంగన్ 62

- కం అదిత్యనిభశరమ్ముల
యాదాపతిగర్వమడఁప నతఁడతినయని
ప్సిదితవచనమ్ములతో
శ్రీదయుతుఁడపీవెయనుచుఁజేపెవినతులన్ 63
- ఉ కోపమునాఁపుఁజేసి రఘుకుంజరుఁడంతట వార్ధివిస్తవం
బోపికతోడుకప్పిని, యభోక్తముగా న్మఱియించి, పేతువున్
బాపురి! బాపురే! యని, నభశ్చరులచ్చిరువంది చూడ, లం
కాపురికేగి, గీటులు వికర్తనసూతియు, వెంటనంటగన్ 64
- చ చని రఘురామభద్రుఁడు నిశాచరసేనలతోడ రావణున్
రణమునఁజంపి సీతననురాగముతోఁ గన వేగ వారలు
స్వినఁ బరుణిక్తులాడఁగ వివేకవివర్ధనశీల మేదివీ
తనయ వనించె, లోకభయదద్మ్యుతియౌచటులానలంబునన్ 65
- ఉ అంతటఁబావకుండు, జలజాయతనేత్రమ దెచ్చి, దేవ! మీ
స్వాంతమునంద సాధ్యమగుశంకకుఁదావిడ న్న్యాయమౌన? సి
ద్ధాంతము లోకపూత వసుధాసుతయంచుఁ బ్రమోదమొప్ప భూ
కాంతునిశీల వామె, కరకంజమునుంచి నమస్కరించినన్ 66
- కం మరదుండుధిరావంబం
బరపీఠిన్మారోపెఁ బుష్పవర్షముగురిసెన్
ధరణిజకున్ రఘువరునకుఁ
గరమరుదుగ మోదవారికణములు దొరపెన్ 67
- ఉ పూత చరిత్రయై మెలఁగు భూమతఁగేల గ్రహించి, రాఘవుం
దాతత సర్వదైవతగణార్చితుఁడై వెలుగొండెఁ ద్రిక్షియా
జాతకుతూహలాతిశయపంపదలన్మదువాల్సలోకము
ల్యతరముంద్యుఁజెచె మునికాండము మ్రొక్కినుతించెనాదటన్ 68
- తె గీ ఇనకులెంద్రుఁడు శ్రీ విభీషణుని లంక
కధిపతిఁజేసి నిర్విదారాంతరాత్ముఁ
డొచు వెసలారె క్షౌతనయానుజాలను
సకలకపిసైన్యముంగూడి, పంయమధన్ 69

- ఉ దైవతకోటిచే వరముదారత వొంది రఘూధ్వహండు కీ
శావళిశీఘ్రబోధమరుదారవానర్చి సుహృత్సమేతుడై,
పోవనయోధ్యకువైడలైఁబుప్పకమందువపించి లోకనం
భావిత చిత్రముల్లనుచు, భాస్కరకోటి మహాజ్ఞులంగుడై 70
- కం శ్రమముగ భారద్వాజా
శ్రమమునకరుదెంచి ముందు, శ్వపనతనూజాన్
సుమహితమతియౌ భరతుని
సముఖంబునకనిపి, రామచంద్రుండంతవ్ 71
- క గత వృత్తాంతము సూర్యుని
సుతుతోడన్మచ్చటించుచును శ్రీరాముం
డతితరవేగసమాయుత
గతితో నలరారు పుష్పకస్థితుడయ్యెన్ 72
- కం ఆ మహితుండటు నంది
గ్రామంబురుదెంచి జటలఖండితకుతుక
శ్రీమంతుఁడౌచు విప్పెను
భూమియుఁ ద్రిదివంబునేకముగజేసెట్టన్ 73
- కం భరతుఁడు శత్రుఘ్నుడను ।
గరమరుదుగ రాముపాద కమలమ్ములపై
శిరముటు చేరచి మ్రొక్కిన
సరగున రాఘవుఁడొసంగి పశుభాశిష్ముల్ 74
- కం ఇరువురి యోగక్షేమము ।
లరయుచు వేర్వేర వారి వాళ్లేషించెన్
వరమామోదాశ్రువుల
క్షులవెల్వడ మేల్గరున్ సురుచిరఫణితిన్ 74(A)

సంగ్రహరామాయణోపసంహారము

- ఉ తమ్ములు చుట్టికొల్ప నవతామరసాక్షి విదేహకన్య సౌం
కమ్ముననిల్వ, గంధవవరాగాదిలిపట్టి మహాప్రమోదబా
ష్పమ్ములురాల్ప నంధ్రుజలజాతయుగమ్మునుగేలదాల్చి రా
జ్యమ్ము వహించె, రాఘవుఁడనన్యయశోవిభవాభిరాముడై 75
- కం వీరాగ్రణయగు శ్రీరఘు
వీరుఁడు రాజ్యంబుసేయ, విభవాధ్యములై

- యీరేడు జగములాప్ప
వ్గారాతుంటోలి కష్టకాలము తొలగెన్ 75(A)
- తే గీ తుష్టిపుష్టియు ధర్మంబు హృష్టి దేహ
సౌఖ్యముంగల్గి దుర్నిక్షసాధ్యనంబు,
రోగపీడయు, నెఱుంగక లోకమెల్ల
శాంతపావనమయ్యె నశ్రాంతమహా 76
- తే గీ పుత్రమరణంబుఁగాంచఁగాఁబోరు పురుషు
లతివలొందరు వైధవ్యగతి మునీంద్ర!
అగ్నిజలవాతసంభవంబగు భయంబు
త్యాజ్యమై యొప్పె రఘురామురాజ్యమందు 77
- తే గీ క్షుత్తిపాసార్తులై జనులెల్లుక్కఁబోరు,
కలుగదేరికి వెందుఁదప్పురభయంబు,
పురవరంబులు రాష్ట్రముల్పరునమాన
వస్తు ధనధాన్యవృద్ధిమై వజ్రబుచుండె 78
- కం నిత్యమ్మును బ్రముదితులై
సత్యమ్మే జయమటంచు సకలజనంబుల్
శృత్యమ్మొనఁగి నటించెద
రక్షాహితదురులొను నవని శ్రుతిజా 79
- అ.వె వాణిమేధశతము, బహుసువర్ణక యజ్ఞ
శతమొనర్చి సురలు సంతసిల్ల
బహుళ గోపహవ్రసంక్తి నసంఖ్యేయ
ధనముతోడ విప్రజనులకొవఁగి 80
- పీ “శతగుణ రాజవంశమ్ములు స్థాపించి
ధరణిలోఁ బ్రభావతి” గరిమనించి
బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యశూద్రుల వ్యవస్థ
ధర్మకర్మంబులం దగులువఱచి
ప్రబలి ధర్మముచతుష్పదములవర్తింపఁ
గృతయుగమ్మునఁబోలె హితవుఁగూర్చి
వసుధనేకాదశవర్షసహస్రంబు
లేకాతవత్రతవేలి భువిని

- త గ నిత్యనిరతిశయానంద నిర్విజార
నత్యధర్మస్వరూపసంస్తృత్యనూన
మైన వైకుంఠనగరికి నరుగంగలఁడు
రాముఁడభినవనుగుత్తైకధాముఁడౌచు 81
- కం పరమపవిత్రము పుణ్యం
బరుదార మహాఘనిచ్చమఖిలశ్రుతిరా
ద్వరసమ్మితమగు నీకుభ
చరితము, పురుషార్థసిద్ధి సాధనమగుతన 82
- కం దురితాత్ముడైన దీని
స్మరమాదరవంతుఁడౌచుఁ బరియించిన, న
త్యరుజానిధి రాముని పద
నరసిఃపాయుజ్యమొందు నకుటుంబముగా 83
- ఉ పొందుదు రగ్రవర్ణజాటు పొల్పుగ వాక్పటిమంబు, క్షత్రియుల్
గందురు భూపతిత్వమతిగౌరవమొప్పు, మనఁజూసంపదం
జెందుదు రూరుజాల్పకమశేషవిశేష మహత్వ దీప్తి గై
కొందురు పాదజాల్పదివి, కూరిమి నీ రఘునాథునత్యథవ్ 84
- కం ఈ సంగ్రహరామాయణ
మాసంయమధనున కష్టజాతాత్మజుఁడెరుంగం
జేసి తదర్పితుఁడై భువిఁ
బాసి చని వ్యారతికుపట్టణమునకున్ 85

వాల్మీకి మహర్షి వైశాఖ్యానై తమసానబడి వచ్చుట

- ఉ అంతట మౌనిచంద్రుఁడు రయంబున వాహికముంబొనర్చు శ్రీ
కాంతుని స్వాంతమందిడి యఖండిత మోదముతోడ శిష్యుఁడ
శ్రాంతముఁగొల్పనేగి తమసొనది బెంత కనంగభేలవా
శ్రాంతమనంబుతో మెలఁగు శ్రౌంచయుగమ్మును గాంచెనచ్చటన్ 86

తే గీ అందుఁబుంపక్షివొక మందుఁడైన బోయ
చంపెఁ జంపిన వగఁ జెంది, పొవ్వుకర్మి
వర్కుఁడైనట్టి వాల్మీకి వానిఁగాంచి
నిస్తులక్రోధఘోరవేత్తుఁడౌచు

87

వాల్మీకి కిరాతుని శపించుట

ఉ మారవిలాసశశిగతమాననమైన విహంగమున్నలా
త్యారముతో వధించితటుగావున, శాశ్వతవత్సరంబులీ
ధారుణినుండఁ జెల్లదీక్షఁదక్షిణమే, తనువుంద్యజించిపో
రోరిదురాత్ము! యంచుఁ బరుషాజ్ఞలకావమొనంగెనత్తఱిన్

88

శోకము శ్లోకులుగుట

కం అతులిత ముదిశాపాక్షర
తతి, మితనమవర్ణమౌచుఁ దంత్రీలయనం
యుతమై పాదచతుష్టయ
గతమై సుశ్లోకమై జగంబునఁబరగెన్

89

క తన శిష్యు భరద్వాజా
గ్గని మునిజనవల్లభుండు శౌకుక మొప్పున్
వినుమో వత్సా రార
మృవి యిటువల్కందోడంగి నాంతర్యంబున్

90

తే గీ ఈ విషాదునిపై నల్లి యేకపించి
నట్టి దోషాక్షరంబులనంబుజాక్షు
న్నతివరంబైన యర్థంబుతోఁచె నొకటి
అదియు భందోనిబద్ధమై యలరుచుండె

91

కం శోకార్తుఁడనగు నా సుడి
ప్రాకటనమవర్ణలలిత పాదచతుష్ట
శ్లోకాత్మకమై వెడలుట
శే కారణమో? స్ఫురింపదిపుడమలమతి!

92

కం అని వాల్మీకి మాధ్యాహ్నాక
మునుదీర్చి చనెన్, స్వహస్తమున జలకలశం
బునుబూని, భరద్వాజుడు
తన వెంటగడలి నద్భుతస్వాంతుండై 93

బ్రహ్మదేవుడు వాల్మీకి ఆశ్రమమునకు వచ్చుట

కం ఈ తీరున మునివర్యుం
డెడెంచి నిజోటజమున నేడై యోగ
శ్రీతత్పరుడైనం, జల
జాతాత్మజుడగుడెంచి సమ్మాదమునన్ 94

త గీ మ్రోలనిల్చినఁగని లేచి, మునివరుండు
విన్మయావిష్టహృదయుడై వేద్యమీరఁ
బ్రణతితతి నల్చి, సర్వప్రపంచస్పృ
మూలభూతాయ! తుభ్యం నమో! యటంచు 95

త గీ శ్రోతవిధిచేత సటుమీద జలజభవున
కర్మనముఁజేసి మన్నించెయంతఁడదను
మతిసమాసీనుడై మ్రోలఁ గుతుకమొప్ప
నడిగెఁ దనమదిఁగలనందియమ్ముదీని 96

కం వైరగ్రహణుడు పాప
చారుండు నిపాదుఁడొకఁడు, సరగునఁ, దమసా
తీరంబున నేఁగాంచఁగ
మోక్షకుడై చంపెఁ, గ్రౌంచమును లోకవిభూ 97

అ వె వానిఁగాంచి శ్రోధవశమానసుండనై
శాపమొనఁగ మరియు “స్వప్రయత్న
మింతలేక” శ్లోకమీతిరుగా నయ్యె
ననుచు వినిచె నజానకాతఁడిట్లు 98

మా నిషాద! ప్రతిష్ఠాం జ్యయగమశ్చాస్మత్సమూః ।

యత్క్రింతుమిధువాదేకమవశః కాచుమోహితమ్॥

వాల్మీకిని బ్రహ్మదేవుని అశీస్సులు

అని వామలూరుమతుండు వనజాననునకిట్లు
చదివి వినిచి “మానిషిద” యనెడి
శ్లోకమును తదుపరి శోకార్తుడై యుండె
మానసమునఁ గ్రొంచి మాటఁ దలచి

100

అని వగలఁ బొగులుచున్న వాల్మీకిఁ గని నవ్వి,
పద్మవంభవుండు, పలికె నిట్లు
వామలూరుతనయ! వనటఁ తెందకు మది
వనుచు, హృదయమునఁగడంగి

101

ఈ భారతి వా నిదేశమున, భవ్యతపోమహిమోన్మతుండవౌ
నీ రసవాగ్రహితమున నిచ్చి! మహాత్మ్య వచింపు, నర్వబ్ధుం
దారకవంద్యుడవ్వ పదతామరసుండగు, రామునత్కథా
సారము నొక్కకావ్యముగ జాగవరింపకు మంచు వెండియున్

102

రామాయణరచనను చేయుమని వాల్మీకిని బ్రహ్మదేవుడు అదేశించుట

చ రవికులచంద్రుడైన రఘురాముని లీలలు జానకినీతి
ప్రవిమలవర్తనంబు, కుభజక్షణుడై యెనలారు నూర్మిళా
ధవుని మనోజ్ఞవృత్తి, పరదర్శనదారణకృత్యముల్పాతం
బవిరళరీతి నీమనమునందు, స్ఫురించునుగాత! వాల్మీకి!

103

నీ అని మఱి యిటువర్తి నంభోజసంభవుం
డవ్వాల్మీకింగాంచి యతిముదమున
సత్వరగతి, రామచంద్రసీతాలక్ష్మ
జుల రహస్యాలాపములు ప్రకాశ
సంభాషణంబులు పర్యము, నీ మనో
వీధిఁ దాండవమాడు, వేణిశీల
నీవు పల్కినదెల్ల నిజమై ప్రకాశించు
నన్మతము నీ వాక్కునందుఁ గలుగ

- తే గీ దట్లు గావున రదియింపు మమలహ్మదయ!
 శ్రీ రఘూత్తము దివ్యదాహిత్రమిచ్చు
 డద్ది రామాయణాఖ్యచే నలరుచుండు
 నకలవేదాంతసారమై జగములందు 104
- తే గీ వారదునివల్ల వినినట్లు, ధీరుడైన
 రామచంద్రుని పుణ్యవిరాజమాన
 దివ్యవృత్తంబు సర్వముఁ దేటతెల్ల
 గను రచించి సుకీర్తిని గనుము వత్స!
- మ వనధుల్గుప్తకులాచలంబులు నదీవర్గంబు వేదాంతముల్
 మునివంశోత్తమ యెంతదాఁకఁ బ్రజగత్పూజ్యులై నిల్చునో,
 ఘనతం జెందుచు నంతదాఁక నిలువంగానోవు శ్రీరామభ
 ద్రుని చారిత్రము, తావతీన రననోద్భూతత్వముఁజెందినన్ 106
- కం భూమండలమున శ్రీమ
 ద్రామాయణమున్నవఱకుఁ దాననవంశ
 గ్రామణీ ముల్లోకములన్
 సేమంబున నిల్చి సుప్రసిద్ధిం గనుమా 107
- చ అని యిటువల్కి వద్మజాఁడనంతరమందుఁ దిరోహితాత్ముడై
 చన దివికన్న వాల్మీకి యపంశయమాననుఁడౌచు మానస
 మ్మునఁ దలచిసేనీశ్రీయ సముత్పకుడై యలరారి, నేనని
 ఘనుఁడను వర్షమౌనికులకాండమునందని మాటిమాటికిన్ 108

“మోనిషాద” మనుననము

- కం అత్తరి మునిశిష్యులు కడ
 లొత్తిన మోదమ్ముతోడ, నోహో యనుచున్
 మొత్తములై పరియించిరి
 హత్తుగ వా “మానిషాద” యను పద్యమ్మున్ 109

- కం అ మునిసింహరాడు శ్రీమ
బ్రాహ్మాయణమిట్టి శ్లోకరాజములదే
భూమిం దివమును బొగడంగ
వేమంబునఁ గూర్చుననుచు నిశ్చలమతియై 110
- మ అటు భావింపఁగ మానిపాద యనుశ్లోకార్థంబు శ్లేషార్థక
స్ఫుటమాధుర్యం నాచితంబగుచు విష్ణు ప్రాతిపదికముగ్గాఁ,
దృటిలోఁ దోచగ స్వీయకార్యవతి తద్విష్ణుండ కానిమ్ముడు
ద్వటమౌనత్వృత్తిఁబల్కువాడనని నిర్ధారించి లోనుఱ్ఱుచున్ 111
- త గీ మును విషాదుని గని కోపమున శనించి
నట్టి రోషాక్షరంబులిట్లయ్యె శ్లోక
మిదియు భండోనిబద్ధమై యిందిరేశ
పరముగాదోచె శ్లేషయుగ్మవ మలర 112
- క కాపున వనబోధ్యువు న
దృవానుగుణముగాగఁబల్కిడ రామ
కౌవిభుదివ్యవర్తితము
శ్రీవల్లభుఁడాతడనెడి సిద్ధాంతమునన్ 113

పాల్కితి యోగదృష్టిచే రామాయణమును పూతుట

- వ అని తన మనోనిశ్చయమును భరద్వాజానకెఱింగించి, బ్రాహ్మముపరార్థంబున
మేల్కాంచి, పరబ్రాహ్మనుమయుండగు శ్రీరామచంద్రుని హృత్పద్మకర్మికాగ్రంబున
మహాయోగశక్తిచే బ్రతిష్ఠించి యొకానొక యేకాంత ప్రదేశంబు నందు 114
- అ వె సగ్గలైదుసూక్ష్మ, షట్కాండములు నింపు
లోలుకుచున్న శ్లోకములు, నిఱువది
పాల్కువేలు గలిగి, నళివాఘ్నంఁ రామ
చంద్రుచరితమున్న, క్షౌతలమున 115
- త గీ అ మహాకావ్యమందు, పర్వార్థవేది
యైన వాల్మీకి వాకొనె, నంబుజాస్త

- కులశకాంకుని, దశరథకువలయేంద్రు
రాజ్యపరిపాలనావతురత్వవిధము 116
- క ప్రాగగ్రములొ దర్శల
పైఁ గూర్చుని యాచమించి భవ్యతవక్త్రీ
యోగంబునఁ గన్నావె నను
రాగరసావిష్కృతౌఁడు రామునివరితన్ 117
- చ అరసి మునిప్రవర్ధనుండు హస్తగతామలకంబురీతి వా
తరణికులేంద్రు దివ్యచరితంబు విచిత్రవదానుబద్ధ వి
స్ఫురదురుభావమాధురిమసొంపు రహంప రదింది మించె న
త్వరగతి వర్షలోక పరివర్తిత కీర్తివయః పయోధియై 118
- కం శ్రీరాముని జననంబును,
వీరత్వము, సర్వలోకవిశ్రుతమౌ త
త్కారుణ్యరసామోద ము
దారత, సామ్యతయు, సత్యధర్మాభిరతిన్ 119
- తే గీ కొళికుని రాక నప్తవంశగ్రహణ విధము
నవనరక్షణ, మునిసతిశాపముక్షి
హరథనుర్యంగ మవనిజాపరిణయాప్త
కౌతుకంబును, భృగురామగర్వహృతియు 120
- కం సోకేతాగమనంబు
స్నాకటరాజ్యాభిషేకభావోదయమువే
గేకయతనయా దుష్టత
శ్రీకరుండౌ పంక్తిరథునిచింతాకులతన్ 121
- కం కరుణామయుండగు రాఘవుఁ
డరుగుట వైదేహితోడ నటపిష్టలికిన్
నరపతియగు దశరథునకుఁ
బరలోకాశ్రయముఁ బొరవరిదేవనమున్ 122

- తే గీ పురజనవిసర్జనంబును, పరమభక్తుఁ
డగు నిషాదాధినాథు పమాగమంబు
స్వర్ణదీతరణము భరద్వాజదర్శు
నంబుఁ దచ్చానవాసురాగంబు కలిమి 123
- తే గీ క్షీతిమహాధర్మకూటమౌ చిత్రకూట
మందు సంస్థితి, భరతసమాగమంబు
వసుమతివాధమౌళినివాచకృత్య
ముచితధర్మార్హసంగ్రహోక్త్యుబ్బణంబు 124
- కం అనుజువి తన పాదుకలిడి
వసుచుటస్వాంత్యవముతోడ, భరతుండంతవ
జవి సందిగ్రామంబున
ఘనమణిసంహసనమునఁ గౌతుకమొప్పున్ 125
- తే గీ పాదుకలనుంచి శ్రీరామపాదజలజ
భక్తిభరితాత్ముడౌచు సంచదల మించి
కూర్మితోడుత మత్తరకోనలొఖ్య
దేశపాలవమొనరించ దీక్షఁగొనుట 126
- తే గీ రాముడంతట దండకారణ్యమందుఁ
గ్రహరుఁడైన విరాధుని గూల్చుటయును
బ్రహ్మవిత్తముఁడౌ శరభంగమౌచి
వర్జుణాయుజ్యమోక్షసంప్రాప్తివిధము 127
- తే గీ అలిలమువిచంద్రుఁడౌ మతిక్లాగమంబు
నవనిజాతకు సంగరాగార్పణంబు
కుంభసంభవు దర్శనసంభవంబు
సక్షయేషుధి సంగ్రహమంతమీఁద 128
- కం. పంచవటీ క్షేత్రంబు ను
దంచితగతితోడ నేగి, యట నుటజము వి
ర్మించి వసించుట మమకర
వంచితయై దైత్యకాంత వనిఁ జేరుటయున్ 129

కం శూర్యణశా సంవాద ము
హర్షతివంశేంద్రుతోడ ననుజాండసిచే
నేర్పనఁగోయుట ముకుటెవు
లార్చనలవికాని వైరమది పూనుటయున్ 130

కం ఆ రక్కసి రావణుతో
శ్రీరాముని శౌర్యవైర్య శీలంబులుఁ ద్ర
వ్వారీమణిసొందర్యపుఁ
దీరుందనభంగపాటు, తెఱఁగునుడుపుటలే 131

సీ భరదూషణాది రాక్షస వీరనిధనంబు
మైధిలీరాములమంతనములు
రావణువయనంబు, రమణీయ మ్మృగరూప
మారీచదైతేయు మారణంబు
జనకజాహరణంబు, మనుజునాధుని విలా
సంబుఁ బక్షిశ్యరు భాషణంబు
నటుమీఁదటన్గణంధాసురమరణంబు
నంతట శబరీ కృతార్చనంబు

తే గీ పవనసంభవుఁ గూడి పంపినరోవ
రంబు విడవాడి ఋశ్యమూకంబుఁ జేరి
భాసువుక్రమితో మైత్రిఁబడయుటయును
చనచరాధిపుఁడౌ వాలివధవిధంబు

కం దినకరతనయునకొనఁగుట
చనచరరాజ్యాధిపత్యనైభవముఁ దగవే
జనుటయుఁ బ్రావృహ్మాలం,
బనుపమకోపాగ్ని జననమచనీపతికివ 132

కం వానరవీరుల రాకయు
భానుజా సన్నాధికి భక్తిభావము తోడవే
నావాపురగిరివివస
స్థానవిశేషావదేశనరణియు నటుపై 134

- ఉ శ్రీరఘురామభద్రుఁడు, సుశక్తితమాననుఁడైన పావనిం
జేరఁగ విల్చి “ముద్రికను సీతకొనంగు” మటంచు నిచ్చుటన్,
ధీరవరేణ్యులొకపులు, తెంచు రహింప స్వయంద్రభా గుహా
ద్వారము దాటి “దప్పి, మదిఁ దప్పి, క్షుధాతురులై చరించుటన్ 135
- తే గీ ఋక్షవిలవిధమంబును బక్షిరాజు
సోదరుఁడైన నంపాతి నూక్తివిధము
నర్వతారోహణంబకూపారలంఘ
నంబు మైవాకదర్శనంబంబరమున 136
- తే గీ సింహికావామరాక్షసి సంహరణము
వంక్తివదనుని పురవరప్రాంత లంబ
గిరిసమావతరణముఁ దత్పరచెలోక
నమ్ము, విరుసమకౌతూహలమ్ముఁగనుట 137
- చం శ్వసనతనూజుఁడొదట, విశాసమయంబున లంకఁజొచ్చిర
క్కిసిని బరాభవించి, దశకంధరు దివ్యమహామహోన్నతా
వనధములంగ్రమంబున నపావృత్తసంశయుఁడొఱుఁగాంచి మా
నసమున భేదమొంది, జననాయకువాయికకానరామిత్తై 138
- తే గీ వెదకఁదగినట్టి చోటులవ్వెదకుటయును
గడకళోకవనంబునఁ గమలవదన
సీతఁ గాంచుట రాక్షసివ్రాతకర్ణ
నమ్ములు, తొలస్త్వనాగముననును మఱియు 139
- కం త్రిజటాస్వచ్ఛవిధంబును
నిజచరితము సీత వినుట, వేర్వనఁ బవమా
నజుఁడు గవి మాటలాడుట
నుజనావసుఁడైన రామునుందరితోడన్ 140
- కం సీతకు ముద్రిక నొసంగుట
భూతలపతి వంక్తిరధుని పుత్రునై భూ
జాతయు మారుతిచేతన్
వ్రీతిం దలమానికంబుఁబొట్టుటయుఁ దగన్ 141

- కం వనభంగము ఘోరామర
వనితాభయవిద్రవంబు, వల్లభు కినుకన్
ఘన సేవాగ్రణిమారణ
మును పావని కమలజాస్తమునఁ జిక్కటయున్ 142
- కం రావణుతో రఘురాముని
భావివరాక్రమముఁ దెల్పి భాషించుటయున్
పావని లంకాదహనముఁ
గావించి విదేహకన్యకం గాంచుటయున్ 143
- చ సెలవిడి మారుతాత్మజుని జెచ్చెరఁ బంపి మహావతివ్రతా
తిలకమునో ధరాతనయ దీనశరణ్యుని రాఘవున్వదిం
దలఁచుచు సంతసించుట, నదాగతిపుత్రుఁడు వార్ధిదాటి ధీ
లలితులు సంగదాదు లలరందనతో, రఘురాముఁ గాంచుటన్ 144
- ఉ చూచితి సీతనంచు, రిపునూదనుఁడో రఘువాధుచిత్తనం
కోచము మాన్చి, హర్షయొనగూర్చి, శిరోమణి నిచ్చి మ్రొక్కితా
చూచినయట్లు చైత్యవిభుదోర్బలమున్వదియించి భద్రతా
నూచకుఁడౌట మారుతి, యశోధనుఁ డర్కజాఁడాత్మమెచ్చుటన్ 145
- ఉ రాముఁడు, సర్వదుష్కృతవిరాముఁడు, భానుజముఖ్యమర్కట
స్రావపమేతుఁడైచనుట, ధూతమహావృజినున్వీధివణు
స్రేముడితోడవేలుట, విరించివరాగతగర్వధూర్వహో
ద్ధామవరాశ్రమాభ్యుదగ్గు చైత్యకులేశ్వరు నిత్యశౌర్యమున్ 146
- కం అతని మరణోపాయము
భూతలవిభుఁడరయుటయును, భూమించినమున్
ధీతిల బ్రహ్మాస్తంబున్
జేత ధరించుటయు గడలి చిడిముడిపడుటల్ 147
- చ గడగడలాడివార్చి, తన కాంతలతోఁ జనుదెంచి పాద్యసం
బుడిగి ననుస్మరించుట, సముజ్వల దివ్యకిరీటరత్నముల్
పుడమి స్పృశింప రాఘనకు భూధరముల్యైకలించి తెచ్చుట
ల్కడువడిగా సముద్రమును గట్టిముదంబున లంకతెగుటల్ 148

- ఉ లంకను ముట్టడించి యంకలంకవరాక్రములైన వావరుల్
జంకక పొరానర్పుటయు, సర్వజగంబులు మేలుమేల్పుతీ
పంకజమిత్రదవ్యకులపావన! శ్రీ రఘురామభద్ర! నీ
కింకరులన్న గేవలముఁ, గీతులోకో? యవి నన్నుతించుటల్ 149
- కం ఘటకర్ష వధవిధానము
పటుతరణలకాలిదేవవతిజన్మరణం
బటుమీఁద తతజగత్త్రయ
చటులాహపుఁడైన, దైత్యజనచతిమృత్యుయన్ 150
- కం రావణునంపారణంబు
వ్లావించిన రఘుకులేంద్రు, గగనస్థితులై
సేవించుట మరలందఱు
రావించుట సీతనపుడు, రామునికడకున్ 151
- చ అరిపురిశివ్విధీషణు, నియంతనుగా నియమించి రాఘవుం
డరుదుగఁ బుష్పకంబున, ధరాత్యజతోడవనించి, రీతిగా
మరలుట, తానయోధ్యకు, నమస్తనుహృత్సైన్యయుక్తుఁడై
భరతునకీతుభంబుఁడెలుప స్సవమానతనూజా సంపుటల్ 152
- ఉ శ్రీరఘురామభద్రు నభిషేక విధానము, పొరరంజనో
దారగుజానురాగవరతంత్రసైన్యవిసర్జనంబు, సీ
తారమణీమణీమగుణతాగరిమంబునుఁజెప్పి కావ్య మం
దారసి భావి దివ్యచరితామృతధారలుగ్రోరి పిమ్మటన్ 153
- ఉ ఉత్తలపాటు లేక, కడలాత్తిన మోదముతో మువిశ్వరుం
డత్తరి యోగవిష్ణు నలరారుచు లోకహితమ్ముఁగోరి, తాను
క్షరకాండమందుఁ గరుణోదధిరాము, అనధ్వవిష్యన
ద్రుత్తము వాకొనెం దనవివేకము మౌనులు మెచ్చికోల్పంగన్ 154

రావణగణలహనము

- చ లలితనమానకల్పవదలక్షణ భావరస ప్రథేదనం
కలితము, మాధురీగుణవికాసుమనోహరపాకకల్పనో

జ్వలితము, సాత్యగేయపరివర్జిత కౌతుకమై తనస్సే, భూ
వరతనయారఘూద్యహల భవ్యవిచిత్రచరిత్రమెంతయున్ 155

కం అ మౌని తా రచించిన
శ్రీ మద్రామాయణంబు క్షీణితలమం దే
ధీమంతులు పశియింపఁగఁ
గామించి ముదంబుఁగూర్చుఁగలరో యనుచున్ 156

కం చింతాకులాత్ముడై యే
కాంతమ్ముననున్నమౌనికాంతుని చిత్తం
ఐంతయు కాంతివహించుచు
సంతాపంబుడుగ నొక్క క్షణకాలములోన్ 157

కుశలపుల రామకథాగానము

సే శ్రుతిమధురస్వరాన్నికులు పరస్పరో
వమ తనూ నవ్యలాసణ్యయుతులు
వేదవేదాంగకోవిదులమలయశోచి
రాజమానులు, మహారాజసుతులు
మునివేషధరులాత్మవననివాసులు కామ
శతకోటి సౌందర్యపారనిధులు
నిరతధర్మవత్తైకనిష్ఠితు లనదృశ
ప్రజ్ఞావిచిత్రాభరణులు సతము

తే గీ భక్తిభరితులు సోదరుల్బరమకాంత
గుణులు, “కుశలపు”లరుదెంచి వినయమొప్పు
పాహిమాం పాహి యని మౌనిపాదజలజ
ములకుఁ బ్రణమిల్లి లేచి, యంజలిఘటించ 158

తే గీ కరుణతోఁగాంచి దీవించి ఘనతనెంచి
కుశలపులచేత, వేదార్థవశగమైన
రామచరితంబుఁ బ్రిభువనస్థమమొదవ,
గానమొనరింప జేసె నా మౌనివరుఁడు 159

- తే గీ శ్రీరామాయణకావ్యము
ధీరులు కుశలవృత్తులు, వాగ్విధేయముగాఁ జె
ల్వారవానర్జినఁగల్గవ
దూరుఁడు వాల్మీకిమోదతోయధిఁదేలెన్ 160
- అ వె వామలూరునుకుని వనవృక్షనకభిలాగ
మార్గవిదులు మౌనులరుగుదెంచు
నపుడు రాజపుత్రులతిముదంబున మౌని
తమకు నేర్పినట్లుదారఫణితి 161
- కం అమూల్యగ్రము శ్రీమ
ద్రామాయణకావ్యరాజరాజము నమిత
గ్రేమంబున వినఁజేయుట
లామునితల్లజుని యాజ్ఞనలవడి యుండెన్ 162
- కం మునులొక దినమందాశ్రమ
మున నభినల్పంగ భూమిభుగ్రాత్మనయుల్
చని శ్రీమద్రామాయణ
మును గానమొనర్చి రకులమోదాత్మకులై 163
- కం విని హర్షబాష్పపూరి
క్షణులై, గగురింప స్వాంగకములభిలమునుల్
గణుతించిరి బాబుర వే
ర్చును విద్యాశోకలంబపూర్వంబనుచున్ 164
- కం మునివరు శిక్షాసంపద
మనమునఁ గొనియాడి మౌనిమండలమపుడా
జనపతినుకులకునిడె దీ
వనలం బ్రథమాశ్రమోక్తవస్తునిచయమున్ 165
- సీ వాల్మీకికృతి వైభవము భలాభలి యంచు
వినయానుబద్ధులై వివేడు వారు
రాజోపు కవిరాజరాజికి వాధార
మీ కావ్యరమయని యెంచువారు

- గాంధర్వతత్త్వజ్ఞానునులు పీఠలటించుఁ
బల్కారుప్రీతివైనల్లూవారు
పురుషార్థములునాల్గుబొనఁగింపఁజేయు నీ
యధిగీతిగీతమంచలరువారు
- తే గీ ఇష్టపుష్టి ప్రదాయకంబీ కథామ
ధారనంబని చెప్పలార, తనివి దీరఁ
గ్రోలి దాసోన్మహమ్మని మ్రోలనిల్చి
వివిధరీతుల నుతులు గావించువారు 166
- కం ఈ తీరున లోకము తమ
భ్యాతిం గొనియాడఁ గుళలవాఙ్ములు నగర
వ్రాతంబులు, పట్టణములు
పూతములొమునినివాసభూములు వరుసన్ 167
- కం తీరుగుచుఁ దిరుగుచు వొకదిన
మరుదారనయోధ్యకేగి యవనీతనయా
వరతనయులు రఘునతితుభ
చరితము గానమొనర్చఁ జత్వరములలోన్ 168
- కం చారులచే రఘునంత
శ్రీరాక్షవ చంద్రుడైన పితావిభుఁడా
తీరున్విని వారిని పరి
వారిని బంపించి పిలిచి వాత్సల్యమునన్ 169
- ఉ మేనుగగుర్చఁ గౌతుకమమేయమునై వెలివార వారి, న
న్నానితులం బొనర్చి, మరమాన్యులు మీరని, కేలఁబట్టి,తా
సానుజుడై నభాస్థలికిఁ జయ్యనవేగి, నమస్త మౌనినం
తానము, రాజమంత్రి భటు, నాగరు లావులు గొల్వ నెంతయున్ 170
- కం కనకాసనమున రాఘవుఁ
డనుపమ సౌభాగ్యలీలవాసీనుండై
జనితాహ్లాదము తోడుత
ననుజులఁగని యిట్టులనియె నందఱు వినఁగన్ 171

- చ వయసునఁ చిన్నలయ్యు గుణవర్ధనులై యెసలారు పే మహా
శయులు, మహాజ్ఞ రాగలయ వాతురిమించ, విపంచికాస్వరో
దయమున మేళవించి, నమధాతవయాత్మచరిత్ర మంతయున్
నయవినయంబులన్విసుచు, నర్మిలితోడ విసుండు మీరికన్ 172
- కం వాకు ధ్రువ మాన్వదమీ
శ్రీ కలితంబువనిజా విచిత్ర చరిత్రం
జా కర్షించుద మిక్షరిఁ
జ్ఞాకట యశులైన మౌచిబాలుర వంసన్ 173
- కం అవి కుశలవులను గన్గవి
జననాధుండైన రామచంద్రుఁడు ప్రేరేం
చెను శ్రీమద్రామాయణ
మును గాన మొనర్చ నతులమోదముతోడన్ 174
- కం వీణాపాణులు కుశలవు
లా నరవతి చోదనమున నవహితమతులై
గాన మొనర్చఁగ, మార్గవి
ధాన శ్రీ నౌందిరవుడు తతకుకుకములన్ 175
- ఉ గోకుల మాలకింప నవ కోమల బాలరసాలవల్లవా
లోకనముంద్యజించి మదిలోననురక్తిఘటింపఁ గోయిలల్
రాకొమరుల్వినిత్రపదరాగనముద్భవ భావభావుకా
నీకముఁగూర్చ రామునకు నేర్పమెయిన్ శ్రుతిఁజేసి జంత్రముల్ 176
- చ శ్రుతులొనరించి వీణలకు, సాదరులిర్వురు లేచి మ్రొక్కి భూ
వతి పతియైన రాముని కుభంకర పాదపయోజ పీఠికిన్,
వితతరసానువిద్య వదవిస్ఫుటరాగలయాన్వితంబుగా
నతి సుకుమారగాత్రముల నర్మిలిఁబాడఁదొడంగిరయ్యెడన్ 177
- కం క్రోత్రాత్రయమగు గేయం
వాత్రయ్యర్థావతంసమని సుడుపుటకు
న్నాత్రంబై జనమానస
గాత్రంబులకు న్పుణమ్ముఁ గలుగఁగఁజేపెన్ 178

కం ఆ రామాయణ గానము

ప్రారంభమైన మీదఁ బ్రథితయతుండో,

శ్రీ రాఘవేంద్రబల్లనఁ

జేరిస్థితంబుడిగ్గి, క్షీతిపైఁ బ్రజలన్

179

ఉ శ్రీకరుడైన రాఘవుడు, చిత్తము రంజిత సర్వసుద్రజా

సీకముఁజేరి కూర్చుని, పునీతుఁడనైతివి వేటికంచు, శ్ర

ద్ధా కలనంబుదే వినఁగఁ దత్పరతన్మకుడున్ బవుండు, సా

ద్రేక మనస్కులొచు నవలీలఁ బలికించిరి కావ్య మీశ్రీయన్

180

శ్రీ రాఘవాభ్యుదయ కథా ప్రారంభము

సీ వినుఁడు సప్తద్వీప విస్తుతమౌ ధరా

చక్రంబు తమ కైవసమొనర్చు

కొని, మనుముఖ్యులొ, జనవాధుల తితులై

యనుబొప్పుఁ బాలింప నలరె మున్ను

వారిలో, నగరాఖ్య వసుధేకుఁడంబుధిం

దనపేర సాగరంబనుచు వెగడఁ

ద్రవ్వించె షష్టిపుత్ర నహఘ్రముల్పరి

వేష్టించి నిల్వఁ దావేగు చూచి

తే గీ నకల విధముల సౌంపరాయికములందు

రిపులనమెయించి, జయరమనపహరించి

క్రతువులానరించి లోకైక హితమునెంచి

అవనిఁ బాలించి ఘనయశంబాక్రమించె

181

తే గీ ఆ మహారాజ కంఠిరవాన్వయమున

సుత్తరోత్తరశతగుణాయత్తులైన

పుణ్యమూర్తులు వేనవేల్పడమి పుడమి

వేలిరథిలానుమోదవాక్యాశితోడ

182

- తే గీ శ్రీ కరంబొచు నలరు నిక్షాతువంశ
మందు రామాయణాఖ్యై దానధిగమించి,
అవతరించెను యీ యుపాఖ్యాన రాజ
మఖిలలోకైకసేవ్యమై యహరహంబు 183
- కా జ రామాయణకావ్యరాజమును మీ రామూల చూడంబు నిం
పారన్నతుకముల్లసిల్ల వినఁగా నర్హాత్ము లౌనంచుగా
వారంభమ్మునకున్గడింగితి మనూయంతెండకీ గ్రంథవి
స్తారంబందుఁగలట్టి సారమును, మేధావాతురిష్టాబుడీ! 184
- క ఇటులని కుశలవు లవ్వుడు
వటుతర లలితార్థ శబ్ద బంధురబంధో
త్కట రామాయణకథ వి
స్ఫుటముగ నీరీతిఁబాడి రింపుతలిర్చిన 185
- కం కోనల దేశమున నయో
ధ్యానమభిధవ్వరవరంబు, ధరణీతల మం
దా సరయూ తీరంబున
శ్రీనతి కావాసమనఁగఁ జెలఁగుచు నుండెన్ 186
- కం వేరే తత్పురవర మీ
తీరున భాసిల్లు ననుచుఁ దెల్పఁగ నేలూ?
శ్రీ రమణుని, విజనగరా
ధారంబగు శ్రీ శి పిగ్గఁ దనదఁగఁ జేయున్ 187
- తే గీ జ యయోధ్యమ నూర్వాన్యవాయ జలధి
చంద్రుఁడనవొప్పు దశరథసార్వభౌముఁ
డేలుచుండెను మరనుత శిలుఁడొచు
వివిధ దిశలందుఁ దన కీర్తి విస్తరింప 188
- కం ప్రాయపితరతమతుల్యులు
జయశిలురు, వర్వశాస్త్రసారజ్ఞులు, వి
ర్భయదానవతురు బుద్ధిత
నయ విసయావ్యుతులు మనుజవాధుని మంత్రుల 189

- తే గీ దేశ సౌభాగ్య ఘృష్ణియౌ దృష్టి ప్రభుమ
మంత్రి నత్తముఁడా రాజమండనునకు
నఖిల రివుహంతయౌ జయంతాఖ్యుండెలవి
సార్వభౌముని రెండవ సచివవరుఁడు 190
- సీ నుజన రంజనుండైన, విజయుఁడు మూఁడవ
వచివావతంసుఁడా జనవిభునకు
ఇద్ద చరిత్రుఁడౌ, సిద్ధార్థుఁడా ప్రభు
నకు వాలుగవ మంత్రి, నయవిదుండు
అర్థితార్థ ప్రదుండర్థసాధక వాయ్యుఁ
డై దవ మంత్రి యా యవనిపతికి
లోక విఖ్యాతుండకోకాభిధానుండు
జనవాధు వాజవ సచివవరుఁడు
- తే గీ మంత్రిపాలుఁడు నవ్తమ మంత్రిశేఖ
రుఁడు దయానిధియగు నుమంత్రుడు మహీశ
వాసపున కెన్ని దవ మంత్రివల్లభుండు
నగుచు నుతిఁగనిరాయయోధ్యాపురమున 191
- తే గీ శ్రీశైలకర్మరతులు వసిష్ఠ వామ
దేవమును తిర్వరాధరాధీశ్వరేశ్వ
రునకునర్విక్కులొయఁ బా మనుదినంబు
సంతనముఁ గూర్చు రెవ్వేళ స్వాంతమునకు 192
- తే గీ అహరహంబును సేవానులతిజవమున
దండధరునైన బింకానఁ దవిలి శిక్ష
సేయఁజాలిన భుజశక్తిచే నమస్త
దిశల యశము గడింతురా దశరథునకు 193
- సీ వేదశాస్త్రజ్ఞున విధురుండౌ ద్విజాఁడొక్క
రుండైన వెదకిన నుండ డపట
విలుఁబాని రణరంగముల వారి తేరని
రాకుమారుఁడు గానరాఁడయోధ్యుఁ

బ్రతుభక్తి విశ్వావస్మాతుండు గానివాఁ
 డెవ్వాఁడు మచ్చునకేనిలేడు
 అఱునూతైనఁ దా నన్నతంబునకును బా
 ల్పడనెంచు మనుజుఁడయ్యె డలనరుదు

తే గీ చక్కఁదనమున దేవవేళలను గాంచి
 మించి యొకనక్కెమాడని మించుబోత
 కానరాదెందుఁ గన్నులఁ గమటకందు
 లేని నైచిత్ర్య మిలలేదు లేకమైన 194

డ దివి దివిజేంద్రుఁడేలు చగిదిన్వ నుధాతలమున్ విరంతర
 ప్రవిమల ధర్మశాసనుఁడు పంక్తి రథుండు ప్రజాసురక్షితో
 నవనవహార్ష భావము లనంతములై యెనలార నేలుచున్
 న వినయుఁడొచు వొక్కదిననంబునఁ జరి వనిష్ఠ ముఖ్యులన్ 195

తే గీ అర్హ్యపాద్యాది సత్కారమాచరించి
 కుశల మారసి ధర్మార్థవశగమైన
 వాక్య మీరితిఁ బల్కె నవ్వారితోడ
 వినయ ధనుఁడైన దళరథమనుజువిభుఁడు 196

మ హాయమేథంబొనరింప వారు హృదయంబానక్షమైయుండె, వి
 ధ్యయముంజేయుఁడు వేఁడు మీరు నుముహూర్తం బెప్పుడో కాంచి నన్
 దయనీయుండవి యుష్మదంతరములన్, దాక్షిణ్యమేపార, దు
 ర్థయవాచంయములారయంచవి, వివస్వద్యంశ వాధుండొగిన్ 197

కం అ వాఙమేధఫలమున
 భూవలయమునందుఁ గల్గి పుణ్యాత్ములలో
 భావింపఁబడుదు వొకఁడవి
 వావిరినవత్కదోషవర్జితమతివై 198

పుత్రవ్యామోహము

ఉ అందము చిందులాడు మొగమందున, లేనగనాపు వాం
 డ్రందతిలోపనుండి, కవినంతనె, తండ్రివి, పర్వు పర్వు నం

- జెందిన మోదతాగరిమఁ జేతులు సొచుచు వచ్చు పుత్రుని
 ధ్నండుగఁ దీసి, ముద్దిడని కష్టని జన్మము, జన్మమే భువిన్
 ఈ బాబురతోడఁగూడి, బహుభంగులఁ జిత్రవిచిత్రభేలవా
 లోలమనస్కుఁడయ్యు మదిలో ననురాగమొలర్చుఁ జందు
 లోలిన మోముచెమ్మగిల, మ్రొలకుఁ బర్విడి వచ్చు బిడ్డనిం
 గారముఁ గన్పులారఁ గనఁ గల్గిని, పూరుసు పుట్టు వేటికిన్ 200
- చ తన నుతుఁడొఘ్నుఁడంచు, నయతత్పరుఁడంచుఁ బ్రయోజకుండటం
 చని విముఠుల్యదించ, వినునంతటి భాగ్యకలాపిశేషముల్
 ఔనఁగొనియున్నవాఁడు, పృథివీస్థలి ధన్యులయందు ధన్యుడై
 మను నటుగాని మాద్యుఁడు మానవులందు గణంపనర్హుడై 201
- కం ఈవిధిఁ బల్కిన దశరథ
 భూవిభునకు ననియె మౌనిపుంగవులిటుల్
 ధీవిభవ! కేవలము, నీ
 భావమునం గల్గు కోర్కె, ఫలవంతంబో 202

అశ్వమేధమునకు పసిష్టుని అంగీకారము

- తే గీ లేనిపోని విదారముల్కాను రాజ!
 చేయు హయమేధమద్దానిచే నమస్త
 పాపముల్దారు నుక్కుతముల్దావుఁ జేరు,
 కీర్తి నమకూరు, ననవత్యతార్తి తీరు 203
- చ అని హయమేధమున్నువుదన్న నరేంద్రుని ముఖ్యవాక్యము
 బునికులవాధురెల్లజనుమోదముతోడుత మాటిమాటికి
 న్మనములఁ బ్రస్తతించి, వినుమా! మనుచంశనుధార్థిపోమ! పి
 ద్విసయవికాలధామ! పృథివీకలలామ! యటంచుఁబ్రీతితో 204
- తే గీ ఆ విభుని తీరి యిటువసిష్ఠాదిముఖ్య
 మునులు, హయమేధఫలము నీవనుభవించ
 దనయులుదయింపఁగలరు, సిద్ధాంతమింత
 యనుచుఁబల్కిరి తన్మహిళాధిపునకు 205

- ఉ రాహువిముక్త చంద్రుడన, రాజులు తద్వదనంబు నందు నెం
దేహము లేని చిబ్బగవు, నిష్ఫలహర్షపరీతమప్రభా
దోహదముం బొనర్చ, నకుతూహలతవ్వెనయాసురాగవం
దోహమునందడిల్లఁగని, తోయజమిత్రకులేకుఁడిట్లనెన్ 205
- చ మునివరులారా! మీనుడులమోఘములొనటుగానమన్మనం
బునఁగలనంశయంబఱఁగిపొయిం, గృతార్థుఁడవైతి, మా విక
ర్తనకులభూచతుల్లనతరంబగు శీర్తి గడించిరింక నే
మవి పలుకంగలాడ విపుడధ్వరఘోటకమువ్వెడుండొగిన్ 207

అశ్వమేధ యోగస్థల విర్జయము

- కం సరయావదితి సుదీచీ
ధరణిస్థతుకాల విధివిధానముతో న
త్వరమున విరచింపఁగఁ దా
మరుదారననుజ్ఞవోపగుడతివత్సలతన్ 208
- మ అని యర్థించిన భూమిపాలకునితో హర్షాత్ములై మోసు లో
జననాథాగ్రణి! వాణిమేధనవదీక్షస్సూచి, నీవన్న రీ
తిని నిర్మింపుము యజ్ఞశాల, సరయాతీరంబునన్ శిఘ్రమే
యవి నన్మంత్రులఁగాంచి, భూపతి మహాహర్షాత్ముఁడై యిట్లనెన్ 209
- తే గీ బక్షణవిశిష్టయజ్ఞతురంగమిచ్చా
దరయఁ బడుఁగాక మఱి మనసరయువునకు
నుత్తరంబున మఖశాలబుచితరీతి
నేర్పరువఁబడుఁగాక మీనేర్పుకలిమి 210
- తే గీ యజ్ఞసంఘారమెల్ల వాయత్తవఱచి
లలితసాతేతనగరమలంకరించి
దేశదేశాధిపతులకుఁ దెలియనంపు
దీశుభోదంతమంతయు నింపుమీర 211
- కం రావింపుఁడు బంధువులను
గావింపుఁడు తత్తదుచితఘనమర్యాదల్

- సేవింపుఁడతిథిచయమును
భావింపుఁడు దుర్యశంబుపైఁ బడకుండన్ 212
- కం క్షుద్రాంతరాత్మ లేడనెడ
భీదంబులు వెదకుచుండ్రు క్షితిపై ధర్మ
స్పృహములగు నీద్యుగ్విధ
భద్రంబుల వేదశాస్త్రపారగులయ్యున్ 213
- కం క్రతువున నే విధమౌ నూ
క్షుతరంబగు లోపమైనసంధిలకుండన్
జతనంబునఁ జూడుం డవ
హితమతులౌ మీరలన్మదిచ్చిప్తికినై 214
- కం ఉత్తలవడుచును బ్రాయ
శ్శిత్తంబుల నెఱింగియుండి, చేయించఁగఁ దా
జిత్తంబునఁ దలపెట్టక
మత్తిల్లుచునుండుటయును, మౌఢ్యాన్వితుఁడై 215
- కం గ్రహింయింపఁ దగనిదానము
గ్రహింయించుచు జీవనమ్ము గడపుటయుఁ దగన్
మహిలోఁ జేయింపఁగఁ దగి
రహినొప్పని యాశ్చికాసురక్షుండగుచున్ 216
- కం నలుపుట నీ గుణములు మూఁ
డలవడి చరియించిరేవి యగ్రకులీనుల్
నలురకములైన శాస్త్రము
లిలనేదచకుష్టయార్థమెఱిగియు మదిలో 217
- తే గీ అట్టి విద్వాంసులకు జీవయాత్రముగియు
రాక్షసత్వము కిట్లా రవితనూజాఁ
దోసఁగు వారలె బ్రహ్మరాక్షసులనంగఁ
దిరుగుచుందురు జన్మముల్ జరుగుచోట్ల 218

- మ అతి సూక్ష్మంబగు లోపమైనను నరే, యజ్ఞంబులందున్నమా
వతికంబయ్యెనయేని, కర్తలకు సంప్రాప్తింపఁగా తేసి డు
ష్టుతమున్నట్లువుఁ గూర్చుచుందురిల, వాకీవాసులత్వగుచి
క్రతువున్నరైటు పూర్తిసేయఁగలరో, రాసిక యే లోపమున్ 219
- కం ఎంతటి యాజకులకుఁ దమ
స్వాంతమ్ములఁదోచనట్టి స్వల్పతమంబో
మంతువు నధ్వరమును గవి
నంతనె గను బ్రహ్మరాక్షసావళి పృథ్విన్ 220

యోగవిద్యమాణకు మంత్రుల అంగీకారము

- కం కావున నందఱు మఖము
స్నోవంగావలయు నిపుడు పూర్వోత్తరముల్
భావించుచు నవిశంబన
భూవరునకు నవిరి మంత్రపుంగవులిటులన్ 221
- కం తలపై నిడి మీ యానతి
నలలితమగు పుష్పమాలబాడ్చున ధరలో
పలఁ జరియించుట నతమిన్
కులనాయక! మాకు నహజగుణమగుఁ గాడే? 222
- కం దానులకు మీరు నేరిక
శాసనముం జేయవేల? జననాయక! యే
దోనము పొనఁగక కాచెద
మీనవనము ముగియువఱకు వెంతయుఁ బ్రీతిన్ 223
- కం అన వివి హర్షాత్కంఠై
జననాధుఁడు వారికపుడు, చయ్యన నవర
క్షణచణములగు నుపాయము
లను ముఖ్యములైనవెల్లవాడేకించెన్ 224
- కం ఈ విధి మంత్రులకాజ్ఞన్
గావించిన పంక్తిరథుని, గవి మునివర్యుల్

- దీపించి చనిరి తమ తమ
తావులకున్మరల వచ్చెదముగా కనుచున్ 225
- తే గి పార్థివోత్తమువాఞ్మను బడసి విద్ర
వర్మలెల్లరు స్వీయవివాసములకుఁ
జనిరి పిమ్మట జనవతి నచివవరుల
హర్ష వర్యాకులేక్షణుండొడుఁ జూచి 226
- కం గురువర్మలానతిచ్చిన
నరతం జతిగింపవలయు నవనము వాచేఁ
గరమరుదారఁగ మీరీ
భరముం దలఁదాల్చి ప్రాణబంధువులగుటన్ 227
- చ ఇటులని వేఁటికీ సభముగించుదమింతటనుదుఁ బల్కుచున్
జటుకున సింహాపీరిదిగి క్షౌ విభుఁడొయ్యనశంఖకాపాళ
స్ఫుటమధురధ్వనుల్విజయనూచక సైగమఘోషసర్వది
క్రతుములునిండఁ గోనలనుతావనథంబును దాసె వాదటన్ 228

భార్యలకు దళరఘుడు యోగవిక్షయ గూర్చి చెప్పుట

- కం పూజితుఁడై దారలచే
వాజగడివల్లభుండపార్వతివంశో
శ్రేణుఁడు దళరఘుఁడనెని
ట్లా జలజాక్షుల సమక్షమందుత్కలికన్ 229
- కం నుతులకు వై నేనిఁడవాక
క్రతువొసరింపంగలాడఁ గావున దీక్షా
యుత చిత్రలగుఁడు మీరన
నతివలుమోదాల్చివోలరాడిరి వరునన్ 230
- కం అంతం గొప్పి దినంబులు
సంతసమున జరుగవొక్క సమయమునం దే
కాంతమ్మున దళరఘుఁడ
కాంతుని మ్రొలన్వసించి, కౌతుకమొప్పున్ 231

తే గీ మంత్రిసత్తముఁడైన నుమంత్రుఁడిట్లు
 లనియెనో మహారాజ! రాజాధిరాజ!
 మఖవిధానముఁదెల్పి రా మౌనివరులు
 కాని మఱియొక విషయంబు కలదు వినుము 232

వ నకల భవిష్యద్వృత్తాంతవేత్తయుఁ దపోవిధి యునగు ననత్మమారుండు,
 దేవరపుత్రోత్పత్తిం గూర్చి యొకానొక కథ వానతిచ్చినవి మహర్షివర్యులను
 కొనుచుండందొల్లిన వినియుంటి నది యెట్లంటినేని 233

తే గీ పరమధర్మ స్వరూపి విభండకాఖ్య
 మునికులేంద్రుఁడు కాశ్యపు నమఁగునుతుండు,
 నిరత మరనుతకీర్తి నన్నియమవర్తిఁ
 కలఁడటంచును విదితమేకద? ధరిత్రి 234

ఋష్యశృంగునిగుహీర్థలక్షణము

కం కలుగం గలండతనికి భూ
 నలయంబున బ్రహ్మచర్యవాస్తవ మహిమో
 జ్జ్వలరూపంబగు కొమరుండు
 వెలువారఁ దపస్వి ఋష్యశృంగాఖ్యుడొగిన 235

కం స్త్రీపుంభావము లెఱుంగం
 దేవల్లెలకైనఁ బోవఁడెప్పుడు తండ్రిం
 దాపసులను వెనువాయం
 దాపరమర్షి ప్రధానుఁ డవిరళభక్తిన్ 236

వ మఱియు నగ్నితుత్రాహితత్పరుఁడై ప్రాథమిక బ్రహ్మచర్యముఁ గడుపుచుండఁ
 గొంతకాలమున కంగదేశాధీశ్వరుండగు రోమపాదుం డధర్మానువర్తియగుటచే,
 వాదేశంబున నకల ప్రాణిపితాకరంబగు నవాన్మస్తిదోషముత్పన్నులై చిరస్థాయికాఁ
 గలదు, అందులకా రాజేంద్రుఁడెంతయుం జింతించి యవాన్మస్తి రూపంబగు తన
 పాపాపశాంతికిందగునుపాయజారపె యనుగ్రహింపుండని, వేదశాస్త్ర విచక్షణులగు
 భాసురోత్తములం బ్రార్థించిన వారు విభండకముని కుమారుండగు ఋష్యశృంగునిట
 దెప్పిదివైన రప్పించి, బహువకారపూర్వకముగా వా పరమర్షివర్యునకు నీ

కుమారికయగు శాంతను ఓంవారముగవాసంగమవి యానతిచ్చినవిని, అన్యలిత బ్రహ్మవిష్ణుండగు నమ్మహాత్మునిటకుఁ దోడితెచ్చు నుపాయంబెద్దియని యడుగు నంతం బ్రాహ్మతోత్తములు, రాజేంద్రా! అందులకు నిరపాయంబైన యుపాయంబు కలదద్దానింతెప్పెద మాకర్ణింపుము, అతండెల్లవృథు దవమొనర్చుచును, వేదాధ్యయనముఁ జేయుచుండునే గాని, లౌకిక విషయములేవియు నెఱుగడు, ఇట్టి వానినాకర్ణించి వశ్యునిం గావించి యిప్పట్టణమునకుఁ దోడితేఁగలవారు శాంతలేగాని మఱియొకరు కానేరరు కాన సోటిలేని శృంగారవతులగు నేశ్యాంగనల నటకుం బయనమ్ము సేసి పంపవలయు ననిన, భూపాలుండందులకు నమ్ముతించి యట్లగావించిన నవ్వారాంగనలు, తత్తపోవనముంజొచ్చి యేకాంతమ్మున నమ్ముచి సందర్శనమొనర్చి, తమ తమ శృంగారచతురవాక్య కలాపములచే వశ్యునిం గావించుకొని తోడి తెచ్చిన, రోమపాదుండతిహర్షమ్మున నమ్మహాత్మునెదుర్కొని, వినయవినయముఁడై శ్రోతోత్తవిధానమ్మునం బూజించి, శుభముహూర్తమ్మునఁ గుమారికయగు శాంత వాసంగి పరిణయంబుఁ గావించఁగలండు అంత నా దేశంబునంద వాప్సస్థి దోషం బద్యశ్యంబు కాఁగలదు ఋశ్యశృంగుండ, తన ప్రియ పత్నియగు శాంతంగూడి, తద్దేశమునకు గల్గుపాదపంబునాఁ బ్రానిధి వహించి తత్సరంబునంద ధివనించఁ గలండవి, మఱియు నమ్మహాత్ముండగు సనత్కుమారుండుతెల్పిన ప్రియవృత్తాంతముండేటతెల్లఁగఁ దెల్పెద వాకర్ణింపుఁడని యిట్లనియె

237

తే గీ అవని నిక్షాకుకులమందు నవతరింపఁ

గలఁడు సుజవాసువర్తి యగణ్యకీర్తి

నిరతనత్యప్రతాదారవియమమూర్తి

శక్రునమవర్తి దశరథచక్రవర్తి

238

ఉ వానికి రోమపాదజనవల్లభుతో ఘనమైత్రి కల్గు నెం

తానవిహీనుఁడై దశరథక్షీతిపాలుఁడు యజ్ఞమొందు తా

బూవి యొనర్చువిచ్చగొవి, పూర్వజపుత్రు వసిష్ఠవాఙ్మ వ

న్యాసముతోడ మౌళినిధి మంత్రులతోఁ గను సంగఘాపతివ

239

కం కని యవపత్వకఁ బాయన్
మనుజేశ్వర నేనొనర్చు, ముఖమునకిప్పుడే
మన శాంతాపతి రావలె
ననుచుండిరి మౌనివర్ణులతిహర్షమునన్ 240

శాంతానివాహ నిశ్చయము

కం శాపున నీ మునిపుత్రు
స్నావకనమతేజానిపుడు, భార్యాసహితున్
గావించి పంపవలయును
మా విన్నవమాలకించి మనుజాధీశా 241

తే గీ ఇటుల యాదించి యటనుండి యింతితోడ
మునిపరేఱుని దశరథమనుజవిభుఁడు
చెలఁగి సాక్షితపురికిఁ దేగలఁడు వాని
వలనఁ గ్రతుఫలమొందఁగాఁ గలఁడతఁడు 242

కం కలుగుదురా దశరథునకు
నలుపురు మతులఖిలలోకవాధులు నిత్యో
జ్జ్వల మతులు వంశకర్తలు
చెలువారఁగననుచుఁ తెప్పె క్షితితలవాదా 243

కం కృతయుగమునాటి కథ యిది
మతిమంతుఁడ వింటిఁగాన, మౌనులపథలో
హితమతి సనత్కుమారుం
దతిమోదముతోడఁ బల్కినని మనుజేశా 244

చె స్వయముగ నంగదేశ పరిపాలునియొద్దకు వేగి శాంతతోఁ
బయనమొనర్చి వేగమ, విభండకపుత్రుని డోడితెమ్ము దు
ర్జయజయశీల! యోన్మవలరామ! యటంచు మమంక్రణఁడెంతయో
భయవినయమ్ములన్నలె, భానుకులాగ్రణితోడనాద్యుతిన్ 245

మ అమితానందములతోడ పంక్తిరథుఁడాయామాటలస్మృతిసం
ప్రమయుక్తుండయి శ్రద్ధతో విని మహాభాగ్యంబుచేకులె మా

కమలాప్రాన్త్యయరాజమండలికి నీకాలంబునంద
య్యమినాధుంగని రాదలంచి యటకత్యంతాభిలాషాత్ముడై 246

అంగదేశమునకు పరివారముతోదళిరధుడు వెళ్ళుట

మ స్వకులాచార్యుడు నౌ వసిష్ఠముని కీ సందర్భమున్నక్షిప్తా
ర్థక వాక్యంబుల విన్నవించె గరుణాపారీణుడై యాతఁడో
సకలక్షాతలవాధ| చిత్రరథుఁ డీషన్మాత్రముస్పంశయుం
పక వంపంగలఁడా మహాత్ము నిటకున్నట్ని పమేతంబుగా 247

ఉ కావున సంగరాజసముఖంబున కేగి వధూజనంబుతో
భూవల్గి మంత్రిభృత్యపాత భూసురవర్గముతోడఁ గూడి నీ
వీ విధియజ్ఞకర్తవగు బెల్లను బెల్లముఁగాఁ దెల్పి సం
భావితమానమండవయు మౌనికులైశ్వరుఁడోడి తెమ్మికన్ 248

కం అని యాశిష్టులనిడి యతఁ
డనిపిన నజరాజతనయుఁడభిలార్థంబుల్
గవినటుల మదిఁదలంచుచు
జనెనంతఃపురికి హర్షసంభ్రమవతుడై 249

కం అంచితముగ విటుడని రా
ట్రుంచాసనుఁడాక్షణంబ సయనమొనర్చెన్
మించిన కౌతుకమున నల
రించుచుఁడా సంతిపురపుస్తీతతిసెల్లన్ 250

కం అటు మీఁదట పచిపులతో
భటవర్గముతోడ ముఖ్యవత్సులతోడన్
ద్రుటిలోనఁబయనమై చవెఁ
బటుకాసనుఁడైన యంగపతిపురమునకున్ 251

ఉ ఈవిధిఁ గోపలైశ్వరుఁడహీన ముదమ్మునవచ్చుచున్న సం
గావనినాధుఁడి విషయమంతకుమున్నె యెఱింగి మంత్రిభృ
త్యావళి చేరి కొల్లుచు రయంబున రా వెనువెంటఁ దా, సుహృ
ద్భావముతో వెదుర్కొని నసారముదశ్రువరీతవైశ్రుడై 252

చ ఇటు లెదురేగి కోసలమహిధవునుత్పట గౌరవంబుతో
జటుకునఁ గొంగిలించి, నృపశేఖర! చూచితినివైనాళ్లకి
వృటికిని యంచనామయభుభంబులఁ బ్రశ్నమొనర్చి నీతి
స్ఫుటతరభాషణమ్ముల నపూర్వకుతూహలమువృత్తిల్లఁగన్ 253

కం పరివారసహితుఁడౌ విన
కులనాథుని దోడితెచ్చి కొమరొప్పగ వా
ధరణీపతి తన గృహమున
నరుదారఁ బ్రవేశపెట్టె నతి వినయమునన్ 254

ఋష్యశృంగునికి చిత్రరథుడు దశరథుని కొర్రొలను విష్ణునించుట

ఉ అంతట ఋష్యశృంగుకడకా వసుధాపతి భక్తియుక్తుడై
యెంతయు నప్రభావమున నేగి ప్రణామమొనర్చునంతలో
జెంతకు వచ్చి యల్లనకుఁ జిత్రరథుండిటుచెప్పెఁ బావన
స్వాంత యితండు, కోసలస్వపాలుఁడు! మా నిజ మిత్రుఁడందొగిన్ 255

తే గీ మఱియు మా సుత శాంతకీమహితయశుఁడు
జనకపిత! నీకు మామగారసమచరిత
యని నహర్నాకులెక్షణుండౌచు మౌని
గౌరవించెను, తగురీతిగ దశరథుని 256

చ సునిశిత శేముషివిభవశోభితుఁడౌ నజరాజమాతి, త
జ్జనపతిసేయు భోగమనిశమ్ము గ్రహించుచు వా నృపాలుతో
దన నవవోత్సుకత్వమునుదారతఁ జెప్పి యొకానొకప్పుడి
మనవిని జిత్రగింపు మారమాన్య! యటంచును జల్మివీక్రియన్ 257

కం కూతుని నల్లుని మాతో
నీతరుణమునందుఁ బంపవెంచఁగవలయున్
భూతలనాయక నృజన
వ్రాతముతో మీరు కూడ రాఁదలఁపవలెన్ 258

కం ఇదివీ మిత్రుని యాచన
మదినుంచి కృతార్థుఁ చేయుమా! యని వేడన్

- హృదీఁ బొంగి యతడు విను నా
యదికాదే? మీదుక్కత్కమనుచిట్లనియెన్ 259
- కం అల్లుడుఁ గూతురు మీతో
వెళ్లెడు నపుడేగుదెంత్రు విధిగా మఖమం
దుల్లసిలు నిన్నుఁగాంచగ
నిల్లాంత్రం గూడివత్తు వేనటుమీఁదన్ 260
- కం ఈ మాటలు విని దశరథ
భూమీశ్వరుఁడాత్మమెచ్చిపొల్పారఁగ వా
ధీమహితునింట నటుపై
వేమముతో నొక్కదిన మునివసించితగన్ 261
- ఉ వారమురోజులయ్యె జనవల్లభ! మేమిటు వచ్చి యేమిం
దీరిక లేదు రేవరుగుదెంచలెన్ నృపురం బటంచు ని
ర్ధారణ చేసి పైసము ధరావతి పట్కిన రోమపాద భూ
పాలుఁడు నమ్మతించిము నిపాలునితోడ వదించె నీవిధిన్ 262
- ఉ ఓముని చంద్రమా! యీపుడయోధ్యకు నేగి సతీయుతంబుగా
శ్రీమదహస్కరాన్వయవరిష్ఠుని సత్కృతువున్గ్రమస్థితిన్
త్రైమము మీఁ మిరువెరవేరిచి రండిది లోకవమ్మతం
బొ మహనీయ! యంచనఁగ నబ్ధియువర్జనవశ్యమే ననెన్ 263
- కం అని ఋశ్యశృంగుఁడంతట
దనపట్రిసుతలఁగూడితరలు దశరథా
వనిపాలుతోడఁ బయనం
బును ముష్ఠిరపణచుకొనియె మోదమెలర్చన్ 264
- సీ అరాత్రి మార్గాన్వయక్షీరవారాశి
చంద్రుఁడౌ దశరథ చక్రవర్తి
ఇష్టసంభాషణకుష్టుడై యంగాధి
వతిదేత వీడ్కోలు వడసె, పవరి

వారుడై యవరోధవనితాజనముతోడ
మానితో శాంతాకుమారి తోడ
అయుధపాణులై యష్టదిక్కుల నిండి
వేడ్క రక్షకభటులైడలినడువ

- అ గి వందిమాగధగీతముల్బంధడింప
జయజయారావముల నాకపము చలింప
బ్రాహ్మణస్వస్తి ఘోషముల్బున్నుడింప
జేరి సాకేతనగరోపసీమలకును 265
- చ స్వపురమలంకరింప భటవర్గమునంపివిభుండు ముం
నుపచితకౌతుకంబున, సముజ్జ్వలతేజాని ఋశ్యశృంగునిం
దననశతాభమంజుల రథంబున నుంచి సతీయుతంబుగా
గపురపువారతుల్విబుధకాంతలాసంగగజేరె దత్తురివ్ 266
- త గి దివ్యమంగళ నిలయమై తేజరిల్లు
చున్న శ్రీ యయోధ్యాపురికోభః గనుచు
రాజసౌధముఁ జేరి వారాణ్సుహేంద్రుఁ
డల్లుని గూఁతునిం గూడి యుల్లమలర 267
- కం శాంతాకాంతను దశరథ
కాంతలు గైకొనుచుఁ జవిరి కౌతుకమున శు
ద్ధాంతమునకు వామెయు వి
శ్రాంతిగ నటనుండెఁ బ్రమదపల్లాపములన్ 268
- ఉ అల్లుని తోడఁ గూడి పరసాస్త్రములన్నుజియించి వేడ్కనం
వల్లలితాత్ముడైన జనపాలకుఁడా విశినిర్విదారుడై
మెల్లగ నిద్రవోయెఁ దన జోరికలెల్ల ఫలించినట్లుగా
నుల్లములోన వెంచి కరుణోజ్జ్వలుఁడిముని ముఖ్యుఁడంచొగిన్ 269
- కం అల్లునిఁ గూఁతునిఁ గాంచుచుఁ
బెల్లుల్లిన మనముతోడఁ బృథ్వీవతి శో
భిల్లుచుఁ గొన్ని దినంబులు
వెల్లించెను లెక్కవెట్టి వేచుచు శుభమున్ 270

కం అంతట సంప్రాప్తించె పే
సంతము నుమనోజ్ఞలీల పకలారణ్యా
భ్యంతరయుగపద్వికచ ల
తాంతామోదానుమొదితాకాంతమై 271

ఉ ఆవిధి నవ్వసంతము సమాగమైన వసుంధరావిభుం
దావహాలస్రమోదము, మహర్షివరేణ్యువసిష్ఠుగాంచి పం
భావన పూర్వకంబుగ నమన్యుతి నల్పి వదించె విట్లు మీ
ధీ విభవంచె, మఖవిధిజ్ఞులఁ జెల్కొనుఁడంచు మాటికిన్ 272

చ అది వివి భూనీతి! వినుమటుంచును బల్కె వసిష్ఠుఁడెట్లు పీ
మది ననుమానమొందకు, సమస్తభరంబును నిర్వహించెదన్
నదయుఁడు ఋశ్యశృంగముచి సాయమొనర్చుగఁ జాలియుండె నీ
యదనునవిర్విచారకుఁడనొచు మఖింపుము మాటలేటికిన్ 272

యజ్ఞవిషయమును దేశరఘుడు ఋశ్యశృంగునికి వివేచించుట

చ అన వివి హర్షమొంది వసుధాధిపుఁడాదట ఋశ్య శృంగునిన్
గని గురునాజ్ఞచేత నొక ఘనమునందు వినఱుఁడొచు నో
యనఘ చరిత్ర! సాంధ్రహాతి యాగమొనర్చుగఁ “చైత్రపూర్ణిమా
దినము” శుభప్రదంబని, వదింబది బల్కుచునుండె వేదముల్ 274

తే గీ కానఁ దత్కృత్యాదినమునఁ గరుణతోడ
నన్మదఖిలషితంబైన యత్కమేధ
యజ్ఞమునకంగభూతమై యులరు “సాంధ్ర
హాతి” యొనర్చుగఁజేయు “బ్రహ్మత్వమొంది” 275

మ అని ప్రార్థించిన ఋశ్యశృంగుని నతండాభూవిభుం గాంచి మో
జననాధాల్గి! నమ్మతించితిని, మత్సాహ్యంబు చేకూరు నీ
కనికమున్ నవనంబునందు, విడుఁడీ, యశ్వేత్తమంబునృడిన్
జనమువ్వొనుల విప్రబాంధవ సుహృత్త్వానాధులంబిల్వఁడీ 276

ఉ భాసుకులేంద్ర! త్వత్పూత సవంబెనలారు సమస్తలోక క
ల్యాణమై మహాత్ము పరమర్షివరేణ్యు వసిష్ఠనాజ్ఞసం

- ధానమునర్చు వస్తునముదాయమునెల్ల పోలి జాగనవ్
వీనులవిందొనర్పితి వభీష్టమునేఁడెఫలించెనంచొగవ్ 277
- చ వినయవినద్రుఁడొఁచుఁ బృథివీవిభుఁడామునిముఖులవీడి, చ
య్యన స్వనిశేతనమ్మునరుదారఁగఁ జేరి వసిష్టమౌనిశి
న్వినించి యుదంకమెల్ల, జనవిశ్రుతులౌ నచిన్వాగ్రగణ్యులవ్
బనిచె మహామునీంద్రుల వపారకృపాళురఁ దొడితేరఁగవ్ 278
- త గీ చని నుమంత్రుఁడు మొదలగు నదివపరులు
నకలమునిపుంగవుల నమక్షమున కపుడు
వనుమతీశ్వరుప్రార్థనా వచనములను
విన్నవముఁ జేసి రెంతయు వినయమొప్పు 279
- చ కనులఁ బ్రమోదబాష్పములు క్రమ్మగ నర్చమునాలకించి యా
ముని జనముఖులెల్లరు నపూర్వకుతూహలమగ్ను చిత్తులై
జననతిఁ గాంచవచ్చునెడఁ జయ్యనఁ బంక్తిరథుండును స్వహా
వినయముతో వెదుర్కొని, వివేకమునందుచితాననంబులవ్ 280
- అ వె కూరుచుండఁ జేసి, కొమరొప్పు సేమంబు
లరసి శ్రోతవిధి నమర్చనంబు
నలిపి వారితోడ, పదమలమాననుం
డగుచుఁ బల్కి నిట్లు హర్షమొనఁగ 281
- కం యజ్ఞమునారంభించె న
నుజ్ఞం గృహసేసి యిపుడనూన ప్రేమవ్
విజ్ఞులు మెచ్చఁగఁబాల్గొని
ప్రజ్ఞాబలమెల్లఁ జూపఁ బ్రార్థింతుమిమువ్ 282
- మ అవి ప్రార్థించిన భూవరుండు, జనితాహ్లాదంబుతో మౌను లి
ట్లని రో పార్థివవంశమౌళిమణి! నీ యాగంబునిర్విఘ్నతవ్
గను, మేమందరమువ్ నహాయకులమై, కార్యంబు పాధింపఁగా
మనమందువ దలపెట్టి నచ్చితిమి, నేమం బొప్పు నీ చెంతకువ 283

- కం అని దశరథుతో మునివరు
లని శాంతా ప్రాణవాధు, నటుమీఁద వసి
వ్వుని గని వినయముతో నతు
లనివారణజేసి కుశలమారసిరంతన్ 284
- కం వారున్న చోటునకు రఘు
వీరుఁడు చనుదెంచి వినయ వినమితుఁడై శ్రీ
మీర కుఠాననమునఁజెలు
వారస్వసియించి యిట్టులనియె మృదూక్తిన్ 285
- చ పిలిచితి బంధువర్గమును, చిన్నలఁ బెద్దల విప్రవర్యుల
స్థలగురువాఙ్మనోదలనకుంతితభక్తి వహించి ప్రేమమై
యిలఁ గల రాజమండలమునెల్ల మఱియమఖంబుఁ గాంచఁగా
వలసిన సర్వవస్తు సమదాయముఁ గూర్చినవాఁడనెంతయున్ 286
- కం సురుదిరమఖశాలలు మన
సరయునది చెంత సుదిత సన్నాహముతో
విరచితములయ్యె సగరము
సరుదారనలంకరించి రతిమోదమునన్ 287
- కం అన విని మును లిట్లనిరో
మనుజాధిప! మఖమొనర్చ మనకాలస్యం
బణుమాత్రమైన లేదీఁకఁ
గనుమీ! కుఠాని శి ననుచుఁ గరుణానివృత్తులై 288
- కం సంతనమునొంది దశరథుఁ
డెంతయు వినయమ్ముతోడ నేడైఁగి స్వీయ ని
శాంతమ్మునకున్ జని ముని
కాంతులతో నమరలోక కాంతుఁడువోలెన్ 289
- చ దశరథరాజమౌళికి సుదారతనధ్వరదీక్షనిచ్చిరా
నిశితకపోధనాగ్రణులు నిష్ఠమొయిన్ సవవాక్యరాజమున్
దశదిశలం జరింప వనుధావతి వీడెఁ బ్రమోదియై యహ
ర్నిశము యశమ్మువోలెనధినేతలతోఁ దిరుగాడె నద్వీయున్ 290

ఉ హోయనముంజరించి భువి సశ్రమ లీలఁ బురంబుఁ జేరఁగా
ధీయుతులౌ మునీశ్వరులధీశ్వరుడే హయమేధ యాగమున్
జేయఁగఁ జేసి రాళ్ళ మొగి, జేయని వేల్పులు పుష్పవృష్టిచే
వా యవనీశు పట్టణమునంతయు నించిరి కౌతుకంబునన్ 291

ఉ అంతట భూధవుండు నముదంచిత కౌతుక ముల్లసిల్లఁగా
నెంతయు సమ్రథావము వహించి విభండకపుత్రుఁ గాంచి మీ
స్వాంతమునందు నన్ను జరితార్చునిఁ జేయఁదలంచి యిట్లు మా
ప్రాంతమువేగుదెంచితి మహాత్మయటంచును మాటిమాటికిన్ 292

ఉ సన్నుతిఁ జేసి వేఁటికిటు సప్తి మఖంబు సమాప్తమయ్యె వి
ద్యస్తృత వాకుగల్గి ననవత్యతఁ బాయఁగఁజేసి వంశమ
భ్యున్నతిఁగాంచఁ జూడుము, తపోధననాథ! మహా ప్రభావనం
వన్నుడ నీవుగాన, నదుపాయము నిందులకై న్మరించుమా 293

దశరథునకు పుత్రరామేష్టయోజనమును గూర్చి ఋష్యశృంగుడు చెప్పుట

కం అని దశరథుఁ డతి వినయం
బున నేడిన మునివరుండు, పొడమిన ప్రేమన్
మనమున నీవత్కాలము
ఘన యోచనఁజేసి ధరణి కాంతుని తోడన్ 294

ఉ భానుకులాల్లిచంద్ర నదుపాయము! తోచె మనంబులోనవం
తానముగల్గి నీకిది యథార్థము నమ్ము ధర్మమంత్రనం
మానితమైన యిష్టి నలువం డగు నితర పుత్రసౌఖ్యనం
ధానమొనర్చు నయ్యది, విధానముఁ దెల్పిద నాలకింపుమీ 295

సీ ఇట్లని పుత్ర కామేష్టి విధానంబుఁ
బరిష్కారముగఁ దెల్చి వరమయోగి
పుంగవుండగు ఋశ్యశృంగ మహాముని
కొనలేళ్ళరునకుఁగుతుక మొప్పు

నల్పింపఁ బుత్రియ నవనంబునందు వా
జీశ గౌరీశ మరేశ ముఖ్య
మరులు మౌనులు యక్షవరులు విద్యాధర
గరుడ గంధర్వ కిన్నరులదృశ్య

తే గీ కాయులై యందుఁ దమకురాలగుల హవిన్సుల
గౌనఁగ నరుదెంచి, కువలయేకుని యవ్యస్త
గరిమకునుమెచ్చి తలలూచి, గారవించి
నిండి మఖశాల యెదుటఁ గూర్చుండి రంత 296

చ అనుపమ హేమపీఠమున, వాత్సవిదుల్బుణియించుచుండ వా
వనజభవుం డపూర్వ గుణవర్ణనుఁడై చెలువొంద దేవతా
గణ మతిభక్తిభావపరికల్పిత సమ్రశరీరులై మహా
వినయముతో నమస్సుతులు, వేమరునల్పి వదించిరిట్లాగిన 297

రావణుని అశ్రుత్వములగు దేవతలు తెల్పుట

కం అలీంపుమయ్య మా మొఱ
నేలింపఁగ జూడఁబోకు, మీలోకములన్
జాలిఁబడి రాక్షసులచే
నేలుపులకుఁ బెద్దవయ్యు నేదాధారా 298

చ కలఁడుగదా పులస్త్యజాఁ డఖండిత దుష్టవధానువర్తనుం
డలఘుపరాక్రముం డతని, యాత్మకుఁబోఁబడి వర్మలోకముల్
మెలఁగఁగవచ్చె నే మనుచు, మీకు వదంపఁగనేర్పమయ్య మా
కలుషము పండిసోయె నిఁకఁ, గానము ముందఁజీ త్రోవ యెట్టిదో 299

వ నిరవధాధులందండింపఁ బూనుటెంతయు విషాదకరంబగు చుండె నని మఱియు
300

చ కలహములందుఁ దావిలయకాలభవాగ్నిని వజ్రవజ్రమున్
వరుణునిపాశము నృమణవాహనుకుంతముకాలదండమున్
సరకుఁగనం డతండమిత సాహసవంతుఁడు, దానికేమి? యం
దులకెప్పుడెట్టి కష్టమునుదోచదు మా మది భారతీవతీ! 301

ఉ అన్వీరితకన్నమిన్న హరునంతటి వానినిచెక్కపేయఁ దా
పన్నులమైననుమ్ము మరవల్లభ! నీ వెటు లేలుకొందువో
పన్నుము దీని కొక్క నదుపాయమునిచ్చుదైవంగాని మే
మెన్నని విన్నవించు మనురేశ్వరు దుష్టుతత్కృత్యముల్ ప్రభూ!

అ వె ప్రణముపైనఁ దెచ్చి, లవణముంచినయట్లు

కాదె? రావణునకుఁ గల్గినట్టి

వరణలంబుజాడ, నుదవర మా యెడ

ననుచు వగచుచుంటి, మనవరతము

303

ఉ అప్పటి కప్పుడెట్లా ముదమంది మహాకలివాత్సురైన యా
ముచ్చలమారి రావణుని, మోపముఁ జిత్తమునందలంపకే
తప్పుడు కోర్కె గొరినను దానికి వెల్లపరేయటంచు మా
తిప్పులుగాన కిచ్చితివి దేవ! వరంబులు వానికెన్నియో

304

అ వె పెద్దయాశతోడఁ దినఁగులాడుచు నుంటి

మింతదనుక మే మనేకవిధుల

మా మొఱాలింపి, మనుజాశవేశ్వరుం

డడఁగు మార్గమిప్పు డరయుమయ్య,

305

కం అని దేవతలీ తీరున

వినయముతో మొఱలువెట్టి, వివి యా చతురా

ననుఁడనె వారలకిటు లో

దనుజాంతకులార యనియుదారతతోడన్

306

ఉ పెద్దతనమ్ముచేత వ్యధపెట్టెను ధాతయటంచు నన్ను మీ
రెడ్డియుఁ దూచినల్పకుఁ డనేక విధంబులఁ జూచిచూచి యే
యద్దనుజేశ్వరుండడిగినట్లు సరేయనియంటిగానియే
కొద్ది యుపాయముండినను, గొరినయట్లు వరంబులిత్తువే

ఉ అతఁడు కోరినట్లు వరమప్పడొసంగకయున్న లోకముల్
కాతరమొంది భగ్గుమని, కాలకయువ్వు? తపోనలంబుచే
జేతగునంతలోఁ దెలివి చేతనె యోచనఁచేసి చేసితిన్
భీతిలఁబోకుడింక సరిభీషణులార తొలంగుఁగన్గముల్

రావణుని అశ్వుత్కముల నుండి రక్షణకై దేవతలు బ్రహ్మదేవుని ప్రార్థించుట

కం తెలియును వాకిదివఱకే
వలురకముల లోకములను బాధించెడి దు
ష్టులుపాశ్చుడైన రావణు
బలము చలంబిట్టిదనుచుఁ బలుకఁగనేలా? 309

కం అనియారకొన్న నజానకు
మనపైఁబోడనూపఁ గనుక, మానసముననం
చని భయచలితాత్మకులై
యనిమిషవరులెల్లఱిట్లు, అనిరవుడెలమిన్ 310

ఉ జాలిగలాఁడనై తగువిచారణనల్చి మనంబులోనమ
మ్మేలుటకై యుపాయము నెదేని ఘటెంతువటంచు నెంతయో
కాలమునుండి మేము నినుఁ గన్పులఁగాంచి నమస్కరించి మా
వాలకమంతయుం దెలువ, వాంఛిలుచుంటిమనేకభంగులన్ 311

అ వె అట్టివాంఛతీరు, నవవరమియ్యోడఁ
గడలుకొనెను గాన కనకగర్భ!
చనవుచేతననిన సమయోత్పలకు నిట్లు
కినుక నొండఁదగునె? మనమునందు 312

దేవతలను బ్రహ్మదేవుడు ఊరడించుట

చ అని నమస్కరించుచున్న యనిమిషుల కంబుజాపనుండిట్లనియె 313

ఉ కోపములేదు మీరిటులఁ, గుందుచునుండిరిటంచు వా మన
ప్రీతిమెకాని యిష్టునురసత్తములార గతించెనెన్నఁదో
పాపపు రాక్షసాధముని, ద్రుల్లదమంచును శాంతివొందుఁడా
శ్రీవతియేకలండు మనసేమములారయనెందునేనియున్ 314

కం అని పద్యజాఁడనిమిషులకు
మనములఁగల వగలడంచు మాటలతోడన్
జనవిభుమఖశాలాంగణ
మున గూర్చునియున్నతరుణమున దైవాజన్ 315

- ఈ శ్యామలదివ్యకాంతులుదిశలేవది నిండమనోహరంబులై
శ్రీమహానీయమౌ తనువరీమళముల్లసిలంగ నా పరం
ధాముఁడు దానవారి వినతానుతవాహనుఁడై నిరంతర
ప్రేమముతోడవచ్చెఁ బృథివీపతివల్లభు యజ్ఞవాటికిన్ 316
- చ. చకచకలేచి యండఁబు వికాలముదమ్మున భక్తినేమ్రులై
యొక మొగి దండవత్ప్రణతులొప్పుగవల్పిరి సర్వలోక నా
యక నిజభక్తకల్ప, భుజిగాధిపతల్ప నమో నమోస్తుతే
వికచనవాల్మీకేత్ర పృథివీభరహరయటంచు మాటికిన్ 317

దేవతలను శ్రీహరిప్రార్థించుట

- ఆ వె సురలనపుడుచూచి, పురుషోత్తముండు తాఁ
గరుణారసము కనులఁ, గడలుకొనఁగ
మోమునందగించు, మునిమునినగవుల
నిట్టులనియొఁ బ్రేమ ముట్టినడఁగ 318
- ఈ. అండఁబున శుభంబి? వనజాననముఖ్యనుచరులార మీ
చందముఁజూడ పెద్దియొ విచారమహంబుధిముగ్ధినట్లు నా
దెండమునందుఁ దోచెను నిలింపులకెయ్యది వాంఛనీయమో
నందియమేమిలేక గతసౌధ్యమలై వచియింపుఁడిత్తరిన్ 319
- కం అని హరి వల్కిన విని యా
వనజాననుడవుడు నల్పి వందనశతమి
ట్లని విన్నపంబొనర్చెను
దనుజాంతకు మ్రొలనిచ్చి, తద్దయుభక్తిన్ 320
- ఈ. దేవ! మహామథావ! భవదీయుండనైనననున్ క్షమించి యీ
దేవతలన్లువన్లనుము, దీనశరణ్యదయాపయోధి యే
త్రోవ గనంగరాదిపుడు, తోయజవేత్ర! రమాకళత్ర! పి
ద్ధావ! భవాద్విసౌత! పరధర్మవివర్ధన! దైత్యమర్దవా! 321

రావణుని అక్కత్యములను దేవతలు శ్రీహరికి విన్నవించుట

- ఈ షేనీతి గొప్పకప్ప సురశేఖర యేమని విన్నవించు నా
దోనముసిగ్గులేకిపు డభోక్షణ! నీనముఖమ్మునందు, రా

- కానులజేఁడు రావణునఖండతపమ్మున కేనుమెచ్చి పై
మోనమెఱుంగకీచ్చితిని, మూర్ఘుడవొచు వరంబులెన్నియో 322
- ఉ ఆ వరగౌరవంబున మరాసురవన్నగ నిద్రసాధ్యర
జ్ఞానశికిన్ విరంతరమసాధ్యబలుండయి విక్రమించుచున్
గేవలదుష్టవృత్తి గమకించి నికాటకులాధినాథుడౌ
రావణుఁ డేవు మీరఁగ విరాజిలుచుండె బ్రవంచనైరియై 323
- ఉ ఎన్ని మహావరాధముల, వెట్టెటులాతఁడొనన్నియుండెవో
యన్నియునెన్నివల్కడరమానె? మహామహ యేరికెనియున్
అన్నెము పున్నెముం దెలియ కా యసురాధమువీటనీసురల్
మన్ననఁ జూపఁగావలసి, మాధవ! నేటికి దానదానులై 324
- చ తమతమ ధర్మముల్విడిచి, దాన్యమొనర్పుటయే ప్రధానకృ
త్యము గద? యీ మరాళి కసురాధమువీట విరంతరంబు, నే
నమయమునం దురాగ్రహవశంబున వీరిని దిట్టికొట్టుచున్
శ్రమవఱవంగలాడొయని, స్వాంతమునండలపోయుచుండుదున్ 325
- మ ఇహముష్ణానక పారలౌకికము నెంతెనిం బ్రశంసించకన్
స్పృహయాకుండగుచున్నరాంగనలపై, స్వేచ్ఛా విహారంబులన్
బహుఘోరంబులుగా వొనర్చు నతఁడో, పద్మాక్ష! లోకాళికిన్
గ్రహదారంబెటులున్నదో తెలియ దేలాకాచెదో మమ్మికన్ 326
- చం అమరులలెక్కసేయఁ డినుమంతయునైనను నేను నీ యుమా
రమణుఁడు తప్ప తక్కిన మరల్బ్రాతినిత్యమెదేని వంకచే
నమితదురాగ్రహండయిన, యాతనిచేఁబరిభూతులై మన
స్థిమితమువాని గుండెలఱచేతులలోనిడి నంచరింత్రహో 327
- చ పరమపతిప్రణామణుల పాలిటి మృత్యువనన్ ద్రిలోకముల్
వరుసను నంచరించుగద, వాడొనరింపని పాపమేది, యో
వరద! డయానితీ! మగుఱు వత్సల! సాధుశరణ్యమూర్తి! యీ
కరణిని బ్రత్యహంబుఁ గడగండ్లకులోబడె నన్నిలోకముల్ 328
- ఉ అండ్రసువిధ్దలన్నిడిచి యాకలముల్లివి కానలందు నా
తండ్రి! భవత్పదాబ్జము లుదారతతో భజియించుచున్న పె

- కృంద్రను వెంటడించి పలుగాకులువానిభటుల్బ్రోమలై
గంద్రతనంబుఁ జూపుదురు, కాలము నేమనవచ్చు శ్రీహరీ! 329
- చ మునుల తపోవ్రతంబులు నమూలముగా పశ్యించె పాదుప
జ్జనహృదయంబులందమిత, సౌధ్యవముద్భవమయ్యె నంగవా
మణుల సుకీలతాగరిమ, మంటఁబడెన్ విగమాగమక్రియా
చణుల యవస్థ లెంతయు విచారముఁ గూర్చునుండె వామదీన్ 330
- ఈ ఇంకిటులెట్లు విస్తవములెన్నని జేయఁగదాడ లోకముల్
పంకజనాభ! సౌఖ్యమెడబాసి కృశించి గతింపనుండె నే
వంకనునైన రావణునిబట్టి వధించుము వేయునేల? తా
ద్యాంకశుభంకరుండవగు మందఱకన్ని విధంబుల న్నరీ! 331
- కం సురగరుడోరగవిద్యా
ధరులకు నీకథపునకును, దావేవేళన్
బొరిగినఁగ నసాధ్యుం డై
వఱలఁగఁ గొనియుండె నొక్కవరము మహాత్మా! 332
- అచె వరముఁ గోరునపుడు, నరులను మనమున
సరకుగొనక కొరె సురవిరోధి
సురలచేతఁదనకు మరణములేకుండు
నట్టులిదియథార్థమంబుజాక్ష! 333
- కం అ కారణమున వానికి
నేకతముననైన మృత్యు విలమర్హ్యనిచే
శ్రీకాంత్! తప్పదిఁగ నీ
లోకములను గావ నెట్లు లోదలఁచెదవో 334
- దేవతలను శ్రీహరి ఊరడింపుట**
- కం అన విట్లవె హరి సురలను
గని చిఱునగవాసనమునఁ, గడలుకొనంగవే
మనుజాశనుమడియించుట
మనుజునిచే నైన నొను, మహితలమందున్ 335

ఉ అంతటిమానవుం డరుదటంచును మీరెఱుంగంగరానిదే
 శాంతివహించి కష్టములుపైచుచు భావి శుభంబెదుర్కొనుం
 డీంత విచారమేల? నురలందఱకీయెడ నేదొయుక్తి యో
 చింతము చింతమానుడని, శ్రీహరివల్కిన సంతసించుచున్ 336

ఆ వె భరనమర్పణంబు సరసిజడనీత్ర
 యేమొనర్చినార మింత మీఁద
 భవదనుగ్రహంబు భక్తులయెడ నెట్లు
 పరిణమింపంగలదో యెఱుంగమయ్య 337

చం అన విని వానుదేవుడనె సజ్జనులుఖ్యమరాళితోడనే
 యనువున సంహరింపఁదగు వాయుసురాపశదున్ పులస్త్యనం
 దనునియటంచుఁ జిత్తముల దైవతనంచయమెల్లగూడి యో
 చనమునుజేసి తెల్సిన ససంశయచిత్తుడనై యొనర్చెదన్ 338

ఆ వె అనిన వెల్లివిరియు హర్షాంబునిధిలో
 సంతనంత వోలలాడియాడి
 నురవరేఱులపుడు పరవశమానను
 చైరి రెండు గడియ లంతమీఁద 339

డె సరసిజనంభవుండు నుర నత్తములందఱి ముందుఁజేరి తాఁ
 గరయుగళిమొగిడ్చి కడగళ్లవమోదజలమ్ములొల్క గ
 గ్గురుపొడనూప మేనఁదన కొరికతీరినయట్లు గద్గద
 స్వరముననిట్లు విస్తవమునల్చె సదోక్షజామ్రొలనప్రముఁడై 340

శ్రీరామావతారమును గూర్చి శ్రీహరిని దేవతలు ప్రార్థించుట

కం స్వామీ వినుమీ దశరథ
 భూమీకుండు సుతులకొఱకుఁ, బొల్పారంగఁ దా
 నేమమ్ము తోడ జన్మముఁ
 బ్రేమన్యాయించుచుండెఁ బ్రియవత్తులతో 341

కం ప్రాయును శ్రీయును గీర్తియు
నా యలివేణులకు సాటి యగుదురు ధరణీ
నాయకుఁ డభీల విదాంవరుఁ
డో యబ్జదళాక్ష కుభగుతోబ్జులుఁడరయన్ 342

కం నలు విధములవారికి నీ
విలపైఁ బుత్రత్వమొంది యేదైత దనుజా
వళినాధుఁడైన రావణుఁ
బొలియించి కుభమ్ముఁగూర్చ భువనమ్ములకున్ 343

శ్రీమాలదేవతలకు అభయమును ఇచ్చుట

చ అని పరమేష్ఠివేడ హృదయమ్మున శ్రీహరిసమ్మతించి తా
ననిమిషవర్యులన్మునుల నందఱఁగాంచి వచించె నిట్లు మీ
మనములఁ గాతరంబు ననుమానములేక త్యజించి హర్షములే
ఔనఁగొని నర్వసౌఖ్యములఁ జీరిమి నొందుచునుండుఁడంచొగిన్ 344

చ భయమును బోనడంచుఁడిఁక భద్రవరంవరగూడు మీకనం
కయమిది లోకకంటకు విశాచరనాథు దళానున్ జడున్
నయవినయైకదూరుని వినాశమొనర్చెదఁ బుత్రశ్రీత్రనం
చయములతోడఘోరతర వంగరమందు జయభిలాషివై 345

ఉ ఈ రఘువంశవాధునకు, వే మదయించి చతుర్విధమ్ములన్
బోరవధింతునో త్రిదశపుంగవులారా దళాన్యముఖ్యుడే
వాడులనెల్లఁ బొందు స్వగృహంబులకంచని మాటిమాటి కిం
పారఁగఱాచియేగివికచాబ్జదళాక్షుఁడు తా నదృశ్యుఁడై 346

కం అంతట సురలందఱు తమ
స్వాంతమ్ములఁ జింతలుడిగి సకలవిధములన్
నంతనమొందిరి భాషా
కాంతుండును గనె నపూర్వ కౌతుకమెలరన్ 347

ప తదనంతరంబ,
348

చ తమతమ యజ్ఞభాగము లతంద్రతగ్గైకొని వేల్పులాత్మగై
హములకునేగ వాడటపమంచితరీతి మహముపింద్రులా
గమరసికుల్యభాగ్నులను, గారవముచ్చగ శేషమంత్రరా
జములఁబరించి నేల్చిరి వికాలకుతూహలముప్పటిల్లగన్ 349

యజ్ఞకుండము నుండి అగ్నిహోత్రుడు ఆవిర్భవించుట

చ అవుడు ప్రధానమై వెలయు వాహవనీయమునందు విష్ణురా
ధిపుండనఁజాలికోచె నొకదివ్యమహాపురుషుండనానకాం
తుష్టపచితమూర్తి శైలనముఁ డున్నతదాహరణలుండు కృష్ణర
క్షవటవిరాజితుండు విరతప్రియచిత్తనమున్నతుండొగిన్ 350

సీ దుర్లంఘ్యదృష్టశార్ఙ్గాలవిశ్రమశాలి
రక్షాననప్రభారాజితుండు
తామ్రనటాచ్చటాధారి నిన్నులరత్న
కాంచనమయభూషణాంచితుండు
ఉజ్జ్వలద్యహ్నిభోషముఁ డాదిత్య
నముండు మహాదండ్రుఁ, డమరహితుడు
భయద గదాపాణి, భక్తవత్సలుఁడార్తి
హరణుండు దోర్బలాభరణుఁ డగుచు

తగి హస్తయుగమునఁ బాలించి, యమ్మతతుల్య
దివ్యసాయనపూర్ణమై, శేఖరిల్లు
తప్తగాంగేయ సాత్రముదారలల
నైంద్రజాలికుండనవోచ్చ నాతఁడెలమి 351

తగి జనపతిని గాంచియపుడిట్టులనియె నాత
డోమహారాజ! మార్యాన్వయోదధిశశి
పరమపావన భూతలాభరణ విరత
సత్యసంకల్ప దశరథ సార్వభౌమ! 352

కం ప్రాణాపత్యనరుండని
యో జనపతి నన్నుఁడెలియు, ముచితక్షయనన్

తేజశ్శాంతుఁడు దశరథ

భూజాని వినఁఁముఁడౌచు, ముదమలరారన్

353

అగ్నిహోత్రుని దశరథుడు ప్రార్థించుట

తే గీ స్వాగతము నీకు నోమహాభాగ! యుష్మ

దాగమనమున నైతిఁ గృతార్థకవి

నివుడు వాశేమి యానతి నిడుదు తండ్రి!

మాళిఁదాల్చెద నద్దాని మాల్గమట్లు

354

చ అనుచుఁ బునఃపునఁప్రతితులర్చణసేయుచుఁ బల్కించుండు త

జ్జనపతిఁగాంచి యిట్టులవె, శాంతవచస్సుల నగ్నిసంభవుం

డినకులవాధ వీవు యతియిందితి విత్తరి దేవతాతతిన్

మునుకొని యజ్ఞయుగ్మమున, మోదముతోడ నమోఘశాసనా!

355

అగ్నిహోత్రుని అదేశము

చ జనవర త్వష్టై యనిమిషప్రవరుల్పాది మెచ్చి నీకు ని

మ్మనుచును జెప్పి యిచ్చి రమ్మతాత్మకమౌ ఘనపాయసంబు దీ

నినిగొను మెద్దికోరి యవనిర్భతురాజమొనర్చినాడనౌ

కొనియెదుకాక తత్ఫలమకుంతితహర్షవివర్ధనుండనై

356

కం ఈ పాయస మవనీశ్వర!

పాపాపహమఖిలదేవపతినిర్మితమై

యేపారుచుండె నాయుః

ప్రాపక మననద్య మఖిలభవ్యదమగుచున్

357

తే గీ ధన్యమారోగ్యదము మహీధవ! వ్రజాక

రమ్ము సుమ్మిహృదిప్రాయనమ్ము వేగ

సమ్మదమ్మున నీ ప్రియవతులకిమ్ము

భక్షణముఁ జేసి మతులను బడయఁగలరు

358

చ అని వచియించి పాయసము హోటకప్రాశ్రముతో వానంగ వా

జనపతి భక్షిమైగొని విశాలకుతూహలమువృత్తిల్లాగా

వినయవినముఁడొచుఁ బరివేశమొనర్చి నమస్కరించె న
య్యనపున నమ్మహాపురుషుఁ డగ్నినదృశ్యతవొందె గ్రక్కునన్ 359

మ తన నత్యంతకృతార్థుఁగాఁ దలంచుచున్, ధాత్రిశ్వరాధీశుఁడొ
యినవంకోత్తముఁడంతఁ దత్త్వతుపమాప్తింజెసి శాస్త్రోక్తరీ
తిని మోపింద్రుల గౌరవించి సుమహాత్మజోధికుండై పురం
బునకున్ బోవఁ బ్రయాణమయ్యెఁ బెలుచన్ భూపాలకుచ్చైంటరాన్ 360

అయోధ్యలో భశరధుడు తన భార్యలకు పోయనము బిచ్చుట

తే గీ అభిలషైభవములతోడ, నమరవిభువి
బరిధవించుచుఁ బార్థివవల్లభుండు
అధ్వరాలయముననుండి, యాత్మనదన
మునకు నేగెను లోకముల్లఘుతిపేయ 361

వ అంత నాతరజీతులొద్దారకుండగ, దశన్యందనుండవరిమితానందమ
యస్త్వింతుం డగుచు, దేవదత్త పాయనపరిపూర్ణం దైద్ర్యాదు హైరణ్మయ
కలశంబును సభక్తికంబుగా శిరంబున విడికొని, కౌసల్యాదిపత్నీ సమేతంబుగా విశాంతః
పురంబున కరిగి, శారదరాకానిశాకరుండంబరంబుమాడ్కి, మహానంద కాంతి
పుంజన్ముల వెంతయునయ్యంతఃపురంబు బ్రకాశింపఁ జేయుచు, దైవబోధిత
మానసుండై యమ్మతోవమానంబగు సప్రయవంబుం గ్రమశ్రమంబుగా
విభాగించుచు నహధర్మచారిణులగు, కౌసల్య సుమిత్రాకేయిలం బ్రేమ
పురస్కరంబుగా వీక్షించియుట్లవియె 362

కం సుతదాయక మీ పాయన
మితరులకునలభ్య మిందెరేకునికృపచే
మతివతులగు మిమ్మియ్యది
వెతకుచునరుదెంచె వెంత వింతయొ జగతిన్ 363

వ మఱియు, దైవానుగ్రహరూపంబగు నివ్వరమాస్తమును భక్తియుక్తంబుగా
ననుభవించి యనురూపసుతులం బడయుండవి వల్కి 364

పోయెను విభాగము

కం నగమిడెఁ గొనల్వకు వా
నగమున నగమొనఁగెఁ బ్రీతి, నముదంచుతుండై
విగతశ్రముఁడు సుమిత్రకు
మొగి శేషము రెండుభాగములగ నొనర్చెన్ 365

కం అందొక భాగంబును దాఁ
గందళితానందుఁడొఱచు, గైకొనికిడెన్
శ్రంధుగ రెండవ భాగము
నిందు విభాస్యకు సుమిత్ర కిచ్చెన్ మరలన్ 366

చ ఇట్లు త్వష్టి కనిష్ఠాది విచారణ పూర్వకంబుగా నొసంగిన యమ్మతాస్త్రమును
నుహసందార్థించిరియాదునుల్లంబులు వల్లవిల్ల నవ్వులవాధరలు నభక్తికంబుగాఁ
గైకొని భుజియించి రంతఁ గొందొక జాలంబువనిన నయ్యమ్మతాస్త్ర భక్తజ్ఞ
మహాప్రభావంబునంతేసి యమ్మత్తకాశినులు మువ్వరంగూడ, దీప్తిసలా
దిత్యవంశాశంబులగు గర్భంబులు ధరియించి, సౌఖ్యానందములంబెనగొనిన
మానసంబులతో విరాజిల్లుచుండిరంత 367

ఉ ఆ రఘువంశమౌళిమణియైన యజాత్మజాఁ దాతృకాంతలం
దారసి గర్భలక్షణము లంతములేవి ముదంబుతోడఁ జే
కూరఁగఁజేపె వైవమనుకూలము నేటికి వాకటంఱుఁ బెం
పారు మనఃప్రసన్నత నపిత్రయవంశయుండై యెలర్చుచున్ 368

అ వె విస్మరించి రాజ్య విషయంబులన్నియు
నకులతోడ గొప్ప నల్పులందె
మూర్యవంశజులదిసొముఁడు దశరథ
చక్రవర్తి కెంత వంతనెంబో 369

కం ఈ రీతిన్ దారలతోఁ
దారలతోఁగూడియున్న తారాధిపతిన్
సారెకుఁ గేరుచు ముదమల
రారఁగఁ గారుణ్యమూర్తియైచెలువారెన్ 370

యోగమునకు వచ్చినవారిని సత్కరించుట

వ ఇట్లు కొన్నిదినములుగడచిన పిదప, 371

తే గీ రాజబంధులు సామంతరాజవరులు

నవనముంగాంచవచ్చిన నర్వమాన్యు

లైన దేశాధిపతులందరాత్మదేశ

ములకుఁ బయసించిరతిమోదమునఁగడంగి 372

వ అంత వారాజన్యలోకంబంతయు దశరథమహిమండలాధిపునిచే యధార్థ సత్కారసత్కృతంబై, వానావిధ పారితోషిక గ్రహణాధికత మహా సంతుష్టాంతరంగులై యున్న బలంబులంగూడి, బ్రహ్మర్షి పుంగవుడగు వసిష్ఠునకు సమన్యరించి, తదాజ్ఞానుసారంబుగా విజినివానంబులకు యథేచ్ఛం జనియె అంత రోమహిదునిచే దూతముఖంబున వాహరాతుండైన బ్రహ్మర్షిమూర్ధన్యుండగు ఋశ్యశృంగ భట్టారకుండు, ధర్మవత్త్రి సమేతంగా సంగదేశంబునకుం బోవనుద్యుక్తుండై దశరథునకేఠింగించిన సమ్మహిశాంతుండందులకు సమ్మతించి, శాంతా సహితుండగు సమ్మహాత్ముననేక విధంబులం బూజించి సంతుష్టాంత రంగుంగావించె, తదనంతరంబ 373

శాంతతో ఋష్యశృంగుని తిరుగుప్రయాణము

చ తనువువడంకఁ జిత్తమునదైర్యవిహీనతదందడింపఁగాఁ

గనుఁగొనలంబుపూరమునఁ గ్రమ్మఁగ సంప్రలుతుఁడొట్టిలన్మహా

వినయముతోడ శాంత జనవిశ్రుతశాంతగుణాధ్య బెంగతోఁ

దనరుచు మెల్లమెల్లగను, తల్లులపాలికి నేగి వాళ్లై 374

వ అంతఃపురంబున సుఖావనోపవిష్టలై బహువిధ పరిచారికాజనంబులం గూడియున్న కొనల్యానుమిత్రా కైకేయులచే నబహుమానంబుగా నాదరింపఁబడి యొక్క సముచితానంబునందన్నియోగంబుచేఁ గొంత సుఖావనాసనయైయుండి, శుభసల్లాపావకాశంబునంగొనల్యాదిమాతృ దేవతలం గాంచి 375

ఉ ఎల్లి ప్రయాణమైనఁగవెంచి ప్రయత్నమునల్పాయుండె మీ

యల్లుఁడు, పోయివచ్చెద మహర్ముఖమందు సనుజ్ఞనిండు, మీ

రెల్లరునంచు గడ్గదిక నేడైఁబల్కి నమస్కరించె నా
పల్లవపాణి తల్లులకభంగురభక్తిలతానువిధ్యయై 376

ఈ మ్రొక్కిన శాంతనవ్యుడు ప్రమోదభరమున లేవఁదీసి పెం
పెక్కిన ప్రేమలగ్నవుఁ గిలించుచుఁ "దల్లిరా! వెళ్లి రమ్ము" నీ
వక్రమునట్లు వెన్పిననులైననుమాని మమము గనంగ రాఁ
దక్కతుమంచు దీవనలుదారతనిచ్చిరి తల్లులందఱున్ 377

వ అనంతరంబతిరమణి యవృష్టగంధ మాల్వాంబరాభరణాది దివ్యవస్తునముదా
యముచే సలంకృతంగావించి విరహావ్యథా వీడ్యమానమాననలై బాహ్మింతరిత
వేత్రలగు శౌనల్వాదులొమిం గాంచి 378

ఆ వె ఇంకఁ గొప్పిదినములిచ్చట నుందురం
చనుచుఁ దలఁచివార మాత్యలందు
బ్రహ్మవేత్తయైన పరమర్షి సంకల్ప
మెట్లు మార్చనలవి? యింతిమాకు 379

శాంత అత్తవారింటికి వెళ్ళుట

కం కావునఁ బతితోఁ బయనముఁ
గావించుమనశ్యమచిరకాలములోనే
రావలె మరలనటంచని
వేదిధములఁ జెప్పి రాత్మవిశ్వాసమునన్ 380

వ ఇట్లతివాత్సల్యంబునం బల్కుచున్న శౌనల్వాదులం గాంచి శాంతాశాంత
యిట్లనియె

ఈ తప్పకవచ్చెదన్ మరలఁ, దమ్ములఁ జూడఁగ వాకు మాత్రమీ
రప్పటికప్పుడే యెవరినైనను బంపుఁడు తల్లులారా మీ
రిప్పటికాజ్ఞానిండనిన నెంతయుఁజిత్తములందుఁ గౌతుకం
బొప్పుఁగ వారువీడ్కొలిపి యార్జితశాంతను శాంతనత్తతీన్ 383

వ ఇట్లు తల్లులయాజ్ఞం బడసి వీడ్కొని శాంతాశాంత మందగమనంబున
సఖీజనసమేతయై యంతఃపురంబును వీడి 383

కా అంతస్తంబితబాష్పవేత్త్రుండగుచున్ హర్యాతరాశంబునం
జింతస్థుండుచుఁ బుత్రికావిరహాతన్ జకాకుగానున్న భూ
కాంతున్ దండ్రిని జేరి దండమిడి యక్కాంతాలలామంబు, త
త్త్వాంతమ్మున్ వ్యధవెట్టుభేదమునుబోవంజెసి దైర్యోక్తులన్ 384

కా చింతస్థుండగు నన్నువీడితనుచుం జేద్దాటుతో సర్వదా
చెంతన్ వేనువనించెయుంటెననియే చిత్తంబులో నుంది నీ
సంతాపంబుదుగంగఁజేసికొనుమో సర్వజ్ఞ! మా పట్టణం
దెంతో దూరమునందు లేదుకద? తండ్రి! రాకకున్ బోకకున్ 385

చ జనసులఁ గాంచఁగాఁ దిరిగి చయ్యన వచ్చెద వాఙ్మవిమ్ము వా
కని పలుమారువేడ వసుదాధిపుఁడెంతయు సంతసిల్లుచున్
మనమున భేదమున్వొడిచి మాటికిమాటికి బుజ్జగించి కాం
తను సదనాంతరమ్మునకుదారతనంపె శుభోక్తి పంక్తులన్ 386

వ అంత నమ్ములువాఁడవనీశ్వరుండు, వనిశ్చవామదేవనుమంత సౌమంతాది
సమేతుండై, శాంతా ఋష్యశృంగులను, మనోజవంబులగు సుత్రమాశ్వంబు
లబూన్చిన రత్నతోరణాద్యలంకృతంబగు సువర్ణవ్యంధనంబుపై, నీ బహుమానంబుగా
సథితోహంపఁజేసి, సాయుధ పాణులగు రక్షతభటులతో సంగదేశంబునకనిపె
తదనంతరంబు 387

కం పరిపాలించుచు దశరథ
నరపతి భూతలమునెల్ల వ్యాయముతోడన్
సరిపోల్చుడగి సురేంద్రుని
వీరగుణవారాని యనఁగ వర్ణిలుచుండెన్ 388

శ్రీరాముని సేవలైదేవతలు వానరులుగా అవతరించుట

చ అతఁడటులుండ వొక్కదిన మందు సరోజభవుండు సర్వదై
వతతతిఁగాంచి యిట్టనె నవారణాకౌతుకముల్లసిల్లఁగా
క్రితజనరక్షకుండయిన, శ్రీవతిదాశరథిత్వమంది యా
క్తినినుదయింపనుండె నవిచింత్య విశేషగుణాభిరాముడై 389

- కం కావున దేవతలందఱు
శ్రీవరునకు సాయమాదరించును విలపై
రావణనంహారంబు
న్దావింపఁగఁ జేయఁదగిన, కాలంబొదవెన్ 390
- శా మీ మీ యంశములన్ జనించి యిలపై, మేల్కొలుటంచున్ జన
స్త్రమంబెల్లనుతింప నా దశరథజ్ఞోజీశ్వరావత్యమై
భూమిన్ బుట్టఁగలట్టి శ్రీహరికి నింపున్ సొంపు దీపింప మీ
సామర్థ్యంబెవలారఁ దోడ్పడుఁడు వెళ్ళఁజేయమర్థించుచున్ 391
- చ అన విని భాగ్యమంచు మరలందఱు మ్రొక్కి, నరోజసూతికి
శ్లనుఁగొనలమ్మద్రువులు, గ్రమ్మఁగ దేవరలానతిచ్చిన
ట్లినకులనాధుఁడైన హరి, కేము పహాయులమౌదు మంచు ప
ద్వినయముతోడఁ బల్కిరి భవిష్యదనూన ముఖాభిలామలై 392
- వ అనంతరం బతి నంతుస్థ మానసుండగు చతుర్ముఖుండు, నకల దేవర్షిసమేతులగు
నమరులంగాంచి యిందోక్క, చిశేషంబు గల దద్దానిందెల్పెద సావధానమతులై
యాకర్షింపుఁడవి యిట్లనియె 393
- చతుర్ముఖుండు దేవతలను వానరభల్లూకాకారంబులం దాల్చి క్షీణింబుట్టు
నాశ్లాఘించుట**
- చ దశరథరాజశేఖరుని దారలయందుదయించి దుష్టులొ
దశవదనేంద్రజిత్రుముఖ దైత్యులఁద్రుంచి దివంబుఁగావఁగా
నిశితమహావ్రతిజ్ఞుఁగని నిల్చిన శ్రీహరికెల్లవేశలన్
నకులయి దానదాసులయి వర్తిలఁగావలె భూతలంబునన్ 394
- తే గీ వరము నను గోరునవ్వరా నురవిరోధి
నరుల వానరులను మది సరకుగొనఁడు
కాన నరవానరులచేతఁ గలుగు నతని
కిప్పుడు మృత్యువు తప్పదా వెనము చేత 395

కం ఆకారణమునఁ గాదే
 శ్రీకాంతుఁడు మనుజుఁడగుట క్షీతిపై మరలున్
 ప్రాకటముగ వానర భ
 ల్లాకానీకములుకాఁగ లోదలఁచుఁడిఁకన్ 396

సీ కవటరాక్షసయుద్ధకార్యాంతరములందుఁ
 గామరూపములొందఁ గల్గువారి
 ఆశ్చర్యశక్తి రహస్యజ్ఞులై మనో
 వాయువేగంబులన్ వజ్రులవారి
 నయవినయమ్ములన్ జయరమాచుంతు
 విక్రాంతియుతులొను వెలయువారి
 అఖిలలోకములందు నజితులై హరితుల్య
 విత్య శౌర్యమ్ముచే వెగడువారి

తే గీ చతురుపాయమ్ములందతి చతురులొను
 ఘోరశస్త్రాస్త్ర గుణముల న్గేరువారి
 అమృతరససానత్వప్రదే నలరు చుండి
 మీరి లోకైక విజయంబుఁగోరువారి 397

ప ఇంక ననంతగుణసంపద్యరిష్టులగు, వానరగోలాంగూలభల్లూక శ్రేష్టులను,
 విద్యాధరగరుడ గంధర్వకిన్నరకింపురుషావురః కామినులందును, భుజంగభల్లూక
 భామినులందును, స్వాంశమ్ములచే నేత్యేణు నృజింపుడని పల్కి వెండియు
 నిట్లనియె

తే గీ పొడమివాఙ్మంభణమున మున్నుడమి లోన
 వాసేగనుచుండెఁగద జాంబవంతుఁ డవఁగఁ
 అతఁడసాధారణప్రజ్ఞాఁ డతిబలిష్ఠఁ
 డచ్చ భల్లాధిపేత వాయంతవాఁడు 398

చ అని యిటులఐఱుండు నురలందతతో నసభక్తిసముద్రై
 వివి తదనుజ్ఞ మౌళివిడి చేగమె కిన్నర సిద్ధ సాధ్య బా
 రణగరుడోరగద్రముఖ రాజనిభాననలందుఁ భీతిమై
 వనచరులన్ పృజించిరనివారిత శౌర్యరమావిశాలురవ్ 400

కం పర్యకసన్నిభగ్నాక్రలు
దుర్వారబలాభ్యులహిత దుస్తరతేజాల్
భర్తృకృతదైత్యాయు
ధర్మోన్నతులా వలీముఖప్రముఖులిలన్ 401

వాపరులకు జన్మకా ప్రాప్తింబిన పరాక్రమములు

పె ఇట్లుత్యక్తుట తేజః క్రాంతదిగంతులై యలరారుచున్న వానరవీరులందు 402

కం లీలన్ శత్రుఁడు రణజయ
శాలిన్ సృజయిందె విరత సదమలతేజో
మాలిన్ శాత్రవజనవన
శీలిన్ గీవాశహసశేఖిన్ వాలిన్ 403

తే గీ కమల బాంధవునంశచేగలిగె లోక
వినుతనద్భుజనంపన్పుఁ డనతిలంఘ్య
వీర్యసాహసవిజ్ఞాన దైర్యఘనుఁడు
గళితదోషుడు సుగ్రీవ కపివరుఁడు 404

కం ధీరుఁడు తారుఁడు పరమో
దారుఁడు స్వయంశుభ్రకాశ ధవళీకృత ది
గ్వారుఁడు వీరుఁడు గుణమం
దారుఁడు జనియిందె దేవతాగురునంశన్ 405

కం కిన్నరపతియంశమ్మునఁ
జెన్నగ్గ లోకమ్ములన్ని జేజేయనఁగన్
గ్రగ్గన్ జననమ్ముందెను
మన్ననలకుండగుమ గంధమాదనుఁడుర్విన్ 406

కం బలశాలి దైత్యజవన
విలయుఁడు భువనప్రశస్తవీరుఁడు కరుణా

- నిలయుఁడు నలుఁడతి తేజః
కలితాత్ముఁడు పుష్టై విశ్వకర్మాంశమునన్ 407
- కం కీలికిఁ బుష్టైను రిపుకుల
కాలుఁడు నిఖిలామరాళిగఁజనియమహా
శీలుఁడు భువనత్రయశుభ
లోలుఁడు నీలుండు ప్లవగలోకాధ్యుఁడీలన్ 408
- కం మైందద్వివిదులు శ్రీమ
ధ్వందారకనైద్యులకును బ్రియపుత్రకులై
క్రందుగ జననమ్మొంది ర
మందానందాత్ములౌచు మహితలమందున్ 409
- ఉ జలవతి యంశమ్మున నే
ధ్వలకాలి సుపీఠుఁడు ధ్వనమ్మొందెఁ గులా
చలనస్థిభుఁడౌ శరభుం
డిలఁబక్ష్యాంశసంభవించెన్ దృటిలో 410
- ఉ అంతసమీరునంశమున నచ్యుత ధర్మపథ ప్రవిష్ట ధీ
మంతుఁడు నీతిమంతుఁడభిమానిత శౌర్యరమానుకూలను
స్వాంతుఁడు బుద్ధిమంతుఁడతి శాంతుఁడుదాంతుఁడునైన శ్రీహను
మంతుఁడు పుష్టై సర్వసురమౌనిచరాచరలోకమాన్యుఁడై 411
- కం సురగరుడోరగవిద్యా
ధరదారణసిద్ధ సాధ్య తతియంశములన్
గరమరుదుగఁ బొడమిరి కసి
వరులతి బలదర్శశౌర్యవంతులు ధరణిన్ 412
- తే గీ ఇట్లు దైవాంశములఁ బుట్టినట్టి కవుల
నచ్చభల్లాదివరులనంతబలుల
నరసె లెక్కింప నెవ్వని కలవియగున
టంచు లోకమ్ములన్ని నుతించె నపుడు 413
- కం ఏ దేవత కే రూపము
యా దేవతసంశయూని యలరెడు వానిన్

బాదుకొని యుండె నేమియు

భేదములే కట్టి రూపవేషప్రతిభలే

414

న కులగిరినన్నిభుల్వీటుధ కుంజరగాత్రులు వజ్రసారుల
త్యలఘుమతుల్యహాత్ములు విహంగమరాజు జవులేద్విషత్కుల
ప్రళయకరులృతానవరివర్గితదైత్యభయంకరప్రభా
కలితులు కామరూపులు నికామరతోత్సుకులైనవారొగిన్

415

వ తరుపాపాఞ నఖదండ్రియుదులై యదృచ్ఛా విహారంబు నల్పుడు

416

తే గీ త్రోవనెదురైన సింహశార్వలవాగ
శరభములఁబట్టి గిరగిర మొరయఁద్రిప్పి
వినరి యట్టిటునైచుచు వెనుకఁదిరిగి
చూడకయ నొప్పుచుండురా భూరవరులు

417

సీ వేగంబుచే బుద్ధి భోగంబుచేఁ గూడ
శరవిధిలంఘింప శక్తులొడు
బలిమిచే వెడఁదపెన్గలిమిచేఁ గులవర్ష
తావళింబెకలిండు చేవగల్గి
శక్తిచే ఘనతపారక్తిచే బాలిండు
మౌళిని విరసెంచు మహిమమూని
నేర్పుచే వెలలేవియొర్పుచే వెడనెడ
హరితోడఁ దులఁదూఁగు పరువువొంది

తే గీ యుద్ధకర్మవిశారదులుంగ్రజేజు
లవని యీనిన చందాన శఖిల దిశల
సప్రమేయవరాశ్రములొడు నిండి
మెండుకొని యుండిరపుడు ప్రపంచగతుల

418

ఉ కొందఱు వానరోత్తములకుంకిత విక్రమశాలి నాలినిన్
గొందఱు మార్యపుత్రు మరికొందఱు తారనశాదివీరులన్

గొందఱు మారుతాత్మజుని గొందఱు భల్లుకనాథుఁగొల్పుచున్
ముందరముఖ్యులైననుమధ్యనదంబులనుండిరాఘ్యులై 419

కం ఈరీతి రామవిజయ
ప్రారంభోత్సవమునల్పఁ బ్రతినిమిషమునం
దారయు చుండిరి నమయము
వీరని మౌనులకుఁ దోఁచె విశ్వావమునన్ 420

తే గీ వసుధభల్లుకగోపుష్పవానరులను
వారి యేలికఱ్ఱై సకంఠేలుచుండె
తండ్రియౌ వృత్తవైరియుదారభంగి
లీలసురపక్షవాళంబు నేలినట్లు 421

వ అంత విచ్చట నయోధ్యాపురంబునం బంక్షిరథుండనయ విసయ సత్యవరాక్షమాది
కుభగుణునంపన్నుడై ప్రణాపాలనంబొనర్పుచుఁ దనమనంబున,

కా సారదారకవిత్యసత్త్వధిషణాపంస్తూరపాండిత్య వి
స్సారత్వమున మించుఁగాక సకలాశలోకసమోద్బుధత్వ
వ్యారంబోపమిత్యాకర్షరుచిమద్ధాకైకమౌఁ గాకెటన్
శ్రీరామాంకితముంబొనర్పవెక్కుతిశ్రీయెందు రాజించునే? 423

సీ సవనైభవంబు నా సవనైభవముకంటె
హెచ్చని మును మునుల్ మెచ్చటయును
సురసంచయంబు భూసురసంచయముతోడ
వచ్చికుక్రూషలన్యజులుటయును
దేశపాలకులు విదేశపాలకులౌచు
నందితంబుగ నందడించుటయును
నాకేబ్బందముతోఁ బివాకియు నరుదెంచి
హవిరంశమున్నుని యరుగుటయును

తే గీ దిశలనెండించు దీప్తితో దివ్యపురుషుఁ
శక్తివావిర్భవించి దివ్యాస్తమొనఁగి

పుట్టు శ్రీహరిమీకవి గుట్టుడెల్ని
కానదృశ్యతనొందుటల్ దలంచి తలచి

424

కం మితిమీఱు కౌతుకమృగ
నతులకుఁ దన పూర్వరాజచరితములెల్లన్
వితతముగఁజెప్పి వినుచుచు
సుతబిన్నోత్సవము కొరకుఁజూచుచునుండెన్

425

గర్భవతుల బంకలు

కం అంతంతన దశరథభూ
కాంతువి కాంతలకు గర్భగౌరవముదవెన్
ఎంతయుఁ బృథులములై యా
వంతంతలు నడుములలరె నలివేఱులకున్

426

సీ హంసయానల యానమతిమాంద్యముండెండెఁ
గౌరికలెన్నియో కోట్లుపాడమె
గండయుగ్మములందుడిండీరరుచినిండె
పిట్టార్చులంతంత నెగడసాగె
వాలుకన్గవలందు పలగనిజావట్టెఁ
దెలి దమ్మిరేకుల తేటఁదనము
గండుతుమ్మెదదాలుఖండింపఁ గలసారు
చూచుకంటులనొంది సొంపుమీఠె

తే గీ మృదులనల్లాపమత్యంతమృదులమయ్యెఁ
జాలుమాలిక సాదమి మైఁ బ్రబలుచుండె
భూషణావళి బరువెచు బుద్ధిఁదోదెఁ
గార్వ్యదేహంబులభివవకాంతిఁదాడిగె

427

కం కాంచీదామంబులు త
త్సంచాననమధ్యలైన పడఁతులకెలమిన్
కొంచెములయ్యెన్గొను ల
శీంచనభావములుపిడి తెరలుచునుండెన్

428

కం పరిపూర్ణగర్భవతులౌ
 నరసిజనేత్రలకుఁ బ్రసవవమయముదాసెన్
 నరపతి పంత్పం బతి
 తరమై లోకమ్ములన్నిదాచెన్ వరుసన్ 429

తే గీ తొగలరాజును గర్భమందున భరించి
 వెలయు ప్రాగంగనామణివలె మనోజ్ఞ
 విశదరుచిఁ దాల్చిరాకమొగి దశరథేశు
 వనితలప్పుడు శైలోక్యవంద్యలగుచు 430

తే గీ అంతః శౌనల్యయందు నత్యధికములగు
 ప్రసవచిహ్నముల్లేర్పడి ప్రబలసాగె
 భూతలాధిపుఁ డప్పుడ భూతపార్ష
 పారవశ్యముఁ గాంచెను బహువిధముల 431

శ్రీరాఘ భారతలక్ష్మణ శత్రుఘ్నుల జననము

అ వె నవనమైనవిదవ నరిగ ఋతువులాఱు
 మహిని జరుగఁ జైత్ర మాసశుక్ల
 నవమి నదితితార ననువాప్యఁ గర్మట
 లగ్నమేదిరాఁగ లలితగతుల 432

అ వె ఆకాసమ్ము నడిమి కల్లబాంధవుఁడే గ
 నమరగురుఁడు సోమునంటివెలుఁగ
 గ్రహములైదునుచ్చగృహముల భాసిల్ల
 దిశలు ముద్రపన్న దశలనొంద 433

అ వె అట్టివేళ భగవద్ధాంశమై విరా
 జిల్లుఘనుని రూపశితనహస్ర
 కాము నుగుఱధాముఁ గౌనల్యకవేఁ బరం
 ధాము రాము భవవిరాము సంత 434

అ వె వినుయఁ గావు కావు మనియెడి బాలుని
 మధుర రోదనంబు మౌనివరుఁడు

- భానువంశ గురుఁడు పరమతపోవ్రత
నిష్కండిట్టులనె వనిష్కడపుడు 435
- తే గీ నర్వలోకంబులనుగావశక్తికలిగి
యున్న నినుగావశక్తులైయున్నవార
లెవర గలరని మనమునందెంచి వీవు
కావుకావని యనెడవో కన్నతండ్రి! 436
- కం ఈ విధి మౌనీంద్రుడు తన
భావమునందలంచి మోదబాష్పములొలయవే
గేవల పరమార్థజ్ఞ
నావృత చేతస్కందోయ నలరారి వెనవ 437
- కం సరపతి యపుడొందుచుఁదా
నిరవధికానందసుఖము విశ్వేష్ఠత మై
మఱపుండెంచి వసించెను
గురువర్కుని సముఖమందుఁ గొన్ని క్షణంబుల్ 438
- కం సురుచిర తేజోమయుడై
పరమాద్భుతలీలనొప్పు బాలునితో నా
సరసేక్షణ భాసె
నరుచారవిదౌఱతోడ నదితినతివలెన్ 439
- తే గీ పుష్కనక్షత్రయుక్త సంపూర్ణదశమి
నటరుచుండిన బుధవారమందు మీన
లగ్నమునఁబుట్టె కైకకరాతిమథన
రతుడు భరతుడు లోకైకసాకుఁడజితుఁడు 440
- కం కనె లక్ష్మణశత్రుఘ్నుల
ఫణితారాయుక్తమౌచు భాసెలు దినమం
దనువొప్పఁ గర్కటమ్మున
వనజాక్షి సుమిత్ర భువనవందితమతియై 441

రాముని జననమునకు ముల్లోక జమలు సంతోషపడుట

- కం ద్యుతిచేఁ బ్రోష్ఠవదోపము
లతులిత శుభలక్షణాభ్యులవధూతరిపుల్
సుతులిటు కలిగిరి ధరణీ
వతికాగమమాళివేద్యవరమచరిత్రుల్ 442
- ఆ వి పూలవానగురిసెఁ బుష్పలంబుగ నయో
ధ్యాపురమ్ము నందుదారలీల
మొరసె దివ్యదుందుభులు వియత్తలమందు
నిలిచి సురలు సుతులు పలిపిరపుడు 443
- కం అడిరి పిడిరి యొకచోఁ
గూడిరి యచ్చరలు గుములు గుములై యపుడే
పొడిమిఁ జెందిరి మనముల
పిడిరి రావణుని వలన విబుధులు భీతిన్ 444
- కం పురవాసులు సంతపమున
నెరపుచు దివ్యోత్సవము లనేకవిధములన్
మరిమరికీర్తించిరి భూ
వరవరుని యపూర్వభాగ్యనైభవలక్ష్మిన్ 445
- త గీ నిభిలభువనైకకల్యాణసుఖనముదయ
వీణములు మొల్కలెత్తనంద్రీతితోడ
జన్మమెఱుంగని శ్రీరమాజాని వసుధ
నజకుమారుని కొమరుఁడై యలరుచేళ 446
- పీ అమరసంతతిసెల్ల సతిభీతివిడనాడి
చొలన్వమనసులోపలనుదూఱె
పామరజనపాసపటలమృద్యుశ్యమై
దివిజారులుండిన దిక్కుఁజేరి
ఘనతపావిష్ణులో మునిజనులకు సతం
విగురెత్తు గుండెల దిగులుదీఱె
అమరయోషిద్విలాసాంబుధుల్ హెచ్చిల్లి
వంకనంకులములై యొకబారె

తే గీ అంబుజాన్తుని రూపగర్వంబుజాతెఁ
గువలయంబున బుధులకు గోర్కులారె
దివ్యనదులందు నీరముల్ తేటదేతె
నవనివతి హర్షచంద్రికల్ హద్దుమీతె 447

నామకరణ మహోత్సవం

తే గీ పురుడుతీతిన మణువాడు వరసిజాప్త
వంశశిఖరుడైన యా వసుమతీకు
చేత సంప్రాప్తకుండై వసిష్ఠదట్టి
శిశువులకు వామకరణముల్మేయంబుని 448

ఉ ఎంత తపమ్మొనర్చి భ్రభవించితివో కద యీ ధరన్ ధరా
కాంతుని పుత్రుడైన మధుకైటభహారిని గల్పసూత్ర సి
ద్ధాంతదివ్య వైదికవిధానముచేత నశేషసంస్కృత
వంతుని తేయంగల్గు ఘనభాగ్యముచేతురె వాకునేటికివ్ 449

తే గీ అనుచు మనమునఁ దలచొసి వనజభవుని
వరకుమారుడు మునికుల వల్లభుండు
పకలనర్దుణశాలి యాచార్యుడనెడి
వీరుడమున్నుని యాశ్చర్యకపీశమెక్కి 450

తే గీ వామకరణాంగభూతపుష్కాహవాచ
నమ్మువాహారముఖ్యనోమాదికమ్ము
వరుసఁ జేయించి వామములరసి యిట్లు
తీర్చి వ్రాయించె క్షితికలాధిపునిచేత 451

తే గీ శ్రేష్ఠగుణభూషితుండైన శ్రేష్ఠ సుతుని
సకల సురరక్షతోత్సాహ శక్తియుతుని
భువనమంగళధాము సంపూర్ణకాము
కామశతవంచనోద్ధాము రాముడనుచు 452

కం భరతుండని కైకేయీ
వరతనయుని సంతమీద వరుస మమిత్రా

- తరుణీమణి మతులను శ్రీ
కరులను గవలన్ బ్రభూత కరుణానిధులన్ 453
- తే గీ కనుచు లక్ష్మణశత్రుఘ్నులని మహర్షి
వరుఁడు చందనపుష్ప దూర్వాక్షకోద
కములఁ బదకటి భుజశిరోగ్రమ్ములందు
విధ్వలకుసుంచఁ జేసె భూవిభునిచేత 454
- ప ఇవ్వించుట నమ్మహానాథుండాత్మజాలకు నామకరణమహోత్సవంబు వెరసి
వసిష్ఠాదిమహర్షిపుంగవులవలన శుభాశీర్వాదంబులం బడసి మహానందసాగరంబున
నోలలాడుచు 455
- పూత్రబసన మహోత్సవములు**
- కం చేయించె నస్తదానము
వ్రాయించెన్ భూనురులకు వసతిపురమ్ముల్
మాయించెఁ బ్రజకునిష్ఠ్యత
నోయించెన్ నతులచేత నోములచెన్నె. 456
- తే గీ కలపుదీరిన విధ్వులు కలిగిరింక
నేమికావలె దశరథభూమిపతికి
ననుచు లోలోన నమశానిరపుడు పౌర
వనితలందరు పేరంటమునకు వచ్చి 457
- ఉ బంగరుకొబ్బెలందు, వసిపావలనుంచి నమస్త పౌరపు
జ్యాంగనలెల్లతోక్కుమొగి నభ్యుదయోత్సవి లాలిపాటలు
చ్చింగుచుఁ బాడిరయ్యెడనపూర్వమహావరకంఠమాధురీ
భంగిమమాలకించుచు నభశృరకోటులునంతసిల్లగన్ 458
- తే గీ జలకమాడించి మృగమద తిలకములను
నానలఁదీరిచి కన్దవఁబనలుదేలు
కల్బలముద్దివెల్తావితడలుకొనెడి
బహుళధూపంబు తిడుచు, నా బాలకులను 459

కం తొట్టెల నిడి యూచుచుఁ దమ
చుట్టుంబులకేసి నతముఁ జూచుటకై మేల్
కట్టడినుంచిన స్వమతు
లెట్టితరులకంటఁ బడుదురెవ్వేశలలో 460

తే గీ ఎవరి కన్నెట్టిదోయంచుఁ బవలు రేయి
బిడ్డలకునంగరక్షలు పెట్టుచుండ్రు
స్వస్వజీవన సర్వస్వసారూప్య
లనెడి చిత్తంబులం దల్లులనవరతము 461

సోదరుల అచ్యుత్య ప్రేమ

కం రామునిగాంచక లక్ష్మణుఁ
దేమరఁదొక నిమిషమైన వేమాత్రం బా
రాముఁడు లక్ష్మణ విరహముఁ
దామనమున సైదచఁడెంతదాక్షిణ్యంబో 462

తే గీ స్నానసావారులందైన సైదరెపుడు
భరతశత్రుఘ్నులవ్యోమ్య విరహములను
ఏమి ప్రేమయో కాని యా రామలక్ష్మ
ణులను జూడక తొట్టెలనిలరు వీరు 463

ఆ వె వారుగూడనిట్లే వీరినిజూడక
కాలనిముసమేవి గడవలేరు
మాతలెవ్వరేని మధ్యనత్తందైన
రోదనమ్మొనర్చి రోయుచుండ్రు 464

తే గీ హాటకాంచిత నవరత్నహారకటక
సూపురాంగదరశవాద్యసూనదివ్య
భూషణప్రాణమాన శరీషమ్ముదుల
గాత్రులై యుండు రవవీకశత్రుమతులు 465

కం కంగారుపడకె మదనుఁడు
పొంగారెడి శిశుకపోలములపై వెంతో

- పింగారమద్భుతమండిన
బంగారపుకుండలముల భానురగతికిన్ 466
- మ హరినీలమ్ములదాలుడీల్పరచి నవ్యశ్రీలనొప్పారు పె
వైరులున్ సోగవెడందకన్పులు సమ్ముచ్చిద్రాస్యవద్యంబులున్
నరపాలేశ్వరు ముద్దుబిడ్డలకు వివాహంబుతానొమ్ములై
మురుపుంజాపె నక్కతిమత్స్యమున బెంపున్ సొంపు రాణింపఁగన్ 467
- కం ఎన్మండారవ నెల యా
నన్మంబొనంచు వేచి శాస్త్రోక్తముగాఁ
బన్మగళాయికి రాము జే
కన్మప్రాశనమొనర్చి రనుజులతోడన్ 468
- కం అన్పాదుఁడు నన్మమునగు
వెన్నున కా దశరథుండు వేడుకతోఁ దా
నన్మముఁ బెట్టుట స్వార్థపుఁ
బున్నెముగాదే తలంప భూతలమందున్ 469
- ఆ వె చందమామ చేత నమ్మాచితమ్ము లై
పండువెన్నెలలను బ్రస్తరించు
నుతులనెమ్మొగమ్ము లతిత్పన్నతోఁ బతి
కాంచికాంచి తవివిఁగాంచఁడెప్పుడు 470
- కం పుట్టిన వారంబనుచున్
పుట్టిన నక్షత్రమనుచుఁ బొల్పుగఁ బేర్లన్
బెట్టిన దినమవి దిగ్దల
కిట్టే వేడుకలొనర్చు రెంతయుఁ దల్లల్ 471
- ఆ వె అట్టవేశలా దవ నాయయోధ్యాపుర
మ్మందుననఁగవేల నఖిలలోక
సముదయమునఁగూడ సర్వవైభవముల
వెరపె పండుగలను జరుపుచుండ్రు 472

- కం రాముని తుభలక్షణములు
వేమరు మునివరులు గాంచి విశ్వశ్రయో
ద్ధాముండో సాక్షాత్ప్రీ
కాముండితఁడనుచు నమ్మకముఁగని రెదలన్ 473
- సీ పాలబుగ్గలనిగ్గు బహిరంగపరచె వీ
బాలుండు క్షీరాబ్ధిలోలుఁడనుచు
మ్ముదునైన వెమ్మేని మిసమివల్లెల్ని వీ
శాబకుండహిరాజశయనుఁడనుచు
కర్ణాంతిక ప్రాప్తికలకనుల్ చెప్పె నీ
యభినవ శిశువంబుజాక్షుఁడనుచు
సీరులొల్పుచున్న పెన్నరము చాటించె నీ
వరకుమారుఁడు శ్రీనివాసుఁడనుచు
- తే గీ నిఖిల సందేహములఁ దీర్చ వేర్పు గలిగి
వెలెసె రాముని వెమ్మేని విలసనంబు
హరి మనోహర దివ్యజిహ్వాంబు లెట్లు
గానఁబడకుండు దాఁచినఁ గానిగుట్టు 474
- అ వె తొగలరాజునందుఁ దోచు వెన్నెలవన్నె
నీవడించఁ జాలిమోసలెత్తె
చిరుత నవ్వలపుడు నరపతిసుతులకు
జననులరని మోదజలధిమునుగ 475
- అ వె నీళ్లుచొని మేన నీరజరజమద్ధి
సొమ్ములవ్విఁజెట్టి సొగసుఁజేసి
ప్రస్థమొనగి రామచంద్రుని గోపల్య
కొనరి కొనరి ముద్దుఁ గొనుచునుండు 476
- అ వె ఎవరి పుత్రులందు వెవరికిఁ జ్రేమమ్ము
లేకయుండుఁ గాని లోకమందు
రామునందుఁ జ్రేమ రాక్షత్రయంబున
కేక రూపమౌ నెదెంతవెంత 477

- కం తల్లులు మువ్వరి యందున్
బిల్లులునల్వరకు వేకవిధమై ప్రేమం
బుల్లునిలువెంతచోద్యము
తల్లులకున్ ప్రేమమట్లే తనయులయందున్ 478
- సీ కొమరొప్పడింభకుల్గార్పుండ నేర్పిరి
త్రిదశాధిపతి గుండెదిగుబుదీర
శ్రమముగాదోఁగాడఁగల్గిరి కీవాళ
వరులదీరత్వంబు వదులువార
నడవనేర్పిరి తప్పటడుగులు వెట్టుచు
ధవ్వోన్మీయని తండ్రి తలచి మురియ
వరుగెత్తసాగిరి పాపపుంజము పటా
పంచలై యెగసి హరించిపోవ
- తే గీ అద్భుముద్భులు చూపుచునద్భుతముగ
సంకములనుండి తల్లుల పంకజాచి
నవ్వి నవ్వించుచుండు రవారతమ్ము
నహజలీలామహావిశేషములచేత 479
- కం నాలుగు పురుషార్థములన
నాలుగు వేదంబులనఁగ నరసతితనయుల్
నాలుగు వీరధులనఁగా
జాలుచు నభివృద్ధి వొందసాగిరి ధరణిన్ 480
- సీ అడుగుఁ దామరలందుఁ దొడితొడికడియాల
గళ్ళయల్ మ్రోయఘట్టల్లటంచు
కైజంట రతనాల కంకజాలరిమురిన్
మురువాప్పరుణ రుణల్పరయఁజేయ
సిరితూఁగుటుయ్యాలపరువొందుచుండి పె
న్నరమందు ముత్యాలనరులు మెరయ
చొక్కమా కస్తూరిచుక్కచే నగుమోము
తారాధిపతితిరుఁ గేరిమీర

- తే గ మెండుకొని గండముల మణికుండలముల
చాయచిత్రాతిచిత్రమై చోకళింపఁ
దోడఁ బుట్టినవారితో వాడుచుండు
రాముఁ డతితర లోకాధిరాముఁడౌచు 481
- కం అందరు బంగరు కొండలె
యందరు రతనాలగనులె యవనీశనుతుల్
అందరు సురనుతచరితులె
యందరు శతకోటిమన్మథాంగులె తలవన్ 482
- ఉ సావడుచున్ ధరాధిపతి స్వాత్మభవృంధగు రాముఁగాంచి వా
దాపును తేరరమ్మిప్పుడుదారగుణాకర! కన్యతండ్రి! సం
దీపిత భాస్వరావ్యయ సుధీమణి! శ్రీ రఘురామభద్ర! యే
రీ పినతమ్ములంచని మరిన్మరీ రాముని బల్కరించుచున్ 483
- ఉ వాతెర తేనియందడిసినచ్చెడి రాముని ముద్దుపల్కులా
భూతలనాయకుండునివి పొల్పుగనుల్లము పల్లవిల్ల సం
ప్రీతిఁగప్పుంగీలించి తనపందొడ పైనిడి లేత బుగ్గలన్
జేతనిమిర్చి ముద్దుఁగొనిచెందుసుఖమ్ము వచింపశక్యమే 484
- మ ఒకయంకమ్మున రామలక్ష్మణులు వేరొంటను మమిత్రా కని
ఫకుమారుంగయిఁబావి శేకయనుతానత్పుత్రుడున్నాడిమా
టికిముద్దుల్పయిలైనఁజిమ్ముచును దండ్రిందాఁకి వేబల్కులన్
బ్రకటించన్ బతియెంతమోదపడెన్ వల్కుంగలారే కవుల్ 485
- ఉ అంతిపురమ్ములోన నరుదారఁగఁదల్లలచెంత వెంత యో
సంతసమూని యాడుచును సానుజుఁడై రఘురామమూర్తి య
భ్యంతరసేవకేగువమధాధిపుఁగన్నావి పర్వపర్వనన్
నింతదరిల్చి వచ్చి మృదుచిక్షణముల్పాయిఁ గ్రుమ్మరించుచున్ 486
- కం ఆకొమరులు నలునైపుల
భూకాంతునికొనునంటి పొల్పినలారన్
మాకేమి తెచ్చితిప్పుడని
శ్రీకరహస్తమ్ములాళఁజెందుచుఁజూచున్ 487

- తే గీ వారిశేల్లమ్మివూలను వరుసముద్దుఁ
గొనుచుఁ గొంగిటఁజేర్చుచుఁ గువలయేళుఁ
డెత్తుకొని ఋజుగించుచనేకవిధుల
హర్షవారాశినోలాడు నహరహంబు 488
- అ వె అంతులేని మోదమధిగమించుచుఁ గుమా
రోపగూహనముల వేపుమీరి
దశరథుండు రాజవంధ్రుడు చిత్తమం
దరసి యిట్లుతలఁచునప్పడవుడు 489
- చ అరువదివేల యేండ్లు చనినంతవె కల్గుటలాత్మజుల్ నిరం
తరశిశులీలలవ్ మధురతవ్ వెడచల్లుచు నన్పుటంబులై
వరబెడి చిన్నమాటలను వారఁగఁబల్కుచు నన్నలర్పరం
చెరుగఁగదా నిజమ్ముగ మదిప్పితమిట్లు ఫలించునంచొగన్ 490
- వ ఇట్లనేక విధంబులం దనయదృష్టశ్రేణింగనియాడుచు మహామోదభరితాంతః
కరణుండై యుండి
- తే గీ చొలసంస్కారమొనరించి శాస్త్రరీతి
గురుని యానతి నుతులకు ధరణివాధుఁ
డక్షరాభ్యాసముంజేయనఖిలసించె
నకలమువిపుంగవుల నమక్షమ్మునందు 492
- కం కుక్షీన్నవనంబుల నిడి
రక్షించుచునున్న లోకరక్షకుఁడౌ వా
యక్షర మూర్తికి రాము న
కక్షరములు చెప్పి రొజ్జలనుజాలతోడన్ 493
- కం సామాన్య విద్యనంతయు
ధీమాన్యులు రాజునుతులు దినమొకరిదివ్
వ్రేమమ్మునఁ జదివెరి భూ
కాముని కామితము లెల్ల కడలుకొనంగన్ 494

శ్రీరామాదులకు ఉపసరయనమహోత్సవము

- కం గర్వైకాదశసమయం
బర్హకులకు ద్విజకవీయ నవవీతుండు తా
నెర్పదమోదమునందుచు
స్వర్గురాద్యభిలలోకనస్సుతుండయ్యెన్ 495
- కం ఒక శుభవాసరమునఁ బా
వకనమతేజుండు గురుండు వసుధేశ్వరు బా
లకులకునువనయనములన్
నకుతూహలుఁడౌచు జరుపువేమయమునందున్ 496
- కా కక్షమ్మందుననుంచిదండము సముత్కంఠంబునంబాతచే
భిక్షాపాత్రముఁబట్టి జన్మిదము శోభిల్లంగహృన్మద్యమం
దక్షిణోదయుఁడైన రాఘవుండు వృద్ధాచారపూర్వంబుగా
భిక్షాంధేహి యటంఘఁ దల్లినడిగెన్ భిక్షంబుఁ జేమోడ్చుచున్ 497
- తే గీ శాస్త్ర చోదితమగుభిక్ష జననియెసఁగఁ
బూని పాత్రమ్మునం దండ్రిపాంతకరిగి
భిక్షగ్గైకొని మునికుల విభునకప్పుడు
సర్వమర్పించి నుతితతి పల్పినంత 498
- తే గీ అనుజాలందరు నన్నగారట్ల సేయ
గురుండు తద్వైక్షముష్గాని చరమపావ
సత్వముంగూర్చు బ్రహ్మోదహాభిధాన
హోమమొనరించి సంపూర్ణకాముడయ్యె 499
- కం అంతట వాశిర్వాదము
లెంతయు సుప్సింగి బుధులధీశనుతులకున్
సంతసమున విడిరిఁగ భూ
కాంతుని ముదమునకు మేర కలదో లేదో 500

వ దశరథుండిట్లు, సకలదేవ బ్రాహ్మరాజుర్ని సమక్షమ్మునం దన తనయుల కువసయన
మహోత్సవంబు నెరపి, అనమాన సంతోషతరంగిత స్వాంతుండై, కాలక్షేపమొనర్చుచుఁ

గ్రమక్రమంబున రామలక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్నులను, సాంగవేదశాస్త్రాధ్యయన పురస్కరంబుగాఁ జతుష్ప్రకలాకలాపవంతులంగావించిన

తే గీ కారుమబ్బుల నెడఁదన్నికానిపించు
జక్కవలరేనిఁబోలి వారొక్కరాకరు
స్వీయవిద్యాప్రభాన విశేషమహిమ
దుర్నిరీక్షణతేజాలై తోచుచుండె 502

కం గురుఁడాధర్వణతత్త్వం
బరయగ నీదశరథేశు వాత్సభపులకున్
గురిచేసి సూరిపొసెను
గరమరుదుగనంచు దేవగణమునుతించెన్ 503

తే గీ గట్టురాపట్టిచూలికి గలదొ లేదొ
యిట్టి కోదండపాండిత్య మిట్టియుహ
లిట్టి సమయోచితజ్ఞానమిపుడటంచుఁ
గనుచు రాముని లోకముల్వినుతిఁజేసి 504

ఉ అందరు నందరే యయిన నందరిలోపల రామమూర్తి చ
క్కండనమందు శౌర్యమునఁ గార్ముకలాఘవమందు మేటియై
విందొనగూర్చి వేల్పులకు చిత్రతక్షీర్తిరమావిశాలతన్
జెందినిరంతరంబుఁ బితృసేవఁ బ్రధానముగాఁ దలంచుచున్ 505

ఆ వి అఖిలలోకమంగళాస్పదుఁడౌ రాముఁ
డచ్చడపుడు తండ్రి యాజ్ఞగొనుచు
వారువంబువెక్కి వనికేగునప్పుడుఁ
గూడ లక్ష్మణుండు తోడువిడఁడు 506

ఉ కంటినిరెప్పవోలి కలకాలము రామునిభక్తికోడఁ దా
జంటగనుండి రక్షణమునల్పుట నైజముగాన లక్ష్మణుం
డింటవనింపవొల్లఁడెప్పుడేనియు రామునిపీడి బాణము
న్వొంట ధరించియేగువెనువెంటవె శేషకలాభిమానియై

- కం భరతుని వదసేవారతి
నిరతుండై శత్రుహూతి నివసించెడు వే
తరుణమునందైనం ద
త్పరమాన్త విభాగభాగ్య భానురమహిమన్ 508

శ్రీరాముడు పండితులతో శాస్త్ర గోష్ఠిలమొ జరుపుట

- ఉ స్నానము పంధ్యయుం జపము సాంగముగా నేరవేర్చి నిత్యమున్
దాసనుజన్ములగ్గలసి తండ్రి సమీపమునన్ సుఖానవా
సీనతఁజెంది రాఘవుఁడశేషధరావరిపాలనక్రియా
జ్ఞానముపంతరించుచు ననన్యయశోవిభవాధిరాముఁడై 509

- అ వె ముసులతోడఁ గూడి భుజియించుచును రామ
భద్రుఁడఖిల ధర్మవర్ధతులను
వినుచు వినిన ధర్మమును బరామర్శించు
చుండు సంతసంబు మెండుకొనఁగ 510

- ఏ శబ్దశాస్త్రార్థ విచారమొక్కొకవేళ
నొకవేళ వ్యాయతంత్రోత్తరభృ
సరసగావామృతాస్వాదమొక్కొకవేళ
నొకవేళ బహువిధసుకవిగోష్ఠి
జ్యోతిషావన్యాసరీతులొక్కొకవేళ
నొకవేళ దండనీతుక్తి రచన
కావ్యకల్పన చమత్కారమొక్కొకవేళ
నొకవేళ నిగమవిరుక్తచింత

- తే గీ అన్నివేళల యందిట్టులన్నివేద
ములును శాస్త్రములన్నియు స్థలసిమెలసి
రామభద్రుని నాల్కపై రహివహించి
తాండవము నెల్లప్పుడు నిష్ఠండలీల 511

- కం గురువర్యుననుమతమ్మునఁ
బరమర్షులతోడ శాస్త్ర పద్ధతివెలయన్

- గరమరుదుగ వాక్యాద్యము
జరుపును రాఘవుఁడొక్క నమయమునందున్ 512
- కం తన నుతుల విద్యపెంపును
ఘనతరసౌందర్యములను గవిసంస్తుతులన్
జనమాన్యతయుగ్గని తన
మనముననుప్పొంగి యిట్లు మహిమతితలఁచెన్ 513
- ఉ పంతతికల్గినేరదని సారెకు విప్పుహఁ జెందియున్న వా
కెంతయు సంతసంబుజనియింప జవించుట లిట్టిబాలకులే
పింతగ విద్యలందు నరవిందభవేంద్రముఖమరాళితో
వంతున కెక్కుబెంత పరివర్తనమొకడ నాచరిత్రకున్ 514
- ఆ వె ఇంతకాలమునకు నెంతయువే మహా
ధన్యతవిన్దెతిఁ దనయులకును
జాతకాదిముఖ్య సంస్కారములు నల్పి
నేరిపించి కళలవేర్పు మీర 515
- ఉ కోరికలన్ని చాలవరకున్ ఫలియించె సమానులైన భూ
దారులతోడవియ్యమరుదారఁగనొందిన భారమంతయున్
దీరునటంచుఁ బుత్రులకు దీటగుకన్యలఁదెచ్చిచేయఁగా
నారయుచుండె దేశముల నచ్చటనచ్చటఁగొతుకంబునన్ 516
- వే జట్టవనీశ్వరుండు, మంత్రిసామంతహిత పురోహితాదులవలనందనపుత్రులకను
రూపరూపైశ్వర్యవయోవిలాసవిభవాద్య సాధారణ దివ్యకల్యాణగుణ ప్రకాశికలగుమత్త
కాశినులనన్వేషించుచు
- ము సిరికన్పుంగవదాయవీడక రుచిశ్రీమీరవెమ్మామునం
దరవిందాసనురాణివాణిఁబొలుపై యత్నాదృష్టిన్ నిల్వఁగా
నిరతానందమఖానుభూతికుదియై నిత్యంబుఁ గొల్పన్ యక
స్తరుణీరత్నమశేషభూతలము విష్ణుద్రాక్ముఁడై యేలుచున్ 518
- వ వనిష్ఠ వామదేవాద్యులమునిజవాదరాధిమాన పాత్రుండగుటచే, నకలసౌఖ్యాతి
రేకానుభవజాయమానమహామోదాంతఃకరణుండై యుండు నవనరంబున 519

విశ్వామిత్రుడు అయోధ్యకు వచ్చుట

కం ధీమహితుఁడుకులవతి వి

శ్యామిత్ర మునీంద్రుఁ డపరచతురాన్యుఁడు శ్రీ

రామునిఁగన దనమనమునఁ

గామించి ప్రమోదమపుడు కడలుకొనంగవే

520

సీ క్షీతిఁగలారికి శేష శేషిత్వనిద్ధాంత

మును గన్తులంజూచి మనుదుఁగాత

భగవానుఁడెంతయు భక్తవరాధీనుఁ

డనునుడి సార్థకంబగునుగాత

ఈ గాధినందనుండిపుడులోకక్షేమ

కారణుండవి కీర్తిఁ గాంచుఁ గాత

జగతి లక్ష్మీ విశిష్టత్వమదైతము

నకుఁ గలదనిసాక్షి బెదుఁగాత

తే గీ కృతులకైనను దేవతావతులకైన

వతులకైనను లోకైకహితులకైన

గురుని యానతియౌదలఁ గూర్చుదగిన

దనెడి ధర్మంబునకు జీవమబ్బుఁగాత

521

కం అని తలఁచి తలఁచి మనమున

మునికులసాతోధిచంద్రముఁడు గాధినుతుం

డనువమతేజోనిధి నే

జ్ఞననుతవరితుండయౌధ్యఁ జనుదునటంచువే

522

తే గీ పయనమై వచ్చి దశరథపార్థివేంద్రు

రాజధానికే పరమ విరాగియైన

కొంకుఁడు చేరి రత్నవికారరాజ

సౌదగోపురద్వారంబు పత్వరముగ

523

వ తద్వారాధ్యక్షులంగాంచి, విరంతరబ్రహ్మవ్రతుండగు గాధినుతుండు, భవద్దర్శన
వార్ధియై యరుదెంచి యుండెనని, సార్వభౌమునకెరింగించుఁడని యాజ్ఞపించి పంప,

వారును, నవంభ్రమంబున మహారాజునభా భవనంబు దరిఁ జేరునంతలో

సీ వేదాంతవిజ్ఞానమోదాంతరాత్ములొ
మునివర్యులభినవభునతనరయు
సామంతభూపాలసీమంతమణికాంతు
లడుగుఁడమ్ములపైన నుడులుతిరుగ
శరదావధరులొచు వరవీరభటులవృ
దిక్కులలోనిల్చి పిక్కటిల్ల
వందిమాగధనూతబృందమ్ములిరుగెలం
కులనిండినస్త్రుతుల్బలుపుచుండ

తే గీ రత్నకంకణయుజయుజారావయ్యెలయ
నురటులస్సీవ శృంగారనుదతులెలమి
గాయకొత్తములమరవిధేయులైన
కవివకంసులుకీర్తింపఁ జపులుగొలువ

525

తే గీ వేదవేదాంగవేత్తలు విప్రవర్యు
లభిలశాస్త్రివృత్తవిదగ్రసరులు
నరససాహిత్య చతురశాసారమతులు
నందడించుచువానందయొందికొల్వ

526

తే గీ మాంత్రికులు తంభ్రవేత్తల మాత్యవరులు
నిరతనిస్తులభక్తివంభరితులొచు
రాజపురుషులు సామ్రాజ్యరక్షకులును
దనరుచుండిన పశ్చభాంతరమునందు

527

తే గీ ఆమరదుర్గభవజ్ఞసింహాసనమున
బాలభావ్యురులీలలగ్నేలిచేసి
దేశదేశాంతరస్థితుర దెలిసికొనుచు
నుండునప్పుడు భూతలాఖండలుండు

528

తే గీ ద్వారపాలకులిరువురుదారలీల
సత్వరమ్ముననురుదెంచి క్షౌధినిధు

- నకునమస్కారమొనరించి నయభయముల
విన్నపముజేసిరిట్లు నవిస్తరముగ 530
- త గి ఏధమాన తపోనిధి గాధిమతుఁడు
సంయమిండుఁడు వచ్చి హాజరమందు
నిల్చి త్వద్ధర్మవాకాంక్షనెక్కినంగ
వాణ్ణికొరకీట్లు మముఁబె నవవివాధ! 531
- చ అన విని పార్థివోత్తముఁడు హర్షవరీతహృదంతరాళులై
కనుఁగొనలన్ ముదత్రువులుక్రమ్మంగ మేల్గగురింపఁ బ్రీతిమై
యనిమిషపూజమానచరణాబ్జుఁడు తౌళికమౌని వాగ్మహా
మ్మునకరుడెంచె నీ సుతృతమున్గణించవశంబె యేరికిన్ 532
- కం ఇటుతలఁచి సింహాసీరిన్
ఇటుకునదిగి గురులమాత్య సొమంతన్మృతే
భట తతి బంధువులాప్తులు
నటగాయకవరులునెంట నడువన్ గుములై 533
- కం పూజాద్రవ్యముఁగైకొని
తేజఃపటలప్రభావదీప్తుండగుచున్
భూజానినెడలి మునికుల
రాజేంద్రుం గనఁగ వచ్చి రాజదలిర్చన్ 534
- సీ మేలిబంగరుడాలు గేలిసేయఁగజాలు
లీలనొదలజటాజాలమొవ్వు
వారిజంబులతిరు సొరిసొరెకు మీఁబు
మోముపై నెనలారువామమమర
తరుణారుణోత్పలోదరనవోదరమౌచు
వజ్రలు కన్గవహర్షమురలికురియ
సురుచిరహరిపాదసరసిజవరభక్తి
మాటికిమేల్గగుల్పాటఁగూర్చు

- తే గీ కాంతునిత్తరి వేదవేదాంతతత్త్వ
పరమయాథార్థ్యరూపమున్గజువుదీర
ననుచు నుజ్జ్వలతలూఁగుచు మనములోన
నుండు మౌనీంద్రుఁగనె ధరాఖండలుండు 535
- సీ తెలిదమ్మిపూవుపైఁ గొలుపుఁదీరినమేటి
నలరించె వెవఁ డాత్మజలముచేత
మాటలో రంభావధూటివెవ్వఁడు తిట్టె
నడవిఁ బాఱిఁగెనై వడియడంగ
దివినుండివడెడి భూధవువెవ్వఁడీక్షించి
పొంగారుశక్తిచే నింగినిల్చె
అమరులపైనల్లి కొమరోప్పనివ్వాడ
నర్గళంబుగనల్చె స్వర్గపర్గ
- తే గీ మెవని వామాక్షరమ్ములీభువనములకు
భీతిఁబ్రీతియుఁ గూర్చుచు నీతిఁగజువు
చుండు తాదృశబ్రహ్మార్చిమండనుని న
మీవముంజేరె దశరథ భూవవరుండు 536
- కం మునినాథుని చరణద్వయ
వనజమ్ములపైనవ్రాలె వసుధావతి న
ద్విసయావనతుంజై “మమ
ఘనదోషాన్ హర” యటంచు గగ్గదికమెయిన్ 537
- కం అశీర్వాదము లొనఁగిన్
గౌళకముని వ్రభునకపుడు కనుదమ్ముల వా
వేకించి మోదజలకణ
రాకుల్యానిల్లు శుభతరంగితమతియై 538
- తే గీ అంతఁ బార్థివసత్తముఁ డా మహర్షి
వర్కునకుఁ జేసె శ్రౌతనవర్యవికవ
కోమలాఞ్జననుండయి కూర్మిమీర
వినయభయభక్తిరాగముల్ పెనఁగొనంగ 539

కం భూవతి చేసిన పూజం
దావనవర్కుండు గాధితనయుఁడు హర్ష
ద్వీపితమానమఁడై గా
రావుం జుట్టమ్మువోలి ప్రవిమలభటివన్ 540

విశ్వామిత్రుడు దశరథునికుల ప్రశ్నలడుగుట

కం కుశలంబవ్యయమే యని
కుశికాత్మజాడడిగె రాజకులశేఖరువో
దశరథభూమిశ్వర నీ
వశమై వర్తిలుగుగాదె పసుధయటంచున్ 541

ఉ శ్రేమమెదారపుత్రుల కశేషసుహృద్వరబంధుపాళికన్
దీమపాతుల్రవాసులకు దేశివర్యులకున్ శుభంబె న
ర్వామరకోటి జన్మముల హవ్యముఁ గైకొనవచ్చిపొవుయన్
గామితముల్పొటించి కలకాలమునీయభివృద్ధిఁగోరునే 542

అ ౩ పొరజానపదులు భద్రమ్ములకునించు
శేవి భంగపాటుఁ గానరుగడ
వాయుజలవిపాగ్ని బాధలాధివ్యాధు
లెందు లేవు గడ పురందరనఖ! 543

సీ కఠికల్వలన్ బోలి వజ్రలువ్వాల్గున్ముల
పడఁతులు దామరాల్పట్టివినర
తొలిచదుపులగట్టుతలలదాఁగినతత్త్వ
చింతామణిన్ బుధుల్దచికిలిసేయ
భటభయంకరహేతివటలకాంతిచ్చటల్
పరిపంథిమనములన్నరుగులిడఁగ
కరదానవరభూపవరమణిభూషణ
మండలంబెలిమియారెండఁగాయ

తే గీ మంత్రివర్యులు రాజ్యాంగతంత్రమరయ
భద్రసింహాసనమున నిర్మిద్రుమలఁ

- దనరిధర్మైకవక్షపాతమువహించి
విశ్వసన్మాట్నవై యుంటివే కుమార! 544
- తే గీ కరము మానుషదైవికకర్మములను
సల్పి కీర్తిగడించుదే క్షౌతలమున
అడుగవలవినవిధి యౌటనడుగుచుంటిఁ
గాని కొఱతలు గలవని కాదు తండ్రి! 545
- కం వీనంబైనను నీకు
వ్యాసపునకు లేదు వార వసుధేశ్వర! వ్య
త్యాసము ద్యౌభూలోకా
వాసములను మాటయొకటె వానికి నీకున్ 546
- తే గీ జలను బ్రహ్మర్షిమూర్ధస్యఁడీవసిమృఁ
దరయ మీ కులగురువర్యుఁడౌటఁజేసి
భద్రములకంతరాయమేవగిదిఁగలుగు
త్వద్బుజాదండపరిపాలితమగు భువిని 547
- చ అనుచు వసిష్ఠమౌనిఁగని హర్షనమందితవేత్తఁడై మహా
వినయముతోశుభమ్మడిగి విమ్పుటహర్షరసానువిద్యులౌ
మునులను బల్కరించి స్పృహముఖ్యుల సేమమువేఱుచేఱుగాఁ
బనిపొని పృథ్వీజేసి నరపాలుని ప్రార్థనమాదరించుచున్ 548
- చ మునులు గెలంకులన్ నడువ మోదముతోడ వసుంధరావిభుం
దనయము భక్షిసన్ముండయు హస్తయుగమ్మును మోడ్చి వెంటనే
తనరసమాత్యులున్ భటవితానము సర్వసుహృత్సఖులు, తత్
క్షణమరుదెంచి కాళికుండుగాంచె నృపాలువభాగ్యహంబొగిన్ 549
- కం ఆమెహిరాన్యయమణియగు
భూమీశుండు దశరథుండు పాల్వారఁగ వి
శ్వామిత్రమహామునివరుఁ
గామితమందారు నకలకల్మషహరున్ 550

- కం వినయముతోడన్గనకా
వనమునఁగూర్చుండఁజేసె సామంతస్సప్తల్
జనవిభుకనునప్పలదే
మునుకొనికూర్చుండిరతులమోదమెలర్చన్ 551
- కం తమతమ వీరోపరి భా
గములన్గూర్చుండి మునులు కొతుకముప్పన్
విమలాత్ముడు కొళికు వా
గమకారణమరయుచుండె ఘనచిత్తములన్ 552

దశరథుడు విశ్వామిత్రులి తామస చారణమడుగుట.

- ఉ అల్లన రాజమౌళి కుశికాత్మజాసద్విధిఁజేరి యెంతయో
యుల్లనముల్లసిల్లఁగ నముద్గతభక్తిరసానుభూతి శో
భిల్లఁగ వాత్సలో నుచితపితముపై వివసించి సాధ్యసం
బల్లుకొనంగవాత్సులను పాస్తయుగమ్మునుమోడ్చి యిట్లవెన్ 553
- చ కుశలమె శిష్యసంపదయము కొల్లగదాభవదాశ్రమంబునన్
గుశలపుష్పమూలములు, క్రూరమ్మగమ్ములవాధలేడుగా,
నిశితతపోవ్రతాచరణనిష్ఠకు విఘ్నముగల్గకుండెనే
కుశితతనూఁ! మౌనికులకుంజరి తెల్పఁగదే దయామతిన్ 554
- ఆ వె చవిటివేల మంచులముద్రవంబొట
నిర్దనునకు ద్రవ్యవిధిదొరకుట
అలసియున్నవాని కమ్మతంబుచిక్కుటల్
కాదె, నీదురాకయోదయాత్మి! 555
- ఆ వె ఆత్మపత్నులందు ననురూపవంతతిఁ
గన్నవాటికంటె మిన్నయయ్యె
వరమయోగివంద్య! భవదాగమనమునఁ
గలిగి వృద్ధియైన కొతుకంబు 556
- ఉ పావనమయ్యెగోపము భవత్పదపద్మరజోవ్రజంబుచేఁ
గేవల నుద్రసిద్ధమగు కీర్తిలభించెమహానుభావ వా

- జవనమెంతయున్ ఘనతఁజెందెన్ దృశ్యములయ్యెఁ బావముల్
భూచిభులం దనూనమగు పూజ్యతవందితి నీదురాకవే 557
- కం నా నదనమ్మునకిటు దయ
చేసితి ననుభవ్యతవిఁజేయుటకొఱై
యొసఁచురిత్ర మునునఁ
జేసిన నుత్పతంబుడెంతో చెప్పనశంబే 558
- తే గీ ఘోరసంసార పీడలన్లుములుచుండు
మమ్ముటోంటకు భవదాగమమ్ముతలఁచు
నమ్ముతధారాప్రవాహమైయలరుఁగాదె
నకల సంయమికులవరసార్వభౌమ! 559
- తే గీ దైవికంబుగ నరుదెంచివాపుగాని
యత్నమొనరించినను లభ్యమౌనెమాకు
యుష్మదాగమసౌభాగ్యమోదయాధ్మి! "
చారితార్థముఁ గూర్చితి జన్మమునకు 560
- తే గీ బ్రహ్మస్పృహఁ బ్రతిస్పృహఁ బరఁగఁజేసి
నట్టివీదివ్యమాహాత్మ్యమవనిలోనఁ
దెలిసినతియింపనర్హత కలిగి మెలఁగు
మనుజుఁ డెవ్వఁడు గలఁడు బ్రహ్మజ్ఞుమూర్తి! 561
- తే గీ గాధినందనుఁడఘటితఘటకుఁడెలమి
దశరథునిజాడ వచ్చె నాదరము తోడ
ననుచుఁ బదుగురుననుకొన్న ఘనము గాదె
సాటిరాజులలో నాకు సంయమింద్ర! 562
- ఉ రావెపుడర్థకామముల లాభముఁగోరు స్వపాలపాలితోఁ
బావకలెఱ! తృత్యదృశసావనమూర్తులకెట్టి కార్యముల్
భూవలయమ్మునందునుచు బుద్ధివైశింకియు వేఁడుచుంటివీ
చి విధివేగుదెంచుటకు హేతువుఁడెల్లు మహాత్మ! నత్సృవన్ 563

- తే గీ పాత్రభూతుండవౌటచే బరమయోగి
వంద్య! నీకీష్టమో వస్తువర్గమెల్ల
నితెడఁదెల్పుము నీ మనోభీష్టమిప్పుడు
నంశయింపకు వాపల్కు నయమింద్ర! 564
- కం నీ కామితముం దీర్చెద
నో కారుణ్యాత్మి! వితరణోజ్జ్వలమతివై
నాకానతినిడు సత్యర
మీకార్యంఁదీవనప్పు మీయెడ ననుచున్ 565
- కం ఈ కరణిననిన దశరథ
భూకాంతునిజూచి మౌనిపుంగవుఁడనె ని
ట్లోకమలాప్తస్వయమఁడ!
నీకేతగిరాయెనిట్టినిశ్చయమిలలో 566
- కం రఘువంశమందు జననము
మఘపునితో మంతనమ్ము మౌమలనఖ్యం
బఘదూరమౌచరిత్రము
లఘుతరవాక్యమ్మునెట్లు రానిచ్చునొగిన్ 567
- అ వె ఘనుఁడు తత్త్వచేత్త కమలాననువి పుత్రుఁ
డభిలలోకవంద్యుఁడమలయశుఁడు
నైన యీ పసిష్టమౌసింద్రునకు శిష్యుఁ
డనఁగఁ బల్కితివు జనవరేణ్య! 568
- మ ఇల రాజన్యులనెందఱెందఱనో నే నీక్షించితిం గాని యీ
లలితాకారము వాక్యధూత్కటత కల్యాణాశ్రయానిష్ఠయే
వలసుంజూడఁగనైతి వారియెడ వాపంతేవి భూపాలవ
ర్గలలామ! సుగుణైకధామ! శతవీరప్రామ! ధర్మాత్మతీ! 569
- తే గీ ఎఱుకపఱచెద మన్మనోభీష్టమిప్పుడు
దానినొనరించి సత్యతత్పరుఁడవగుము

సావధానమ్ముతోవిను నకలరాజు
దివ్యకోటిరమణిగణోద్ధిపితాంధ్రు!

570

విశ్వామిత్రుడు తన యోగబీజము గురించి చెప్పుట

ఉ ఏ వాక జన్మముననలువనెంచితి దానికి దీక్షనొందఁగాఁ
బూని ప్రయానకోర్చి హతభుక్తిచర్యలానర్థమన్న గీ
ర్వాణవిరోధులిరుద్ధరతి వంచకులై చనుదెంచి విఘ్నముల్
మానకసేయుజాతురనుమానమువీడి వసుంధరాధిపా!

571

కం నేవెప్పుడు నవనదీక్ష
స్నానుటకై వర్షయత్నమును తేయుదునో
వానావిధాంతరాయములా
నీచులు గూర్తురపుడె హర్షాత్మకులై

572

ప యజ్ఞదీక్షాగ్రహణాంగభూతంబగు నకల్మషసోమాదిప్రశ్రియాకలాపంబు నెఱవేర్చు
చుండునెడ

573

అ ఆకనమ్మునుండి యగ్నికుండమునందు
ఘోరమాంసరక్షధారలెలమి
నింతురట్టి పరమనీచాత్ములా రాక్ష
సౌధమాధములు ధరాధివాధ!

574

ప సవనదీక్షాగ్రహణంబుస్కారాచరణ పంకల్పంబిట్టిచింతతో బహువారంబులు భగ్గుం
బయ్యెననిపల్కి మరియు విట్లవియె

575

తే గీ దీక్షతే యిట్టి విఘ్నముల్ బేంగలార
లింకనవనముఁగొనసాగనిచ్చుటెట్లు
లా దురాచారులవిసేతులధికబలులు
నకలనద్గుణధామ! పార్యభౌమ!

576

ఉ శాపమొనంగి చంపుటకు శక్తుఁడనయ్యును యజ్ఞదీక్షతో
నేపగుకోపమానఁడగనెంతయునంచవి శాంతివొంది త
త్సాపులరూపుమాపుటకుపాయముతోఁది మనమ్ములోన నీ
దాపునకేగుదెంచితి నుదారమతి! యిప్పుడేమిచేసెదో!

577

తే గీ శ్రతుఫలప్రాప్తి విఘ్నకరంబు సవన
తంత్రదీక్షితుఁడొనరింపఁడగవెకార్య
మలఘుదివ్యతపోవ్యయంబగునుగాన
శాపమిడఁజాల నానిశాచరులకిప్పుడు 578

తే గీ మహిని నుందోపనుందకుమారులఖిల
చైత్యవల్లభు రావణుడందపతులు
వారలంతంతమాత్రపు వారివలనఁ
గూలరతితరమాయావిశాలబలులు 579

కం వారిద్దఱన్నదమ్ములు
మారీచసుబాహులనెడి మాయానేదుల్
ఘోరాకారులు త్రిభువన
దారులు హితదురులమితశోర్యవిహారుల్ 580

శా శాపమిచ్చుట కోపమూనిజయమునసాధింపఁగా ఘోరమో
దాపమ్మందు శరంబుఁగూర్చుటయు దోషంబంచు వే నింత నం
తాపమ్మొందుచునుంటిఁగాని యిప్పుడాధర్మంబుఁబోనాడి దు
ష్కృతమ్మున్ దరిఁజేర్చువేని జగములోకోపిల్లవే పార్థివా! 581

యోగసంరక్షణకై శ్రీరాముని తనతోపంపుమని

విశ్వామిత్రుడు దశరథుని అడుగుట

మ శ్రతువిఘ్నంబొనరించు రాత్రిచరులవంఖండించి బోకాళికిన్
వితతమైన శుభంబుఁగూర్చఁగ మహావీరాగ్రణిన్ రూపని
ర్జితకామున్ రఘురాముఁ దోడ్కొనిచవన్ శివ్రుమ్ముగానిట్లు వ
చ్చితి నీయొద్దకుఁ బంపుమిప్పుడు భవజ్ఞేష్టాత్మజాన్ భూవరా! 582

కం దశరాత్రశ్రతువయ్యది
శశిశ్రీ! పంపు రామచంద్రుని వాతో
దశదిగ్విప్రకనుయశో
వశుఁగా వానరించి మరలఁ బంపెద నధిపా! 583

కం నా మాననగత తేజము
రాముని వేష్టించి యిచ్చుడరాతులనడఁపన్
భూమిశీ సాయపడఁగల
దేమియునంశయమునొందకీయర్థమునన్ 584

కం రాముని వలనంగానీ
యా మాయాపులు సశంపరాహేతువు చే
శ్రీమద్రవికుల సాగర
సోమా! నిన్నుడుగుచుంటి నుతునిమ్మునుచున్ 585

చ పది పదునాల్గురోజులు భవత్తనయాగ్రజుడైన రాముని
పదలి నిరంతర ప్రణయవాంఛను వాడెనువెంటఁ బంపు నీ
హృదయమునందు భీతిలకుమీ పవనంబు నమాన్తించెని వేఁ
బదిలముగా నొవంగెదను బాధివ! నీ ప్రియపుత్రరత్నమున్ 586

శా తురీతి స్ఫులికాత్మజుండడుగ భూమికుండు భీతిల్లి వే
సారెన్ సారెకు మీతీ దాహము ప్రపంచంబే మహాద్రితమై
ఘోరమైకను పజ్జె శౌర్యమణుడొన్ గర్భుల్నశించెన్ జడా
కారమొందె శరీరధర్మమమపుల్కంపించెనంతంతలో 587

అ వె తెప్పతల్లియెట్లా దీనాదిదీనుఁడై
మువ్వ వచ్చెననుచు మోమునందు
విన్నడనముతోఁప వికలేంద్రియుండొడుఁ
బలైనిట్లు మౌనిపరునితోడ 588

శ్రీరాముని పంచలేక దశరథుడు తపలో పరితపించుట

కం నా రామునకిచ్చెడు పదు
వాణేడులవయమగూడ నగుపడదెటులీ
నీరేజాక్షుండు రాత్రిం
దారులతోఁ బోరఁగలడు నయమివాధా! 589

అ వె అబ్బారంపు బాబుఁ డక్కతశస్త్రిస్తుండు
వాటపొటలందు నలరువాడు

- యుద్ధతంత్రమెరుగఁ దోర్వఁడు కష్టమ్ము
లట్టిరామువలన నగునదేమి 590
- ఉ మొన్నటివాఁడు రాఘవుఁడు మూర్ఖులపొరమచోగ్రతేజుల
తున్నత బాహుశౌర్యయుతులూర్జితవత్తులు కామరూపవం
చన్నులు కూటయుద్ధవరివంధివిమాదనులానిశాచరుల్
క్రన్నన నీతఁ డట్టిరిపులన్బడఁగొట్టి మఖంబుఁగాచునే? 591
- తే గీ కవటమెఱుంగని రాముని గటికరళ్ళ
నులకునర్పింప నీకీయఁ దలఁచుటెట్లు
నాదు జీవనసర్వస్వవాధుఁడైన
రామువెడబాసి క్షణమైన బ్రతుకుటెట్లు 592
- కం నిండిన వాళ్ళుల్యముతోఁ
బండుగలకునైన వెటకుఁబంపఁగ లేదీ
భండనమందున రళ్ళసి
పిండునకర్పింప వెట్లువిడుతును రామున్ 593
- వ అని బహుప్రకారంబుల రామ విరహంబునహించనేరనని యమ్మహామునీంద్రునితో
విన్నపించి వెండియునిట్లనియె 594
- అ వె మౌనిచంద్ర! నీకు మఖరక్షణముగదా
దేయవలసినట్టి దేతయిపుడు
ఎవ్వరైననేమి యిపుడనుమతినిమ్ము
నైరివధమొనర్చి వచ్చువాఁడ 595
- ష అని ప్రార్థించుచున్న భూజానింగాంచి శౌకికుండిట్లనియె 596
- కం చావరునీచే నవ్వా
రేవిధిఁ బోరిననుగాని యినకులతిలకున్
బావనమూర్తిని రాముని
భూవర! వా వెంటనంపి పురముననిలుమా 597
- ఉ రాముఁడు చిన్నవాఁడనుచు రాక్షసులన్నను భీతియంచు గా
రాములమూలమంచు నమరాగవశీకృతమానమండపై

- నేమరువల్కూచుంటివి వివేచనసేయపుచిత్రమందు శ్రీ
కాముడటంబెఱుంగక వికారముఁ గూర్చితివింద్రియాళికిన్ 598
- త గీ రామువెఱుంగుదు పత్వపర్యాక్రమండు
సఖిలలోక్తకహితుఁడు మహాత్ముడనుచు
మహిత తేజుడగు వసిష్ఠమౌనియెఱుంగు
వెఱుంగుదురు కొంత యీతావసేంద్రులెల్ల 599
- మ స్వకులాచార్యుఁడు మంత్రులున్ హితులు నిష్ఠుడేహులై రాఘవున్
నకలోర్వీజననమృతత్రతువురక్షన్ జేయనంపించుటలో
సుకరమైన శుభాగమంబనెదరో సుంజైన సేమంబు లే
దీక్షఁ జాల్యాలని యందురో తెలిసికొమ్మీవట్టునన్ బార్ధివా! 600
- తే గీ ఎవ్వరభ్యంతరముఁ జెప్పరిట్టివనికీ
నిపుడు నిర్వేలచింత నీకేలచెప్పుమి
అధికనమ్మదమఖిసవయశముఁగొనఁగ
నిష్ఠమగువేని సుతునంపు మీక్షణంబ 601
- కం అనవిని వసుధాపతి తన
మనమున నిటుదలఁచె వినిగి మతిమతి నన్నీ
దినమునశనిపజ్జె మునీం
ద్రునకేమనిచెప్పవలెనొత్తొచకయుండెన్ 602
- కం ఈవగిదిబహువిధమ్ముల
భూపాలుఁడు తలఁచితలఁచి మునికవెనిటు లో
తాపనవర! మనవిని విను
లోపములన్పైచి పుత్రులుబ్బనియెడలన్ 603
- తే గీ ప్రాణములకంటెఁ బ్రియుఁడు శ్రీరామభద్రుఁ
డతనివిడవాడి మనఁజాల నవనిలోనఁ
గాన పనుఁగూడఁగొనిపొమ్మువానితోడ

తే గీ నాకు నల్వరుకొమరులున్నారు వారి
లోన జ్యేష్ఠుండు ధర్మ విలోలహృదయుఁ
డైన రాముని యందు నా కధికమమత
కానవిడవాడలెనొక్కగడియయైన

604

వ మహాత్మా భవాద్యులగు మహాత్ముల యనుగ్రహపరిపాకవిశేషంబునం జేసి,
నాకక్షాపాణి పరిమితంబగు మహావీర వరసైన్యంబుగలదు మరియు నానావిధ శస్త్రాస్త్ర
సంధాన చతురులు, భయంకర రక్షాగణ మారణదక్షులునగుడండవాయకులచేతులు
లెక్కకు మిక్కిటమైయున్నవారు అట్టి దుర్భరవీర భటకలాహలముఖిత రోదసికు
పారంబగు మహాసైన్యముతోడం గూడినచ్చి

608

తే గీ నే ధనుష్పాణివౌచు నా యోధనమునఁ
బ్రాణముల మీద నానక్షిఁ బాణఁదోలి
రాక్షసులఁగూర్చి నవననరక్షణమ్ము
వల్చి వచ్చెద నారాకనమ్మతించు

607

చ మునికులనాధి! నీనవనమున్నసాగక విఘ్నకర్తలై
యనిశమునంచరించు ధనుజాధములెచ్చటనుండువారలె
వ్వని భజియించుచుండుదరు వారిబలోన్మతి రూపదైర్యముల్
రణకుశలత్వవేగిదిరంజితుదుండు వెఱుంగఁదెల్పువే

608

కం నాకును వాసైన్యమునకు
నా కొమరుఁడు రామభద్రునకు వేతెఱుగువ
జేకొనవలె నైరులయెడ
వోకరుణాద్రి! యుపాయమొనరంజెప్పుమా

609

కం ఎటునుండెట్లుల వచ్చెద
రెటుచరియించుదురు వారలెవ్వరింబంధుల్
ఎటుపరిమార్చఁగవచ్చున్
దృటిలో వారక్కనులను దేశికవర్యా!

610

అ వె విస్తరించివారి వివిధ రహస్యముల్
ముందుఁ జెప్పిణయమునొందఁజేయు

మనుచు వేడుచున్న మనవంశవాధుని
గాంచి కొలికుండు కరుణతోడ

611

తే గీ ఇట్లులవియెను సంతోషముట్టిపడంగ
రాజమార్గాండ! వినుము తద్రాత్రివరుల
సకలవృత్తాంతమును నీకుసంగ్రహముగఁ
తెలియఁజెప్పదనని యిట్లు తెలుపఁదొడఁగె

612

రాక్షసులవృత్తాంతమును విశ్వామిత్రుడు తెప్పట

సీ అల పులస్త్యబ్రహ్మకులమునజన్మించి
చతురుడై వేదశాస్త్రములుచదివి
ఘోరతపముచే నీరజగర్భున
కనమానమైనసంతనముఁగూర్చి
మరదానవభుజంగవరులొందనేరని
వరములా వరమేష్టివలనఁబడని
తద్వరగర్వంబు తలకెక్కిదనుజాధి
నేతయై దుస్త్రియోపేతుఁడౌచు

తే గీ సకలజగములనలయించు శక్తికలిగి
దానధర్మదయాశాన్యతమవహించి
తెంపులేకయ పానముష్టెంపుఁజేయు
చుండె రావణుండని వినుచుంటిమికద!

613

తే గీ విశ్రవామౌనియంతటి విమలమతికె
దనయుడై పుట్టి దుష్టవర్తనము వలన
రాక్షసత్వము వొంది యా రావణుండు
ముజ్జగమ్ములకెంతయో ముప్పుఁదెచ్చె

614

తే గీ అధికనత్వండు యక్షనాథానుజన్ముఁ
దాదశాననుఁ డధికపాపాభిలాషి
లోకసంత్రాసకరుండు విలోలహృదయుఁ
డట్టి దుష్టాత్ములాతని యనుచరులును

615

కం తావేప్పుడు మఖవిఘ్నముఁ

బూనఁడు సేయంగభటులఁబుత్తంచునాగివ్

వానికి లక్ష్మములేకయ

కానీ పాపమ్మటంచుగాదు నరేంద్రా

616

వే వా యజ్ఞ విఘ్నకారులు నుందోవనుందాత్మజాలగు మారీచమబాహులవి నీకు
మున్నయెఱింగించి యుంటిని గదా మహోగ్రాకారులు, ఉద్యద్ధులగర్వదర్శితులు,
దుష్టిత్తులునగు వారాక్షః పతిపంపునం జేసి మదీయాశ్రమంబునకక్షీజులపర్యాక్రమ
సంవన్తులగు యోధాగ్రీవరులం గూడి శ్రతువిఘ్నంబుఁ గావించ పారెసారెకు
వచ్చుచుండురని పల్కిన

617

కం విని తెలతెలఁబోయిన యా

ననమునమితిమీరి భీతివాట్యంబాడవ్

జనపతి ధైన్యంబున నా

మునినాథునివ్రోలనిట్లు మ్రొక్కుచుననియెన్

618

వ మహాత్మా తామనతిచ్చినది శ్రతువిఘ్నంబుగా వించుటకు మాటిమాటికి మారీచ
సుబాహులరుదెంచుచుండుట మహాత్రూరాత్ముండగు రావణుపంపుననని గదా

619

చ మునివర! రావణుండనిన ముజ్జగముల్భయకంపితంబులొ

ననియనుచుంటివీవిషయమంతయునేవినిధముంటిఁబూర్వమే

యన్నిమొననింఢ్రముఖ్యసురలాతనచేఁ బరిభూతులై కదా

వనటఁ గృశించుచుంట పెరవారలమాటలు చెప్పనేటికిన్

620

ఉ అంతటివేల్పులే యతని యాహవమందటు భీతులైరి వే

నెంతటివాడనిప్పుడిదమిత్థమటంచునరాతిశౌర్యమా

వంతయుఁజర్చసేయక హృదంతరమందనురాధినాథుతో

నెంతయుఁ బోలొనర్చునని యెట్లువచింతును మౌనిపత్తమా

621

కం రావణు నని వెదిరించుట

నేవిధిశక్తికి మిగిలిన

భావముఁ ప్రకటించు మన్వభావులయెదుటన్

622

కం సుందోపసుందపుత్రుల

ప్రండింపఁగజాలరెవరు మహితలమందున్

బృందారకులెవరైన

స్థందుగ జంపంగలారో కారోయెరుంగన్

623

దశరథుడు విశ్వామిత్రునితో రాముని బంధుజాలనని చెప్పుట

వ మహాత్మా తామానతిచ్చిన కార్యంబనేక శతనహస్రదేవాసుర సంగ్రామము
బందారితేరి ప్రఖ్యాతిగొన్న ననుబోటిశూరాగ్రేసరునకుంగూడఁ దీర్చుదగవిదైయుండె
నిట్టియెడ నకృతాస్త్రుండును, బాలుండునగు రామభద్రుండెత్తె రంగుననిర్వర్తింపం
గలవాఁడు, సర్వజ్ఞుండవు, దైవస్వరూపివి, గురుండవునగు నీవు, మందభాగ్యుండనగు
వాయందును, వారాముని యందును గరుజారసముం బ్రసరింపఁజేసి రక్షించుమని
వెండియు నిట్లనియె

624

ఉ రామునిఁ బంపఁజాల మునిరాజు త్రిలోకభయంకరాశర

స్త్రోమముతోడఁ బోరుటకు నువ్రత నా పయినల్పనందకా

రాముని నన్నుఁగూడ ననురాగముతోఁ గనిపెట్టియుండుము

ద్దామతపోమహాత్మమునఁ దాపనవర్య! జగద్ధితంబుగన్

625

విశ్వామిత్రుడు క్రోధపరచుచుండై దశరథునితో మాటలాడుట

వ ఇట్లంజలియొగ్గి వినయముతో విన్నవించుచున్న దశరథుని వల్కులాకర్ణించి
కొకికుండత్యాగ్రహవిష్టహ్నదయుండై మఖహరితాగ్నియందాజ్యధారలుంచిన తెరంగున
జాజ్వల్యమానమానమందును, కోపిరుణితేక్షణుండునునై యామహారాజుం గాంచి
యిట్లనియె

626

ఉ కోరిన యర్థమిచ్చెదను గోరుమటంచునుబల్కి యిప్పుడీ

తీరున బొంకుచుంటివిది తీరని మచ్చగదా త్వదన్వయో

ద్ధారకులైన భూపతులతాత్మికి నే డెటులైన నీవు

గీ అంతగౌరవమింతయై యరిగెనెటకొ
యాగమాగదు, యేదెటులైనఁగాని
ఇంతియేచాలు మాకుఁ గౌంతకలదె
పోయివచ్చెదనిఁకనేను భూతలేళి

అని పల్కుచున్న విశ్వామిత్రమహాముషింద్రుని నిరంకుశ శ్రోధరసోద్యోగినితంబులగు
పల్కణ సంభాషణంబులను మాటిమాటికిం బరికించుచు, సభాస్థిరులు వెలవెల
వుచుండి రా నమయంబున

గిరగిరయని తిరిగెన్ ధర
సురవాధుండడరి మింటిచుక్కలురాలెన్
గిరులొగె శరధులింకెన్
ధరణీకుడు భ్రాంతుఁడెచు న్నబ్బత నొందెన్

630

**శ్వామిత్రునితో శ్రీ రామభద్రునంపుమని వసిష్ఠుఁడు
శిరభురలుపదేశించుట**

ఈ విధముఁగని వసిష్ఠుఁడు
భూవరునకు నిట్టులనియె భువిలో నత్య
స్థాపరమై వెలసెను మీ
పావనసూర్యావ్యయంబు పార్థివముఖా!

631

అడిగినయర్థంబిచ్చెద
నదుగుము నీ వనుచు నుడివి యడిగిన మీఁద
గ్గడువడి వాడఁబడకుండుట
నడవడియా సూర్యవంశ నరపతికిలలో

632

నిత్యసత్యవ్రతాచార నియతికలిగి
వనుధండనరెడు నిక్షాకువంశమునకు
నల్పమేనియు దుర్యశంబంటునీక
పాలనము సేయుమదివీకుఁజాలమేలు

633

కాజేంద్రా! అవిన మాటందప్పక శౌశికమహాముషింద్రునకక్కతాన్త్రుండను
యంబుడిగి యజ్ఞరక్షణార్థమై రామభద్రు వానంగుము అతండ కృతాన్త్రుండైనను

గృతాన్తుండైనను, ఇమ్మహామునీంద్రుని తపశ్శక్తి గుప్తుండగుటజేసి, కఠోరకాలానల వరిమేష్టితంబగు మధారసమూర్ణ కుంభంబునుంబోలె, రాత్రించరులెంతటి శూరాగ్రేనరులైనను, మనరామభద్రునిఁ దేతఁ చూడంజాలరనుట నిక్కువంబు మున్నమహాత్ముండనన్యభ్య మావాఖండ మహోగ్రవిష్ణాగరిష్ఠుండౌ హిరతసంబోనర్చి తత్తపోబలంబున మహామహిమంబుల కాధారభూతుండని లోకత్రయంబు నందవమాన యశంబుగడించెయిందు యెవని నానావిధ దివ్యాస్త్ర ప్రయోగోపసంహార కుశలుండును, మధ్యందిన చండమార్తాండానల సంకాశుండునగు నీ గాధేయుండంబికారమణునుగ్రతవంబున మెప్పించి యమ్మహేశ్వరువలన నవేక శతశిశాస్త్రశస్త్రపరంపరలం జేకొనియుండె చతుర్దశభువనంబులందిమ్మహాభాగున కెనయగు వీరుండెవ్వఁడు గలండు, శత్రాధికవరాక్రమంబుండును, పరమపావనుండును, నిరంతరతపఃపరాయణుండును, ధర్మవ్యరూపుండును, నీతికోవిదుండునునగు నీసంయమీంద్రుండెరుంగరాని దివ్యాస్త్రంబులెందునుంగూడలేవు నర్వాస్త్రశస్త్ర మహామహిమంబులంబరిష్టాముగా వెరింగినవాడీ కౌశుండాత్మరుండు తప్ప, దేవదానవమహర్షి గంధర్వ యక్షశిన్ధుర మహోరగవీరులలోఁ గూడ వెవ్వరుం గానరారు, మరియు నింకొక విశేషంబుగలదు పావధానుండనై యాకర్షించుము తొల్లి భృశాత్ముండను ప్రజాపతి, జయ, సుద్రుభ యను పవిత్రవామములు గల దక్షప్రజాపతి కన్యల నిర్వరం బరిణయంబై యక్కాంతాలలామలయండుఁ గ్రమముగా నవమావాస్త్ర శస్త్రవ్యరూపులును స్వేచ్ఛానురూపరూపధారణ వమర్ములును, మహాబలవరాక్రమ వంశస్తులునగు సూతుమంది కుమారులంబడసి, చైత్య సంహార్యామై, రహస్యంబుగానునిచె, నట్టి యస్త్రశస్త్రపముదాయ మీ కౌశుండు రాజ్యంబు సేయుతఁడవచ్చుంతుండుండైన శంకరుననుగ్రహంబునంబడచె, నింకన నన్యసాధ్యంబులగు నవేక మాతన శస్త్రాంబులను వృజించఁగల మహాశక్తి యిత్రపోధనునియందుఁ గలదు ఇతఁడెఱుంగని యస్త్రంబు లెందునుం గూడ లేవు ఇట్టి యస్త్రశస్త్రవిజ్ఞాన సంపన్నమూర్తి యగు విశ్వామిత్ర మునీంద్రుని మునీంద్ర మాత్రుండని తలంపకుము రాక్షసమారణంబొనర్పందానుసంహార్యసామర్థ్యము కలవాఁడయ్యును, నీ ప్రియపుత్రుండైన శ్రీరామభద్రునకవరిమేయ శుభంబు లానఁ గూర్చులెననుతలంపుతో ననుకంపించివేశెంబున నీయొద్ద కుఁ జనుదెంచి

యుండింగావున సంశయింపక యిమ్మహామునీంద్రునకు మహానందకందళిత
హృదయుండవై శ్రీ రామభద్రువొసంగు మని బోధించి వెండియునిట్లయె 634

తే గీ రక్షణీయము క్రతువు సంరక్షకుండు
రామభద్రుండు వేను జైరకుండ నర్థి
కౌశికుండు నీవు దాతవీ కార్యమునకు
సంతసిల్లెడు వారలీ సకలమునులు 635

శ్రీరామలక్ష్మణులను పొల్కొనుత్తులితో పంపుటకు విధియింపుట

వ అని పలుకుచున్న వసిష్ఠుని పలుకులకా సంక్షిరభుండానందపరవశస్వాంతుండై,
విశ్వామిత్రమహామునీంద్రునకు రామువొసంగగలవాడనని నిశ్చయించి, లక్ష్మణు
సహితంబుగా శ్రీరామభద్రుని వభాస్థానంబునకు రావించి, పుత్రప్రేమానువిద్యుండై
బిడ్డలచేఁ గుశికనందనుని పాదారవిందములకు శిరంబులు సోఁక దండ
ప్రజామంబులూ చరింపజేసిన, వారల నమ్మహామునీంద్రుండు సంతోష
పారవశ్యతనొంది లేవదీసి గాఢాలింగనమొనర్చి పులకాంకిత శరీరుండును,
అనందబాష్పాంతరితవేత్తుండును, గద్గదకంఠుండునునయి శుభాశీర్వాదంబు
లొసంగి, దశరథుని మహాభాగ్యవత్త్వంబు ననేక విధంబుల మానసంబునంగొని
యాడుచున్నంత నబ్బాలురకు వసిష్ఠ ప్రభృతి మహర్షి వర్యులు స్వస్వయనంబుల
ననుగ్రహించిరి నమ్మట దశరథుండు కులకాంతలంగూడి రామలక్ష్మణుల
కనేకమంగళాశాసనములొసంగి గాఢాలింగనపూర్వకంబుగా వేర్వేరమూర్తాపూజాంబు
లొనర్చి హితవాత్సలంబుల నుపదేశించి, కుశికనందనుని కరవల్లనమ్ముల కందించి
ప్రణమిల్లి సప్రత్రయంబుగా నిట్లనియె 636

తే గీ అవరచకురావణ! శ్రీరాముననుజవహిత
నిచ్చివాడను సవననిరీక్షకారకు
ఏమిచేయఁగలారో వీరివుడు మీకు
సరసి శుక్రాషణాలకులొటచేత

వ ఇట్లునుచున్న సంక్షిరభుంఁగాంచి మందహాసపదవారవిందుండై కౌశికుండిట్లనియె

అ వె రాజర్షి భయము వొందకు

- ర్యాణ మనోజ్ఞంబో యశ
మీజగములమూఁటియందు నెవకమెవంగవ 638
- వ ఇట్లనురాగవళమానమందై విశ్వామిత్రుండు పల్కిన యనంతరంబ 639
- ఉ చల్లనిగాలివీచె నురసంచయమెల్లను మెల్లమెల్లగా
నుల్లమునందునంతనమునొందుచుఁ బుష్కలవాసజల్లులన్
జల్లిరి పెల్లుగామొరపె శంఖనివాదములాకనంబునం
దల్లననప్పురః ప్రమదలాడిరి కోర్కులువల్లవిల్లంగవ 640
- తే గీ అప్పుడు శౌకికమునిలేచి యా వశిష్ఠ
మౌనివల్లభునకు నన్య మౌనులకును
వనుమతివాధునకుఁబోయివత్తుమనుచుఁ
గరుణతళుకొత్తఁబల్కి తాఁగదలసాగి
- గాధేయుఁడు శ్రీరామలక్ష్మణులను వెంటబడుతొని యరుగుట
- చ వరఁగి ధనుఃకృపాణశర పాణులు శౌర్యదురీణులా పవో
దరులగు రామలక్ష్మణులు తద్ధయుఁ గౌతుకముపుట్టిల్ల ను
స్థిరమతులొచునేగిరి విశిష్టతపోమహిమానుషత్వఁదై
వరలెడి గాధిమాతికిరువంకలఁగూడి మరలెనుతింపఁగవ 642
- తే గీ త్యక్తసంసారులకుఁ దపశ్శక్తివలన
వశ్యుఁడౌ రాముఁ డీమునిశ్వరునకిప్పుడు
తండ్రి యానతివశ్యుఁడై తరలె ననుచు
నురలు గుమిగూడి వినువీధిఁ జూచిరప్పుడు 643
- సీ శరధనుస్తూజీరకరవాలములకాంతి
శత్రుసంహారలక్షణముఁదెల్పు
హద్దుమీతినశోభనద్వయ నతిముతిన
ముద్నొల్కుజుల్పాలు మురువుఁజూప
దెసలనిండించి పెంపెనలారురతవాల
జలివిలినగలుసొంపొలయుచుండు
జగిమించు పచ్చల సొగసుకల్పితురాయి
తళుకుతో వినువీధి నలికికులుక

- త గీ పొరవనితలు మేడలపైన నుండి
యలరుచునుజల్లఁ బుష్పదూర్వాక్షతలను
రామలక్ష్మణులమునిరాజువెంటఁ
గదలి రాశిర్వచస్సు రాకవమునంట 644
- త గీ సందడించుచుఁగిటికీల సందులందుఁ
దల్లులందఱుఁదమర్చున్ దవులు కొల్చి
కనిరికనుమేరవఱకువా మునియధీను
లైన కొమరులఁగడమేడలందు నిల్చి 645
- త గీ విభుఁడు పరివారసహతుఁడై వెంటనంటి
గోపురద్వారముఁజొచ్చి తాపపేండ్లు
పదనరోజములకు మ్రొక్కి పలికెనిట్లు
వినయమిగులొత్త బెగఁదొంది మనము నందు 646
- త గీ తాపసోత్తమ త్వత్సవర్ధభృంబు
పత్వరంబుననగుఁగాత సానుజుండు
వైన రాఘవుతోడ మాకనఁగ మౌని
యట్టెయని చూచి దశరథువాననమును 647
- కం నీకొమరులకీలోపము
రాకయతాపాడఁగలను రాజేంద్రా నీ
వాతులకవొందకీక నిలు
ప్రాకటజయలక్ష్మితోడఁ బంపెదమతులన్ 648
- కం అన విని యలరుచు జననతి
తన సౌధంబునకుఁ జనియెఁ దగువారలతో
మునిపతియానతిఁగొని తత్
క్షణమాత్యజవిరహబాధసైపును వెడఁదన్ 649
- ప అనంతరమాకుశికాత్మజుండత్వంతానందకండళిత హృదయారవిందుండై
రాకుమారులందోడ్చొని యయోధ్యాపురగోపురద్వారంబుఁగడచి స్వాకమోన్ము
ఖుండైయనర్గళగమనంబున నరుగుచున్న నమయంబున 850

అ వె ముందు మౌనివర్ణుఁ డందాలగనియైన
రాఘవుండు వెనుక రహివహించి
రామువెన్నునంటి లక్ష్మణు డరుగఁగాఁ
దొడరిరరులు బెదరి పాడవడంగ 851

అ వె మూఁపులందుఁ దూణములు శరదాపముల్
కరములందు మెఱయ నరిగిరపుడు
మూఁడుతలలుగల్గు కోటెత్రాంచులనంగ
రాజసుతులు మౌనిరాజువెంట 852

అ వె శివుని వెంటనరుగు శిఖివాహనవిశాఖు
లఱ్ఱభవుని వెంట వాక్వివేయు
లనఁగ మౌని వెంట మనుజేశ్వరకుమారు
లరిగిరలపుసొలపు వెఱుంగకపుడు 853

వ ఇట్లమ్మౌసింద్రుండు రామలక్ష్మణులతోడంగూడి సార్వయోజన పరిమితంబగు
దూరంబరిగి సరయునాదీ దక్షిణతీరంబుననిల్చి నయవాళిరాముండగు రాముం
గాంచి 854

కం రామా! కళ్యాణగుణో
ద్ధామా! రఘుకులలలామ! నైత్యవిరామా!
సామజవరపరిరక్షణ
కామా! యనిపిల్చికరుణకడలుకొనంగన్ 855

కౌశికుండు శ్రీరామలక్ష్మణులకు బలాతిబల విద్యలనుపదేశించుట

అ.వె నన్ను గన్నతండ్రి వాయన్న శ్రీరామ!
జనకులాధిసామ! యిప్పుడు నీవు
సానుజాండవగుచు సరయూ జలంబువే
వాచమించి త్వరగనరుగుదెమ్ము 856

ఉ అకలి తృప్తయున్ రుజయు నంగవిపాటన ముఖ్యపీడలన్
దాకఁగనీయకెప్పుడతిదార్ద్రముతో వెనలారు విద్యలన్

- మీకొనగంగలాడ ననిమేమలతేనియు దుర్లభంబులో
శ్రీకర! తన్మనద్వయముఁ జేకొనుమా నననోదరుండనై 657
- చ అని మునివల్కనల్లెయని యా రఘురాముఁడు సానుజాండునై
చని నరయానదీ మధురసప్రథితాంబువులచేన్పుకించి త
న్మునివతి చెంతకేగ గవి మోదముతోనకఁడాత్మలోననే
ననిమిష పూజనీయ! చరితార్థత నొందితనంచు మాటికిన్ 658
- కం శ్రీవసుధేశుకుమారుల
కా విశ్వామిత్రమాని యలరుచునపుడే
దీపించి యొసంగిఁ ద్రిభువన
పావనకమముల బలాతిబలమంత్రములన్ 659
- వ ఇట్లమ్మహామునీంద్రుడు శాస్త్రోక్త విధివనలంబించి క్రమముగా రామలక్ష్మణులకు
బలాతిబలవిద్యలనువదేశించి మందస్మితవదనారవిందుండై యుండెనంత 660
- కం అరుదగు తేజముతో దిన
కరుణిరురూపులనుజేర్చిఁగైకొని ధరణిన్
బొరసినన రాకుమారులు
మెఱసిరి తన్మంత్రకలితమేధారుచులన్ 661
- అచ ఇట్లు తేజరిల్లు వినకులోత్తములను
గాంచి సంతసించి గాఢిసుతుఁడు
రామయనుచుఁ జేరి రాముని కల్యాణ
రాముచిట్టలనియెఁ దమకమెనగ 662
- అచ బాబు! యీ బలాతిబలలను విద్యలు
వద్దనూతి సుతలు వరమవిష్క
జవముసేయువారి కవజయమేలోక
ములను గలుగనికమెలగుచుండు 663
- సీ అకలిదవ్వల జోకయేకనరాదు
జరయురుజాసీడ పొరయదెప్పుడు
ఘోరాహవములందుఁగోరి విజయలక్ష్మి
వరియించి తనకుఁదానరుగుదెంచు

వెంతదవ్వేగిన్వంతయావంతేని
జనియింప వేరదీ జగతియందు
వాయురారోగ్యములభివృద్ధిగనఁగల్గు
దుష్టరాక్షస బాధ తొలగిపొవు

తే గీ వేయు వేటికి రఘురామ! వివిధ గతులఁ
గన్తుతల్లికి వెనయాచుఁ గాదుచుండు
నీ మహామంత్రజవశక్తివేమనందు
నందు మిద్దానిచే యశంజవనియందు

684

కం అన విని సంతోషించుచు
ననుజునితోఁగూడి మౌని యడుగులకెఱిగెన్
మునివతి దీవనవిడుచున్
మనసారఁ గవుంగిలించె మహిమతిసుతులన్

685

వ తదనంతరం బాపివననదీపుజ్యోదకంబులచే సాయం సంధ్యాకృత్యంబులను
విర్వర్తించి రామలక్ష్మణులమ్మహామునీంద్రుని వలన సత్కృతాశ్రవణంబుపెయ్యుచు
నత్తటివీతటప్రాంతమున మృదు తృణపల్లవాస్తరణంబులంబవ్వళించి సుఖనిద్రం
జెందిరి కౌశికుండరుతోదయకాలంబున విద్రావత్తుండైయున్న శ్రీరామభద్రువానసంబవ
లోకించి యిట్లనియె

686

విశ్వామిత్రుడు శ్రీరామునకు గుప్తభాతము చెప్పుట

కం శ్రీమత్కౌసల్యాత్మజ
రామా! ప్రాభృంధ్య పాలిచె రహివాహ్నికమున్
జ్రేమించి తీర్థవలె లె
మౌమనుజులలాచు రఘుకులోదధిసోమా!

687

వ ఇట్లుతిమ్మందుమధంర వాక్యంబులతో నమ్మునీంద్రుండు మేల్కొలువ
రామలక్ష్మణులు దిగ్గనమేల్కొంది తదనుయాయులై యా వృణ్యనదీజల
సమాసమునకుఁజొచ్చి

ఆ వె స్నానమాచరించి సాంధ్యకృత్యముఁ దీర్చి
మంత్రజవమొనర్చి మౌనివరుని

తోడఁగూడియేగెఁ దొడితొడినడలతో

రాకుమారులపుడు రహించెలంగ

669

వ ఇట్లరత్నమార్గమునుం బట్టి యరుగుచు నొక్కడ మహామహిమావ్యతంబగు
సరయూనదీ సంగమంబునంద్రిభువన పావవియైన గంగానదీ వ్రవాహంబునుం
గవి భక్తి బద్ధాంతరాత్ములై నమస్కరించిన యనంతరంబనతి దూరంబునంద
గ్నిజ్వాలగు తపోధనులచేఁ బరిపూర్ణంబై, యనువమఫలవృక్షపండమండితంబై యున్న
యొక్క పుష్పాశ్రమముంబొడగాంచి, రామలక్ష్మణులతి వినయవినములై
గాఢేయునితో మెల్లన నిట్లనిరి

670

కం ఈపావనవనరాజం

జేపావనమూర్తియౌ మునీశ్వరునదియౌ

తావనవర! వఱలుచునిం

దేపారవసిండు వీరలెవ్వారనినన్

671

కం విని ముని చిఱునగవానన

మునఁబొడసూపంగ రాజపుత్రులఁగవి నే

వినియెడఁ దద్వృత్తాంతము

వినుడని యిటు చెప్పఁబొడగె విశ్వావమునన్

672

విశ్వామిత్రుఁడు రామలక్ష్మణులకంగదేశవృత్తాంతము వెల్లంగించుట

సీ మును వీరజాన్తుండుఁ మూర్తిమంతుండౌచు

నంచితంబుగ నంచరించునేశ

గిరిరాజకన్యకా పరిచర్యలందుచు

శివుడు సూరతసంబుఁజేసెనిందు

నక్షత్రఁ గందర్పుఁడతిగర్వితుండౌచు

భవుని భవ్యతసంబు భంగవఱచె

సంత నవృరమేళుఁడెంతయుఁగిన్నచే

మూఁడవకనువిప్పిమొనసెచూడ

తే గీ బూదియొకూలె శంఖరభేది యపుడు

నాటసుండి యనంగాఖ్య నధిగమించె

మదనుఁడిచ్చొటనంగమున్వడలెఁగాన

నంగదేశముటంచిడ్డి యవనిఁబరగె

673

వ మఱియు నియ్యాశ్రమంబు పూర్వకాలంబునందసొనిష్ఠుండైయున్న శంకరున
కాదానంబగుటవలన శంకరస్థానంబనియు నిందు మహర్షులు తవస్సిడ్డి వొంది
సర్వకామంబులనధిగమించుచుండుటవలనం గామాశ్రమంబనియును బ్రసిడ్డి
వహించుచుండెననిచెప్పి వెండియునిట్లనియె

674

అ వె అ మహానుభావుఁడగు సుమావతి శిష్యు

లిందుఁడవమొనర్చుచుండురెలమి

తరతరాలనుండి ధర్మతత్పురులొడుఁ

గలుషజాలమెల్లఁ గడగఁద్రోసి

675

అ వె నదులరెంటినందు నవనవోన్మేషంబుఁ

బొరయుచున్న యీ తపోవనంబు

పతితపావనంబు పరమార్థవిజ్ఞాన

దాయకంబు జయనహాయకంబు

676

ఉ ఏగుడమయ్య రామ! మన మీనరయూతటిసీజలంబులన్

దోగితదాశ్రమస్థలికిఁ దోయజమిత్రుఁడు పశ్చిమాదలం

బేగళమున్నయంచు వదియించుచునుండఁ దదాశ్రమస్థుల

భాగగుతులైన వీరిని నయంబునఁగాంచిరి వచ్చిచెచ్చెరన్

677

తే గీ కాంచి భక్తివినయకౌతుకంబులు పెనఁ

గొనినమానసముల మునిపరేఞ్జుఁ

డైన గాధిమతుని యంధ్రులపై వ్రాలి

ప్రస్తుతించెపుడు బహువిధముల

678

వ అనంతరం బామహర్షిపర్యులు విశ్వామిత్రమహామునీంద్రున కాననపాద్యార్హ్వాచ
మనీయాది బహువిధసత్కారంబులనొనర్చి, వన్యఫలంబులర్పించి, రాకుమారులకు
యథోచితాతిథేయ పరంపరలం గూర్చి సంతుష్టాంతరంగులంగావించిన యనంతరం
బామువ్యూరును బుణ్యకథలచేఁ గాలక్షేపంబొనర్చి, సాయం వంధ్యావందన
జపహోమాది క్రియాకలాపమును యథావిధిగ నిర్వర్తించి, స్వాగమవాఙ్మహర్షులగు

వా మహర్షివర్యుల ప్రార్థనమంగీకరించి, కామాశ్రమంబున కుంజని, తన్మహామహిమాతరీకంబును మాటిమాటికిందలంచుచుం దదాశ్రమవాసులతోఁ గొంత తడవిష్టిగోష్ఠినల్లిన యనంతరంబభిరామంబులగు దివ్యకథాకథనములచే మువిజనవల్లభుండగు గాధోయుండతిరమణీయ గుణాభిరాములగు శ్రీరామలక్ష్మణులను నిర్దురపుచ్చి, తదంతికంబునం గుశస్రరణంబుపైఁ దానుంగూడఁ బవ్వళించి, క్షణకణంబునకు వారింగాంచుచుఁ దన చారితార్థ్యమును మనంబునం గనియాడుచున్నంత

879

కం అరుణోదయమయ్యెను భూ
వరతనయులు లేచి మౌని వల్లభుతోడన్
నరయానది చెంతకుఁ దా
మరుదారఁగనేగి నర్చిరాహ్నికవిధులన్

880

కం తదుపరి విశ్వామిత్రుని
పదకమలంబులకునెఱిగి పార్థివతనయుల్
ముదమారఁగఁ బయవించిరి
నదయాంతఃకరణుఁడైన సంయమిపతితో

881

పే అచ్చటి మునిముఖులను వీడ్చిని యమందగమనంబులచే గంగాకూలంబుఁ జేరవచ్చునంతలోఁదత్తతీనీతటవనాంతరసంస్థితులగు మహర్షులు యోగదృష్టితో నీమువ్వర రాకనుముందుగవెరింగినవారై, గంగానది యందు వావనాయత్తపఱచి యెదురరిగి స్వదిత నత్కారపూర్వకంబుగా, విశ్వామిత్రరామలక్ష్మణులం దోడ్చినిచని, తటావరుద్ధమహాప్రవాహస్థావితంబగు వావనధిష్ఠింపవేడిన వారట్లకావించుచు

882

కం సుత్రామాణమ్మనియెడి
శ్రోత్రప్రియమనుపునపుడు శుభమంగళ న
త్పాత్రములగుటకు మువ్వరు
వాత్రముతోడన్మరించిరనివరుచులన్

883

పే అనంతరమాగాధోయునిచే స్వాటణంబులశేగననుజ్ఞాతులైన మహర్షిశ్రేష్ఠులు రామలక్ష్మణులపై మంత్రపూతంబులగు పుచ్చితలంజల్లుచునైకకంఠ్యముగా నిట్లనిరి

884

కం విజయీభవ! రఘురామా!

సుజనావనదక్షనిరత సూన్యతదీక్షా!

నిజసోదరసహితుఁడనై

త్రిజగంబులఁ జిరయశోభిదీప్తుఁడవగుమా

685

వ అని తద్వననివాసులగు మహర్షివర్యులనుజ్ఞుఁగొని విల్పినయనంతరం బామహాష్టవంబు కదలి, చోదకచాకచక్యంబుచే, గంగాతరంగిణీ తరంగ సంఘట్టన దోధూయమానంబగుచు నతితరజవంబుతోఁ దన్మహానదీమధ్యంబున నరుగుచున్న సమయంబునఁ బ్రావృద్ధాదార గర్జనోజ్జ్వలితంబగు నొక్క మహాధ్వానంబు వినవచ్చుచున్నవలకించి, రాఘవుండాగాఢేయనవలోకించి, మహాత్మా! ఈ గంధీరవిర్లాదం బెక్కుడిది, ఏమి హేతువుచే నముద్భవంబయ్యె, నవిస్తరంబుగా నెఱింగింపుమని వేడిన, పకల సదృశ గరిష్ఠుండగు శ్రీరామభద్రున క మ్ముని పరిష్ఠుండగు గాఢేయుండిట్లనియె

మ ఇనవంశాబుధి సోమ రామ! విను తద్వస్త్రాంతమున్ దెల్పెదన్

ఘనుఁడౌ పద్మభవుండు మానసముచేఁ గైలాసశైలంబు నం

దనువాప్ససస్పృశింబుచె మున్నొకసరంబద్ధావిగీర్వాణులౌ

య్యనభేద్యేర్థిరీ చూచి మానససరస్వంబున్ప్రమోదాత్ములై

687

అ వె అ సరోవరమ్మునందుద్భవంబయి

సరయు వనుప్రవంతి సర్వలోక

వంద్యమౌఁ బరఁగి వసుధ నయోధ్యావు

రమ్ముఁ జాట్టివచ్చి రహదెలంగ

688

వ ఇచ్చటి కనతిదూరంబునందీజాహ్నువీనదింగలపె, తత్సంగమ సముద్భూతోత్పంగ తరంగ సంఘట్టన నివాదం బిట్లు వినవచ్చుచున్నయది సప్రశ్రయంబుగా మీరాదిశకుం బ్రణమిల్లుండని పల్కిన, రామలక్ష్మణులట్లు కృతప్రణాములై యమ్మనుహానదీమాహాత్మ్యముం గొవియాడుచుండె సంత సమ్మహోడువంబు దక్షిణతిరంబుఁ జేరిన నందవతరించి లఘువిక్రమమంబులచే విర్ణవారణ్య మాధ్యమంబట్టి యరుగుచుండునవసరంబున

689

తే గీ తరణి కిరణాలకేనియుఁ జొరవనీక

ఘోరతరళాభిశాఖావి సారసాండ్ర

పర్వపటలావృతంబౌచుఁ బరఁగుచున్న
కాననము రాఘవుఁడు కూర్చిఁగలయఁజాచి

690

చ విశ్వామిత్రునవలోకించి యిట్లనియె

691

సీ ఖదిర చిల్వమధూక కకుభ పింబ కదంబ
వటజటిముఖవృక్షవల్లభంబు
కాకఘాకక్రౌంచ కారండవబకాది
సకలవక్షేనినాదసంకులంబు
శరభ శార్దూల సూకర సింహ భల్లూక
బహువిధ సంచారభైరవంబు
అంతరాళ తమిష్ర సంతతినిర్మిత
చండభాను ప్రభామండలంబు

తే గీ దుర్నిరీక్ష్యంబు మానవ దుర్గమంబు
భూతభేతాళదాశివీ భోగదంబు
నైన యీ ఘోరవనమేరి దనఘచరిత
యనిన రఘువతికిట్లని మునివరుండు

692

**విశ్వామిత్రుఁడు ములదత్తరూపదేశవృత్తాంతమును
రామలక్ష్మణుల కెఱింగింపట**

సీ సుత్రాముఁడానాఁడు వృత్తామరుని జంపఁ
బ్రాప్తించెఁ దోడన బ్రహ్మహత్య
తద్దోషమునఁ జురందరునకుమలకరూ
శములుద్భవములయ్యె సరభసముగ
నదిచూచితాపసులవిమలమృగమ్మాడి
వగచి యాలోచించి తగిన రీతి
విటకుఁ దోడ్కొనివచ్చి యింద్రునిఁ గలకోడ
కములఁబ్రోక్షింపఁ దత్ప్రమయమందు

తే గీ మలినకారూశములు రెండుఁ దొలగిపోయె
దేవనాధుని వీడి యీ దేశమందు

విశ్వామిత్రుడు తాటకానంపనమునకు శ్రీరాముని బ్రోత్సహించుట

తే గీ వా నియోగంబుచే రామఁ దానిఁ గూర్చి
నేడె యీ దేశమునకెల్ల నిర్భయంబుఁ
గూర్చు మీకార్యమొనరింపఁ గువలయుమున
వెందుఁగనరాదు నీకంటె నితరుఁడెవఁడు 899

కం అని శౌకికముని పల్కిన
విని రాఘవుఁడిట్టులనియె విన్నయయుతుఁడై
యనఘాత్ముఁడౌ మునీశ్వరుఁ
గనుఁగొని చిత్తమున భక్తికడలుకొనంగన్ 700

తే గీ అల్పనత్వము యక్తులంపనుచునుండు
రండునుంగూడ నబలకు వెందువలనఁ
గలిగె వానతినియము గణనపాత్ర
బలమటంచని శ్రీరామభద్రుఁడనిన 701

న నంతంష్టమాననంపంజై విశ్వామిత్రుండడు శ్రీరామభద్రునికీట్లునియె,
మున్నునుకేతుండను యక్షవరుండప్రమేయ బలనంతావార్థియై సాంద్రదుర్గ
విసివాంతరములందతి ఘోరవిష్టంబూని యనేకవర్షంబులు జలజాననుంగూర్చి
తపంబాచరింప నత్తపోనిష్ఠకు మెచ్చి సాక్షాత్కరించివయోజనంభవుండానుకేతునకు
నహస్రమదావళనత్వయగు పుత్రికననుగ్రహించి, అయ్యది తాటకాఖ్యచే
భూతలంబునందలరారుఁ గాతయని పల్కి తిలోధానుండయ్యె, నంతం
గొంతకాలంబున కుచ్చించి దినదినప్రవర్ధమానరూపలావణ్య యౌవన
విద్యావిలాసవతియై పొల్పుచున్న తాటకను మకేతుండిక్షించి ఝర్నునికుమారుండగు
నుందునకీచ్చి వివాహంబొనర్చ నతండాయంగనయండు మారీచుండను
మహాబలవరాక్రమశాలియగు నొక్కకుమారుంబడని మరణించిన యనంతరం
బాతాటక, పుత్రుండగు మారీచునితో గూడి యరణ్యంబులనంపరించుచు నొక్కడన
గన్వముసింద్రుంగాంచి, స్వభర్తృమారణ హేతుభూతుండను క్రోధముతో నమ్మహా
ముసింద్రుని వధించుటకై కొడుకుం బ్రోత్సహించివంప నతండు గర్జించుచు
నగనత్వనిపైఁ గవిసిన నమ్మహాత్ముండలిగి, కనులెఱ్ఱఁ జేసి, ఓరి, వీపు

దయాధర్మభూన్ముండనై రాక్షసుండవుం గమ్మని మారీచుందిట్టి, దుర్నిరీక్ష్యంబగు
తేజంబుచేఁ దాటకం గాంచి 702

ఉ ఓసి! సహస్రవారణమదోత్కటగర్వముచేత వావయిం
జేసితి వింతదౌస్యము నిసి! నిను భస్మముపేయఁజూనుచో
వానవుఁడైననడ్డువడవచ్చునె యేమని యెంచితోమదిన్
భూసురవంశజుండనని భూయుగమ్మున్నదియించి చూచుచున్ 703

ఉ చక్కఁదనమ్ముతోడ సహజమ్ముగు రూపమువోయి ఘోరమౌ
రక్కసివై యథేచ్ఛగ నరణ్యములన్ దిరుగాడి నిత్యము
స్మృక్కువమొఱఁ బాపములొనర్చుచు మానుషమాంసమజ్జుల
న్మృక్కుచు దీర్ఘకాలమిలమోఁదవనించి గతింబుదుర్మతి! 704

కం అని మునిశాపంబిడఁద
తక్షణమునఁ దాటక మహెగ్రదానవియై పెం
పెనయుచు బలగర్వములం
దననందసుతోడఁగూడి దర్పంబొలయన్ 705

అ వె అచట నానియేగి యాయాయరణ్యంబు
లందుఁ దిరిగి తిరిగి క్రిందు మీఁదుఁ
గనక చంపి చంపి తిని తినిమౌనులం
జేరె విటకుఁ దన కుమారుతోడ 706

కం ఆ తల్లికొడుకులిరువురు
సీతయు నియమమ్ములేక నిరతము చేతః
ప్రీతిగ వీ జనపదయుగ
మీ తిరుననడవఁజేసిరిద్వచరిత్రా 707

బాటకవధలో ధర్మమహాంస

శా ఎన్నోజన్మములెత్తుభారమయిపోయెన్ దాని దౌస్యంబుచే
మున్నెన్నుండునుజాడనట్టివిలయమ్ములుబ్బెఁగోటానకో
ట్లన్నా రాఘవ! కారణంబదియ నీవద్దానిఖండింపఁగా
సన్నాహమ్మొనరించు వైభవ మనవుండేహముస్వీకుచున్ 708

- అ వె శాంత యనుచు మదిని సుంతయేని విచార
మొందకిప్పుడు దాని ద్రుందఁ జేయు
జనవివాళమునకు ఘనహేతువైనదో
వనితవైనఁ జంపవచ్చురామ! 709
- అ వె రాజధర్మమెఱిగి రాజ్యమేలితినయ్య
కొన్నినాళ్లు వేను గదవలేక
నిన్న ధర్మమందు నెలకొల్పుచువ్వాడ
ననుచుఁ దలచబోకు మనమునందు! 710
- అ వె నాల్గు వర్ణములను వాలుగ్రాశ్రమములన్
రక్షసేయవలయు రాజమతులు
శాస ధర్మహానికలిగించుస్తవైన
హతమొనర్చవచ్చు నఘము లేదు 711
- త గి ధరణిపతులకు నిది మహాధర్మమనుచు
నెఱుఁగు మంతకు వంశయమ్మొరయుచున్న
వినుము దెల్పిద బహుపురావృత్తములను
రామ! భాస్కరవంశవారాశిసామ! 712
- ఉ భూతలమున్నపించుటకుఁబూనిన దుష్టనిశాటిమంధరన్
భీతిఁదొలంగి లోకములు ప్రీతిపహింపఁగవేది యాలలా
రాతి నేమస్తవేదమునిరాజిసెబాసనవజ్రధారలన్
ఘాతమొనర్చఁడె నదుపకారపరాయణుఁడై రఘూత్తమా! 713
- ఉ శత్రుని జంపి దైక్యులకు శాంతివొనర్చుదునంచుఁబల్కి ని
ర్వక్రపరాక్రమంబున నపారభయంకరమూర్తిఁగొన్న యా
తుత్రుని మాతనుంగని యశోధనుడె మధుసూదనుండు న
ద్విక్రమమేర్పడన్ దునివివేయఁడె విశ్వహితంబుఁగోరుచున్ 714
- ఉ ఇంత ననేకభూమిపతులంతులమున్దనుమమాడిరిట్టులే
జంకక ధర్మముల్ చెఱువసాగినవారిని బట్టువట్టి నీ
శంకనువీడి చంపుము నిశాటిని దాటకముగ్రరూపిన్
పంకజబాండవానాఁగూర్కన్! వేగమె సానుజాండవై 715

చ అన విని శంకఁబోనడఁచి యారఘవాఁయకుఁదాల్చితోడ నో
మునికులవాధ! నీవనువు మూఁడుజగంబులకాత్మరక్షయో
నను విషయమ్ములోకములనందఱెఱింగినదొటచేత నా
మనమున నింకనెద్దియనుమానములేదనివల్చివఱుఁడై 716

వ మహాత్మా! మనమయోధ్యాపురమునుండి వెడలి వచ్చునప్పుడు మాతండ్రి
నన్నుంగాంచి, రామా! భాషావతితుల్యుండగు నిమ్మహమునీంద్రుని యాజ్ఞను జవదాఁ
టక నిర్వర్తించుచుండుమని యాజ్ఞాపించెం గావునఁ దదాజ్ఞ నెన్నఁటికిని మీఱువాఁ
డనుగాను మా తండ్రియాజ్ఞవలె మీ యాజ్ఞయును పర్యధా శిరోధార్యమై యున్న
యదియని మఱియునిట్లనియె 717

తాటలవధకు శ్రీరామునివిశ్వయము

తే గీ లోకవిద్రోహకర్మచిలోలయౌచు
నటనమాడెడు తాటకం జిటికలోనఁ
గూర్చి భువనమ్ములకు శాంతిఁ గూర్చువాడ
మౌనినత్తమ! తమ యాజ్ఞమౌళిఁదాల్చి 718

కం అన విని సంతోషించితి
మనుజేశకుమార! యనుచు మౌవీంద్రుండా
వినయైకధనుని రాముని
గని మఱియుట్లనియెఁజ్రేమకడఁబుకొనంగన్ 719

కం సన్నద్ధులౌచురండిఁక
నన్నా! యీవనములోన ననుజూడునీవున్
విన్నూరు గాదె తాటక
కున్నబలంబున్ జలంబు సుద్భటవృత్తిన్ 720

కం అని విశ్వామిత్రుండన
ననుటయె తడవుగ నధీశువాత్మజాలోకపె
ట్టన మ్రోయించిరి జ్వాలత
లను బగులఁగ నాకనంబు రక్తమలదరవ 721

వ అంత సంతోషతరంగి స్వాంతుండై గాధేయుండు శ్రీరామభద్రుంగాంచి యిట్లనియె
722

తే గీ నిఖిలరాక్షససంహార నిష్ఠఁబూని
రామ! నీ కేలమెఱయు శరవరమునకుఁ
జేయుఁ దాటక తనప్రాణవాయువులను
వీరపాణంబుఁగాఁ గొన్ని విఘటికలకు
723

వ అనియధాప్రకారంబుగా దుర్గమారణ్యమౌనమునంజనుచుండునంతలో 724

శ్రీరాముని ధనుష్పాణమునకు దాటక తత్క్షరపాటు

కం జననాధనులులమౌర్వీ
వినదము కర్ణములసోకఁ నిర్భాతంబై
మనమునఁ దత్తఱపాటుం
గని దాటక లేచి యార్చి కాననమదరన్
725

తే గీ ఇట్టి మౌర్వీనినాదంబు వెచ్చుదు వినఁగ
లేదు మత్కాననంబునం దీదినంబు
దైవవశమున వెవ్వఁడో దారితప్పి
వచ్చె రోజులు చాలకీవనికీ ననుచు
726

సీ గర్జితంబస్తదిగ్గజముల భయపెట్టి
గగనకర్పరమందుగంటు సేయ
ప్రళయకాలమహాస్థిభంగవిర్హ్వషంబుఁ
దలఁకించు నిట్కూర్పులువియుచుండ
దారుణీతలముతత్పాదయుగ్మాహతిన్
బ్రుంగుచు నజ్ఞాదుభంగికోచ
మదవెఘూర్జితఘోరవదనద్యుతులబ్బుతున్
బలసాహసంబులస్ఫురిభవించ

తే గీ సగ్గుణీలలనుమియుచు సంతరిజ్జ
దారులకు భీతిఁగూర్చుచు నత్వరముగఁ

గదిలిచ్చెను గౌళిక దాశరథుల

మార్గమున కడ్డుతగుల నమ్మానవాళి

727

సీ పెంజీకటులఁగూర్చు జాంజారుతలకట్టు
మిత్తికత్తులఁబోలిమెఱయుదంష్ట్ర
లుచ్చావచంబులై యుదరపీతమునందుఁ
బొంగలించుచునున్న పున్నవరులు
విండు నెత్తురుదాలు నిరసించుమిడిగ్రుడ్లు
బొలైన వాల్మయు జాఱుపెదవి
ప్రాప్తనాసిక కంఠ మందాంత్రవలయమ్ము
లవనీధ్రమునకుద్ధి యైనమేనుఁ

తే గీ గలిగి భీషణభాషణోజ్జ్వలితయగుచుఁ
బరుగు పరుగున నెదురుగా నరుగుదెంచు
తాటకంగాంచి రాఘవుండోటవడక
యనుఁగుఁడమ్ముని తోడఁదా ననియెనిట్లు

728

కం ఈ రక్కసి బహుఘోరా
కారము నేయలఁతివాఁడుకని ప్రాణములన్
ధారణసేయఁగ నేర్పును
ధారుణి నటు చూడు దాని దర్పాత్మకులన్

729

తే గీ మనల హింసించవచ్చినన్మగువగానఁ
జంపనొప్పదుమనసీనిశాటినిపుడు
ముక్కుచెవులొక్క శరముచేఁజెక్కివైచి
గర్వమెడలించి తఱుముదీ గడియలోన

730

శ్రీరామభద్రుఁడు తాటకను సంహరించుట

చ అని యనునంతలో నది రయంబుననార్చి భుజాబలంబుచే
ఘన తరువాక్కటించెఱికి కైఁ గొని త్రిప్పి గిరాటువేయ వా
యినకులవాఁడుఁడొక్కనిశితమేపునందెగఁగొట్టె నప్పుడా
దనుజ యుగాంతమ్ముత్కృవనదర్శముతోఁ జెలరేగి చెచ్చెరవ

731

- కం చేతులు పాచుచు వచ్చెన్
భూతలవతినుతులకడకు భువనముల్లింగన్
భీతిల గర్జించుచు నా
పాతకమునితర్జనముల భయవడకమదిన్ 732
- వ అంత నమ్మహామునీంద్రుడు శ్రీరామలక్ష్మణులకు సేమము జయమునుం
గలుగుఁగాక యని మానసంబునందాశీర్వదించుచుండు సంతలో 733
- అ వె దనుజమాయఁబున్ని తాటక వారిని
ధూళివృష్టిలోన నోలలాఛ్చె
రాముఁడాక్షణంబ రక్కసి మాయలన్
మాయఁజేసి నొక్క మార్గమున 734
- కం అంతట నా తాటక బ
ల్వంతగు పాపాణవృష్టి వెలివిరియించెన్
స్వాంతమృత్యునఁ గనలుచు భూ
కాంతుని తనయులకుఁ గీడు కడలుకొనంగన్ 735
- వ తదనంతరంబు 736
- ఉ తామసమూనిరాఘవుఁడు తర్థయుఁడెరతరాస్త్రవృష్టిచే
ధీమహిమంబునెల్వడఁ దదీయమహోపలవృష్టిమాన్ని యు
ద్ధామకరంబులన్ దునిమె దాని భుజంబులు రెండుఁ గూడ జ
ర్వామరకోటిసంతసిల నా కుశికాత్మాఁడాత్మ మెచ్చఁగన్ 737
- కం కరముల తెగినద రక్కసి
సరువిడుచును వచ్చి రామభద్రుని యెదురన్
గెరలుచు బీరములాడుచు
నిరసించెను వివిధగతుల నిర్భోషమునన్ 738
- కం అ దానవి పల్కులుచిన
రాదని సొమిత్రి ఖడ్గ రాజముచేతన్
భేదించె ముక్కుచెవుల
నొద్దిల్లఁగ మౌనివల్లభుఁడు చిత్తమునన్ 739

తే గీ అంత నయ్యక్షి కనలి స్వస్థాంతమందు
గగనతలమునకెగసి యా గడియలోన
కామరూపమ్ములను దాల్చి కానరాక
కటికిచీకటిన్నజయించి క్రౌర్యమూని 740

కం జలదమువలెఁ దిరుగాడుఁడు
బలురకముల రాలవానఁ బరఁగించుచు నా
కులపఱచెను నృపమానుల
నిలనిండరజోవ్రజంబు వెగఁజిమ్ముచోగిన్ 741

ప ఇట్లు నిరంకుశ వీరవిహారంబునల్పుచు గగనపథంబునం గానరాక గర్జిల్లుచున్న
యాదుష్టపలాశినవ్వేషించుచు రామభద్రుండు 743

తే గీ అట్టహాసముపేయుచు నాకనమున
మాటిమాటికి గర్జించి మనలుచున్న
తాటకను గూల్చుకింక నుదారభావ
మున మెలంగుట దగదని మనములోన 744

తాటకవధకై రాముని తొందరపెట్టుట

తే గీ తలఁచె విమ్మట గాధేయుఁడలఘుతర ము
హాశ్యవృద్ధినిపిడితులైన రామ
బక్షులుల సొకుమార్యవిలక్షణులను
గాంచి వ్యథనొంది యిటులనెగారవమున 745

చ ఇనకులనాధ యెంతతడవిట్లుకృపాకరమూర్తివోచు దీ
నిని బరిమార్చకుండుదువు వీరజబాంధువుఁడస్తమింప నీ
కనిమొనసాధ్యయోవె యిది యాశరకోటికి రాత్రి వేళలన్
ఘనతరనత్వజేజములు గల్గునటంచని నీవెఱుంగవో 746

అ వె ఏగఁ జూచుచుండె నినుఁడన్తగిరిపైకి
రాఁగఁ జూచుచుండె రజని యిప్పుడు
రజని రాకమున్న రాత్రించరినిగూల్చి
హితముఁ గూర్చు లోకతతికి రామ! 747

కం త్వరపడు త్వరపడు రామా!
కరుణారసమొలుకఁజూచుకాలంబిది కా
దరయఁగసంధించుము శర
వరమును గోదండమందు వసుధాధిపతీ! 748

వ ఇట్లు తాటకానురసంహారమునకై మిక్కిలి త్వరపెట్టుచున్న విశ్వామిత్ర
మహామునీంద్రుం గాంచి, ముకుళితకరకమలుందై శ్రీరామభద్రుండిట్లనియె 749

కం గురువర్య! యుష్మదాజ్ఞయే
పరమప్రామాఖ్యమగుచు భాసిలుగాతవ్
నిరసించి యవనిఁగూర్చెదఁ
బరువడిఁదాటకను గనుము బ్రహ్మాఖ్యనిధీ! 750

కం అని యని తమ్ముఁడు తానున్
ఘనతరణాపములు నిమిరికైఁగొని మనుజా
శనులకు ననువులు చెదరఁగఁ
బనిగని టంకృతులొనర్చి భయదద్యుతులై 751

ఆ వె శబ్దవేధులైన శరములఁబరఁగించి
రాలవాననపుడు లీలతోడ
సమయఁజేసి దానిసమయోచితమ్ములొ
మాయలన్నిబట్టి మంటఁగల్గి 752

శ్రీరాముడు తాటకను పథింతుట

కం అట్టిటుకదలుటకైన
గ్లాటడి రక్కసికి పిలు కలుగక కనలవ్
దట్టంబగు శరవర్షముఁ
బుట్టించిరి క్షణములోన భూపతితనయుల్ 753

వ అంతవానిశాచరి కొంతతడవునకెట్టో తనమాయాబలంబుచే దత్కరోర
శరధారాసంపాతమునుండి, తెప్పతల్లి, వజ్రవజ్రాహతంబైన కులవర్షతంబు కరణిం
దూలుచు, విశ్వామిత్ర రామలక్ష్మణులను బట్టి మ్రొంగఁదలంచినదియై

- కం పదికోట్ల పిడుగులాకటే
యదనునఁబడినట్లు దుమికి యవనీతలమం
దెదురుగఁ బరుగిడి వచ్చుచు
పదరుటఁ గని రాఘవుండు వైరోధతుఁడై 755
- ఆ వె అతి నిశాతశరము నరివోసిగొట్టునఁ
బెరయవచ్చు దాని పెన్నురమ్ము
నందునాటె యక్షి యాయమ్ముతాఁకున
కోర్వలేక పడియె నుర్విపైన 756
- తే గీ అట్లు శేషాహిమూర్ధమ్ములదరి చెదర
ధరణిపైఁబడి రోజాయఁ దత్క్షణంబ
చచ్చెఁ దాటక లోకముల్బంతవిల్లె
నిట్టి యద్భుతకృత్యమొక్షించి యపుడు 757
- వ పిమ్మట శ్రీరామలక్ష్మణులు గాఢేయునిపదకమలంబులకు శిరములు సోఁక
దండవ్రజామంబులాచరించిన, నమ్మహామునీంద్రుడతితరానందకందళిత
హృదయుడై శుభమంగళాశీర్వాదంబులొసంగుచు లేవఁదీసి వేత్సేఱ గాఢాలింగన
మూర్ధాఘ్రాణంబులొనర్చి తన మనంబున 758
- ఉ అంతటి క్రూరజీవి తన నంతమొనర్చుగ నేగుదెంచినవ
గాంత యటంచు జాలివడి కార్ముకమెత్తఁడు కొంతసేపు యిం
కెంత కృపారసమ్మునహియించు వాకో నను గన్పతండ్రి ను
స్వాంతుఁడు రామభద్రుఁడిల సాత్వికవూరుషకోటిపై వొగిన్ 759
- వ ఇట్లు బహువ్రతారంబుల శ్రీరామభద్రుని వాత్సల్యాది నీకల
నదృఙ్గరివృత్తమును గొనియాడుచు నమందానందనందోపాపరసశమాననుండై
యుండె 760
- తే గీ అంతఁ దాటక విగతానువగుటఁగాంచి
యింద్రుఁడరుదెంచి మరలతో నినకులేశు
ననుజనహతువ బూతంచి వినుతిఁ జేసి
మునివరేణ్యుని పదపద్మములకు నెఱంగి 761
- వ నభక్తికంబుగా మృదుమధురాలావంబులంబ్రస్తుతించి యమ్మహామునీంద్రున
కిట్లనియె 762

అ వె నీ ప్రభావమెన్న నే వెంతవాడను
మునికులార్థిచంద్ర! యినకులేంద్రుఁ
డైన రాముచేత నమరసుజపించి
యెలితీవు లోకపాలినివుడు

763

కం నురలందఱకును నిర్భయ
మరుదారఘటింపఁ జేపితహవా! యుష్మ
త్పరమాద్భుతదారిద్రము
వెఱింగిన వాడెవఁడు గలఁడహీనగుణాధ్యా!

764

ఇంద్రుఁడు విశ్వామిత్రునితో భృశాశ్వసత్తులను
రామువకిష్టుని విన్నవించుట

ఉ ఈ రఘురామభద్రుఁడుదయించెను నర్హమపర్యకోటికిం
పారఁగమేలుసేయుటకునై యిలలో నటుగాన నీవుమున్
హారతపః ప్రభావమునఁ గౌరి మహేశ్వరునుండి గొన్న దు
ర్వారభృశాశ్వసత్తులను రామునకిమ్ము మహాత్మ! సత్కృపన్

765

అ వె అస్తశస్త్ర దేహం బతి శౌర్యనిధులగు
నాభృశాశ్వసందవాళితోడ
నీవువేర్చినన్తు నిఖిలాస్తశస్త్రముల్
దాశరథికి నిమ్ము తాపసేంద్ర!

766

తే గి ఆప్రభావోదధికి నింద్రుఁడి ప్రకార
మమితవినయమ్ముతో చిన్ననమువానర్చె
నంగుళీదళవిభ్రాజ దమల హస్త
జలజములనొక్కచోఁ జేర్చి సలలితముగ

767

కం పిమ్ముట నాజ్ఞంగైకొని
సమ్ముదమున రామభద్రు సత్వనముద్రువ
గ్రమ్ముఱుతులొనరిచి త
త్సమ్మతి దివికేగ నమరనంఘముతోడన్

768

కం అంతటఁ దత్కాంతాలో
పాంతోటబవాసులైన బ్రహ్మర్షివరుల్
వంతసమునఁ జనుడెంచిరి
యెంతయురాముని ప్రభావమెన్నుచు వరుసన్ 769

తే గీ వచ్చి కౌశికమునివద్యుఁ బ్రస్తుతించి
సకలదుష్టానురాహితు సహజ సహితు
శ్రీతజనస్త్రీయు రామువాశిర్యదించి
వెడలిపోయిరి జనవలమొడ్డులంగట్టి 770

వ తదువరి తాటకానిబద్ధజ నంజాతాతిమాత్ర ప్రమోదావృత్తోదందితాంతః
కరుణుండును, మహాత్ముండునగు నా కుశికనందనుండధరీకృత మధామధు
రాయమానంబులగు వాలావములంగావించుచు, వానందాశ్రు పరిపూర్ణవేత్త్రాం
తరుండై శ్రీరామలక్ష్మణులం గొఁగిలింది ముద్దుఁగిని, యొకతేల బస్తీ వర్ణసుండగు
లక్ష్మణుని పొణివల్లవముం గ్రహించి, మఱియొక తేల శ్రీరామభద్రుని శిరంబు
నిమురుచు గద్గదకంతుండై 771

తే గీ తాటకను వేలపొచ్చేని తండ్రి! నీవు
భువనమంగళ కరుండనై పొల్పినావు
నీకు దుస్సదృశకృత్యమేలోకమందు
రహి జనించదు కరుణార్థ! రామభద్ర! 772

ప అని వాళ్ళుల్కాతితయంబువం బల్కి 773

తే గీ అన్నవలె నీవు సర్వసంపన్నమూర్తి
వైతి నాయన్న! సొమ్మిత్రి! యనుచు వేడ్కఁ
జాబుకముంబట్టి లాలించి సొంపెవంగ
సక్కునంతేర్చి లక్ష్మణు వాదరించె 774

వ అనంతరంబలిల సద్గుణగణాధిరాముండగు రాముం గాంచి యిట్లనియె

తే గీ భాస్కరుండస్తగిరి జేర బయనమయ్యె
సంధ్యరాజూచుచున్నదీ సమయమందు

సముచితములైన కృత్యముల్ జరిపె యవల
నీనిశీధిని వెళ్ళింతమొనట రామ!

776

కం రేవటి యుదయము రవికుల
దీవక! యిటనుండి బయలుదేలుదమన్న
త్రావకమగు నాశ్రమమున
కేపారిన ముదముతోడ నిద్దచరిత్రా!

777

కం అని రాఘవులిరువురతో
మునిచంద్రుడు సాంధ్యకృత్యమునుదీరిచి త
ద్వనమున నివసించెను విశి
మనమలరగ భువనవినుత మహిమాన్వితుడై

778

అ వి సురలు చోరగలేని సుందనతీఘోర
గహనమపుడు లోకగణ్యమగుచు
రాజరాజైత్రధమును నిరసించి
నకల సౌఖ్యములకు నదనమయ్యె

779

కం తృణశయ్యల నిద్రించెడు
ఘనులొ రాఘవులప్రక్క గనుమోక్షక మే
ల్కొని తత్సందర్శమును
మునిముఖ్యుండనుభవించె మోదమెలర్చన్

780

కం అరుణోదయమున మేల్కొని
ధరణీవతినుతులు మౌని తల్లజాతోడన్
గరమరుదుగ నాస్మాకవిధి
నిరపరి వేదోక్తమార్గనిష్ఠాత్మకులై

781

విశ్వామిత్రుడు శ్రీరామునకు దివాన్తంబులనొసంగుట

ప అనంతరమందధిరామగుణ మహేందధిచంద్రుండగు శ్రీరామచంద్రుంగాంచి
కరుణారసాస్థవృద్ధాయుండై కౌశికమహామునీంద్రుడిట్లనియె

782

ఉ నీరణమిత్ర వంశరణనీకరరాఘవరామ! లోకదు
ర్యారపరాక్రమక్రమవిరాజితరాజులరామ! నీమహా

- శూరతనచ్చె వాకిఁక యశోధన్ జేకొను మిచ్చుచుంటి నిం
దారినప్రేమతోడుత మహాస్త్ర విశానమునెల్లనియ్యెడన్ 763
- కం సురసరదనుజోరగులకు
నరుదై యెఱుంగంగరావి యభిలాష్టతతిన్
సరసిజేక్షణఁ నీకర
వరపల్లవమందు మెఱయవశమొనరింతున్ 764
- కం వదలని ప్రేమమ్మున ని
శ్శదనములన్వెఱయలక్ష్మి గైకొను నిఁక నీ
పదునాలుగు జగముల ని
న్నెదిరించి మనంగఁజాలఁడెవ్వఁడైనన్ 765
- చ అని యిటు లాచమించి విమలాననుఁడై నియమమ్ముతోఁజవం
బున నకలాస్త్రశస్త్రనిజమూర్తివశికరణ క్షమంబులై
తనరెడిదివ్యమంత్రములఁ దద్దయుఁదానుస్మరించి రామునిం
గని శుచివాచు రమ్మనియెఁ గౌతుకముల్లసిలంగవాడటన్ 766
- వె తన యాజ్ఞం చేసి సుప్రక్షాళిత పాణిపాదుండై శుచియై యరుదెంచి పాస్థింగ
దండప్రజామంబులొచరించిన శ్రీరామభద్రుని భద్రవాక్పూరస్వరంబుగా
మందస్మితవదనారవిందుండై లేవఁదీసి, కుశాస్త్రరణంబుపైఁ బ్రాజ్యుతోపవిష్టుం
గావించి, ద్విరాచమన ప్రాణాయామత్రయ సంకల్పపూర్వకంబుగా విశ్వామిత్ర
మహామునీండ్రుఁడు క్రమక్రమంబున, దండచక్రంబును, ధర్మచక్రంబును,
గాలచక్రంబును, విష్ణుచక్రంబును, వైంద్రాస్త్రంబును, మహాభయంకరములగు
వజ్రశివ శూల బ్రహ్మశిరంబులును, వైషికంబును, బ్రహ్మాస్త్రంబును,
మోదకీశిఖిరీవామక గదాద్వయంబును, ధర్మకాలవరంజాపాశంబులును,
వారుజాస్త్రంబును, శుష్కాగ్రాధిదేయంబును నశనియుగ్గంబును, వైవాకంబును,
వారాయణాస్త్రంబును, నాగ్నీయాస్త్రంబును, శిఖరాస్త్రంబును, వాయువ్యాస్త్రంబును,
బ్రథనంబును, హయశిరోస్త్రంబును, గ్రౌంచాస్త్రంబును, విష్ణురుద్రశక్తి నామక
శక్త్యస్త్రద్వయంబును, మఱియు దనుజవీరులు ధరించి తిరుగునట్టి కంకాశమునల
కపాల కంకణంబులును, వైద్యాధరాస్త్రంబును, సందవాధి ధానంబుగ

మహాభగ్గంబును, మానవాస్త్రంబును, గాంధర్వాస్త్రంబును, బ్రహ్మనప్రస్థావనా
స్త్రంబులును, బ్రాహ్మకరాస్త్రంబును, దర్పణశేషజాస్త్రంబులును, వంతావన
విలాపనాభ్యాకంబగు శరయుగళంబును, దర్శకాస్త్రంబును, బైశావాస్త్రంబును,
సమ్మోహన సంవర్తక తామస సామనంబులును, మౌనలనత్య మాయాధర తేజః
ప్రభావాస్త్రంబులును, సామ్యాస్త్రంబును, సుదామవాభిదానంబైన త్వష్టాస్త్రంబును,
శిశసారాస్త్రంబులును, మొదలుగాఁగల యనేక దివ్యాస్త్రంబుల కధిష్ఠిత
దేవతామంత్రంబులను, యథావిధిగ నుపదేశించి, తత్తత్సంప్రతాపిస్త్ర దేవతలంబిలిచి
మీరందఱు నేకమై నర్వకాలములందును, మహాజాగరూకతతోనప్రమత్తులై,
నాభవభవాంతర ప్రేమరాశియగు నీ శ్రీరామభద్రునకధీనులై, తచ్చాననంబులను
శిరంబులందాల్చి యభీష్టకార్యంబులను నిర్వర్తించుచుండుఁడవి యాజ్ఞాపింప,
వారత్యంతోత్సాహముతో మహాప్రసాదమవి తదనుమతినదనీ, విశ్వామిత్ర ప్రదత్త
దివ్యాస్త్ర మహామంత్రానుష్ఠానసిద్ధి కలిగి, కుశాస్త్రరణంబు నందేశాగ్ర మానసుండును,
బాలభానుప్రభాభానమానుండునునైయున్న శ్రీరామభద్రుని పురోభాగంబునందతి
భయంకరదంష్ట్రాకరాశవక్త్రంబులును, నకల విజయ సంపాదనహేతు
భూతంబులును, జాజ్వల్యమాన జ్వలనప్రభాభానురంబులును, చటచటాయమాన
విన్ములింగపట సంచార మహాభీలంబులును నిఖిల లోక శ్రేత్రంబులును ననుపమాన
భూరి ప్రతాప దుర్నిరీక్షంబులును, శతకోటి యుగాంతాదిత్య తేజః కలితంబులును,
నకల ప్రాణిభయంకరాకారంబులును, నావావిధ చిత్రవిచిత్ర రూపద్వాయలులగలిగి
సాదనూపి తేల్కొచ్చులుక్తమాంగమ్ములం తేర్చి మహాభక్తి వినయవిశ్వాసమ్ములతో
నైక కంఠ్యముగా విట్లనిరి

787

కం ఎటనుండవలెను మేమిప్పు
తేటు చరియింపంగవలయు వెవ్వరిపై మా
పటుబారుషదర్పములన్
స్ఫుటముగఁ బ్రకటింపవలయు సురసుతచరితా!

788

కం దేవా! నీకైంకర్య
మృతేళలఁ జేయుచుండు మిపుడపుడన కో
పావనమార్కాన్వయపా
రాచారశరద్భూకాంక్షి ప్రధిత జయాంకా!

789

కం ఏ దానదాసులము మే

మో దానవనైరి! యేలుముచితజ్ఞ! మమున్

సాదరముగ నవి రాముని

పాదములకు శిరములంటఁ బ్రాణతులనధ్యేన్

780

వ అంతట నుప్రవస్తువదావాబ్బుండగు శ్రీరామభద్రుండ మృహస్తకస్త రాజాధి
దేవతలం దనపాణివల్లవంబులచే వేష్టేఱుగా స్పృశించి, మహాత్ములారా! ఇంక మీ
యిష్టప్రకారమెందేనినంచరించుచుఁ గార్యావసరముంబట్టి వేదలంచినవృదు
సాక్షాత్కరించి మదభీష్టకృత్యము నతిశీఘ్రముగానెఱవేఱుచుండుఁడనివల్కిన
శ్రీరామభద్రుని ప్రణయమధురంబులగు వల్కులకలరి యమ్మహామంత్రాధిష్ఠిన
దేవతలు నప్రత్యక్షయంబుగాఁ బునఃప్రణామంబులచరించి తదాఞ్ఞ
వశమాననులై యథేచ్ఛం బనిరి తదనంతరమారమువాధుండ పూర్వపార్శ్వ రేఖా
విరాజితవదనారవిందుండై, స్వాశ్రమప్రయాణోన్ముఖుండును, అవర చతురాననుండు
నునగు కౌశికమహామునీంద్రునకుంబ్రాణమిల్లి ముకుళిత కరకమలుండై, మునీంద్రా!
తమ విర్యాజవాత్సల్యాత్మకీయము నన్నునర్వాస్తకస్త రహస్యావ్యాయకుశలునిగా
వానర్చి ధన్య తమత్వముంబ్రాసాదించియుండె, మఱియుఁ దదస్త్రాప్రసంహారములం
గూడననుగ్రహించి శిష్యుండనగు వాకుఁ జారితార్థ్యముంగల్పించుడనిప్రార్థించిన
నమ్మునివరుండు సంతుష్టింత రంగుండును, రోమాంచకంచుకీతగాత్రుండునునై
రఘురామునిశిరంబునిమిరిచుబుకంబుఁబుణుకుచు ముద్భంగినియానందాశ్రవులు
వెల్లివిరియ నిట్లనియె

781

తే గీ రామ! సంపూర్ణకామ! వా ప్రేమమూర్తి

ఏవే కావున నుపశమవేమపులను

గూడఁ గైకొనుమిచ్చుచువ్వాడనిపుడు

వాకు ఏకంబే వాపులువ్వారె? తండ్రీ!

792

విశ్వామిత్రుఁడు శ్రీరామునకు ధృతాశ్వుతనయులంబ్రసాదించుట

వ అనివల్కి శ్రీరామభద్రునిఁ గుశానవాసీనుంగావించి తానుఁగూడ తుదిర్భుతుండై,
పూర్వదత్తాస్త్రప్రసంహారమంత్రక్రమప్రకరణంబెఱింగించి మఱియు, నత్యవంతంబును
నత్యకీర్తియు ధృష్టంబును రభవంబును బ్రతిహారతరంబును వేరాబ్బుఖంబును
నవాబ్బుఖంబును లక్షాక్షవిషమంబులును, దృఢవాభంబును, నువాభంబును,

బద్ధువాభంబును, మహావాభంబును, దుందువాభంబును, దశశిర్ష శతోదర
శతవక్త్రంబులును, కృశన జ్యోతిషంబులును, వైరాగ్య విమల యోగంధర హరిద్ర
దైత్య ప్రశమంబులును, సార్పిర్మాలియును ధృతిర్మాలియును, వృత్తిమంతంబును,
రుచిరపిత్తసౌ మనసంబులును, విధూతమ కరకరపీఠకరంబులును, ధనధాన్యం
బులును, కామరూప కామరుచి మోహవరణంబులును, జ్వంభక సర్వవాభంబులును,
సంతానవరణానంత విభావంతంబులును మొదలుగాఁగల భృశాశ్వతనయులం
బ్రసాదించి యిట్లునియె

కం రామా! పీఠందఱు జయ
కాములు కామస్వరూపతలితప్రజ్ఞుల్
శ్రీమహితులు జానకజన
కామితమందారులఖిలకాలములందున్ 794

కం నీ కంఠఁ బాత్రభూతుఁడు
లోకములన్ లేడటంచు లోనెఱింగి శరా
నీకము వీకాసంగితివిపు
దీ కరణన్ రామచంద్ర! హితగుణసాంద్రా! 795

కం ఈయన్తవితతిచే నీ
వో యనఘపరిత్ర! సంతతోస్తతిమతిచై
శ్రీయును శుభమునుఁ దేజము
నాయువు రాజ్యాభివృద్ధినందుము రామా! 796

వ అని మహానందపూర్వకంబుగాఁ బల్కిన యనంతరంబ

అ వె తేజరిల్లె రాముఁడీ జగత్త్రయమందు
సాటిలేని దివ్యశక్తితోడఁ
గుళికనుతునివలనఁ గొనియున్న వాఁడౌట
వా భృశాశ్వనందవాళివెల్ల 798

అస్తాశస్త్రసంపాదనము చేత మహావేదోపాంతుడైన శ్రీరాముడు

వ ఇట్లు కుశాననంబునందఖిలజనాభిరాముండగు రాముండుద్యవ్యార్ధారాండ మండల
సంకాశమహాశేషోవిరాజితుండైయుండునవనరంబున

- సీ ప్రళయ పిరావేశవరుడైన ధూర్జటి
 పాలవేత్రానలప్రభలమించి
 గ్నేష్మథాను మరిచిగణములఁబురుడించి
 విద్యుల్లతల తీవి వెక్కిరించి
 సంపూర్ణ శారదచంద్రచంద్రికవోలి
 ఘనతమోహంశారమును విదల్చి
 ధూమజాలముతోడఁ దులఁదూఁగి బాలభా
 స్మరకరంబులకాంతిఁబరిహసింది
- తే గీ యేపు మీజిన తమనిజరూపములను
 దాల్చి పొడనూపి రలరుచు దాశరథికి
 వా భృశాభ్యుపి నక్పుత్రులంతమీఁద
 నస్త్ర శస్త్రావశమనమంత్రాధిపులును 800
- తే గీ ప్రణతులొనరించి యవిరిట్లు వినయమొప్ప
 నిటలతటరాజకాంక్షలిపుటలగుచును
 గుళికనందనువాల్మీకేఁ గొమరుమిగుల
 దేవ! నీ సేవఁజేయనేతెందినాము 801
- తే గీ ఏము భవదీయశాసనంబెప్పుడు మౌళిఁ
 దాల్చి వర్తించుచుందుముదారచరిత
 ఏమి సేయఁగవలయుమాశేమియాత్మ
 యనిన రఘుపతి మనమునందలరియపుడు 802
- న మునికులవాళుండగు విశ్వామిత్రుని మహామంత్ర మహిమంబున కప్పురుసొందుచు
 నయ్యస్తాదిదేవతలను వేర్వేరందవకోమలకరవీరజంబులచే న్నుళించి బహుమాన
 పురస్కరంబుగా నిట్లనియె 803
- తే గీ పనిగలప్పుడు మిమ్ము వా మనమునందుఁ
 దలఁతుఁ దలఁచినవెంటవే తరలిరందు
 వచ్చి వాయులిలవిత్కాఢమిచ్చిపొవు
 చుండుఁ డెల్లవృథవిపల్న, మరుచిరముగ 804

లాచరించి సిద్ధినందుటవలన నె

ద్విత్రమాఖ్య స్థాభ్యుదయముయ్యె

816

విశ్వామిత్రుడు శ్రీరామునకు వామన భరిత్రమును సంక్షేపముగఁ దెల్పుట

వ అతఃపూర్వము శ్రియః పతి వైశ్యానరప్రముఖనిఖిలదేవతాగణములచే బలి
బంధనముంగూర్చి ప్రార్థింపఁబడియున్న వాఁడగుట వలన సంతాపార్థులగు నదితి
కళ్యపులకుఁ దానొపంగిన వరదానానుసారముగా నమ్మహర్షివర్ష్యున కదితియందు,
వామన రూపంబున నవతరించి, చోలోపనయనాంత సంస్కార సంస్కృతుండై,
స్వారాజ్యంబాక్రమించి, యామివీచర భూచర భేదరప్రకరంబులు గొల్వ వేకప్పుత్రాధి
పత్యంబుగా జగత్త్రయంబేలుచు, మహాదాతయై యజ్ఞదీక్షంబుని యున్న
వైరోచనియగు జలిచక్రవర్తి కడకుంజని, న్యపాద్రత్రయవరిమిత వసుంధరా
దానముంగని, త్రివిక్రమ రూపంబున లోకత్రయాశ్రమణంబొనర్చి, భక్తశిరోమణియగు
ప్రహ్లాదుని మనః పూరణమునకై బలికి రసాతలాధిపత్యము వొపంగి, చిరంజీవివై
యందునివసించుయుండుమని యాశ్లాపించి, త్రిలోకాధిపత్యము విందునకైవనం
బొనర్చి, పదంపదీ యీ సిద్ధాశ్రమమున కరుదెంచి వామన రూపంబుననే బహుకాల
మిందు శ్రమాపవోదంబుకొనుటఁదసొనిప్పుడై వివసించియుండుటవలన నియ్యది
వామనాశ్రమంబనియును జగత్ప్రసిద్ధివొంది యుండె

817

కం కమలారమణీపతిపద

కమలంబులుగొల్చి నర్వకాలములందున్

విమలంబగు నైష్ఠవతే

జముఁ బూనినవాఁడవౌట జగమునరామా!

818

ఆ వె ఏనుఁగూడఁ దపము నిండేయొనర్చుచుఁ

గొన్ని హాసములకుంతవిష్క

సిద్ధివొంది దీని సిద్ధాశ్రమత్వంబుఁ

గ్రొత్తఁజేసివాఁడఁ గువలయమున

819

కం ఇవ్వటికిని యీ వనమం
దొప్పగ వివసించుచుండు సుర్యతలమం
దెప్పగిది నాకు స్వత్వం
బప్పగిదియే నీకు స్వత్వమగునిది రామా! 820

మూరీచ సుఖాహుల ఆగడములు

కం మూరీచ సుఖాహులను
దారుణరాక్షసులు స్వీయదశములతోఁ బెం
పారఁగ వత్తురు నవనము
ప్రారంభమైనవిదవఁ జార్జితనయా! 821

ఉ వె దారువచ్చునపుడు వనుధవలించును
క్రూరమృగములెల్ల పొలుఁజూచు
మానిమండలంబు మలిచెడినిలఁబడు
నేమిచిత్రమయ్యె యినకులేశ! 822

తే గీ వచ్చి మధుమాంస రక్తముల్యహ్మలందు
నించి ఘృతపాత్రములను బోర్లించి ఋత్వి
జాలను బంధించి వ్రుక్రృపంబులను త్రుంచి,
విఘ్న మొనరించుచుండురు వివిధగతుల 823

కం ఎవ్వటివలె నా రక్కసు
లివ్వడును నవంబుఁజెఱువనేతెంతురు మీ
రొప్పగ బాణానలమునఁ
దప్పక హింసించి గనుఁడుదారయశమ్మున్ 824

ఉ నా మఖరక్షణంబిప్పుడు నాయన! శ్రీరఘురామభద్ర! న
ర్వామరసన్నతాత్మ! బుధవత్సల! తమ్మునితోడఁగూడి నీ
వేమెయి నిర్యహించుదువో యీ భరమంతయుఁగూడ మీశర
స్రమముపైనవిల్పితిని మంతయువీడక కొతుకంబునవ 825

చ ఇనకులవర్మలార! యింక నీవనిలోనికిఁ జేరరందు మీ
రనుచును రామలక్ష్మణుల నద్భుతదర్శనులన్మహాత్ముఁడో

మునివతి వెంటఁబెట్టుకొని మోదముతోదుతనేఁగిస్వాశ్రమ
మ్మునకుఁ బునర్వసుప్రయుతపూర్ణ మధాకరమూర్తియాయనన్ 826

తే గీ రామలక్ష్మణులనుగూడి రాణమీఱ
వచ్చుచుండిన మునికులవర్కుఁగాంచి
వత్సరంబున నచ్చటికలమునులు
పంథ్రమాశ్చర్యపరవశస్థాంతులగుచు 827

కం ఎదురేగుదెంచి విధిగా
నదమలచిత్తులకునుచితనత్కారంబుల్
హృదయమ్ములలరవానరిచి
తదువరిగానిచనిరి భక్తతత్పురులోచున్ 828

వ ఇట్లా కుశకపందసుండు శ్రీరామ లక్ష్మణులతో మహార్షులంగూడి
నిజాశ్రమంబునకుం జనుదెంచి నవిమ్మట నందఱుంగూడ సముచితాస్తరణము
లందు సుఖానీనులైకొంతతడ విష్ణుగోపనల్పినయనంతరంబా స్పృహకుమారులు లేచి
ముకుళితకరకమలుల్ల విశ్వామిత్రుని పురోభాగంబున నిల్చి మహాభక్తి వినయ
విశ్వాసంబులతో నిట్లనిరి 829

చ మునికులసార్యభామ! మఖమున్ దగురీతి నుపక్రమించు వె
మ్మునమున సంశయమ్ముడిగి మాచయినుంచి త్వ దధ్వర త్రియా
వనభరమంతయుండ్రదశవందిత! జాగిఁకసేయవేల నీ
ఘనకృపచేత రాక్షసనికాయముఁబట్టి వధింతుమిత్రతన్ 830

తే గీ సవనతంత్రము బుద్ధిజూల్ సలువవచ్చు
మేము శరదావధరులమై యో మహాత్మ!
వేయికన్నులఁ గవిపెట్టి విచిత్ర గతుల
జన్మమునకెట్టిలోపంబు జరుగనీము 831

ఉ పొచ్చెముసేయఁబూని మునిపుంగవ! దైత్యులు వచ్చిరేని యా
వచ్చినవారినెల్లరను వచ్చినయట్టలె మట్టుపెట్టి మీ
ముచ్చటఁదీర్చవెంచితినుమోఘశరమ్ములవేఁడె సంతస
మ్ముచ్చవడనవహింపఁదగు నధ్వరదీక్షత్రులోకరక్షకై 832

అ వె నిఖిల యమికులేంద్ర! నీదెప్పినట్టిది
యర్థవంతమౌచు నలరుఁగాత
క్షీతి తలంబునందు సిద్ధాశ్రమంబుని
బుధ జవానురాగమధిగమించి 833

అ వె అలసింపశీర్షధర్మక్షణంబైన
వలసినట్టివస్తువర్గమెల్ల
సేకరించి దీక్షస్వీకరించుమహాత్ము
స్వాంతమందుశంకనమయఁజేసి 834

అ వె ఇట్లు పల్కుచున్న యినుకులాధీశుల
పల్కులాలకించి పరమమౌచి
ప్రమద అలధిలోనఁబడిముఖిలేది మై
మఱపునాందె నొక్కయరవిగడియ

ఉ అంతటఁ బ్రేమమీఱఁగని యా రఘునాథులనిర్వరణ పథా
భ్యంతరమందులేది యరు దారఁగఁ గొఁగిటఁజేర్చి కౌశికుం
డెంతయుగారవించి భువనేశ్వరులార! మదీయదిత్తమిం
తంతనిదెప్పలేని ముదమందెఁగదా! యనిపల్కి యిట్లునెన్ 836

విశ్వామిత్రుఁడు యజ్ఞరంభమొనర్చుట

అ వె అన్నలార! మీరలన్నట్లు నేఁడె స్రా
రంభమగును గాత శ్రతువరంబు
అవునుగాదటంచు ననువారలెవ్వరు
దక్షులొచు మీరురక్షనల్ని 837

కం అని పల్కిన మునినాథున
కనిరి రఘూర్వహంబు భక్తి నవహితమతులై
అనఘా! యెన్ని దినంబులు
ఘననిష్ఠునబూని మఖముఁ గావఁగవలయున్ 838

కం ఏయే వేశల దావపు
రీ యజ్ఞముభంగపఱువనేతెంతురు మా

కాయా వేశలు దెల్పుము

చేయందగుయత్నమెల్లఁ జేయుదుమనఘా!

839

అని రాఘవునకు వామునికుంజరుం

డనియెనిట్టులమితహర్షమొంది

ఈ దినంబుగాక యింకనాఁబుదినములు

రేపు మొదలుచేసి యేపుమీఁ

840

అని తూఱ వాన శరములూని మీరిర్వరు

మమ్ము మా మఖమ్ము నిమ్ముతోడఁ

గాచు చుండుఁడయ్య గడువు తీతిన దాఁక

నంతలోనె వచ్చు ననురవితతి

841

అని ఈ క్షణంబునందె దీక్షవహించుదు

ననుచు రాఘవులకు ననునయముగఁ

దెల్పి మౌనిపతి యనల్చుమౌ వస్తువ

ధమ్మునెల్లఁగూర్చి గడియలోన

842

వ పిమ్మట నమ్మహామునీంద్రుండు బ్రహ్మజేతోవిరాజమానులగు మహర్షివర్యుల
తోడను, శ్రీరామ లక్ష్మణుల తోడనుం గూడి, సాయంసంధ్యావందనాది క్రియా
కలాపమును నిర్వర్తించి, అలహర్ద కలకాంచిత హస్తలును యాజుతులును నగుననేక
బ్రహ్మర్షిశిష్యులు మునిసార్వభౌముండగు తనను బరివేష్టించి వ్యస్తీఘావణం
బౌనర్షుచు నడువ, శరధమస్తాజీరఖర్షములను ధరించి దశదిగ్రజ్జ్ఞానక్షబిత్తులై
శ్రీరామలక్ష్మణులిరుగింకులన్మహానందకందశితహృదయారవిందులై వచ్చుచుండం
దోయధారాపురస్సరంబుగా, దీపాంకురోదకుంభాలంకృతంబగు యజ్ఞశాలం
బ్రవేశించిన విశ్వామిత్రమహాముని భగవత్ప్రాధ్వన సాత్త్విక పంకల్ప పూర్వకంబుగాఁ
బుణ్యాహంబుఁ గావించి, ఋత్విగ్వరణ కౌతుక బంధవ మృత్యుంగ్రజాంతురా రోవజాది
కృత్యంబుల నెఱవేర్చి, శ్రతు దీక్షాంతవర్యంత మౌనముద్రా ముద్రితుండై
విరాజిల్లుచుండెనంత శ్రీరామలక్ష్మణులు క్షణక్షణంబున కమ్మఖశాలంబరి వేష్టించుచు
నారాత్రింగడపి, మఱువాఁడును కాలంబునం బౌర్వాహ్నిక క్రియలనుసాపించి, నమ
చతురశ్రంబును, చతుర్వస్తాంతర ప్రమాణ దీక్షశస్త్రంభవిరాజితపీఠీత్రయ చతుర్ధ్వర

యుతంబును, చతుస్త్రీరణ భూషితాచ్చిద్రప్రపాపరివృతంబును వితాన ధ్వజ దర్శన
మాలా తరంగస్తంభ వేష్టన ముక్తాదామాద్యలంకృతంబును, మధ్యవైరుళ వాయువ్యాంశ
వ్రళత్పిత వితర్జిత క్రయ శోభితంబును అశ్వత్థోదంబరవృక్షవట నిర్మిత
ద్వారవిస్తారజగత్కల్యాణకరతోరణభూషితంబును, పుష్పకుశకూర్పాక్షతాశ్వత్థామ్ర
పల్లవవారిశేఖోమాంబరాద్యలంకృత పూర్ణకుంభకదళిత్రముకఘృతాణసప్రదీపవిరాజిత
చతుర్ద్వారోభయపార్శ్వంబును, నువ్రతిష్ఠితాస్థమంగళవంచాయుధవిరంతర
ప్రకాశితాశావలయంబును, రంగవల్లూద్యలంకృతబ్రహ్మసౌమధ్రస్తరవేద్యాది సహితాగ్ని
కుండ విరాజమానంబును, ఫల పుష్ప గంధా క్షత వాగవల్లిదళ క్రమకాది మంగళ
ద్రవ్య పూర్ణ పాత్రపాలికా కుంభశరావధూవ దీపదశకోవశోభితంబును, భ్రుక్రూవాగ్ని
హోత్ర హవతీ దర్శిణపరాపణపరా ప్రతిధ్వరణ్యార్ద్రవర్ణికా మంథదండరజ్జ ధృష్టి
కృష్ణాతననమిత్కృశకూర్పవనిత్రపరిధిపరిస్తరణోధనతండులప్రసాసిష్ఠి పంచామృత
గోఘృతాది వానావిధనంభారభారాంచితంబును, ఋత్విక్రూరిదారశ నదన్యజన
సంకులంబును, త్రిభువన మంగళదాయకంబునునగు యజ్ఞశాలం బ్రవేశించి,
సంయమిండుని సృష్టిప్రజ్ఞాప్రభావవిశేషంబుల కచ్చెరువొందుచు వినయవిధేయులై,
నిత్యాపిస్తాకృత్యంబులందీర్చి కుశకృష్ణాశవాచ్ఛాదితంబగు మధ్యవేది యందభినవ
వైశ్యానరుండునుంబోలె, పద్మావసాసీనుండై వెలుంగుచున్న విశ్వామిత్ర
మహామునిండునకు సాష్టాంగదండప్రణామంబులాచరించిన, వాతేజో మూర్తియగు
మౌనీండుండు, దరహాననుందరముఖాంబురుచుండై, అనువమాన మహాతేజస్సుం
పన్నులగు శ్రీరామలక్ష్మణుల శిరంబులం బుష్పాక్షతబువల్లి మానసికంబుగా
వాశీర్వదించిన యనంతరంబప్పుటి మహర్షిశిష్యులు వారింగాంచి బహు విధంబులం
గొనియాడి నబహుమానంబుగా నిట్లనిరి

843

తే గీ జరుగవలసిన ప్రక్రియా పరణిఁడెల్చి
మౌనముద్రాంచితుండయ్యె మౌనివర్యు
దభిల వేదవ్యరూపిఁ నేడాదిగాఁగ
వాఱు దినములు పల్కఁడెవ్వారితోడ

844

తే గీ దీక్షగొనియున్న యీ యాఱుదినములెట్లు
మౌనిచంద్రుని మఖమును మమ్ముఁగూడ

శ్రద్ధాభక్తియుక్తులై దీర్ఘకాల విరామములేక వ్రేల్చుచు వైదవోరాత్రములుగడిపి,
యాఱవనాఁడు మహానంతుష్టింతరంగులై ప్రాతఃపువ వాదికృత్యములం
గావించుచుండిరి, యజ్ఞారంభదినముమొదలంతవఱకును 849

ఉ కంటికిఁగూర్చులేక రఘుకాంతులు గామచనుండిరధ్వరం
బంటినభక్తితో మునికులౌగ్రణేదివ్యపదాంబుజద్వయిన్
జంటగ నిష్కంబాని ఘనదావళిశీముఖభగ్గహస్తులై
కంటకులైన చైత్యులను గర్వమెడల్పి వధింతుమంచొగన్ 850

యోగిపరిసమాప్తి

చ ఇట్లు రక్షోహనన దీక్షాబద్ధులై మఖంబుఁ గామచు నాఱవనాఁడు శ్రీరామభద్రుండు
సామిత్రింగాంచియట్లనియె 851

తే గీ అంకురారోపణంబాది యాఱురాత్రు
లరిగె నేయంతరాయముల్పొరలకుండ
నీయవోరాత్రమున్నగడ నేగెనేని
సప్తదిన సప్తతంతుసమాప్తమగును 852

ఉ తప్పకనేఁడు దానపులుదగ్రగతివజనుడెంతు రధ్వరం
దిప్పుడు విప్పుమొందక యభీష్టితనిధ్విలభించి దేశికుం
డొవ్వయనండజేయవలె నుత్కటవైరుల నంహరించి యే
చొవ్వనఁ జేయఁగల్గుదుమొ సొదర! చైవతకోటిమెచ్చగన్ 853

కం గురువర్యునిదయయే వె
ర్వరవైరులనుక్కడంచి జగమునఁగీర్తిన
దిరమొనరించును మన యి
ర్వ్వరకున్ ఫలితార్థతత్వరూపంబదియో 854

ఆ వె బనఁ గాని భారమంతయుమనపైన
నుంచెఁగానగురుఁడువంచకులను
బట్టిగీటడంప బహుళప్రయత్నంబుఁ
జేయవలయునిపుడుచేవమీఱ 855

ప జట్యుపల్కిన శ్రీరామభద్రునివల్కులనాకర్ణించి సౌమిత్రి వినయ విసమితాంగుఁ
డై యంజలిఘటియించి యిట్లనియె అన్నా! నీవంటి మహావీరశిరోమణి
యలోచించఁదగిన విషయమే యిందుఁగానరాకున్నయది

అ వె కునుమపేశలమ్ము కొనియాడఁ దగిన మీ
హృదయమందు జాలియొడవకున్న
యున్నదీయబాణమొక్కటివాలదే
నవనరిపులఁబట్టి నంహరింప

857

ప జట్యు బహువ్రతారంబులుగా నన్యోన్యాలాపంబులు జరుపుచు, నవనరక్షణ
చతురులై యజ్ఞశాలంబ్రదక్షిణించుచు, భూనభౌతరాశంబవియునట్లు జ్యాహోషంబు
లొనర్చుచు నధిజ్ఞకాముకులై మిక్కిలిజాగరూకతతో మెలంగుచున్న నమయంబున

858

ఉ అమ్మునులందుఁగొందఱు మహాముదమందుచు నేదమంత్రములే
కమ్మవికంతవాదములగానముసేయుచునుండఁ గొందఱొ
క్కమ్మడివేల్పుచుండ నమిదుజ్ఞులితానల నప్తజిహ్వలన్
గ్రమ్మెను గోతుకప్రభలు గాధితజనాజానిదేహమంతయున్

859

అ వె పాత్రుఁడైనచోత పాత్రంబునుడివిన
సంతసించె నమరసముదయంబు
వహ్నియందుద్రెచ్చి వరుసనధ్వర్యుండు
స్థలితమొందకపుడు కరమరుదుగ

860

ప అనంతరంబితి సంతకుష్ఠాంతః కరుణుండైన గాధేయుండు మధ్యం దినమార్తాండ
ద్యుతులందిరన్మరించుచు సుఖానవాసీనుండై చతుర్దిక్కులం బ్రతిక్షించుచుండు
నవనరంబున

861

కం తూర్థంబుగఁగాలక్రమ
నిర్ణయ సాగరులు మునులు నేర్పలరఁగ ను
ద్గీర్ణానందముతోడుతఁ
బూర్ణాపాతిపల్కుటకును బూనితి వరుసన్

862

వ ఇట్లధ్వద్వర్ణులు సాయంవంధ్యా వందవాదిత్యత్యంబులనునిర్వర్తించి, పూర్ణాహుతి
ద్రవ్యములనాసాదించి, గార్వవత్సాన్వాహార్యాదినర్వాగ్నికుండము లందగ్నులం
బ్రజ్జులించఁజేసి మహాచైభవంబుగా వాఙ్మాది హవిస్సులచే జాహరాహహాహ్వాది యజ్ఞ
పాత్రములతో హోమంబులం గావించుచున్న తతఁగొందఱు మహర్షులు యజ్ఞాలయ
చతుర్ద్వారపార్శ్వంబులనిలఁబడి రక్షోఘ్నమంత్రానువాకంబులను ఛ్విరించుచుండిరంత
నర్థ రాత్ర నమయంబు నందాకాశమునందు 863

సీ కల్పాంత జలధరానల్పధ్వనులమాడ్కి
నతిఘోర వినదంబులతిశయిల్లె
కారుమబ్బులరీతి నీరంధ్రముగ రిపు
ల్లప్పి యువ్వరవీధినువృతిలిరి
అటుమీదఁ గురిసెఁబో పటుతరహాషాఱు
వృష్టి నల్లైపులం దృష్టులవియ
నంతట వాశ్రమంబంతయు మధుమాంస
రక్షమేదోపసానిక్షమయ్యె

తే గీ నీచమతులు సుబాహుమారీచులనుర
గణములన్నాడి మాయతో గగనమందు
నంచరించుచు నింతలు నలుపుచుండు
టరసి రాముఁడు శ్రోధతామ్రాక్షుఁయ్యె 864

**శ్రీరాముఁడు మారీచుని సముద్రమునంబుఱు వైది సుబాహువును
సంహరించుట**

వ అంతంగదాపాఱులై తారావధనంచారంబొనర్చుచున్న మారీచసుబాహులు శ్రీరామ
లక్ష్మణులంగాంచి తమ మనంబులందు 865

కం శరదాపమ్ములు గైకొని
తిరుగుచు మఖిశాలచుట్టు దీక్షాయుతులై
వరుషమ్ములు పల్కెడునీ
నరశాలకులెవరటంచు నలుఁగుడుపడుచున్ 866

తే గీ వీరె కాఁబోలు దశరథ భూరమణుని
కొమరులౌ రామలక్ష్మణు ల్రామదమొంది
వచ్చివారనివింటి మధ్వరముఁగావ
గాధినందునుతోడ నీ గహనమునకు 867

అ వె ఇట్టికట్టుదిట్ట మెప్పుడు సేయలే
దీ మహర్షి యజ్ఞభూమి యందు
వీక్షసేయ నెంతావిచరీతమైతోచు
చుండె నిప్పుడు మనకుఁగుండెలదర 868

తే గీ ఎంత యత్నమొనర్చిన నేమిలాభ
మంతరాయముఁబోరయకావంతయేని
శాస్త్రచోదితమైన యా సవనతంత్ర
మంతమగుచుండె మనకింతవంతఁగూర్చి 869

స మథాగ్నుల యందిచ్చడు పూర్ణాహుతి క్రియా కలాపముం గూడ జరుగుచుండెం
గాన నియ్యజ్ఞంబునకు విఘ్నంబొనర్చుట మనవల్లనగువని యెంత మాత్రముం
గాదని యవ్వోహ్యాలాపంబుల నిశ్చయించుకొని, నిర్విఘ్నవృద్ధయై యెట్టకేలకు
ధైర్యంబవలంబించి 870

అ వె బననేమి యాగ మవభృథస్థానాంత
మేపుమీఱ నిప్పుడు తావసులను
మనుజులకులను మర్చింది కసితీఱఁ
దరలిపోద మనురదశముతోడ 871

స అని నిశ్చయించుకొని సాయుధసౌణులై మథాలయంబు నుచలక్షించి మహా
జవంబుతో సైన్యంబునుంగూడి ధరాతలంబునకరుదెంచుచు వెలుఁగెత్తి 872

అ వె వెళ్ళి తవమలార! వేగిర పడకుండుఁ
డటవె మోక్షమబ్బుఁజటికలోన
నేమితవమొనర్చి యిలఁబుట్టితిరొకాని
కలిగె వేకకాల విలయ మహహా|| 873

స ఇట్లు సవీరుషంబుగాఁ బల్కి యనంతరము శ్రీరామలక్ష్మణుల నసమాన రోష
రూపితేక్షణంబుల నిరీక్షించి గదాదండంబులచే బెదరించుచు 874

- కం మీరేనా నవరక్షణ
భారమువహించి యిటకువచ్చిన దివుడి
మారీచ సుబాహుల్పట
వీరాగ్రేసరులటంచు వినరే యెప్పుడున్ 875
- అ వె తవసి నవనరక్షదగ్ధమై పోనిండు
ముందు మీరుబ్రదుకుచందమరయుఁ
డిదియె వచ్చుచుంటి మిటునటుకదలక
నిలిచియుండుఁ డటనె నేర్చుమీఱ 876
- వ అవి మహా వీరానేశంబునం బల్కుచు నతితరణవంబుతో సైన్య సమేతులై
భూతలంబునకు దిగివచ్చుచున్న మారీచ సుబాహువులంగాంచి శ్రీరామభద్రుండవుడు
వాలముఁద్రోక్కఁబడిన కాలభుజంగంబు పగిదిఁ గనలి సొమిత్రింజూచియిట్లనియె 877
- కం ఈ మారీచ సుబాహులు
దీమనమునఁ గ్రిందుమీఁదుఁదెలియక మనలన్
సామాన్య దృష్టిఁగన్నాని
యే సేమో ప్రేలుచుండి రిచ్చావతులై 878
- కాం ఈ వీదాత్ముల గీటడంతుఁడ్రుటిలో నీక్షించి మత్కారుక
శ్రీనిత్యోజ్జ్వల శక్తిసంబరచరేల్పిత్రమ్ములన్నాకుక
మూసన్జూచుచునుండుమంచసుచుసామోదంబుగా రాఘవుం
దానక్షంచరవాహినీపతుల సాంబ్రాటోపముల్ భేదిలన్ 879
- త గీ మౌర్యి ద్రొయించి త్రుడ్డుఁడై మానవాఖ్యా
శరవరమ్మును వంధించి బావమందు
నేది మారీచునురముపైనేయ నదియుఁ
దాఁకి విశ్వేష్టకన్నార్చి దానవునకు 880
- త గీ ఓజఃగోవిసాయి యొకమాఱు యోజనంబు
లఘ్విఁబడనైచె వా శరమ్ము
చూచి తద్విధమంతయుఁబ్రుక్కి మదిని
బహువిధంబులనడరి సుబాహుఁడవుడు 881

- కం ఏమఱియుండఁగ నోరీ
రామా! మాయన్ననిట్లు మాయించితి నె
న్నమఁగఁ గలవాఁడెవఁడో
భూమిన్ దిలకింతునిపుడు బుద్ధివిహీనా! 882
- మ అని గద్దించుచు విట్టి యాకనమునందాకండు శ్రీరామల
క్ష్మణులన్నుంచి శరవ్రవర్షమున నిచ్చాలిలఁదత్తైన్యమా
ఘనకృత్యంబునుగాంచి చేయజయశంఖారావముల్పొల్లుగా
వినువీధిన్గని రాఘవుండడరి దోర్విర్యంబు శోధిల్లఁగన్ 883
- కం అరినోసి పావకాస్త్రము
గుఱిఁజేసి సుబాహునెడఁదఁ గోపొద్రేకో
ద్భరుఁడై వైచివ నయ్యది
సురనరభేచరులకెల్లఁ జోద్యంబొదవన్ 884
- కం బగబగయను మంటలతోఁ
బొగతోమిఱ్ఱులులతోడఁ బొరయుచునా యా
శుగమంబరవీధింజని
తగిలి సుబాహునకు వాని దగ్ధమొనర్చెన్ 885
- కం పుట్టినదాదిగ వాటికి
నెట్టుండునో యపజయంబునెఱుంగని దైత్యున్
బట్టుకొని రాముబాణము
తవ్వెడు భస్మంబొనర్చి ధరపైఁబొసెన్ 886
- కం అ యనఘుండటు చేసిన
ధీయుతుఁడో లక్ష్మణుండు తీరనికిన్మన్
వాయవ్యాస్త్రబలంబున
మాయించెన్ సేననపుడమానుషలీలన్ 887
- చ ఇది యిటులొచునుండఁగ మునీశ్వరులధ్వరతంత్రశేషమున్
బదిలముగానమాప్తి నిరుపద్రవమానటుచేసి వచ్చిర
భ్యుదిత మహాజయోస్త్రతులు దూఢ యశోవిభవాభిరాములొ
సదమలతేజాలన్ ధరజీజానికుమారులఁగాంచ నక్షత్రన్ 888

విద్యాభ్యాసమున శ్రీరామచంద్రమునియందు మునుల అభిప్రాయములు

అచి శాస్త్రమునకు నామ నామనివలెల్ల
 పురుషమునైన నునువలెనె
 బోలి బాకనె పలు మేలలదని
 ప్రాకరకులమోచెనునె "తల" 889

అచి గ్రాంతలే శ్రీమదాచరిత్ర యలాపిరి
 గ్రామము మీమగ్రామమున
 మోనదీపితి మహాపాలతనయులు
 పన్న మోనపావనములకు 890

క. ముక్తివ తత్వము ముని
 గ్రామ పరిమలదీపి బోగిలనెనె నెల
 పెక నె యనురామమున
 పక్వమగుల మున్నె గానియె వాగ్మయితో 891

అచింతల బసవత శాస్త్రము శకలబగునాత్మీయవనన ప్రభావముచే పరితి
 కలదును మునులమునైనైకోటిల్లు దశదిశలంగాంచి విద్యరావంద తరంగిత
 ప్నాకులై శ్రీరామచంద్రునితో విల్లవయె 892

క. సుమార్యము వెలవేల్పతి
 పరమాద్వితీయ పితృబ్రాహ్మదా నే
 పరగున భక్తిభక్తిని
 పరితన పరివారిలోన దశరథరామా 893

చి మతయు సామకాంతగు నీ వలన నీ విద్యాశ్రమంబునకు విద్యాశ్రమంబులు
 పాశ్రమంబునచి యతోచితాలావంబులం బ్రార్థనపుర్వి యా రాత్రి యందఁబుం
 గుత మితివలెనె మునునామములంబున శ్రీరామ లక్ష్మణులు మేల్కొంచి
 ప్రాతరాస్తావనంబులందీర్చుకొని వచ్చి కృత పాఠ్యాస్తావనంబును, మహానందతనవరిహృద్ద
 ప్నానంబును దర్శించిపూజించునై జ్వల ద్వైశ్వానరునితో బాపిల్లుచున్న
 తదాపగౌరవంబున విశ్వామిత్ర మహామునిండునకును, అచంతరమితర

మహర్షులకును, సాష్టాంగ దండ వ్రణామంబులవర్పించి, విశ్వామిత్రునవలోకించి
ముకుళితకరకమలులై భక్తి శ్రద్ధోదారమధురంబులగు వాక్యంబులవిట్లనిరి 894

కం తమ భృత్యుల మేమనవర
తము మాకిప్పుడేమియ్యా తావనవర్యా!
శ్రమ లేక చేయఁగలమే
నమయంబుననేని యింతసాహసమైనవ 895

వ ఇట్లుతీవినయంబుతోఁబల్కుచున్న శ్రీరామ లక్ష్మణుల వల్కుల కలరి, తన
మహాభాగ్యాతిశయంబును మానసంబున మాటిమాటికింగొవియాడుచు, మహర్షి
నమేతుండగుకౌశికుండు శ్రీరామ భద్రుఁగాంచి యిట్లనియె 896

విశ్వామిత్రుఁడు శ్రీరామ లక్ష్మణులను మిథిలా నగరమునకుఁగొనిపోవుట

ఆ ని మిథిలయందు జనకుఁడధిపనించుచునుండి
రాజ్యమేలుచుండె రహదేలంగ
సతఁడు ధర్మమూర్తి యనఘుండు రాఁర్చి
నత్రముండు బ్రహ్మవైత్రముండు 897

ఉ ఆ నరపాల మౌళియిపుడధ్వరమొక్కటి సేయనుండెఁ బెం
పూనినవేడ్కతో శుభసముజ్జ్వల మానసుఁడై తనర్చి మే
మా నగరీవరమ్మునకు నందరమేగగనుంటిమయ్యక
ల్యాణగుఱొఱు! నీవును బ్రయాణముగమ్మపజన్ముతోడుకన్ 989

కం రామా! నీకు శుభమ్మగు
నా మనమునఁబొడలుచున్న నవ్యోత్సాహ
శ్రీమేర మీఁబ దండ్రీకఁ
గామితనుభాభోగక్షీర్తి ఘనతలెనంగున్ 899

శివభయర్కజ్ఞాంతము

వ మఱియు నన్మహారాజ చూడామణి యింటమేరు సారంబగు చంద్రశేఖరుని
యవమాన తేజోవిలసిత మహోగ్రదాపం బలరారుచుండె, నువాఖ్యాంబగు నా

ధనూరత్నము తొల్లిగీర్వాణులచే వీరి వంశవృద్ధుండగు దేవరాతునకుం గ్రతు
 ఫలంబుగానానంగఁబడియో, నప్రమేయం బలవంపద్యృతంబును, వరము
 భాన్వరంబునునగు నా శివ శరాననం బదిమొదలు వంశానుక్రమముగా నింత
 వఱకును గంధ పుష్పాక్షత ధూప దీపాద్యుపచారములచేఁ బ్రత్యహంబును నర్చింపఁ
 బడుచున్నయది, ముఖ్యముగా నీవద్దానిం జూడఁదగిన యోగ్యత కలవాడవని
 తలంచుచుంటిని అ ధనుర్వంధము వెక్కిడుట దేవదానవ గంధర్వ యక్ష
 రక్షోగణములందెవ్వనికిం గూడ నలవికాని వనియ్యెయిండ నిక మానవుల
 విషయమేమనిచెప్పంగలవాడను మఱియు నా దివ్యకోదండసారం బాత్మసాక్షిగా
 నరయఁగోరినవారై 900

తే గీ సకల భూపాలురా శరాననముఁబూని
 సజ్జమొనరింపలేక విచారభీతి
 లజ్జలుదయింప భృతిచెడి రాణదక్కి
 తరలుచుందురు తమతమ పురములకును 901

కం జనకుని సవనముఁ బురహరు
 ధనువుం జూడంగవచ్చు తరలుము మాతో
 వనజాతవేత్ర! పిలువక
 చనుటయు దైన్యంబుకాదు సవనంబులకువ 902

కం అన రాఘవుఁడిట్లనె ముని
 కనఘా! మీ యాజ్ఞదాటమనుచును విజ్ఞా
 పనమొనరియింటిమి కద
 చనుదెంతుముమిమ్ముఁగూడి సవనమ్మునకున్ 903

వ అని శ్రీరామభద్రుండ తివినయవినముఁడై వల్కిన పల్కులకానందించి గా
 ధేయుండు తన మనంబున 904

కం భువనముల వాళ్ళ వెట్టెడి
 భవతారణుఁడైన శేష ఫణితల్పుండీ
 భవమున నా యాజ్ఞలకున్
 జనదాఁటకయుండె వెంత చరితార్థుడవో 905

ఆ వె క్షీణితలంబునందు శ్రీహరియుదయించి
యునుద్యజింపఁడయ్యెఁడనకుఁగల్గు
భక్త వరవశత్వ పరమవాల్మీల్యాద్య
హేయగుణములందు నేదియేని 906

ప ఇట్లనేక విధంబులందలంచి శ్రీరామలక్ష్మణులంగూడి మహర్షివర్యులతోఁ
బ్రయాణోన్ముఖుండై వనదేవతలంకరి యిట్లనియె 907

త గి స్వస్తి మీకగు శీతాదీనవిధమునకు
నరుగు చుంటిని విడిచి సిద్ధాశ్రమంబు
ననుచు పరిగొని యాశ్రమమునకునరుగఁ
బూచెనుత్తరదిశవట్టి పొల్పుమీఱ 908

ప ఆహితాగ్నులగు మహర్షివర్యులతోడను శ్రీరామలక్ష్మణులతోడనుం గూడి మిథిలా
నగరమార్గమృన్మనంబునుచున్న గాధినందనుఁడు, సిద్ధాశ్రమంబునంగల, కురంగతుకపిక
శారికా గణములు తన వెంటనంటి వచ్చుచుండుటం గాంచి యా మృగశకుంత
గణములకనురాగపూర్వకంబుగా నిట్లనియె 909

ఆ వె ఎంత దూరమనుచు నేకెంతురిట్లు వా
వెంటనంటి మీరు వెడలిపొండు
మీ నివాసములకు మీరని మద్భిక
తోడఁజెప్పినిల్చి చీడిసోయె 910

ఆ వె ఇట్లు పోయి పోయి యెంతయోదూరంబు
తరణి చరమగిరిని దాఁకుచుండ
శోణనదముఁజేరి స్నానసంధ్యాద్యను
ష్ఠిన కల్పమంత చక్షుఁబఱచి 911

ప ఇట్లు సాయంకాలవిహితకృత్యములం దీర్చుకొనిన యనంతరమందా
శోణనదతటాంతికంబున విశ్వామిత్రుని ముందిడుకొని మహర్షివర్యులు సుఖానబోవ
విష్ణులైయుండిరంతంగృతపాంధ్యకృత్యులగు శ్రీరామలక్ష్మణులూ మునిమండలంబున
కలివారనంబు లొనర్చి, కౌశికమునీంద్రుని పురోహగంబునందుచితావనంబుల

నధిష్ఠించి యిష్టి గోష్ఠి నెల్పుచుండు నవనరంజున మహాకేజిశ్శాత్రుయగు శ్రీరామ
భద్రుండత్యంత కౌతూహల నమన్వితుండై, మునివల్లభుండగు
విశ్వమిత్రునవలోకించి మృదుమధుర వాక్యంబుల నిట్లనియె 912

అ వె మహితవనవిరాజమానమైయున్న నీ
దేశమెవనిదయ్య దేశకేంద్ర!
ఏ మహానుభావుడిందధి వసియించుఁ
గరుణతోడ మాకు వెఱుంగఁజెప్పుమ 913

కం అని పల్కిన దాశరథికి
మునిముఖ్యుండనియె నిట్లు మోదమెలర్పన్
వినుమో రఘుకుంజర యీ
ఘన దేశచరిత్రమనుచుఁ గరుణాన్వితుడై 914

అ వె ఇట్టి దివ్యచరిత మెప్పుడువినలేదు
మేమటంచు మునులు నేమమొప్పు
వాలకించుచుండ నా రఘురామున
కిట్లుచెప్పఁదొడఁగె నింపుమీఱ 915

విశ్వామిత్రుఁడు శ్రీరామునకుఁ దనవంశస్థ్రమందింపంగింతుట

అ వె కుతుఁడు నాఁగనొక్కకొమరుండు నలువకుఁ
గలఁడతండులోకగణ్యమూర్తి
నిత్య నత్యధర్మనిరతుండు సత్తపో
ధనుఁడు ఘనుఁడు వైరిహాననచఱుఁడు 916

న అయోనిజుండగు నా కుతుండు చతుర్ముఖ శాసన శాసితుండై క్షత్ర ధర్మాభివృద్ధిం
గావించ నిలాతలంబునకరుదెంచి బహుశాలము తపోవియతుండై యుండి

ఉ అమహనీయమూర్తి నముదంచిత కౌతుకియౌచుభార్య గా
శ్రీమహిలోపమానయయి చెన్నలరారు విదర్భ కన్యకన్
త్రేమముతోడఁగైకావి యభీష్టమఖమ్ము లనౌలలాడి యా
భామిని యందుఁ బుత్రులను భాసుర గాత్రులనొందె నల్వరన్ 918

వ కుశాంబుఁడనియుఁ గుశనాథుండనియు నాధూర్తరజుండనియు, వసువనియును దివ్యాభిధానంబులనలరారుచు, దానధర్మదయాశాంత ధైర్యోత్సాహాది నానావిధ సుగుణ సంపత్తికల్గి, సమారూఢయౌవనులైయున్న యానల్వరు కుమారులంగాంచి, క్షత్రియ ధర్మ విపర్లవాసక్రచిత్తుండును మహాశేషశ్శాలియునగు నాకుశుండిట్లనియె, మీరు సకలసంపద్వివృద్ధిదంబును, బురుషార్థ చతుష్టయసాధనంబునునగు దాత్రీపాలనంబొనర్చుచు ధర్మమార్గరతులైయుండుండని యాజ్ఞాపింపఁ దదాజ్ఞానువర్తులై యఖండమహిమండలమును నాల్గుఖండములుగ విభజించి వేత్సేబువామంబులిడి, రాజావాసనముదిత్తప్రాసాద గోపురోద్ధాన మండపవాచికూప తటాకాది విలసితంబగు మహానగర చతుష్టయ నిర్మాణంబుగావించి, కుశాంబుఁడు కౌశాంబియును పట్టణంబును, కుశనాథుండు మహోదయమను నగరంబును, ఆధూర్తరజుండఁడు ధర్మారణ్యంబును పురభేదంబును వసువు గిరివ్రజంబును పురవరంబును ముఖ్యాస్థానములుగానానర్చుకొని, మహారాజులై ధర్మముఁదప్పక భూపరిపాలనంబుగావించి యుండిరి, అందు గిరివ్రజంబునాఁబరఁగు నీదేశమునంగల వ్రజలను వసుమహారాజు పరిపాలించియుండె, నిచ్చటి కనతిదూరంబునంగన్నట్టు మహోన్నతంబులై కోటగోడలవలె నీదేశమునుంజుట్టి ప్రకాశించుచుండిన యానైదు పర్వతంబులంజూడుము గిరి పంచకస్థితివల్లనే యీ రాజధానికి గిరివ్రజంబును నామము పొర్యకన్వై యుండె నీశిలోచ్చయములైదింటిచేఁ బరివేష్టించబడి ప్రకాశించుచుండునిచ్చోట మగధదేశమునంబ్రభవించిన శోణనద మీగిరిపంచక మధ్యము నుండి ప్రవహించుచు వసుమహారాజు రాజ్యలక్ష్మి ధరించిన ముక్తాహరమో యనునటులఁ జెన్నలరారుచుండె మతీయుఁ బశ్చిమాభిముఖమై పాటుచుండునియ్యటి నీట నీదేశమంతయు సవ్యశ్యామలమై లక్ష్మీవిహార స్థానములనందగు మహోద్ధానవరంపరలచేసిండి వసునమ్మద్ధింజెంది విరాజిల్లుచుండె కుకుని రెండవకుమారుండును, రాజర్చివ్రదుండును ధర్మాత్ముండునునగు కుశనాథుండు మహోదయ పురాధివాధుండై ప్రజాపాలనంబొనర్చుచు

919

కుశనాథునివృత్తాంతము

తే గీ దళితకరదిందురోచిఘృతాచియవెడి

పల్నాయుండొందెనమ్మహాపార్థివేంద్రుఁ

దళిలజగదేకనమ్నోహవాస్తవితతి
యనఁగ నూఱుర్బురుపుత్రికలను గుమారా

చ దినమొక రీతిగాఁజెరిఁగి దేవతలం దమిముంచఁగల్గు జ
వ్యసమును రూపురేఖలును వాళ్ళకురత్వము విడైపెంపును
వ్యసయవిధేయతల్లిగి విశ్రుతలైరి జగత్త్రయంబునం
దున గుళవాభుపుత్రికలధోక్షజభక్తలతానుబద్ధతన్ 92

వ ఒళ్ళవాఁటి సాయంకాలంబునంద మందోత్సాహపరవశత్వమునొంది, కుళవాభుః
పుత్రికలునూఱుదుంగూడ వరాంబరాభరణదివ్యమాద్యాద్యలంకృతలై, మంజులోద్యాః
మధ్యంబున శంపాలతలంబోలి విహరించుచు, నృత్యగావాది వినోదంబులచే
గాలక్ష్మీవమ్మనర్చ్యచు మహానందతరంగితస్వాంతలైయున్నవారి కడకనిలుండ,
విజయరూపమున నరుదెంచి 921

కం ఒఱఁబాపి మెఱుంగుఁజెట్టిన
మరుకరవాలములనోలి మంజుల తనులై
మెఱయుచు సిగ్గరి యుండిన
నరసిఁజేక్షణలఁగాంచి సాహసీయగుచున్ 923

ష మందహాసచంద్రికావిరాజమానవదనుండై, నమీచంబునకు వచ్చి మృదుమధుర
లాపములంగావించుచు విట్లవియి 924

ఉ భామినులారా! మిమ్ము నెలఁత్రాయఁపుఁగన్వేల నంచయానలన్
గామ విలాసినీపఖులఁగాంచిమనోజభవాగ్నికీలల
వ్యేమరు బాధనొందుచునభీష్టముఁదీర్చురటంచునెంతయో
ప్రేమముతోడ వచ్చితినుపేక్షవహించకనుగ్రహింపుఁడి 925

అ వె నాకు భార్యలొచు నానావిధమ్ములొ
సుఖములొందుఁడింక మడకులారా!
మానుషత్వముడిగి మహిమానుబద్ధమా
నిర్మరత్వసిద్ధినెగడుమీకు 926

కం మనుజున్ద్రీలకు జన్మన
మనిరత మమరాంగనలకు నదినిరతంబొ

- నని మీరెఱిగినదేకద
మనుజత్వమువిడుటకీపుడు మార్గంబిదియే 927
- కం నురవారీమణులొదురు
నరగుననాభార్యలైన సంశయమేలా
పరమాయుష్యమమర్హత
కరుమరుదుగ సంఘటిల్లఁగలదందఱకున్ 928
- అ వె సకియలార! మీకు జాగనరించుట
తగదు మనములందుఁదరిచిచూచి
గౌరవమ్మునెఱింగి గాంధర్వవిధిచేత
నను, గ్రహింపుఁడిందఱనుచుఁబల్కి 929
- వ మఱియు దేవమానవులకుంగల మహోత్తమాధమ లక్షణంబుల నువన్యసించు
చున్న సమీరణుంఁగాంచి యారాజకన్యలు మనంబులం బెగఁదొంది నిరుత్తరలై కొంతొక
తడవునకు దైర్యంబవలంబించి 930
- కం పకవక నవ్యుచునందఱు
నకల ప్రాణ స్వరూప! సర్వాత్మక! యీ
వికలేంద్రియత్వమననిం
దకుఁ గారణమౌనటంచుఁదలఁపఁగవలదే 931
- కం కుశవాభుని కూతులమని
దశదిక్కులలోన నైరిదశదశవేద్యా
నశమాననుఁడతఁడనియును
యశమడుగంటఁగ నశించుననియెఱుంగవాళ్ 932
- వ అని మఱియునిట్లనిరి 933
- అ వె ఇంతయేల తండ్రి యెవనికొగూర్చునో
యతఁడె మాకు వాధుఁడగునుగాత
సత్యనిరతుఁడైన జనకునశవక్తిఁ
దెచ్చిపెట్టి యెట్లు తిరుగఁగలము 934
- అ వె కులమునకును గూర్చి కూడని యవమతిఁ
దుచ్చు సౌఖ్యమందు నిచ్చు నల్పి

బ్రదుకఁ గోరుకంటె భామినులకు నుర్వి

ఘనతకాదె మరణమనిలదేవ|

935

వ ఇట్లనేకవిధంబుల వా కన్యకామణులు చెప్పయన్నను వినక సాధిలామండై
మాట్లాడుచున్న సమీరణుంగాంచి వారత్వంత కోపాద్రేకమాననలై యిట్లనిరి

కం చులకనసేయకుమమ్మిఁక

వలురకముల మాటలాడి పవనా| యిప్పుడే

మలిగితిమయేని శాపా

నల కీలల వలన నీవునశియింపవొకొ

937

కం పచ్చిన త్రోవనె పొమ్మిఁక

హెచ్చుగ మాట్లాడకాత్మహీనుని పగిదిన్

మెచ్చునె నీ వడనడి నే

నచ్చరితుండైనఁగాని జగములలోనన్

938

అ వె గొప్పవాని కల్పగుణముదయింపరా

దల్చుమతి కనల్చునైన వాంఛ

కలుగఁగూడ దట్లు కలిగిన జగములం

దన యశమ్ము వొందు నపారహంబు

939

కం అ కమలనేత్రలింగతి

నేకతమునఁబల్కఁ బవనుఁడెంతేఁగుపీతుం

డై కటకటఁబడుచును దాఁ

తేకొని లజ్జాతోకచేష్టలనెల్లన్.

940

వె కొంతవడికి నదృశ్యుండై వారిదేహబులంబొచ్చి యవేక విధములుగానవయవం
బులను భంజించి తన ప్రభంజనత్వమును సార్థకమొనర్చుకొనియె, నంత వారాఘ
కుమారికలంగనైకల్యము వొంది మణుగుజ్జలై వక్ర గమనంబులతో స్వసాధాంత
రమ్మునకుం బజితించి, వికారదేహములతో దురంతచింతాభరాత్రాంతలై యున్న,
వారిం గుకవాభుండుగాంచి చింతావిచార నంభ్రమాశ్చర్య పరవశస్థింతుండై
యిట్లనియె

941

కం మీ కిట్లనక్కతి నబ్బుట
తే కఠినుఁడు నమ్మఱిచె నెఱుంగఁగ నాకున్
సాకల్యముగఁజెప్పఁడు
శోకింపక మీకువిపుడు శుభమొనగూర్తున్ 942

కం అని పల్కిన కుశవాభుని
ఘనసాదాజ్ఞములుముట్టి కన్నీలరొల్పన్
వినుమో తండ్రియని త
త్తనయలు కలవృత్తమెల్ల దాచకఱిల్పెన్ 943

వ అనంతరంబనిలకృతంబులగు దుశ్శేష్టలకెంతయు విచారించి కుమారికలం గని
కుశవాభుండిట్లనియె 944

అ నె వంశగౌరవంబు వదలకనిల్పిన
మీ చరిత్రమిపుడు మేలుగూర్చె
వాకుఁ బూర్వులకును నా వంశకరులొయఁ
దనరువారికెల్లఁ దనయలార 945

అ నె తనయలార మీరు తాలిమిఁబోవాడి
యలిగి శాపమీక యనిలునకును
దిరిగి వచ్చుటరయఁ బరమ ధర్మముగాదె
యింతశాంతమేరికిలనుగలదు 946

అ నె క్షమయె యాగఫలము నమకూర్చు శివకి
క్షమయె భూషణంబు క్షమయె విద్య
క్షమయె సర్వవేదసారంబు క్షమయందె
నిలిచియుండు జగము విక్రమింత 937

వ క్షమాపతులైన మీకెల్లవిధంబులచేతను శుభపరంపరలచిరకాలంబున నొనగూడుఁ
గాత మఱియు మీరవివాహితలైయున్న తరుణంబునం గొంతొక కారణంబుచే నేక
కాలంబున మీకందఱకుంగూడ వైరూప్యము సంఘటిల్లఁగలదనియు నయ్యది
పాణిగ్రహణానంతరముతొలంగి యథాపూర్వ సౌందర్యప్రాప్తి కలుగఁగలదనియును
గార్తాంతకులు వాఱెఱింగించియుండుటవలన నమీరణ కృతావమానంబు మీకనతి

కాలంబున నశించగలదని తుశవాభుండకృన్నయిల నోదార్చి, నభాస్థానంబునకరిగి
తనకుమారికల కనురూపనరుండెవ్వండని మంత్రి పురోహితాదులతో దీర్ఘకాలంబా
లోచించి బ్రహ్మాదత్తుండను రాజశ్రేష్ఠు కొనంగి పొజిగ్రహణమొనర్చ విశ్వయించెనని
విశ్వామిత్రుడు శ్రీరామభద్రుకని

948

వారాయణం రామానుజాచార్య విరచితంబైన
శ్రీరాఘవాభ్యుదయమున బాలకాండ యందు
వ్రథమ భాగము సమాప్తము

“శ్రియః శాంతాయ శ్రీరాజ నిధయే నిధయేర్హిణామి
శ్రీవేంకట నివాసాయ శ్రీనివాసాయ మంగళమ్”

ఆసాధ్యవగ్గరిం బివ్యామభిజ్ఞాయ సీతయా
రాజాభిరాజరాజాయ రామభద్రాయ మంగళమ్

ఓం తత్ సత్

సంపాదకుని పరిచయము

- పేరు : నారాయణం లక్ష్మీ
సరస్వతిదార్శులు
- దర్శనశాస్త్ర : రాజ్యలక్ష్మి
- జననీ : శ్రీమతి రామకేశవమ్మ
- జననము : శ్రీమాన్ పండిత రామానుజాచార్యులుగారు.
- జన్మస్థలము : ఉల్లిపాలెం (నగరం మండలం),
గుంటూరు జిల్లా 522 265.
- జననము : ది. 14-10-1938.
- వృత్తి : శ్రీ భూమిరా సమేత శ్రీధర్మ కేశవ ప్రియ వారి
అర్చనా కైంకర్యము - ఉల్లిపాలెం.
- ప్రవృత్తి : వైద్యము మరియు వ్యవసాయము.
- ప్రాథమిక విద్యా గురువు: మహారాజశ్రీ పబ్లికాజు భాను కోటేశ్వరరావుగారు.
- ఉన్నత విద్యాభ్యాసము : అల్లపల్లె టోర్న్ హైస్కూలు - ఉల్లిపాలెం.
: ప్రధానోపాధ్యాయులు:
మహారాజశ్రీ గోదేటి గువ్వరాజుగారు.
శ్రీ అబ్రహం మాస్టరు గారు.
- సంస్కృతాంధ్ర భాషా పరిచయము : కీ.శే. శ్రీమాన్ పండిత కోగంటి పీఠారామాచార్యులుగారు,
శ్రీహయగ్రీవ విద్యాపీఠము, రేపల్లె, గుంటూరు జిల్లా.
- ఉన్నత వైద్య విద్యాభ్యాసము : సాథీ హామియోమెడికల్ కాలేజీ,
లహరి యానగై (బీహారు).
- డిగ్రీలు : H.M.S.,
- సంతానము : శ్రీమతి నల్లూరు శేషవర్మ - శ్రీ ఆదిత్య భగవాన్ (అల్లుడు)
శ్రీమతి దీపి వైజయంతి - శ్రీ.డి.ఎ. కేశవయన్ (అల్లుడు)
శ్రీమతి దీపి అరుంధతవల్లీ-శ్రీ డి.వి. కమలమోహన్ (అల్లుడు)
బాపాత్ర: చి. ల. సా. నల్లూరు లక్ష్మీ వైస్సె.